

QUUA-

23-24

núm. 23-24
setembre - abril 2006

DERNS

DEL

Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

CAC

www.audiovisualcat.cat

Televisió i immigració

E-mail: quadernsdelcac@gencat.net

Consell editorial:

Joan Botella i Corral, Victòria Camps i Cervera,
Núria Llorach i Boladeras, Jaume Serrats i Ollé

Director:

Josep Gifreu

Editor:

Joan Manuel Tresserras

Cap de redacció:

Martí Petit

Coordinació general:

Sylvia Montilla

Redacció:

Anna Estrada, Mònica Gasol, Sylvia Montilla,
Carme Ortín

Assessorament lingüístic:

Meritxell Cucurella-Jorba i Eva Vigo

Maquetació:

Tere Montilla

Impressió:

Grinver, S. A.

Dipòsit legal: B-17.999/98

ISSN: 1138-9761

Sumari

■ Presentació	2
■ Tema monogràfic: Televisió i immigració	
La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració Josep Gifreu	3
El tractament audiovisual dels fets de la tanca de Ceuta i Melilla: de la visió sensacionalista a la humanitària Eduard Bertran, María Gutiérrez, Amparo Huertas, Nicolás Lorite, Sara Losa i Manel Mateu	13
Solidaritat delimitada. Estudi de la cobertura televisiva dels fets de la tanca de Melilla Xavier Giró, José Manuel Jarque, Lola López, Mar Carrera, Antoni Castel i Laura García	37
Lectura intersubjectiva i intercultural del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla Lena de Botton, Laura López, Jordi Male, Cristina Pulido, Miquel Àngel Pulido, Ababacar Thiak i Iolanda Tortajada	51
Crítics però dependents: com interpreta la gent jove les notícies de televisió (l'impacte dels fets de Ceuta i Melilla) Enric Prats i Elisabet Higueras	67
Els noticiaris televisius i l'accés a l'agenda pública dels temes d'immigració Josep Gifreu, Joan Maria Corbella, Laia Aubia i Roberto Suárez	85
La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió Xavier Ruiz Collantes, Joan Ferrés, Matilde Obradors Eva Pujadas i Oliver Pérez	103
Estratègies de programació i llocs possibles per a la construcció de la imatge pública de la immigració Lorena Gómez, Arantxa Capdevila i Ivan Pintor	127
Invitacions a la reconciliació: la immigració a través de programes divulgatius de proximitat Ingrid Guardiola	141
El tractament de la immigració en els teletinformatius durant el 2005 Laura Rodas	151
Aproximació a les experiències audiovisuals sobre la diversitat cultural i immigració a Europa o el Canadà Doris Boira	163
■ Observatori	
Servei públic en l'entorn digital: teoria i pràctica Juan Luis Manfredi	173
La Convenció de la Unesco sobre diversitat cultural: un tractat que arriba massa tard? Martí Petit	181
Expectatives incomplertes a la "Cimera de les solucions" Mercè Diez	195
La construcció nacional a les sèries de ficció: visió sobre una dècada de producció de Televisió de Catalunya Enric Castelló	199
L'Informe Lancelot i el debat sobre pluralisme i concentració de mitjans a França Carles Llorens	211
Aproximació a la formació cinematogràfica a Catalunya Josep Maixenchs	221
■ Agenda	

Consell de l'Audiovisual de Catalunya

President: Josep M. Carbonell i Abelló

Vicepresident: Jaume Serrats i Ollé

Conseller secretari: Antoni Bayona i Rocamora

Conseller adjunt a la presidència per a afers internacionals:
Joan Botella i Corral

Conselleres i consellers: Victòria Camps i Cervera, Núria
Llorach i Boladeras, Fernando Rodríguez Madero, Domènec
Sesmió i Rius, Joan Manuel Tresserras i Gaju

Secretari general: Jordi Pericàs i Torguet

Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

Generalitat de Catalunya

Entença, 321
08029 Barcelona
Tel. 93 363 25 25 - Fax 93 363 24 78
audiovisual@gencat.net
www.audiovisualcat.cat

Presentació

No és la primera vegada que *Quaderns del CAC* aborda el tractament televisiu de les realitats vinculades a la immigració. Especialment els números 12 (“Mitjans de comunicació i immigració”) i 14 (“Globalització, indústria audiovisual i diversitat cultural”) es plantejaven alguns aspectes fonamentals de la qüestió. En general, la tradicional preocupació per un tractament informatiu ordinàriament precipitat, poc o gens contextualitzat, poc respectuós i informat, discriminador i alimentador d'estereotips, basat en fonts estrictament oficials o policials, ha anat proporcionant respostes i alguns avenços en les rutines periodístiques, però som força lluny d'un tractament satisfactori. Per això, encara que el centre d'interès de la recerca s'ha desplaçat cap una visió més global de les diverses formes de representació de la diversitat en els mitjans audiovisuals, l'atenció a les pràctiques informatives davant d'esdeveniments rellevants no pot ser negligida.

Aquest número doble vol assajar una aproximació al tema que combini totes dues perspectives, la de la informació estricta i la de la representació, a partir de dues recerques col·lectives de característiques ben diferents. Un primer bloc d'articles del tema monogràfic que dona nom al número fa referència a la cobertura informativa que van fer les televisions dels intents per creuar les tanques frontereres, especialment a la ciutat de Melilla, el mes d'octubre de 2005. Quatre equips experts de recerca vinculats a la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual, organisme impulsat pel CAC, han coordinat estudis complementaris pel seu punt de vista i la seva metodologia. Un segon bloc d'articles prové d'una recerca més general, de matriu més específicament acadèmica, desenvolupada d'ençà del 2002 pel grup UNICA de la Universitat Pompeu Fabra, sobre l'agenda i la imatge pública que sobre la immigració projecta la televisió.

El monogràfic va encapçalat per una reflexió introductòria a càrrec del director de *Quaderns del CAC*, Josep Gifreu, que resumeix l'estat de la recerca internacional en aquest àmbit i presenta els articles al·ludits. Completen el monogràfic dos articles més. Un de Laura Rodas sobre el tractament de la immigració en els teletinformatius durant el 2005, elaborat a partir dels informes ordinaris sobre pluralisme que realitza el CAC. Un altre de Doris Boira que, resumint una recerca més exhaustiva, recull les experiències audiovisuals més rellevants sobre diversitat cultural i immigració a Europa i el Canadà. El número compta també, en la secció *Observatori*, amb articles de Juan Luis Manfredi (sobre el servei públic en l'entorn digital), Martí Petit (avaluant els resultats de la Convenció de la Unesco sobre diversitat cultural), Mercè Díez (pel que fa a les expectatives que havia suscitat la cimera sobre la societat de la informació que va tenir lloc el novembre a Tunis), Enric Castelló (sobre la construcció nacional a les sèries de ficció de Televisió de Catalunya), Carles Llorens (l'Informe Lancelot i el debat sobre pluralisme i concentració de mitjans a França) i Josep Maixenchs (a propòsit de la formació cinematogràfica a Catalunya).

Joan Manuel Tresserras

Editor

La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració

Josep Gifreu

- *Aquest article pretén ser una introducció general al tema monogràfic del present número doble de Quaderns del CAC dedicat a l'estudi de la televisió com a narradora i constructora central de la imatge pública de la immigració en la societat espanyola i catalana. Després de situar el context sociodemogràfic dels corrents immigratoris a l'Estat espanyol, l'article resumeix un breu estat de la recerca internacional sobre el paper de la televisió i els processos de creació d'agenda pública i de definició dels problemes socials i, en especial, de la representació de les minories i la diversitat. A continuació, són presentats breument els diferents blocs del monogràfic, centrats en l'anàlisi dels fets de Ceuta i Melilla de l'octubre del 2005, en l'estudi de les modalitats de presència de la immigració en les principals televisions durant la temporada 2002-2003 i en les oportunitats d'accés dels sectors de la immigració en les programacions televisives.*

Paraules clau

Imatge pública, televisió, immigració, recerca, agenda pública, minories, diversitat

Josep Gifreu

Director del grup UNICA/UPF i catedràtic de teoria de la comunicació a la Universitat Pompeu Fabra

1. Reflectors televisius que il·luminen l'obscuritat

Les imatges de la televisió tenen la virtut i la responsabilitat de connectar l'experiència de l'espectador amb un temps i un lloc il·luminats pel raig de llum d'una càmera. Fou el mestre Walter Lippmann qui ens ensenyà que la premsa, i per extensió ara la televisió, no és un simple mirall de la realitat. La premsa, escrivia el 1922, i la televisió avui, diria ara Lippmann, és un "reflector de llum" que es mou per totes bandes per rescatar de l'obscuritat els diversos episodis ocults i els disposa per a la visió pública. Per a la visibilitat pública a fi que el públic, com també deixà dit Lippmann, puguin fer-se una "imatge mental" del món que li toca de viure.

Com es mouen aquests reflectors televisius en la captació presentació dels episodis de la immigració a Espanya? Quina imatge pública de la problemàtica immigratòria ha contribuït i contribueixen a crear de forma probablement decisiva les cadenes de televisió a Espanya i a Catalunya aquests darrers anys?

El dia 6 d'octubre de 2005 els reflectors de les principals cadenes televisives espanyoles i internacionals il·luminaven amb els seus focus, enquadraments i cròniques, l'assalt d'immigrants africans a les tanques de Melilla, on morien sis immigrants abatuts per trets de la Policia marroquina.

L'impacte d'aquelles imatges de Ceuta i Melilla posaren novament en el centre de l'agenda pública el conjunt de problemes relatius als fluxos immigratoris cap a Europa, sobretot dels procedents d'Àfrica a través de les fronteres espanyoles. Si els fets de Ceuta i Melilla plantejaren greus interrogants sobre les polítiques immigratòries dels estats implicats, el tractament informatiu i iconogràfic d'aquells fets per part de les televisions de referència suscitaren igualment preguntes de difícil resposta.

Justament per la importància de la televisió en la cons-

truació d'una imatge pública dels grans temes contemporanis i per la complexitat de la seva anàlisi en casos concrets, com en la crònica dels fets de Ceuta i Melilla, *Quaderns del CAC* va creure oportú de dedicar un monogràfic al tema de la immigració, examinant en particular la presentació dels fets esmentats i abordant més en general el paper de la televisió en la representació dels problemes de la immigració. Amb aquesta decisió i aquest número monogràfic sobre "Televisió i immigració", *Quaderns del CAC* continua prestant una atenció preferent a la temàtica de la immigració, que ja encetà amb la publicació del seu número 12 (gener-abril de 2002) dedicat a "Mitjans de comunicació i immigració".

2. Corrents migratoris que pressionen els murs de la frontera

El creixent flux d'immigrants procedents d'arreu del món cap a la península Ibèrica és un dels nous i grans reptes que ha d'afrontar l'Estat espanyol en aquests darrers anys. La seva condició de frontera d'Europa, amb extenses zones liminars amb els països del nord i del nord-oest d'Àfrica, han convertit les costes espanyoles, sobretot al voltant de l'Estret de Gibraltar (i les dues ciutats autònomes de Ceuta i Melilla) i de les Illes Canàries, en llocs de pas i d'arribada contínua d'immigrants africans. A partir

del 2000 augmentà considerablement l'arribada d'immigrants africans per mitjà d'embarcacions des de les costes d'Àfrica. Però, com mostra el quadre adjunt, i segurament per la pressió de les autoritats espanyoles i la perillositat de la travessia per aigües de l'Atlàntic, el nombre d'embarcacions i d'immigrants detectats a partir del 2004 baixà notablement, i els nous corrents migratoris es concentraren vers el pas fronterer de Ceuta i Melilla.

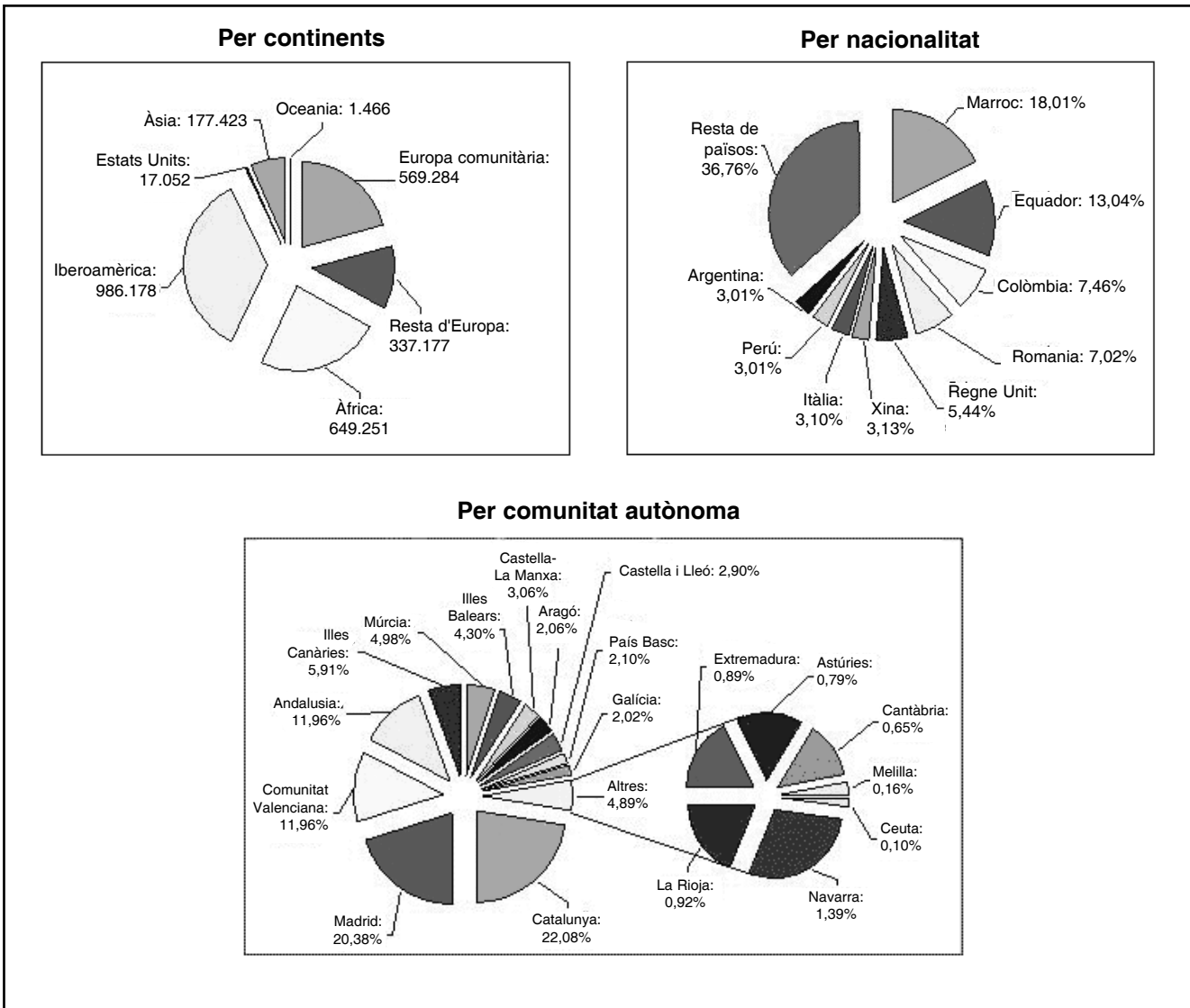
A finals del 2005, el fenomen migratori regularitzat a l'Estat espanyol adquiria ja unes dimensions molt similars a les d'altres grans estats d'Europa occidental. Segons les dades publicades per la Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració, el total d'estrangers amb targeta o autorització de residència a l'Estat espanyol era, el 30 de setembre de 2005, de 2.738.932, dels quals 780.841 amb règim comunitari de la Unió Europea. Per tant, hi havia a Espanya entorn de dos milions d'immigrants regularitzats. Segons els tres gràfics següents, facilitats per la Secretaria d'Estat esmentada, podem constatar almenys tres grans tendències: la preponderància d'Iberoamèrica i d'Àfrica en els corrents migratoris cap a Espanya; l'elevada proporció d'algunes nacionalitats (com el Marroc, Equador, Colòmbia i Romania, per bé que amb una creixent diversificació; i la destinació preferent dels immigrants en quatre comunitats autònomes de l'Estat (per aquest ordre: Catalunya, Madrid, País Valencià i Andalusia).

Taula1. Immigració irregular a Espanya per mitjà d'embarcacions 1999-2005

Any	Pasteres detectades	Immigrants detinguts
1999	475	3.569
2000	807	15.195
2001	1.060	18.517
2002	1.020	16.670
2003	942	19.176
2004	740	15.675
2005	567	11.781

Font: Ministeri de Treball i Afers Socials

Gràfic 1. Estrangers amb targeta o autorització de residència en vigor a 31-12-06

Font: Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració

3. Relatar imatges, explicar conflictes, modular veus

La pregunta central a la qual pretén aportar respostes aquest número doble de *Quaderns del CAC* es pot formular així: Com intervé la televisió en la definició de la immigració com a problema d'interès públic? I més en concret: Com incideixen les polítiques de programació i les rutines d'informació de les principals cadenes televisives d'Espanya en la creació de la imatge pública de la immigració i de la seva visibilitat mediàtica?

Partim de la hipòtesi que els relats d'actualitat de la televisió –i en concret, de les cadenes de referència en un lloc i moment determinats–, juntament amb les posteriors reelaboracions de tipus informatiu, de ficció i de l'espectacle, conformen el nucli de les estratègies discursives amb què les institucions televisives es posicionen com a narradors i actors socials en aquest tema. Les televisions tendeixen a categoritzar fets i situacions, i a actuar així com a mediadors fonamentals de cara a la inclusió o exclusió de determinats fets i valoracions en l'agenda específica dels

problemes socials, susceptibles de ser presos en consideració per l'opinió pública i pel sistema polític. Però les diferents cadenes, per raó de la seva ideologia o per la seva posició en el mercat televisiu, poden sostenir posicions distintes o enfrontades en les respectives propostes de definició com a problema públic de les representacions dels diversos conflictes que hi ha al voltant de la immigració.

Com a mitjà hegemònic en l'actual cultura de masses i tal com confirma la recerca empírica, la televisió exerceix una influència que es considera decisiva, no tan sols en la percepció pública dels problemes de la immigració, sinó també en els processos de competició entre els diferents actors socials per definir aquest problema i les polítiques públiques a aplicar-hi. La influència de la televisió en la percepció pública de determinats problemes ha merescut una específica i llarga dedicació en la recerca internacional. Ha estat, per exemple, l'objectiu fonamental de certes escoles, com és el cas de la coneguda com a *teoria del cultiu* de George Gerbner i els seus col·laboradors: un dels focus d'atenció d'aquesta escola ha estat justament la representació de les minories i la formació d'estereotips en la televisió dels EUA a través dels diversos gèneres i formats¹.

La relativa novetat dels fluxos de la immigració a Espanya requereix una atenció específica per valorar l'estat de les representacions dominants i poder actuar en funció d'aquest coneixement. Els mitjans de comunicació en general i la televisió en particular no són per descomptat els únics actors en el procés de competició per la definició dels problemes de la immigració, però sí que són centrals en aquests processos. Hem fet referència a l'atenció prestada anteriorment per *Quaderns del CAC* en el seu número 12 (2002) al tractament dispensat pels mitjans de comunicació i les institucions de Catalunya a la nova problemàtica de la immigració. El conjunt d'aportacions d'aquell número, juntament amb les pioneres conclusions i recomanacions del Parlament de Catalunya, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya i del Col·legi de Periodistes de Catalunya, així com les recerques i reflexions dels col·laboradors i la bibliografia aportada, constitueixen un bloc de referència en l'anàlisi empírica i normativa de la relació sempre complexa entre mitjans de comunicació i immigració². L'atenció a la problemàtica específica de la intervenció dels mitjans en la representació dels fets de la immigració ha tingut a Catalunya diverses línies d'investigació en els darrers anys³,

en un evident esforç de connexió amb la recerca interdisciplinària conduïda sobre aquesta temàtica a diversos països d'Europa⁴.

La intervenció dels mitjans de masses, i molt especialment de la televisió, en l'establiment de les agendes temàtiques públiques i en la prioritització i equadrament dels grans temes davant l'opinió pública i als altres actors sociopolítics és fora de dubtes. En el marc concret dels processos de *policy-making*, les cadenes de televisió solen mantenir una cursa competitiva entre actors polítics a fi de proposar models de definició dels problemes socials i també de suggerir estratègies d'acció política en tots els àmbits (partits, governs, sindicats, opinió pública, moviments socials, etc.).

La recerca inspirada en els pressupòsits teòrics i metodològics de l'escola de l'*agenda-setting* proporciona perspectives d'estudi i d'anàlisi sobre el paper dels mitjans i gèneres informatius en l'establiment i les propietats dels grans temes de l'agenda pública. En aquest sentit, hi ha un cert consens en el rol crucial que els mitjans reserven a les notícies i al discurs informatiu d'actualitat per a la incorporació dels fets-notícia en els marcs de referència dels temes a debat públic en un moment i lloc donats. Per contra, ni el discurs propi dels gèneres de la ficció televisiva ni el corresponent als gèneres de l'espectacle i de l'entreteniment, sovint molt vinculats als valors de la noticiabilitat, solen ser abordats pels estudis empírics. Aquesta mancança és un repte a afrontar per la investigació ja que, a mesura que la televisió va incorporant i explotant el *background* de l'actualitat informativa com a primera matèria de la ficció i de l'espectacle, aquest conjunt de gèneres i programes adquireixen més interès des del punt de vista de la construcció social d'una imatge de la immigració. En conseqüència, aquí s'incorporen al costat dels més pròxims a l'*agenda-setting*, estudis de caràcter narratològic i d'anàlisi textual a fi d'abordar la consideració dels gèneres televisius no informatius.

4. Seleccionar, prioritzar, emmarcar escenaris i personatges

Tal com ja s'ha suggerit, l'aproximació pluridisciplinària a la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espa-

nya a partir del paper central de la televisió, que oferim en aquest número de *Quaderns*, s'emmarca en un conjunt de pressupòsits teòrics i metodològics, que aquí només podem apuntar.

En efecte, ens situem en la cruïlla de diverses línies d'investigació teòrica sobre el paper dels mitjans de comunicació i les seves mediacions en la definició dels problemes públics. D'una banda, la que, partint de la sociologia del coneixement, proposa la consideració dels mitjans de comunicació com a instruments discursius centrals en la construcció social de la realitat. En aquesta línia, l'estudi de les notícies i del paper dels periodistes i de les empreses periodístiques en els processos de selecció (*gatekeeping*), de categorització (*newsworthing*) i de definició (*framing*) de la realitat social contingent compta amb una sòlida tradició de resultats de referència (per exemple: Altheide 1976, Tuchman 1978, Gans 1979, Gitlin 1980, Graber 1980, Bennet 1983, etc.)⁵. També hi ha tota una línia d'estudis que aborden la ficció i l'entreteniment televisius com a font de coneixement públic de la realitat social, on destaquen els treballs que es poden emmarcar en la tradició dels estudis culturals britànics (en bona part promoguts des de l'Escola de Birmingham i d'institucions com el British Film Institute) i en l'escola italiana entorn de la RAI i el seu servei VQPT⁶, així com en els informes encarregats per l'European Audiovisual Observatory, i el seu suport al grup Eurofiction, amb l'ànima del grup i autora destacada, Milly Buonanno⁷.

D'altra banda, l'orientació procedent de la teoria política, i més concretament de la comunicació política, posa l'accent en els mitjans com a intermediaris fonamentals en la construcció dels problemes públics. Dit en altres termes, els mitjans de comunicació construeixen imatges de referència de la conflictivitat social i competeixen amb els altres actors polítics en els processos de *policy-making*. Conflueixen aquí línies de recerca que intenten definir com els problemes socials arriben a ser problemes públics, quins actors tenen més probabilitats d'imposar una definició de la situació i d'orientar alternatives de solució als conflictes (per exemple: Edelman 1971 i 1988, Gusfield 1981, Kingdon 1984, Paletz 1987, Best 1988, Ericson-Baranek-Chan 1989, etc.)⁸.

Així, doncs, es dona per descomptat que la definició d'una agenda pels mitjans i la definició d'un determinat camp de conflictivitat com a problema públic estan íntimament

vinculades. És el que intenta estudiar empíricament la recerca ubicada en la tradició de l'establiment d'agenda, especialment a partir de les aportacions innovadores d'autors com Iyengar i Kinder, o del mateix fundador, McCombs⁹.

Ara bé, l'objecte d'atenció que enfoquem aquí exigeix acudir a altres tradicions de recerca sobre el discurs dels mitjans de comunicació i en particular sobre el discurs televisiu. Ens referim sobretot a la complementació de l'estudi a partir de línies d'interès com la narratologia i l'anàlisi del discurs. Les anàlisis narratives i discursives parteixen dels nivells més superficials dels missatges per fer emergir les estructures profundes del contingut, les quals acabaran convertint-se en els esquemes de representació vehiculats pels mitjans.

Els mètodes de l'anàlisi narrativa i discursiva s'apliquen als diversos llenguatges i registres televisius: imatges estàtiques i imatges cinètiques, text escrit i text àudio. Estudien alhora el tema de la narració, els personatges i les accions. Dues tradicions s'interessen per aquesta modalitat d'anàlisi de la televisió: la que s'emmarca en la semiòtica narrativa i que concentra l'estudi en les estructures narratives i categories com programes narratius, actants i actors, competències, espais i temps, etc.; i la que parteix de la teoria del text i se centra en l'anàlisi del discurs a partir de categories teòriques com macroestructures semàntiques, microestructures, superestructures, tòpics i comentaris, models de situació, etc. Els autors de referència són, respectivament, A. J. Greimas i T.V. Dijk¹⁰.

A l'últim, cal tenir en compte els processos complementaris de recerca etnogràfica per delimitar tant els contextos de la producció dels continguts com els de la recepció. És indubtable que el coneixement de les modalitats i rutines de construcció dels relats i discursos televisius relatius a la immigració (informatius, de ficció o d'espectacle) aporten elements de gran interès per a l'enquadrament del problema i l'avaluació dels continguts. D'altra banda, l'estudi etnogràfic de la recepció en determinats públics de les notícies i imatges de la immigració, vehiculades per les cadenes televisives, permetria conèixer la naturalesa i l'impacte del tipus de coneixement i d'actituds induïts pels mitjans en relació als nous fluxos migratoris. En el present número de *Quaderns del CAC*, aquestes línies de treball han estat

incloses només pel que fa a dues modalitats de la recepció. Com veurem a continuació, la majoria dels estudis se centren en la perspectiva de l'anàlisi de continguts i, concretament, en la consideració de la televisió en un doble sentit: com a narrador autònom de la conflictivitat social i alhora com a actor interessat en una determinada definició de la immigració com a problema públic.

5. Visionar a distància els fets de Ceuta i Melilla

Quatre articles d'aquest monogràfic aborden des de diferents angles el tractament televisiu dels fets de Ceuta i Melilla. Entenem aquí pels "fets de Ceuta i Melilla" els diversos episodis que van tenir lloc durant aproximadament una setmana entorn de les tanques de les ciutats autònomes espanyoles de Ceuta i Melilla en territori marroquí, amb relació als diversos intents d'immigrants africans de traspasar clandestinament la frontera espanyola. En concret, els fets que marcaren l'inici i el final de la setmana poden identificar-se en aquests dos: el dijous 6 d'octubre de 2005 eren abatuts sis immigrants africans en intentar saltar la tanca de Melilla; i el dimecres 12 d'octubre la cimera de Luxemburg de la Unió Europea reconeixia que hi havia uns 30.000 immigrants africans entre el Marroc i Algèria que intentaven entrar a Europa per les fronteres espanyoles de Ceuta i Melilla.

Com van informar les principals cadenes televisives espanyoles dels "fets de Ceuta i Melilla"? Immediatament després dels fets, el CAC, a través de la Mesa per la Diversitat de l'Audiovisual, va encarregar a diferents col·lectius d'investigadors de Catalunya una aproximació interdisciplinària a l'estudi de la informació televisiva sobre aquells fets. Els quatre primers articles d'aquest monogràfic són el resultat d'aquell encàrrec. Els dos primers se centren en l'anàlisi de contingut dels informatius televisius de la mostra subministrada pel CAC, i els dos següents són estudis de la recepció de la informació dels fets.

La descripció sistemàtica dels formats periodístics pròpiament televisius, a través de l'anàlisi textual i l'anàlisi visual, i de l'ordenació i la durada de les diferents seqüències i aparicions en els noticiaris televisius, permet comparar la intervenció televisiva, en general i de cada cadena particular, la imatge dominant d'aquells fets. Aques-

ta tasca reconstructiva és el que aborda l'article del col·lectiu MIGRACOM, de la UAB, integrat per Bertran, Gutiérrez, Huertas, Lorite, Losa i Mateu; el seu treball es titula "El tractament audiovisual dels fets de la tanca de Ceuta i Melilla: de la visió sensacionalista a la humanitària". L'estudi pren en consideració els informatius del vespre de les quatre cadenes amb més audiència a Catalunya (TV3, TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV). La investigació posa en relleu algunes constatacions d'interès, com la gran homogeneïtat de les imatges de les diverses cadenes, la tendència a la dramatització i espectacularització o la preponderància de les fonts informatives oficials, marroquines i espanyoles.

L'enfocament de la imatge de la immigració des de l'anàlisi del discurs dels informatius de la televisió és tractat en el treball "Solidaritat delimitada. Estudi de la cobertura televisiva dels fets al voltant de la tanca de Melilla de l'octubre de 2005", del col·lectiu integrat per Giró, Jarque, López, Carrera, Castel i García, de l'Observatori de la Cobertura Informativa de Conflictos (OCC) de la UAB i del Centre d'Estudis Africans (CEA). L'article argumenta que la cobertura televisiva dels fets presenta en un primer moment de forma alarmista i com un perill per a Espanya i Europa els immigrants que esperen entrar a Ceuta i Melilla. Tanmateix, en un segon moment, els mostra com a víctimes de la vulneració dels seus drets per part de les autoritats marroquines. Pel que fa a la responsabilitat espanyola i europea davant la situació, "a vegades es minimitza i a vegades s'obvia".

La recepció de les imatges i de la informació televisives sobre els fets de Ceuta i Melilla són objecte d'atenció des de dues perspectives diferenciades: la recepció per una àmplia mostra de comunitats culturals africanes residents a Catalunya i el record dels fets en la memòria dels adolescents a través d'una mostra d'estudiants de cinc centres de Barcelona.

L'article sobre la recepció en els grups de la immigració africana a Catalunya es planteja com a "Lectura intersubjectiva i intercultural del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla". Realitzat per l'equip de Botton, López, Male, C. Pulido, M.A. Pulido, Thiak i Tortajada, del grup interuniversitari CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats), el treball vindica i s'emmarca en un quadre ambiciós de metodologia

de la recepció. Des de pressupòsits teòrics i metodològics de la recerca participativa, l'article avança els primers resultats dels grups de discussió de set comunitats immigrants residents a Catalunya¹¹. Entre les múltiples conclusions de l'estudi, en la línia de fer emergir la "lectura preferent" induïda per les televisions, podríem destacar-ne una: que totes les cadenes concentren la noticiabilitat dels fets en la categoria de "conflicte", per bé que mentre algunes (TVE, Tele-5 i Antena 3 TV) el desplacen cap al conflicte "polític", altres (TV3 i La 2) l'entenen com a conflicte "social", i encara només TV3 aporta elements per explicar les causes del conflicte.

La recepció dels fets i el seu record a dos o tres mesos de distància per part dels adolescents és l'objectiu d'estudi que plantegen Prats i Higuera, del Grup de Recerca d'Educació Moral de la UB, en l'article "Crítics però dependents: com interpreta la gent jove les notícies de televisió (l'impacte dels fets de Ceuta i Melilla)". A partir de la realització de tallers audiovisuals, d'enquestes i d'observació participant amb estudiants d'entre 14-17 anys de cinc centres educatius de Barcelona¹², els autors formulen algunes conclusions inquietants. Plantegen, per exemple, fins a quin punt els mitjans contribueixen a la construcció d'imaginariis coherents en els joves sobre la immigració. O si, per contra, reforcen més aviat una visió parcial i atomitzada del fenomen migratori.

6. Accedir amb dificultat a les programacions televisives

Més enllà dels fets de Ceuta i Melilla, la pregunta clau en l'equació televisió i immigració és si i com els nous corrents migratoris cap a Espanya i cap a Europa, i l'assentament progressiu de comunitats immigrants en els territoris de l'Estat espanyol, han aconseguit una visibilitat pública en els canals de televisió, principalment en els de més audiència. En altres paraules, l'interès de la investigació, del debat obert i de la reflexió pública en aquest àmbit es focalitza com i fins a quin punt les polítiques de programació de les cadenes de televisió, públiques i privades, han incorporat o no la temàtica i la representació de la immigració en les seves graelles.

Un bloc de tres articles d'aquest monogràfic de *Quaderns*

presenta part dels resultats d'un projecte de recerca, finançat en el marc del Pla General del Coneixement i amb la col·laboració del CAC, sobre "La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espanya"¹³. La recerca de base i els tres articles tenen com a objecte d'anàlisi la temporada televisiva 2002-2003 i una mostra formada per les tres cadenes espanyoles generalistes de més audiència (TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV) i el canal català TV3. La recerca, desenvolupada en el marc del grup UNICA (Unitat d'Investigació de la Comunicació Audiovisual) de la UPF, s'ocupa de la visibilitat i modalitats de presència de la immigració en els informatius, en les sèries de ficció i en les polítiques de programació.

El primer article d'aquest bloc, "Els noticiaris televisius i l'accés a l'agenda pública dels temes de la immigració", realitzat per l'equip d'UNICA integrat per Gifreu, Corbella, Àubia i Suárez, estudia com les principals cadenes televisives espanyoles intervenen en els processos de selecció i narració dels conflictes relatius a la immigració a través dels noticiaris televisius. També pretén oferir una metodologia específica per al seguiment i l'anàlisi de la informació televisiva sobre la problemàtica de la immigració. Els resultats permeten detectar, almenys per al període examinat, insuficiències importants en la cobertura televisiva de la immigració, així com diferències notables en l'activitat de cada cadena com a selectora i narradora dels conflictes relatius als nous fluxos migratoris a Espanya.

El tractament de la immigració en les sèries de ficció és una realitat molt poc estudiada empíricament. Això és el que pretén donar a conèixer l'article de l'equip d'UNICA integrat per Ruiz, Ferrés, Obradors, Pujadas i Pérez, titulat "La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió". Aplicant una metodologia innovadora i específica en una mostra del període, en el marc de la semiòtica narrativa, s'analitza com la ficció televisiva de producció espanyola i catalana afecta els processos de creació d'imaginariis i prototipus socials que influeixen en la forma de percebre, pensar i viure la realitat social de l'immigrant i la immigració. S'examinen 41 trames de sèries de producció espanyola on es troben 29 personatges immigrants i un total de 86 rols narratius realitzats per immigrants. El treball permet d'establir similituds i diferències entre les estructures prototípiques amb relació als immigrants, detectades entre les televisions espanyoles i la catalana.

Per acabar, la recerca d'UNICA també aborda en conjunt la consideració de les cadenes televisives com a actors que intervenen en les grans decisions d'incorporar o no en les graelles programes i formats amb presència de la immigració. L'equip format per Gómez, Capdevila i Pintor ho ha analitzat i resumit a l'article "Estratègies de programació i llocs possibles per a la construcció de la imatge pública de la immigració: la temporada 2002/2003 a Catalunya". L'anàlisi comparada de les quatre grans cadenes vistes a Catalunya (TVE-1, Tele-5, Antena 3 TV i TV3) permet de constatar importants divergències entre les dues cadenes públiques, i entre aquestes i les privades: estratègia de silenci a TVE-1, notable presència a TV3 i opcions per a la ficció a Tele-5 i Antena 3 TV.

Aquesta mirada a les polítiques i graelles de programació de les televisions com a marc d'oportunitats per a l'accés de les figures i problemàtiques de la immigració a l'esfera de visibilitat pública es complementa amb tres articles més dedicats a l'actualitat televisiva.

Quins programes podríem considerar "exemplars" en el tractament de la immigració? Per quines raons poden considerar-se exemplars? Són freqüents aquests tipus de programes en les televisions que se sintonitzen a Catalunya? A aquestes preguntes pretén respondre de forma exploratòria l'article d'Ingrid Guardiola "Invitacions a la reconciliació: la immigració a través de programes divulgatius de proximitat". L'autora presenta una selecció de programes i l'argumenta com a mostres d'espais innovadors no només pel seu format, sinó per la manera d'articular els continguts, tot i que que no encaixen bé en les graelles de les televisions generalistes, on brillen per la seva absència.

D'altra banda, seguint la ja consolidada tradició d'estudis del CAC sobre el tractament de la immigració als mitjans, s'inclou l'estudi de Laura Rodas, que porta per títol "El tractament de la immigració en els teletinformatius durant el 2005" i ha estat elaborat a partir de les dades recollides pels serveis tècnics del CAC referents al pluralisme social i polític. En aquesta ocasió, s'han extret totes les notícies relacionades amb la immigració per poder dedicar una anàlisi específica al tema. Les dades que apareixen en aquest article es desprenen d'una mostra que inclou els teletinformatius d'abast català de migdia i de vespre de TV3, K3/33, TVE a Catalunya, i els teletinformatius de les

emissores locals BTV, Citytv i Localia entre l'1 de gener i el 31 de desembre de 2005. Les conclusions descriptives, de gran interès empíric, responen a les preguntes de quant temps hi dediquen, de què parlen i a qui es dona la veu.

Finalment, però no pas menys important, clou el monogràfic un ambiciós article de contextualització internacional de les experiències institucionals i professionals en el camp de la diversitat audiovisual. Doris Boira, de la mencionada Mesa per la Diversitat de l'Audovisual, ho explica a l'article "Aproximació a les experiències audiovisuals sobre diversitat cultural i immigració a Europa o el Canadà", que se centra només en les experiències televisives d'àmbit públic, deixant fora les privades i les comunitàries. Atenent a criteris diversos, l'autora ha seleccionat, a més del Canadà, els següents països europeus: Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, Països Baixos i el Regne Unit. El repàs a la trajectòria de la relació entre situació migratòria i audiovisual en contextos nacionals diversos permet conèixer un ric ventall d'experiències amb relació a l'abordatge de la diversitat cultural. Cada país té una història migratòria i cada televisió ha desenvolupat una certa programació en funció del marc polític i audiovisual. La comparació de la situació actual i la seva trajectòria en els països examinats permet trobar aspectes semblants i diferents de gran interès en les polítiques audiovisuals, programacions i mitjans multiculturals.

Notes

- 1 És oportú de recordar aquí una selecció de referències pròximes a l'escola del cultiu (*cultivation hypothesis*), centrades en la representació televisiva de les minories: ATKIN, D. "An analysis of television series with minority-lead characters", *Critical Studies in Mass Communication*, 9, 1992; GERBNER, G.; SIGNORELLI, N. *Women and minorities in television drama 1969-1978*, Philadelphia, Annenberg School of Communications, University of Pennsylvania, 1979; B. Greenberg (ed.), *Life on Televisión: Content analysis of U.S. TV drama*, Norwood, Ablex, 1980; MASTRO, D.E.; GREENBERG, B.S. "The Portrayal of Racial Minorities on Primer Time Television", *Journal of Broad-casting & Electronic Media* 44 (4), 2000; POTTER W; CHANG, I. "Television exposure measures and the cultivation hypothesis", *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 34, 1990.
- 2 Vegeu *Quaderns del CAC*, núm. 12, gener-abril 2002. Els articles específics corresponien a les tres ponències presentades a les primeres jornades sobre "El tractament informatiu de la immigració", convocades pel CAC el 27 i 28 de novembre de 2001. Els ponents foren Vicenç Villatoro ("Els mitjans de comunicació davant la immigració. La responsabilitat d'informar, la responsabilitat de conviure"), José A. Sorolla ("El tractament informatiu de la immigració a Catalunya") i Xavier Giró ("Comentaris sobre el *Manual d'estil* periodístic relatiu a minories ètniques i noves propostes").
- 3 Es poden consultar en aquest sentit els estudis següents: CAC (Serveis Tècnics), *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya*, Barcelona: CAC, 1999; BOLADO, A.C.; BRUCET, C.; MEDINA, J.M.; ONGHENA, Y. *La imatge del Magrib a les televisions de Catalunya*. Barcelona: CAC, 1999; CAC i Centre d'Estudis Africans, *La imatge de l'Àfrica negra a les televisions*, Barcelona: CAC, 1999; RODRÍGUEZ, S.; PORRAS S., *El tractament del poble gitano a les televisions de Catalunya*, Barcelona: CAC, 1999; RODRIGO ALSINA, M.; MARTÍNEZ NICOLÁS, M., "Minories ètniques i premsa europea d'èlit" a *Anàlisi. Quaderns de Comunicació i Cultura*, 20, 1997, pp. 13-36; MIGRACOM, "Tractament de la inmigració no comunitària als mitjans de comunicació (premsa, ràdio i televisió) a Catalunya, Bellaterra: UAB, 1996.
- 4 Algunes referències de la recerca europea sobre comunicació i immigració: BODAS, J.; DRAGOEVIH, A., *El mundo árabe y su imagen en los medios*, Madrid: Comunica, 1994; FRACHON, C.; VARGAFTIG, M. *European television: immigrants and ethnic minorities*, Londres: John Libbey, 1995; HAROLD RIGGINS, S. *Ethnic minority media. An international perspective*, Londres: Sage, 1992; SIMON, R.J.; ALEXANDER, S.H., *The ambivalent welcome: print media, public opinion and immigration*, Westport: Praeger, 1993; VAN DIJK, T. *Racismo y análisis crítico de los medios*, Barcelona: Paidós, 1997. Entre les línies d'investigació aplicada sobre televisió i immigració poden ser representatius els estudis impulsats pel CSA francès i la ITC britànica; vegeu, en aquest sentit: Conseil Supérieur de l'Audiovisuel. *Présence et représentations des minorités visibles à la télévision française*, París: CSA, 2000; Independent Television Commission, *Ethnic minorities on television*, <http://www.itc.org.uk>; Independent Television Commission, *Television: ethnic minorities' views*. [Http://www.it.org.uk](http://www.it.org.uk).
- 5 Vegeu ALTHEIDE, D. L. *Creating Reality: How TV News Distorts Events*, Beverly Hills-London, Sage, 1976; TUCHMAN, G., *Making News*, New York, Free Press, 1978; GANS, H. J. *Deciding what's news*, New York, Vintage Books, 1979; GITLIN, T. *The whole world is watching*, Berkeley, University of California Press, 1980; GRABER, D. A. *Crime news and the public*, New York, Praeger Publishers, 1980; BENNET W. L., *The Politics of Illusion*, White Plains (N.Y.), Longman, 1983; SCHLESINGER P., *Putting 'Reality' Together*, London, Methuen, 1987.
- 6 La importància de la recerca sobre la televisió endegada des del 1978 fins a l'actualitat pel servei de la RAI italiana VQPT (Verifica Qualitativa Programmi Trasmessi) és única a Europa. A principis del 2005, el nombre d'estudis publicats sumaven 198. Alguns d'aquests estudis havien abordat la relació entre televisió i construcció d'imatges de la immigració (per exemple: MARLETTI, C., *Televisione e Islam. Immagini e stereotipi dell'Islam nella comunicazione italiana*, Roma, RAI-ERI, 1995).

- 7 BUONANNO, M. *El Drama televisivo, identidad y contenidos*, Barcelona, Gedisa, 1999; *Eurofiction 1997. Primo rapporto sulla fiction in Europa*, Roma, RAI-ERI, 1998. L'autora ha dirigit la realització i publicació fins ara de 16 informes consecutius sobre "La fiction italiana. L'Italia nella fiction"; el darrer, amb el títol de *Lontano nel tempo. La fiction italiana. L'Italia nella fiction*, Roma, RAI-ERI, 2005.
- 8 EDELMAN, V. M. *Politics as Symbolic Action*, New York, etc., Academic Press, 1971, y *Constructing the political spectacle*, Chicago, University of Chicago Press, 1988; GUSFIELD, J. *The culture of public problems*, Chicago, University of Chicago Press, 1981; KINGDON, J. W. *Agendas, alternatives, and public policies*, New York, Harper Collins, 1984; PALETZ, D.L. (ed.), *Political Communication Research: Approaches, studies, assessments*, Norwood (N.J.), Ablex, 1987; BEST, J. *Images of Issues: Typifying contemporary social problems*, New York, Aldine de Gruyter, 1988; ERICSON, R. V.; BARANEK, P.M. and Janet B. L. Chan, *Negotiating control: A study of news sources*. Toronto: University of Toronto Press, 1989.
- 9 Vegeu especialment, IYENGAR, S.; KINDER, D.R. *News That Matters: Television and American opinion*, Chicago and London, University of Chicago Press, 1987; IYENGAR, S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*, Chicago and London, University of Chicago Press, 1991; McCOMBS, M; SHAW, D. L.; WEAVER, D. (eds.), *Communication and Democracy: exploring the intellectual frontiers in agenda-setting*, Mahwah (N.J.), Lawrence Erlbaum, 1997; McCOMBS, M. *Setting the Agenda. The Mass Media and Public Opinion*, Cabridge (UK)-Malden (MA), Polity, 2004.
- 10 GREIMAS, A. J. *Del sentido II, ensayos semióticos*, Madrid: Gredos, 1989; GRIMAS, A. J. *Narrative semiotics and cognitive discourses*, London: Pinter, 1990. MUMBY, D. (comp.) *Narrativa y control social*. Amorrortu Editores. Buenos Aires, 1997. VAN DIJK, T. *Racismo y análisis crítico de los medios*. Barcelona: Paidós, 1997. TAMBLING, J. *Narrative and ideology*. Milton Keynes. Open University Press, 1991. *Narrativization of the news Tamar Liebes, guest editor*. Hillsdale. Lawrence Erlbaum, 1994. RICOEUR, P. *Historia y narratividad*. Barcelona: Paidós, 1999. LACEY, N. *Narrative and genre key concepts in media studies*. Houndmills, Basingstoke Macmillan Press 2000. ROERMUND, B. VAN. *Derecho, relato y realidad*. Madrid Tecnos, 1997. GONZÁLEZ, N. *La interpretación y la narración periodísticas, un estudio y tres casos: Croacia, drogas, mujer*. Pamplona EUNSA 1997. BERGER, A. A. *Narratives in popular culture, media, and everyday life*. Thousand Oaks Sage, 1997. ADAM, J-M. *L'Analyse des récits Jean-Michel Adam, Françoise Revaz*. Paris Seuil, 1996. LITS, M. *Récit, médias et société*. Louvain-la-Neuve Academia-Bruylant, 1996.
- 11 Les set entitats participants són: Lleida solidària – Fundació MPDL (Lleida), Associació Catalana de Residents Senegalesos (Barcelona), Associació Sahbi (Barcelona), Grup Multicultural de l'Associació Àgora (Barcelona), Associació de Mali de Lleida (Lleida), Associació de Gàmbia de Lleida (Lleida) i Iniciativa per a la integració social i el desenvolupament social (Lleida).
- 12 Els grups de joves estudiants participants foren: de 4t d'ESO de l'IES Josep Tapiró de Reus; de 1r de Batxillerat de l'escola Solc de Barcelona; de 1r de Batxillerat de l'escola Sant Ignasi de Barcelona; de 1r d'ESO de l'IES Ramon de Berenguer de Santa Coloma de Gramenet; i de 1r de Batxillerat de l'IES Celestí Bellera de Granollers.
- 13 El projecte "La televisión y la construcción de una imagen pública de la inmigración en España" obtingué un ajut PGC-MCYT del Ministeri de Ciència i Tecnologia del Govern espanyol en la convocatòria de 2001 (BSO2001-0938) i fou liderat pel grup consolida

El tractament audiovisual dels fets de la tanca de Ceuta i Melilla: de la visió sensacionalista a la humanitària

Eduard Bertran, María Gutiérrez, Amparo Huertas, Nicolás Lorite,

Sara Losa i Manel Mateu¹

- *L'intent de saltar les tanques de Ceuta i Melilla per part de ciutadans africans, a l'octubre de 2005, va ser cobert per les televisions amb un tractament audiovisual que va sobredimensionar els fets, oferint una imatge gens normalitzada dels immigrants.*

TV3 va mostrar en conjunt una visió més humanitària, TVE-1 va destacar les actuacions polítiques, Tele 5 va donar prioritat a l'enfrontament polític entre govern i oposició, i Antena 3 va aplicar estratègies informatives adreçades cap al sensacionalisme.

Tot i aquestes diferències, hi ha una homogeneïtat de la informació audiovisual, basada en paràmetres comuns. Fins al punt, que hem experimentat un intercanvi de sumaris dels teletinformatius posant l'àudio d'una TV amb les imatges d'una altra i el resultat és un producte sincrònic i totalment vàlid dins dels paràmetres estàndards d'aquest format televisiu.

Paraules clau

Tractament audiovisual, sensacionalisme, homogeneïtat, teletinformatius

Presentació

A l'octubre del 2005, els professionals del periodisme es van enfrontar a una novetat informativa entorn del tema de la immigració: l'habitual mètode de les pasteres com a procediment dels ciutadans i ciutadanes del continent africà per entrar a Europa havia estat substituït pels intents de superar la tanca de Ceuta i Melilla. La reiteració dels fets, juntament amb la seva delimitació i proximitat geogràfica, van ser les principals causes que van motivar un gran interès informatiu que va comportar un significatiu desplegament televisiu a la zona. L'objectiu d'aquest article és presentar els principals resultats i conclusions de l'anàlisi de la informació produïda pels teletinformatius del vespre de les cadenes de televisió generalistes públiques i privades de l'Estat espanyol sobre els esdeveniments al voltant de les tanques de Ceuta i de Melilla. En concret, s'han estudiat els canals que assoleixen els índexs més alts d'audiència: TV3, TVE-1, Antena 3 TV i Tele-5.

Davant les especials circumstàncies d'aquesta notícia, s'han volgut determinar factors com la valoració periodística, a partir de la durada, el temps d'emissió i la seva ubicació als sumaris i cos dels telenotícies, els criteris de seguiment periodístic aplicats (actualitat, sensacionalisme, etc.), els formats emprats pel seu tractament televisiu, la interrelació so i imatge i les fonts d'informació, hagin estat esmentades o bé siguin presents en forma de declaracions.

La mostra s'ha seleccionat en funció del decurs dels esdeveniments i de la cota de màxima atenció informativa desplegada per les quatre televisions implicades. Per aquestes raons, s'han triat les edicions corresponents a una setmana no natural, de dijous a dimecres, coincidint amb dues novetats informatives:

- 1) Dijous, 6 d'octubre: Moren sis persones en intentar saltar la tanca de Melilla, i

Eduard Bertran, María Gutiérrez, Amparo Huertas,
Nicolás Lorite, Sara Losa i Manel Mateu

Membres del grup de recerca MIGRACOM-UAB

2) Dimecres, 12 d'octubre: La Unió Europea reconeix a la cimera celebrada a Luxemburg que hi ha 30.000 africans entre el Marroc i Algèria disposats a emigrar a Europa a través de les tanques de Ceuta i Melilla.

El material televisiu necessari per a l'anàlisi l'ha proporcionat el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). La metodologia dissenyada s'ha basat en criteris temàtics i comparatius que, des del 1996, el Migracom ha aplicat en altres recerques i que permet fer una anàlisi en profunditat del tractament audiovisual diari, establir les característiques específiques de cadascuna de les cadenes i fer-ne un estudi comparatiu per determinar la qualitat del contingut audiovisual i textual. També s'han tingut presents les recomanacions del CAC sobre el tractament informatiu de la immigració fetes públiques el 2002, i adreçades als professionals dels mitjans audiovisuals, amb la finalitat de constatar l'aplicació de bones pràctiques en la producció de la informació.

1. La presència: temps de dedicació i ordre d'aparició

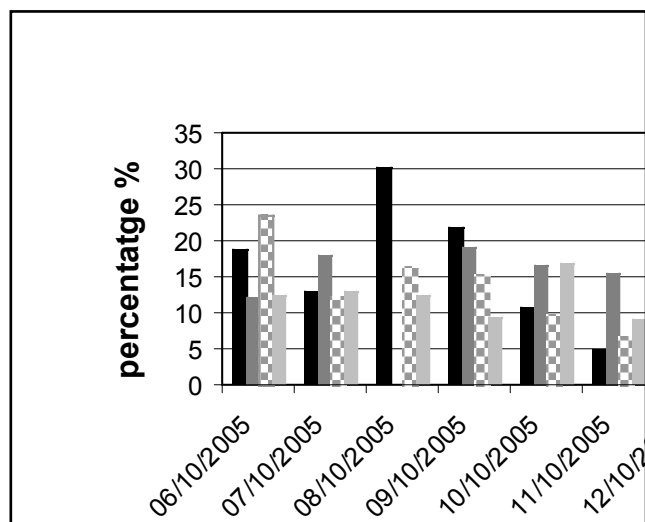
Totes les cadenes han tractat als seus teleinformatius els fets de Ceuta i Melilla; ara bé, l'anàlisi comparativa mostra divergències quant al temps total dedicat per cadascuna de les cadenes, en termes absoluts i relatius, i també pel que fa a l'evolució del temps diari.

En termes absoluts, TVE-1 (49'33") és la cadena que més temps ha dedicat a aquestes informacions, seguida de TV3 (40'51") i Tele-5 (40'36"). En quart lloc apareix Antena 3 TV (31'23"), cadena que va eliminar dues edicions del teleinformatiu durant la setmana de la mostra analitzada, amb motiu de les retransmissions dels partits de futbol de la selecció espanyola de la fase de classificació per al Mundial. Des d'aquesta perspectiva, es constata que no es pot establir una relació directa entre la titularitat de la cadena i el temps de dedicació al tema, tot i que TVE-1 destaquí per sobre de la resta.

Taula 1. Composició de la mostra: Teleinformatius del vespre emesos aquestes dates a TV3, TVE-1, Antena 3 TV i Tele-5

Dijous 06-10-2005	Moren 6 immigrants a la tanca de Melilla. La vicepresidenta anuncia expulsions immediates dels subsaharians que han aconseguit entrar.
Divendres 07-10-2005	Metges sense Fronteres localitza més de 500 immigrants abandonats al desert per les autoritats del Marroc.
Dissabte 08-10-2005	Equips de televisió localitzen els immigrants al desert sense menjar ni aigua. Diplomàtics de Mali i del Senegal han anat a trobar-los perquè siguin repatriats.
Diumenge 09-10-2005	El Marroc trasllada, no se sap a on, els immigrants emmanillats amb autocars.
Dilluns 10-10-2005	Els autocars arriben a la frontera amb Mauritània i surten els primers avions cap al Senegal i Mali.
Dimarts 11-10-2005	Reunió a Rabat del ministre d'Afers Exteriors, Miguel Ángel Moratinos, i el seu homòleg. S'anuncia una cimera euroafricana sobre immigració.
Dimecres 12-10-2005	Espanya reclama a la UE en la cimera de Luxemburg més implicació política i econòmica per fer front a la immigració que ve de l'Àfrica. Segons un informe de la Unió, 30 mil immigrants esperen al Marroc i a Algèria per entrar a Ceuta i Melilla.

Gràfic 1. Percentatge de temps dedicat a la informació sobre la "tanca"

Font: elaboració pròpia

Si la comparació es fa en termes relatius, tenint en compte les durades dels respectius informatius, la primera posició és ara per a Antena 3 TV (el 16,07% de la informació recollida als informatius analitzats es dedica a aquest tema), que desplaça TVE-1 a un segon lloc (15,12%), seguida per Tele-5 (11,72%) i TV3 (11,56%) amb percentatges força similars.

Tot i la certa homogeneïtat entre públiques i privades que es constata amb relació al temps de presència, quan es creuen les variables dia, temps total dedicat i fets que van succeir, és reveladora l'aposta informativa que han fet les diferents televisions.

L'excepció està representada per Antena 3 TV ja que l'omissió de dues edicions de telenotícies dificulta l'elaboració d'una línia definitiva d'actuació en els mateixos termes que les altres cadenes. Els trets més característics que s'han constatat amb l'anàlisi són:

- **TV3:** La proporció de temps dedicat dins dels seus teleinformatius mostra una línia amb oscil·lacions poc significatives al llarg de la setmana. Una diferència important respecte al comportament de la resta es troba en l'emissió del dia 10 d'octubre, jornada en què aquesta cadena assoleix el seu punt més alt (16,98%), coincidint amb l'arribada dels autocars que traslladen immigrants a la frontera amb Mauritània i amb la sortida dels primers

avions cap al Senegal i Mali. Aquest mateix dia, a més, la informació puntual va ser complementada amb la presentació d'una peça centrada en les dones que aconsegueixen arribar a Melilla, produïda i realitzada per les enviades especials, que va servir per exposar els principals motius de la immigració.

- **TVE-1:** L'evolució de TVE-1 s'enfila el dia 8 d'octubre, coincidint amb la localització d'immigrants abandonats al desert per part dels equips de televisió enviats a la zona, i amb l'acord de les autoritats del Marroc amb els ambaixadors de Mali i del Senegal per repatriar els ciutadans d'aquests dos països. Però el més destacat és la pujada del 12 d'octubre, ja que coincideix amb una baixada a la resta de cadenes. Aquest increment es produeix el dia de la cimera de la Unió Europea que se celebra a Luxemburg, on Espanya demana més implicació a la Unió per fer front a la immigració que ve de l'Àfrica.
- **Tele-5:** Experimenta un gradual decreixement en el temps dedicat als esdeveniments de Ceuta i Melilla passant dels 11'12" a l'edició del 6 d'octubre a 57" del 12 d'octubre. El lleuger augment del dia 8 d'octubre és conseqüència de l'emissió d'un breu reportatge sobre com viuen diferents immigrants a Espanya. A diferència de les dues cadenes públiques només en cinc dels set dies la notícia és motiu de titular de sumari, tres dies el primer titular, un el segon i un el cinquè.
- **Antena 3 TV:** El tema es pot considerar de gran interès per a la cadena, dels cinc dies, en tres obre el sumari, i els altres dos dies s'ubica la informació com a segon i tercer titular. El temps de dedicació oscil·la entre els 8'16" del dia 7 d'octubre als 4'48" del dia 10 d'octubre, durada que es remunta a l'edició de l'11 d'octubre (última de les analitzades) a causa de les imatges que emet per promocionar el programa de reportatges de la cadena *A fondo*.

Arran de les característiques de cada cadena, sembla que els increments del temps d'emissió gairebé mai estan determinats pels esdeveniments del dia, sinó que sovint són conseqüència de la disposició o no de material disponible. Com a excepció en el conjunt de la setmana, s'ha trobat un únic exemple que respon a l'aplicació de criteris periodístics d'actualitat a l'edició del dia 12 d'octubre a TVE-1. La

inclusió en l'agenda temàtica de la cimera de la Unió Europea, potser per la disponibilitat de recursos tècnics i humans, ha augmentat el temps total destinat a l'assumpte de la tanca de Ceuta i Melilla.

Pel que fa a la ubicació dins del sumari i en la resta de l'estructura del telenotícies, aquesta temàtica ha estat considerada primer tema informatiu en les dues primeres edicions per a TV3 i en les tres primeres per a TVE-1, mentre que Tele-5 i Antena 3 TV han seguit altres estratègies. En el cas de Televisió Espanyola, la seva presència en el sumari no comportava necessàriament figurar entre les informacions més rellevants. Així, el 8 d'octubre sent el tema que obre el sumari, acaba ocupant l'onzena posició en el teletinformatiu. Sembla una estratègia per mantenir el públic espectador atent, fet que implícitament pot significar que se li dona la categoria d'un tema de fort interès social.

2. Els formats periodístics

L'anàlisi mostra la tendència general a fer ús de les connexions en directe, els vídeos i els *off*. Cal tenir present que la producció d'un format o un altre està sempre relacionada amb la disponibilitat de recursos tècnics i humans de l'emissora. Per exemple, per a l'elaboració de les connexions en directe és necessària la presència de corresponsals i enviats a la zona i, en aquest cas, la proximitat geogràfica ha facilitat el seu desplegament, tot i que les dues cadenes privades han fet servir també les connexions telefòniques en directe, de molt menys valor audiovisual. Per a la realització del segon, calen fonamentalment imatges que s'han pogut obtenir mitjançant la pròpia producció, la compra o cessió, o a través de les agències audiovisuals, o material d'arxiu. Òbviament la presència d'equips de producció a la zona ha de poder incrementar *a priori* el volum d'imatges de producció pròpia, i donar una imatge de marca de la cadena. Per als *offs*, el tercer format més utilitzat, es requereixen menys imatges perquè són de menor durada que els vídeos. S'editen imatges d'una durada una mica més llarga que la durada aproximada del text, que un dels presentadors del telenotícies llegeix en directe. Són, de fet, un apunt breu d'algun element informatiu sobre els esdeveniments, o compleixen la funció d'introducció i presentació dels vídeos, cròniques o connexions en directe.

L'observació detallada de la setmana constata una significativa homogeneïtat en relació amb els formats emprats, tot i els diferents condicionants tècnics i humans de cada televisió. A TVE-1 s'ha detectat un major nombre de connexions en directe, complementades sempre amb cròniques dels corresponsals des d'indrets molt diversos. Aquesta circumstància és fins a cert punt lògica atesa la magnitud dels recursos d'aquesta cadena pública. En canvi, la resta ha primat el format vídeo i el format *off* realitzats des de les redaccions i no des dels llocs dels fets, en detriment de les connexions o altres gèneres periodístics. Pel que fa a TV3, la segona posició l'ocupen les cròniques en diferit realitzades per enviats especials, mentre que per Antena 3 TV i Tele-5 les connexions en directe han estat el segon format; Tele-5 ha presentat un major nombre de localitzacions. Quant a les declaracions amb so telefònic, la presència més alta s'assoleix a Antena 3 TV mentre que a TV3 destaquen quantitativament les fetes per portaveus d'ONG.

L'alta coincidència es troba també en la producció de formats menys usuals en els telenotícies, com ara els reportatges que TVE-1, TV3 i Tele-5 van decidir produir per complementar. L'excepció es troba a Antena 3 TV, que va emetre una peça relacionada amb el tema però per promocionar un programa de reportatges de la cadena *A fondo*.

Per determinar si el grau de semblança entre les cadenes va més enllà de la selecció d'un format concret, ha estat necessària l'anàlisi del contingut de la informació oral (discursos dels presentadors i periodistes, i declaracions de persones alienes a la cadena) i de les imatges. L'aprofundiment en aquests dos pilars aporta nous elements per a la reflexió i el debat entorn del tractament informatiu del tema objecte d'estudi.

2.1. L'anàlisi textual

L'anàlisi textual permet també detectar una gran uniformitat entre les cadenes, per tant, resulta difícil destacar comportaments excepcionals.

En primer lloc, el llenguatge del primer dia de la mostra, 6 d'octubre, és de caràcter bèl·lic i, a partir del dia 7, s'abandona aquesta tendència. Què va motivar aquest canvi? Per què aquell llenguatge el primer dia? Una hipòtesi possible és la influència dels textos i versions de les fonts d'infor-

mació emprades en la producció informativa de la primera jornada. El resultat és que totes les cadenes van qualificar negativament el comportament dels immigrants el dia 6, mantenint –això sí– cadascuna el seu estil. Totes les expressions, encara que s’ha de tenir en compte que sempre es van atribuir a fonts del Marroc, van tenir una connotació negativa i van defensar, de cara al públic teleespectador, que la Policia disparés en legítima defensa. Mentre que les dues cadenes privades parlaven de la violència dels immigrants, les dues cadenes públiques apel·laven a l’agressivitat d’aquests immigrants. Tele-5 recull també unes declaracions del ministre de l’Interior que, de fet, reforcen aquesta interpretació i que alhora semblen voler avalar que només hi va haver un ús desproporcionat de les armes i material antidisturbis per part de la policia marroquina i en cap cas de la Guàrdia Civil i de l’exèrcit espanyol. Cal assenyalar que la declaració es refereix als fets del 29 de setembre a Ceuta, on van morir 5 immigrants que volien saltar la tanca, i no als esdeveniments que van provocar la mort de 6 immigrants la matinada del dia 6 d’octubre a Melilla. La cita textual és la següent: “Puede decirse que la Guardia Civil, en los incidentes a los que me he referido, los del día 29 en Ceuta, hizo un uso proporcionado de los medios de que dispone, para impedir una violación que era directa, flagrante y por la fuerza de nuestro espacio fronterizo”.

A partir del dia 7, quan les ONG comencen a denunciar que les autoritats del Marroc estan portant al desert grups d’immigrants i els deixen abandonats, l’enfocament de les televisions varia substancialment tot i mantenir el seu propi estil. Així, per exemple, la paraula *saltar* passa a substituir *assaltar*, encara que es continuen utilitzant puntualment termes no adequats com *deportats*, *repatriats*, *expulsats* o *dipositats*.

La informació sempre es relata considerant-la com un problema a resoldre. De fet, totes les cadenes fan servir explícitament l’expressió *problema* (TV3, només dos cops) i d’altres paraules que l’intensifiquen encara més: *drama*, *dramàtica*, *dramàtiques*, *tragèdia*, *tràgic*, *desesperats* i *desesperació*. La mirada i la percepció de les televisions sobre els immigrants i la immigració no és, doncs, la d’un fenomen social, sinó la d’un problema a resoldre per part dels governs i les administracions.

Un altre aspecte que constata una considerable homo-

geneïtat entre les diferents cadenes és com es denomina els immigrants. Hi ha hagut una generalització de la paraula *subsaharià* per referir-se a tots aquells ciutadans africans que volen entrar a Europa, molt probablement deguda a la influència de les fonts oficials i de les agències de notícies consultades. Aquesta generalització amaga la multiculturalitat del continent africà i homogeneïza ciutadans de diversos països, amb diferents situacions econòmiques, polítiques i socials. S’està, doncs, globalitzant el terme *subsaharià* per a tothom, quan geogràficament són països del Subsàhara aquells que estan estrictament en línia recta per sota del Sàhara. El més adient seria parlar de ciutadans africans en general i, en cas de saber-ho, del país concret. És molt simptomàtica la dificultat que tenen les cadenes de fer servir en les narracions els mots *persones* o *ciutadans* com a substitutiu d’*immigrants*. Només s’han trobat alguns exemples de *persona-persones* i dos de *ciutadans* en referència als que havien de ser repatriats a Mali i el Senegal.

Un altre element compartit per tots els canals és l’ús d’adjectius incorrectes per qualificar els immigrants i de paraules que s’allunyen de les recomanacions del Col·legi de Periodistes, del CAC i d’altres entitats i organismes. Així, a totes les cadenes es continua utilitzant *il·legal* i *irregular*. El cas més preocupant és el de Tele-5, que fa servir l’expressió *inmigrantes ilegales* de manera reiterativa. Contràriament, TV3 és la que mostra més sensibilitat davant l’adjectivació, tot i que també s’ha detectat en una ocasió el mot *il·legal*.

Una altra qüestió comuna és l’ús d’una terminologia que sobredimensiona els fets, és a dir, que incideix en la seva espectacularització. En algunes ocasions, les cadenes ho fan amb voluntat de denúncia. En concret, hi ha dues paraules que apareixen a totes les televisions de manera reiterativa:

- *Assalt*. Sobretot el dia 6 d’octubre, totes les cadenes el fan servir per descriure l’acció dels africans de voler saltar la tanca per entrar a Espanya. Tant en castellà, com en català, la principal accepció és la d’atac a una posició enemiga i també té el significat d’atac per sorpresa i violent amb la intenció de robar, o d’envair, o d’apoderar-se’n. És, doncs, una paraula que connota una imatge militar o bèl·lica i que no sembla correspondre’s amb les intencions dels immigrants, és a dir, no s’ajusta a la

realitat narrada. Fins i tot, Tele-5 i Antena 3 TV van arribar a parlar d'*èxode*. Els casos on hi ha menys sincronia entre la narració oral i les imatges, són aquells on el que es veu i el que s'està escoltant no són el mateix. Aquesta falta de correspondència s'accentua encara més en els titulars de sumari que van acompanyats de rètols que indueixen a descodificacions diferents del que diuen les imatges. Un exemple es troba en els titulars del dia 6 de les quatre televisions amb les expressions *assalt* o *allau*.

- *Allau*. El seu significat figurat o per analogia fa referència a una gran quantitat de persones que s'acumulen en un lloc, però la xifra màxima de persones interessades a saltar la tanca donada per les cadenes és d'un miler. Un ús acurat i precís del terme *allau* es reserva per a concentracions de persones molt més grans, d'almenys diversos milers. Seria el cas, per exemple, de la peregrinació anual a La Meca o d'una gran concentració esportiva. Altres mots emprats en el mateix sentit són *marea*, *massives* i *massius*. Curiosament, cada cadena va donar xifres diferents sobre el nombre de persones implicades: dels que intentaven saltar la tanca, dels immigrants abandonats, dels traslladats en autocars i, fins i tot, del nombre de *repatriats*.

A l'últim, en major o menor proporció, totes les cadenes van utilitzar paraules que no s'ajusten al seu significat i que, a més, connoten una visió negativa de la persona immigrada. Dins d'aquest apartat, destaquen:

- *Deportació* i els seus derivats. Aquesta paraula implica que s'ha fet una condemna prèvia i, per tant, un judici. I els africans que tenen la intenció de passar cap a Europa no tenen perquè trobar-se en aquesta situació.
- *Extradició* i els seus derivats. El seu significat fa referència al lliurament d'un pres a un altre país que el reclama per ser jutjat. Res a veure amb les condicions d'aquestes persones.
- *Devolució* i derivats. Aquesta paraula es fa servir amb objectes, però no amb persones. TVE-1 també va emprar *depositados* i Antena 3 TV, *tirados*.
- *Expulsió* i derivats. Tot i que signifiqui l'expulsió d'un lloc, també té el sentit de desterrar i, d'aquesta manera, adquireix també el significat de càstig. Algunes cadenes també parlen d'*internament*.
- *Repatriació* i derivats. Aquest terme no s'ha aplicat de forma correcta, ja que només els ciutadans de Mali i el Senegal van ser retornats als seus països, és a dir, van viure una repatriació real. La situació de la resta d'afectats no va ser la mateixa.

Titulars dia 06-10-05. D'esquerra a dreta, primera línia: TVE-1 i Antena 3 TV. Segona línia: Tele-5 i TV3

Contràriament, la presència de paraules utilitzades atenent al seu significat exacte és escassa. Per exemple, només un cop Tele-5 esmenta el terme *desplazados*, molt més precís i acurat, i TV3 és l'única que va parlar de *readmissió*, referint-se a l'acció de donar entrada al Marroc, encara que aquests africans estaven de pas en aquell país. Un altre exemple de redacció que intenta defugir dels termes amb connotacions pejoratives apareix quan TV3 fa servir la paraula *passatgers* dos cops el dia 9 d'octubre per referir-se a les persones que es trobaven dins dels autocars.

Quan, a més, alguna d'aquestes expressions figura com a titular escrit sobre les imatges de sumari o com a títol en les primeres imatges de la notícia, l'efecte negatiu, tal com determinen els següents fotogrames, anomenats *frames* en llenguatge televisiu, és encara més gran perquè els telespectadors tendeixen a concentrar la mirada en la lectura de les lletres sobreimpreses i el discurs oral passa més desapercebut.

Com mostren les imatges, va haver-hi males pràctiques per part de les quatre televisions. I, en aquest últim cas, es pot apreciar com TV3 repeteix al sumari del dia 10 una

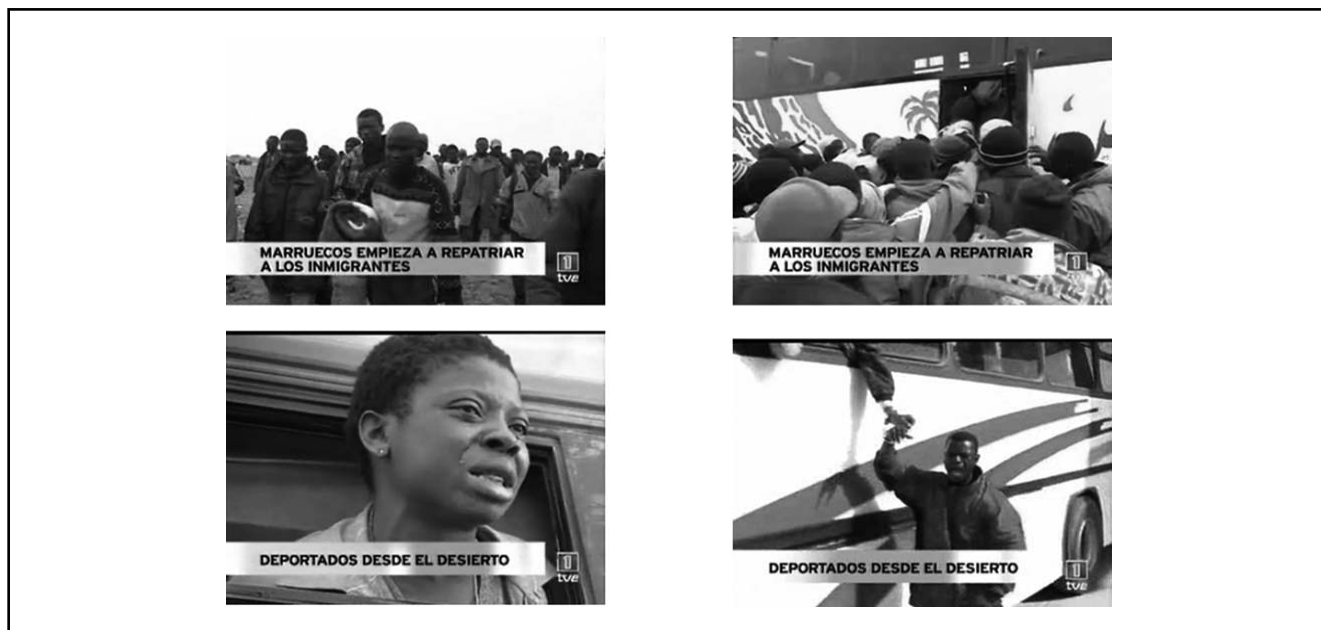
de les imatges dels immigrants emmanillats als autocars del dia 9, encara que amb un títol més precís i apropiat, el de "retorn forçat".

2.2. L'anàlisi visual

Pel que fa a l'apartat visual, aquest també mostra un elevat grau d'homogeneïtat entre les cadenes, fins i tot més marcat que el que es desprèn de l'anàlisi textual. Les televisions emeten les mateixes imatges i, en el cas que no siguin exactament iguals, s'assemblen, fet que es podria qualificar com *globalització* de les rutines productives entre els professionals de les televisions.

Totes les cadenes van inserir les imatges elaborades pel Ministeri de l'Interior amb la finalitat d'explicar les modificacions que es farien sobre la tanca. TVE-1, Antena 3 TV i Tele-5 les van emetre el dia 6, i TV3 ho va fer el dia següent. Però el més significatiu és que TVE-1 i Antena 3 TV, van mantenir la retolació del Ministeri que deia "Nuevo sistema anti-intrusión". Tele-5 no hi va posar cap títol i la televisió pública catalana el va substituir per "Ampliació de la tanca".

TVE-1. Dies 8 i 9

Antena 3 TV. Días 7 i 10

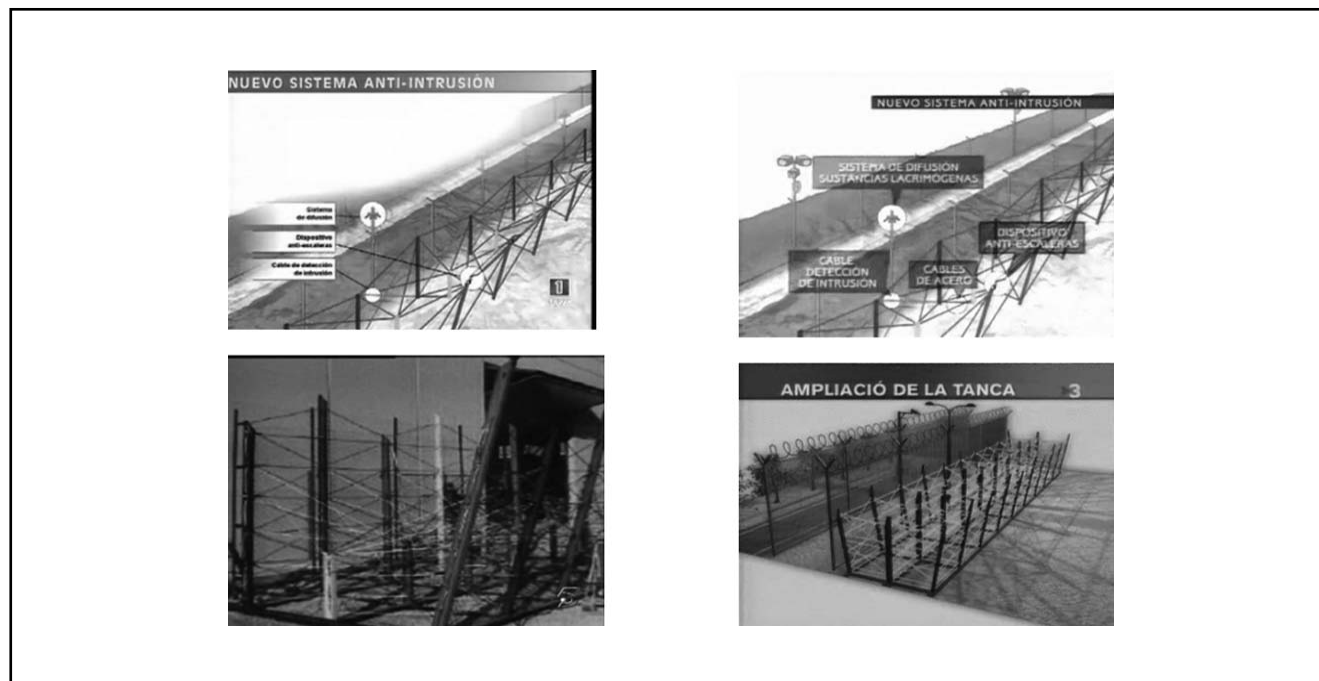
Tele-5. Días 9 i 10

TV3. Dies 9 i 10

La nova tanca. D'esquerra a dreta, primera línia: TVE-1 i Antena 3 TV. Segona línia: Tele-5 i TV3

Els immigrants són els principals protagonistes de la narració visual dels fets. La majoria de les cadenes barregen els plans generals de grups, més o menys amplis, amb primers plans, fins i tot plans detall, per ressaltar els aspectes més dramàtics de la situació. Aquesta és també una mostra més de l'homogeneïtat, ja que amb més o menys proporció i en funció de la cadena, s'ha fet ús d'imatges amb un clar impacte emocional (peus ferits, detall de les punxes del filferro de la tanca, taques de sang al terra, etc.), i de primers plans i plans generals de grups d'individus en situació de patiment, sempre amb l'objectiu de l'espectacularització. L'excepció, de nou, es troba a TV3, ja que tot i haver-hi plans de rostres tristos o de persones darrere d'una reixa, per esmentar dos exemples, tenen una durada breu i el discurs oral imprimeix un enfocament allunyat del dramatisme.

La imatge més dramàtica, i potser la més colpidora, s'ha localitzat a l'edició del 9 d'octubre. Es tracta del pla detall d'unes mans emmanillades sortint per la finestra d'un autobús sense cap rostre que les acompanyi. En aquesta jornada, totes les cadenes la van emetre i, a més, la van repetir en dies posteriors amb nous muntatges. L'actuació de TV3 es desmarca de la tendència general, ja que atorga

un temps inferior i reproduïx el que els immigrants diuen des de les finestres dels autocars de manera directa (allò que en un text escrit seria una cita textual). Per tant, no posa èmfasi en els detalls tràgics, perquè no descriu les imatges com ho fan la resta de televisions. En lloc d'això, dóna informació sobre la situació, tot apel·lant a dades aportades per ONG.

En canvi, la resta de cadenes apliquen muntatges amb finalitats clarament espectacularitzants. Entre aquests, destaquen:

- a) El muntatge basat en una descripció oral que fa èmfasi en els detalls més tràgics, seguida d'una pausa on només s'escolta el so ambient amb les imatges. Per exemple, abans de mostrar un rostre suplicant, Antena 3 TV diu "otros con lágrimas en los ojos piden ayuda desesperadamente" i Tele-5 explica "la desesperación es tal que muchos no pueden aguantar las lágrimas". Abans de mostrar les mans emmanillades, TVE-1 diu "desde el reducido espacio de las ventanillas, nos muestran su dolor y su desesperación" i Tele-5 apunta "por las ventanas de los autobuses muestran a los periodistas una y otra vez las esposas".

TVE-1. Dia 9

Antena 3 TV. Dia 9

Tele-5. Dia 9

TV3. Dia 9

b) El muntatge amb diferents plans per mostrar l'evolució d'una acció dramàtica completa. Aquesta tipologia només va ser aplicada per Tele-5. Totes les cadenes van mostrar una persona sortint per la finestra, però aquesta cadena privada li va dedicar més temps ja que va elaborar un muntatge que permetia veure tot el procés. Alhora, la veu en *off* deia: "Este joven intenta salir del autobús como sea. Incluso esposado, sale por la ventana", i, a continuació, es deixa la imatge amb el so ambient, que acaba amb els crits del protagonista de l'acció. Ara bé, tot i que li dedica menys temps, TVE-1 també va donar èmfasi als trets dramàtics de la situació des del discurs oral: "Entre lágrimas y con intentos desesperados por salir del autobús, reclamaban una ayuda que desgraciadamente nadie les presta". Aquesta estratègia també va ser utilitzada per Antena 3 TV: "Muchos de ellos aprovechan cualquier parada para poder escapar".

Tot i que la televisió pública catalana s'allunya del dramatisme en els seus muntatges, l'anàlisi ha evidenciat alguns aspectes negatius que afecten la qualitat visual de la

informació emesa. TV3 treballa amb tres tipus d'imatges: les procedents de la televisió del Marroc, les d'arxiu, i les imatges pròpies. Les primeres han presentat un problema d'identificació atès que la imatge del logotip de la televisió catalana se superposava al de la cadena televisiva marroquina i ofería una estranya composició visual a la banda superior dreta de la pantalla. La veu en *off* (àrab) era l'únic element distintiu de la procedència de les esmentades imatges. Si bé les d'arxiu han estat convenientment identificades, se n'ha detectat un cert abús. Una situació similar es dona en el capítol d'imatges pròpies que, davant la seva escassetat, han acabat per ser reutilitzades amb diferents muntatges i han generat, així, una certa repetició, sobretot en les dues últimes edicions de la setmana analitzada.

Tele-5 va emetre també les imatges procedents de la televisió marroquina el primer dia de la setmana; va actuar, per tant, igual que la televisió catalana. La diferència en el cas de Tele-5 és que el seu logotip està col·locat a la part inferior de la pantalla i aleshores el teleespectador habitual de la cadena sap que les imatges pertanyen a una altra televisió, en aquest cas estrangera.

Antena 3 TV. Dia 9

Tele-5. Dia 9

Tele-5. Dia 6

TV3. Dia 6

Cal afegir que tots dos canals van obrir el sumari del dia 6 d'octubre amb aquestes imatges –proporcionades per la Policia marroquina a la televisió del Marroc– que deixaven sentir el so en àrab de la narració en primer pla sonor durant uns segons. Aquesta estratègia pot provocar confusió al públic que mira una televisió en castellà o en català, però també és cert que reforça l'impacte del document. Al llarg de la setmana, aquestes imatges van ser reciclades en altres muntatges. Una prova clara de repetició encara més inadequada és la reutilització d'aquestes imatges en sumaris de dies diferents.

3. L'homogeneïtzació en la reconstrucció televisiva dels fets

Aquesta és, sens dubte, la principal característica que es desprèn de l'anàlisi entorn del tractament televisiu dels esdeveniments de la tanca de Ceuta i Melilla. Tot i que els àudios presenten un major grau de diferències, la similitud de les imatges en minimitza l'impacte. És important destacar que la utilització d'una terminologia més o menys exacta pot passar fàcilment desapercebuda en el moment de recepció de la informació televisiva, ja que les imatges concentren molta més atenció. Tan cert és que, en el cas de poder intercanviar la veu en *off* d'una unitat informativa amb el muntatge narratiu visual d'una altra, probablement no s'apreciarrien elements dissonants.

Amb algunes excepcions puntuals, la similitud evidencia estratègies productives comunes que s'acaben convertint en protocols d'actuació. Ja s'ha comentat que TVE-1, per les seves característiques, és la cadena que pot comptar amb un major desplegament de mitjans tècnics i humans. El resultat final del seu operatiu, però, no difereix significativament de la resta. La major quantitat de connexions en directe no comporta la producció d'imatges pròpies noves ni tampoc d'un ampli ventall de testimonis. Cal afegir que són els polítics, per tant fonts d'informació de fàcil accés per als professionals, els que assoleixen una major presència.

Una altra qüestió a destacar relacionada amb la producció de la informació és la reiteració de les imatges al llarg de la setmana analitzada, tot i que les cadenes comptaven amb enviats desplaçats i, en alguns casos, fins i tot corresponsals. És difícil discernir quina o quines han estat les causes,

ara bé, el resultat és la consecució de muntatges més o menys similars que acaben afectant negativament la recepció de la notícia. De fet, la reiteració del material visual genera una pèrdua d'atenció sobre la informació, perquè encara que les dades noves arribin mitjançant el so, no assoleixen el nivell d'impacte de la imatge. A més, aquest procedir posa en evidència la falta d'actualització visual, cosa que la informació televisiva ha d'evitar. Si s'afegeix que, en alguns casos, aquest tipus d'imatges no han estat identificades, molt probablement les persones teleespectadores, per defecte, les consideraran actuals, del dia.

El contingut de les imatges repetides pot acabar reforçant certs estereotips. Per exemple, amb la profusió de plans generals de grups, l'immigrant esdevé un ésser anònim que actua seguint les directrius del col·lectiu i s'accentua encara més l'associació pobresa i immigració. En canvi, amb els primers plans i plans detall s'ha incrementat el grau d'espectacularització informativa. Encara que totes les cadenes els han incorporat als seus discursos, sens dubte Antena 3 TV és la que aconsegueix una major aproximació a l'espectacle, fins i tot a partir de plans generals. El millor exemple es troba en l'emissió del 6 d'octubre, jornada en la qual dedica un temps significatiu a la imatge d'un africà ferit que ha aconseguit entrar a Melilla (se'l mostra al carrer coixejant, a l'hospital, entrant en un cotxe, etc.) i, al sumari, se'l presenta com un heroi ("sólo uno, este joven, logró entrar en España"). Tot i així, no s'inclouen declaracions d'aquesta persona.

Si bé és cert que el terme *problema* per definir la notícia ha estat poc utilitzat, l'estructura narrativa a la majoria de les cadenes respon a aquest plantejament. Així, Tele-5 se centra en la recerca de responsabilitats en l'àmbit polític; Antena 3 TV assisteix com a teleespectadora al drama que viuen els seus protagonistes; TVE-1 intenta abordar de forma equilibrada la qüestió política i la dramàtica; i finalment TV3 explica la situació puntual des d'una perspectiva de caire socialhumanitari. Aquesta estratègia incideix en la descripció d'una dificultat puntual que ha de ser solucionada. La delimitació de la temàtica a un període temporal concret evita l'aprofundiment en altres aspectes que han influenciat i continuen propiciant aquest tipus de migració contemporània. Per exemple, dades com la situació política i socioeconòmica dels països d'origen són del tot necessàries per complementar la informació principal. En definitiva,

Antena 3 TV. Dia 6

es tracta d'aplicar el que en termes periodístics s'anomena contextualització. En el conjunt del material analitzat, tan sols s'han detectat tres casos d'aportació d'informació de caràcter complementari: el dia 7 d'octubre a Antena 3 TV, el 10 d'octubre a TV3 i el 12 d'octubre a TVE-1.

El treball de construcció del context informatiu hauria d'evitar, sens dubte, l'apropiació generalitzada del terme *subsaharià* per definir el conjunt d'immigrants afectats pels esdeveniments de la tanca. A més, aquest mot conté una càrrega pejorativa (*sub-*), i seria més apropiat el prefix *sud-* (en català) i *sur-* (en castellà) perquè es tracta d'una referència geogràfica i no qualitativa.

4. Les fonts d'informació

Les declaracions incloses als teletinformatius analitzats corresponen majoritàriament a polítics (38%) i immigrants (34%); en tercer lloc hi ha els portaveus d'ONG (24%); i, en últim lloc, la categoria *Altres* (4%), constituïda principalment pel que denominem "veïns autòctons". Però no totes les cadenes participen de la mateixa manera en aquesta fotografia global.

Les cadenes que més pes atorguen a l'àmbit polític són TVE-1 i Tele-5, però mentre l'emissora pública sembla contrarestar aquesta presència amb la resta de tipologies, la cadena privada destaca per ser la que menys veu dona als portaveus i membres d'ONG.

Les cadenes on els immigrants i les ONG assoleixen una major representació són TV3 i Antena 3 TV, però cal fer diferents tipus de matisos: TV3 identifica tots els immigrants (excepte en un cas), mentre que Antena 3 TV només ho fa amb 3 dels 11 entrevistats. A més, des d'un punt de vista qualitatiu, s'ha de tenir en compte que a TV3 domina la imatge de l'immigrant actiu, que pren decisions i actua per superar la situació, mentre que la majoria de les declaracions d'Antena 3 TV tenen com a objectiu mostrar el patiment i l'angoixa, és a dir, abonar el terreny de l'espectacularització. Així, TV3 desenvolupa més la dimensió socialhumanitària, mentre que la cadena privada opta per la socialtràgica.

En el capítol de les identifications de les fonts, cal assenyalar que són els polítics i portaveus d'ONG els majoritàriament identificats, mentre que aquesta situació no és tan homogènia en el cas dels immigrants.

Pel que fa a les fonts mencionades als textos periodís-

Taula 2. Nombre i procedència de les declaracions

Nombre i procedència de les declaracions				
	Polítics	ONG	Immigrants	Altres
TV3	5	7	12	-
TVE-1	19	6	10	2
Antena 3 TV	5	15	11	1
Tele-5	16	1	8	2
TOTAL	45	29	41	5

Font: elaboració pròpia

tics (sense declaracions), dominen les agències escrites i audiovisuals. Ara bé, això no és sinònim d'una major diversitat de fonts consultades, ja que aquestes igualment es fan ressò de les administracions o governs d'Espanya i del Marroc, i les ONG.

5. Seguiment i aplicació de les recomanacions del CAC

S'ha mesurat el grau de compliment i d'aplicació de les recomanacions del CAC del 10 d'abril de 2002 sobre el tractament informatiu de la immigració adreçades als professionals de la informació audiovisual, a través del disseny d'un baròmetre. L'objectiu ha estat doble: d'una banda, testar-lo i, de l'altra, comprovar el grau de seguiment de les recomanacions. Hem dissenyat aquest baròmetre per mesurar el grau de tractament positiu, de qualitat informativa i de bones pràctiques periodístiques que contenen les unitats audiovisuals referides als fets de la tanca de Ceuta i Melilla. Concretament, s'han estudiat les aplicacions de les recomanacions que detallem a continuació, i la valoració obtinguda per cadenes i per indicadors ha estat aquesta:

- **No nomenar els africans immigrants com a il·legals, indocumentats, sense papers, o irregulars. La informació no ha de contenir prejudicis de naturalesa xenòfoba o discriminatòria:**
Aquesta recomanació té una elevada resposta, però encara no s'aplica al cent per cent. Al discurs oral,

només apareix de manera puntual: TV3, TVE-1, Antena 3 TV i Tele-5 fan servir ocasionalment expressions que no responen a aquesta recomanació. A més, Tele-5 fa un abús reiterat de l'expressió *immigració il·legal* en molts dels seus rètols, però només dos cops en el discurs oral.

- **S'ha de difondre informació sobre l'emigració africana i els seus contextos.**
Aquesta és una de les recomanacions que menys s'aplica al llarg dels set dies. El dia 7 d'octubre l'aplica Antena 3 TV, el dia 10 d'octubre és seguida per TV3 i el dia 12 d'octubre, per TVE-1. Per la seva banda, Tele-5 mai no ha aplicat aquesta recomanació en el període analitzat.
- **S'han d'incloure declaracions d'experts que aportin reflexió sobre les raons profundes del fet migratori.**
Només 12 dels 26 teleinformatius analitzats incorporen declaracions de persones que considerem experts en aquest marc, com són els portaveus de les ONG que treballen amb els immigrants tant a la zona com a Espanya (quatre de TV3, quatre d'Antena 3 TV, tres de TVE-1 i un de Tele-5). Antena 3 TV és una de les cadenes que introdueix amb major regularitat aquesta recomanació (a quatre de les cinc edicions analitzades), però s'ha de tenir en compte que, en moltes ocasions, el criteri de selecció de les declaracions respon bàsicament als seus trets sensacionalistes.

El primer dia de la mostra, només incorporen aquesta recomanació les dues cadenes públiques. El dia 7 d'octubre totes la segueixen, encara que unes en el titular i altres en la notícia. El dia 8 d'octubre cap informatiu introdueix la veu d'experts. El dia 9 d'octubre només apareix aquesta mena de declaracions a Antena 3 TV i TV3 (en les unitats informatives). El dia 10 només Antena 3 TV segueix la recomanació en la notícia. El dia 11 només les unitats informatives de TVE-1 i d'Antena 3 TV la van tenir en compte. I el dia 12 només fa servir la recomanació la notícia de TV3.

- **S'ha de comptar amb els immigrants com a font informativa, i per tant, han de sortir fent declaracions.**

Aquesta recomanació, una de les que cal considerar més bàsiques i fonamentals per contrastar els fets, no va ser seguida per cap cadena el dia 6. Cap cadena, per tant, va intentar enregistrar immigrants parlant dels esdeveniments el primer dia de la mostra. En el cas d'Antena 3 TV, cal recordar que va mostrar diferents plans d'un immigrant que era identificat com l'únic que havia aconseguit saltar la tanca, però no va incloure declaracions seves. L'últim dia tampoc no va aparèixer la veu de l'immigrant, ja que el centre de la notícia va desplaçar-se cap al vessant polític.

Pel que fa a la resta de dies, TV3 i Antena 3 TV van incloure aquesta recomanació més vegades que les altres cadenes. Ara bé, la presència dels immigrants és escassa als titulars, fins i tot a TVE-1 no apareixen en aquest apartat cap dia de la mostra.

- **No s'han de fer servir imatges invasives amb la intimitat dels immigrants.**

Totes les cadenes van respectar aquesta recomanació el dia 6, si bé Antena 3 TV mostra alguns plans que, tot i no ser plans curts, podrien considerar-se intimidatoris (vegeu la imatge a la pàgina següent). Pel que fa a la resta de dies de la mostra, les cadenes públiques tendeixen a respectar més aquesta recomanació que les cadenes privades.

- **No s'han d'emetre imatges d'arxiu no pertinents.**

El dia 6 d'octubre, data en què es desencadenen els esdeveniments, totes les cadenes respecten aquesta

recomanació, però a partir del dia 7, en diferent mesura com veurem, totes les cadenes comencen a repetir les imatges més impactants de dies anteriors, sense que sigui gaire pertinent. En la majoria dels casos, a més, no es fa referència en la veu en *off*, que diu que les imatges no són del dia, ni tampoc es retolen les imatges amb la data corresponent. Només TV3 retola habitualment les imatges, però també fa servir imatges d'arxiu sense identificació en alguna ocasió. Les imatges més reaprofitades són les corresponents als immigrants al desert i les dels autocars.

- **S'ha d'evitar fer servir imatges de les forces de seguretat.**

Entre el dia 6 i 9 d'octubre, TV3, Tele-5 i Antena 3 TV van fer servir imatges enregistrades per la Policia marroquina. Cadascuna d'aquestes tres cadenes va utilitzar-les en dues edicions dels seus teletinformatius.

- **Cal contextualitzar la informació amb dades sobre els països d'origen dels immigrants.**

Aquesta és una recomanació poc aplicada. Els exemples de bones pràctiques coincideixen amb els explicats sobre la segona recomanació. El dia 7 d'octubre l'aplica Antena 3 TV, el dia 10 d'octubre és seguida per TV3 i el dia 12 d'octubre, per TVE-1.

- **S'han d'explicar aspectes de la vida quotidiana dels immigrants no determinats per la fam, la pobresa o el conflicte.**

Aquesta recomanació només es fa servir en 4 ocasions durant els set dies. La primera correspon a Tele-5 (en el titular del dia 6 d'octubre) i la segona també pertany a Tele-5 (en la unitat informativa del dia 8 d'octubre). La tercera és la notícia del dia 9 d'octubre de TVE-1. I la quarta, la unitat informativa de TV3 del dia 11 d'octubre. Antena 3 TV no aplica mai aquesta recomanació.

- **No fer servir imatges de plans curts d'africans ferits o morts.**

Aquesta recomanació és molt seguida i, en general, les quatre televisions no es recreen en plans curts per parlar de morts o ferits. Ara bé, el dia 6 d'octubre cap cadena segueix aquesta indicació. Aquest fet és bastant lògic, perquè l'esdeveniment informatiu principal és

Antena 3 TV. Dia 6. Imatge del jove que la cadena presenta com un heroi ("sólo uno, este joven, logró entrar en España").

la mort de sis immigrants a la tanca de Melilla. Les imatges dels morts no es van mostrar però sí les dels ferits. TV3, a més, va mostrar dues imatges d'arxiu retolades de morts de dies anteriors, fet molt negatiu i innecessari.

Pel que fa a la resta de la setmana analitzada, són les públiques les que en més ocasions deixen d'aplicar aquesta recomanació. Ara bé, s'ha de tenir en compte que el discurs oral que les acompanya sovint intenta allunyar la imatge de l'efecte dramàtic, sobretot a TV3. De les cadenes privades, destaca Tele-5 en l'ús d'aquestes imatges els dies finals de la mostra.

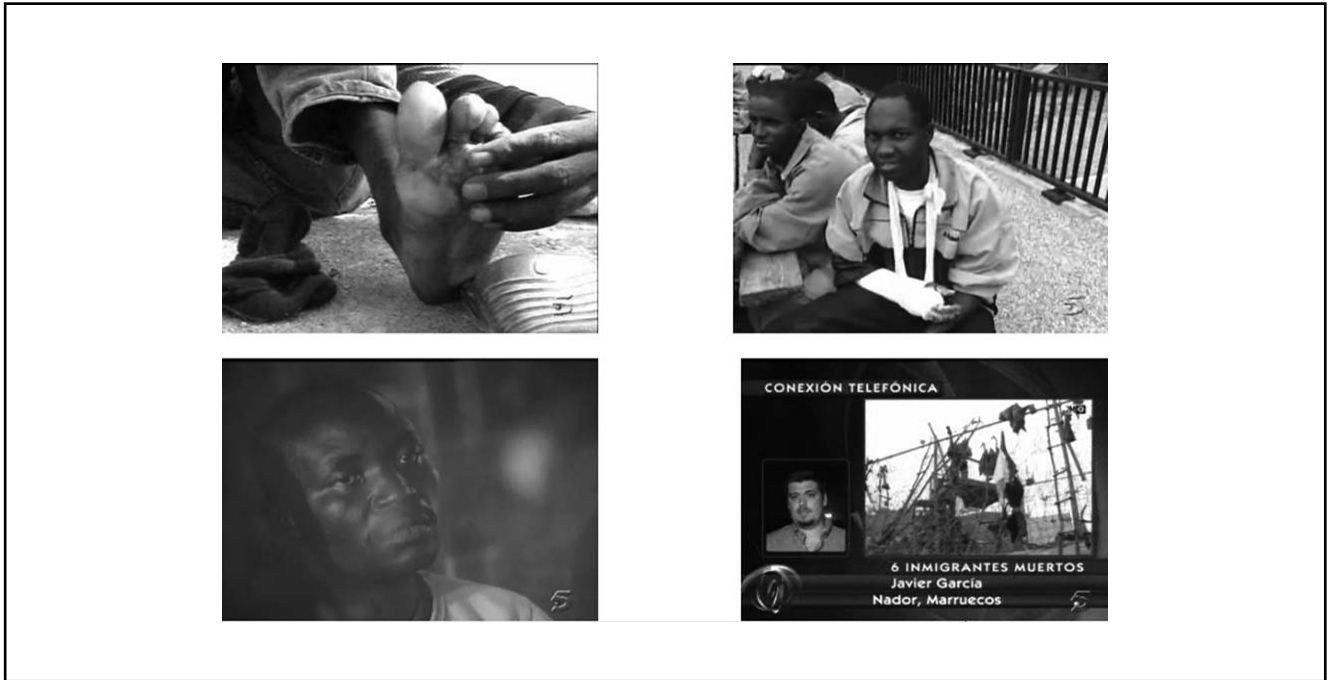
6. Conclusions i propostes

Totes les cadenes de televisió van dedicar un temps i una ubicació destacats als fets ocorreguts entorn de la tanca de Ceuta i Melilla l'octubre de 2005. Ara bé, cadascuna va orientar les seves narracions de manera diferent. TV3 va mostrar una visió humanitària dels fets, amb una especial

atenció a la informació aportada per les ONG i pels mateixos immigrants. L'orientació de TVE-1 va destacar més les actuacions polítiques, tant les primeres reaccions com les decisions preses posteriorment i les respostes obtingudes per aquestes. Tele-5, en canvi, va donar prioritat a l'enfrontament polític, i es va ubicar més a prop del principal partit de l'oposició que del govern. Finalment, Antena 3 TV va destacar per ser la que va aplicar més estratègies adreçades cap al sensacionalisme (no és casualitat que, precisament, aquesta última cadena anul·lés l'emissió de dos teletinformatius amb motiu d'una retransmissió esportiva, com tampoc ho és que els dies 6 i 9 d'octubre, analitzats de manera especial, donés també prioritat a l'esport). Però aquesta diversitat d'orientacions no significa que les cadenes segueixin maneres de fer molt diferents. Tot el contrari, l'anàlisi mostra molts aspectes en comú i, a més, molts amb necessitat de ser corregits.

El fenomen de la immigració continua tractant-se com un problema, com un drama i, en aquest cas, durant els informatius d'aquests set dies no s'ha qüestionat l'existència de la frontera del nord (Europa) amb el sud (Àfrica) i les

Tele-5

TV3. Dia 6

Hi havia prou imatges del dia i, per tant, és bastant gratuït per servir aquestes dues imatges d'arxiu, encara que la narració oral digui que no són les primeres morts de la tanca.

televvisions mantenen un punt de vista eurocèntric, **nosaltres** els europeus i **ells**, o els **altres**, els immigrants africans. Solament en programes de reportatges algunes cadenes han plantejat l'existència encara de *murs*, fronteres físiques, que impedeixen en ple segle XXI el pas de persones de zones pobres del planeta a zones riques. No s'aprofundeix en els motius de la immigració, ni en la situació politicoeconòmica i social dels països africans. Al ciutadà immigrant se'l mostra o bé com un delinqüent (agressiu i violent), o bé com una víctima (passiva i sense capacitat d'actuació). Hi ha un abús reiterat en totes les narracions de la paraula *immigrants* i *subsaharians* i pràcticament és nul·la la utilització de *persones* o *ciutadans* per referir-se a aquests éssers humans. Aquesta categorització com a immigrant comporta en l'imaginari col·lectiu una discriminació permanent. Socialment i mediàticament l'immigrant no deixa mai de ser-ho, fet que connota una visió negativa d'ell.

I si centrem la mirada en la dona immigrant, el seu tractament audiovisual és encara més preocupant. Gairebé no apareix i, si ho fa, sovint se la mostra en plans força sensacionalistes (cuinant amb escassos recursos, tenint cura de fills amb aspecte malaltís, etc.).

Tot i que les recomanacions del CAC, i en concret aquelles referents a no emprar vocabulari i imatges de naturalesa xenòfoba o discriminatòria, cada vegada són més respectades per les televvisions, l'anàlisi textual i visual dels teleinformatius que van tractar els esdeveniments referits als intents de saltar la tanca de Ceuta i Melilla revela que encara s'han de millorar molts aspectes. Amb més o menys proporció, totes les cadenes sobredimensionen els fets, utilitzen en algun moment paraules no adequades i continuen introduint imatges amb finalitat clarament sensacionalista, per citar tres dels aspectes amb més rellevància. Aquesta mena de problemes es fa del tot evident als sumaris i presentacions, apartat on les cadenes tenen com a objectiu atraure l'interès i l'atenció de l'espectador, i, en menor grau, en les unitats informatives.

Globalment es pot afirmar que les ONG i els ciutadans immigrants cada vegada tenen més presència com a fonts d'informació, però no sempre són tractats correctament des del punt de vista audiovisual. La cadena que té més cura sobre aquesta qüestió és TV3: els identifica de manera habitual (indicant, com a mínim, el nom de l'entrevistat) i

també és la que més es preocupa per reproduir les seves paraules separant-les clarament del discurs del redactor. Però tot i així, cal parar atenció en el fet que entrevistar membres d'ONG i/o ciutadans immigrants no sempre és sinònim de bones pràctiques, ja que això pot tenir com a finalitat l'espectacularització. A les emissions d'Antena 3 TV, es van trobar nombrosos exemples on el criteri de selecció de les declaracions emeses remetia clarament al seu component emotiu.

Aquest estudi també demostra que les cadenes no sempre apliquen mecanismes per adequar al seu context (amb una elevada responsabilitat social) la informació que arriba de les fonts. Així, per exemple, algunes cadenes van incloure imatges procedents del Ministeri de l'Interior (explicacions visuals de les obres d'ampliació de la tanca) sense modificar el títol original "nuevo sistema anti-intrusión" i, cosa que és encara més significativa, el primer dia totes les televvisions es van contagiar d'un llenguatge de caràcter bèl·lic i militar, amb un predomini de fonts informatives oficials. A partir del dia següent, amb la introducció de les ONG com a font d'informació, el llenguatge va modificar-se cap a un tractament més focalitzat en l'aspecte social i humanitari.

Per tant, és necessari continuar treballant per tal que les recomanacions elaborades per institucions de prestigi es coneguin i s'apliquin, amb tot el que això implica pel que fa a tasques de difusió i formació.

Però a banda d'aquesta proposta general i d'insistir en la necessitat que s'apliquin les recomanacions ja definides pel CAC, aquest estudi planteja la necessitat d'atendre els següents aspectes puntuals:

- Les cadenes de televisió i els seus professionals han de preocupar-se per aplicar les bones pràctiques en tots els formats informatius dels telenotícies. Especialment, als titulars (sumari) i presentacions, formats més permeables a l'espectacularització.
- Les cadenes han d'augmentar els seus esforços a l'hora d'aportar informació contextualitzadora (antecedents, causes, etc.). El ventall de fonts d'informació consultades s'ha d'ampliar per donar entrada a aquesta mena de dades i perquè la informació que arribi als telespectadors i telespectadores estigui contrastada.
- Sobre les declaracions dels immigrants. S'han d'identificar i, en la reproducció de les seves paraules, s'ha de garantir el rigor periodístic (el discurs de l'entrevistat ha

de quedar clarament diferenciat de la resta i s'ha de garantir la qualitat de la traducció).

- Sobre el vocabulari. Convé utilitzar amb més rigor les paraules, atenent sempre al seu significat. En cas d'emprar termes en sentit metafòric, no han de connotar aspectes negatius.
- A l'hora de seleccionar les declaracions, en cap cas ha de dominar el criteri de l'espectacularització sobre l'informatiu.
- S'ha d'augmentar el tractament de la dona immigrant, així com la qualitat periodística d'aquest tractament.
- Globalment les televisions han de contribuir molt més a donar una imatge al més normalitzada i normalitzadora possible dels immigrants i de la immigració a través de tractaments audiovisuals i textuals equivalents als de qualsevol altre ciutadà. La seva condició d'immigrant no ha de ser destacada ni diferenciada en la informació dels esdeveniments a no ser que sigui necessàriament imprescindible per a la comprensió dels fets.
- Les televisions també han de complir un paper pedagògic i, a més d'informar i d'entretenir, han d'apostar per la diversitat i la pluriculturalitat en els seus teletinformatius per explicar i divulgar un coneixement mutu, dels que vénen, dels països de procedència, i dels que hi són, dels països d'acollida.

7. Investigació audiovisual aplicada

Com que l'objecte d'estudi i anàlisi ha estat un producte audiovisual, perquè es puguin comprendre, consultar i fins i tot experimentar amb els teletinformatius de la mostra, la recerca completa en la qual es basa aquest article conté, a més d'un text molt més ampli, un annex de materials escrits, fotografies i gràfics i un DVD interactiu.

El DVD² inclou dues propostes de vídeos alternatius referits als esdeveniments del dia 6 d'octubre, amb la voluntat de mostrar maneres diferents d'abordar els fets audiovisualment. Fruit d'aquesta investigació audiovisual aplicada, des del MIGRACOM hem elaborat un vídeo alternatiu sobre els fets del dia 6 d'octubre a la tanca de Melilla on es visualitza que és possible tractar audiovisualment i textualment la informació sortint-se dels estàndards de les cadenes de major audiència.

La primera proposta correspon a la cadena infantil i juvenil de Televisió de Catalunya, el K33. Es tracta d'un vídeo emès el dia 6 d'octubre en el seu informatiu infantil i juvenil anomenat *Info-K*, que s'emet de dilluns a divendres a les 19.00 hores. És paradoxal veure que el K33, en la mateixa informació del dia 6 d'octubre, i encara que fent servir pràcticament les mateixes imatges, expliqui els fets amb un llenguatge precís on no es cau en el tòpic generalitzat d'anomenar *subsaharians* tots aquells ciutadans d'Àfrica que intenten entrar per la tanca de Melilla. És més, en un vídeo que dura 1 minut i 43 segons, en cap moment tampoc se'ls anomena *immigrants* i, en canvi, en la narració oral hi surten amb naturalitat les paraules *persones* i *africans*. Tota la unitat informativa denota un cert grau d'excel·lència i exquisides maneres de tractar els esdeveniments sense criminalitzar tots aquells que intenten passar a Europa a la recerca d'una vida millor.

La segona proposta és un vídeo alternatiu elaborat des del MIGRACOM, amb narració en castellà, com a contrapunt del que van emetre TVE-1, Antena 3 TV i Tele-5. S'utilitzen imatges de TV3 i procedents de la televisió marroquina. El contingut de la informació textual intenta, en un llenguatge més elaborat i fins i tot *provocador* –comparat amb el que ens mostren cada dia les grans cadenes de televisió–, prioritzar els drets humans, aprofundir, encara que lleugerament, amb el fenomen de la immigració i evitar un discurs discriminatori. El mateix text, amb unes imatges rodades expressament amb vocació normalitzadora i amb ciutadans africans explicant les raons del seu viatge, podrien contribuir encara més a una imatge no conflictiva i que sovint s'associa a la delinqüència, de tots aquells que volen venir a Europa perquè la possibilitat de subsistir als seus països és molt minsa.

El DVD també conté tots els teletinformatius de les quatre cadenes, i un muntatge comparatiu dels sumaris i de les unitats informatives dels dies 6 i 9 d'octubre.

En el cas dels sumaris s'ha experimentat amb un muntatge comparatiu que demostra que alguns dels elements uniformadors que es destaquen en aquest article i que són utilitzats tant per les cadenes públiques com per les privades, són totalment intercanviables sense disfuncions. Així, hem posat la narració oral d'una cadena amb les imatges d'una altra tant el dia 6 com el dia 9 i el resultat és en alguns casos fins i tot de major sincronia. El dia 6 hem

fet, d'una banda, que TVE-1 i Antena 3 TV siguin intercanviables, perquè tots dos canals van fer servir imatges genèriques de la tanca de Melilla i, de l'altra, hem fet intercanviables Tele-5 i TV3 perquè les dues van fer servir els plans de la televisió marroquina.

El dia 9 hem fet intercanviables les públiques, i el mateix amb les privades. Ara bé, el fet que les imatges dels autocars siguin pràcticament les mateixes permet que l'intercanvi es pugui fer entre totes sense cap inconvenient de sincronia. L'experiment també revela una sèrie d'elements audiovisuals homogenis en els sumaris, com ara el ritme narratiu, l'entonació, la música, el grafisme, i la brevetat de la narració oral.

Algunes d'aquestes rutines productives condicionen i connoten, doncs, el tractament informatiu i audiovisual dels fets, en aquest cas referits a la immigració i als immigrants. Com hem observat en els teletinformatius del vespre de les quatre cadenes de televisió, els fets de les tanques de Ceuta i de Melilla han projectat una imatge dels esdeveniments entre sensacionalista la més negativa i humanitària la més positiva. També hi ha hagut una preeminència de la confrontació política sobre el fet migratori, malgrat la dimensió social dels esdeveniments.

La multiculturalitat i la interculturalitat no s'han vist suficientment reflectides en els informatius, i ha predominat una visió general sobre els immigrants relacionada amb el conflicte. Però els dies 8, 9 i 10 els immigrants han passat a ser víctimes del tracte inhumà de les autoritats del Marroc, i les televisions així ho han reflectit.

Notes

- 1 Estudi realitzat des del MIGRACOM-UAB, Grup de Recerca Consolidat de la Generalitat de Catalunya, sota la direcció de Manel Mateu i amb el suport del CAC.
- 2 Es pot consultar a la web del MIGRACOM www.migracom.com i a la web de la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual del Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

Solidaritat delimitada. Estudi de la cobertura televisiva dels fets de la tanca de Melilla

**Xavier Giró, José Manuel Jarque, Lola López, Mar Carrera,
Antoni Castel i Laura García**

- *Les principals cadenes de televisió que emeten a Catalunya van cobrir l'anomenada "crisi de les tanques" de Ceuta i Melilla amb un discurs solidari però alarmista en què la representació dels immigrants va oscil·lar entre la victimització i l'amenaça de perill. Aquest són algunes conclusions que s'extreuen de l'estudi que es presenta en aquest article. La recerca analitza i compara una mostra de vuit dies dels teleinformatius del vespre de diverses televisions per conèixer les prioritats informatives dels mitjans, l'elaboració i l'evolució de la notícia, així com la representació dels actors i del conflicte.*

Paraules clau

Cobertura televisiva, immigració, televisió, resolució de conflictes, tematització, representació mediàtica

Presentació i avanç de resultats

Les informacions ofertes per les televisions de més audiència sobre el territori de Catalunya dels esdeveniments al voltant de la tanca de Melilla ocorreguts a principis d'octubre de 2006 mostren en el seu conjunt un discurs solidari amb la immigració, però alhora delimitat per diversos elements. Entre els programes analitzats s'han notat diferències notables a les quals farem referència més avall, però considerat globalment el discurs mediàtic trenca fils comuns.

D'una banda, en un primer moment i en termes generals, la cobertura televisiva presenta de forma alarmista els immigrants que esperen entrar per Ceuta o Melilla com un perill per a Espanya i Europa. Ara bé, en un segon moment, els mostra com a víctimes, en particular, de la vulneració dels seus drets humans per part de les autoritats marroquines arran dels trasllats a zones desèrtiques del sud marroquí. La responsabilitat espanyola i europea per la situació en què es troben a vegades es minimitza i a vegades s'obvia.

De l'altra, la seva presentació més sovintejada construeix una imatge simplista d'ells i d'elles com a *desesperats* per fugir d'allí on venen que es complementa amb la generalització distorsionada que fa d'Àfrica un continent on la fam, la misèria i les guerres són hegemòniques.

Aquestes són les principals conclusions de l'anàlisi de la cobertura que van oferir els programes informatius ordinaris del vespre [l'objecte d'estudi] de TV3, TVE-1, La 2, Tele-5 i Antena 3 TV des del 5 al 12 d'octubre de 2006. L'estudi, que ha estat finançat pel CAC, és una feina conjunta de l'Observatori de la Cobertura Informativa de Conflictes (OCC) i del Centre d'Estudis Africans (CEA).

A continuació exposarem, amb aquest ordre, la metodologia emprada; un brevíssim resum dels fets més rellevants

Xavier Giró, José Manuel Jarque, Lola López, Mar Carrera, Antoni Castel i Laura García

Membres de l'Observatori de la Cobertura Informativa de Conflictes (OCC) i del Centre d'Estudis Africans (CEA)

d'aquells dies perquè el lector se situï; els resultats de la recerca, i unes reflexions conclusives.

1. Metodologia

El corpus –els telenotícies de vespre de TV3, TVE-1, La 2, Tele-5 i Antena 3 TV–, que tracta un dels informatius de cada cadena i només de vuit dies, és en si mateix només una mostra de la cobertura que les diverses cadenes fan del fet migratori. Per tant, l'hem analitzat tot, és a dir, hem pres com a mostra tot el corpus.

Partim d'una perspectiva pròpia de l'anàlisi crítica del discurs combinada amb l'antropologia i la teoria sobre resolució i transformació de conflictes. És a dir, partim de la inquietud per la contribució dels mitjans de comunicació a la construcció de la representació social dels conflictes –dels actors, dels problemes i dels processos– en la mesura que sabem que afecta el desenvolupament mateix del conflicte i, en particular, pot servir tant per legitimar com per deslegitimar els abusos de poder i el sofriment que se'n deriva.

Per tant, l'objectiu general, que consisteix a analitzar com les diferents televisions han cobert els fets al voltant de la tanca de Melilla, es concreta en:

1. Estudiar les prioritats informatives dels mitjans.
2. Estudiar la representació dels actors.
3. Estudiar la presència de tòpics o d'estereotips.
4. Estudiar la complexitat de la descripció del conflicte.
5. Estudiar la posició ideològica dels mitjans.
6. I comparar els resultats per cadenes mentre assolim els anteriors objectius.

L'anàlisi s'ha dut a terme de la següent manera. En primer lloc, s'ha elaborat un guió televisiu amb la descripció de les imatges i la transcripció del contingut verbal de totes les peces relacionades amb el cas, incloent la presència a portada del tema i les entradetes dels presentadors.

En segon lloc, s'ha omplert per a cada peça informativa una fitxa que recull els següents ítems:

- a) Les macroproposicions que resumeixen el contingut explícit i implícit de la peça.
- b) Sobre els actors:
 - Quins actors es presenten?
 - Com són descrits?

- Manquen actors? Quins?
- Quines accions se'ls adjudiquen?
- De qui són les declaracions que es reproduïxen?
- Quina aportació fan al conflicte? Amb quin verb són introduïdes?

- c) Sobre el problema:
 - Com s'identifica el problema en la peça informativa? Es parla de seva gènesi?
 - Com s'expliquen les tesis dels diferents actors sobre el problema?
- d) Sobre el procés:
 - Quin és el tema central de la peça?
 - S'explica la gènesi del conflicte? Quina? I l'evolució? Quina?
 - S'exploren solucions?
 - Quines fonts es fan servir pel seguiment?
 - Hi ha prou informació de context? Quina?

Es tracta d'una graella de preguntes de buidatge que s'ha fet exhaustiva per fer-la aplicable a totes les peces, encara que no totes tinguin respostes per a tots els ítems.

2. Marc d'esdeveniments recollits pels mitjans¹

Recollim a continuació un seguit de dades ressaltades pels mitjans de comunicació des d'uns dies abans del període estudiat per situar el lector en el moment mediàtic en què tenen lloc els esdeveniments que cobreixen les televisions.

Segons dades oficials, des de gener 2005 fins a finals d'agost hi hauria hagut 11 mil intents de saltar la tanca de Melilla protagonitzats per persones procedents de diversos països sud-saharians². Correlativament, el nombre de persones arribades en pastera i controlades per les forces de seguretat hauria baixat un 37% si es compara amb la de 2004 per al mateix període.

Entre finals d'agost i mitjans de setembre es registren tres morts d'immigrants. A primers de setembre la gendarmeria marroquina deté un cert nombre de persones que esperaven una oportunitat per creuar la tanca.

El 29 de setembre hi ha cinc morts en un intent de diversos centenars de persones de passar la tanca a Ceuta. El dia 3 de setembre, 350 immigrants aconsegueixen entrar a Melilla després de saltar la tanca.

El 4 d'octubre, el Govern espanyol anuncia que reforçarà les dues tanques amb una nova barrera metàl·lica.

El dia 6, abans de sortir el sol, sis immigrants moren i 30 resulten ferits en un nou episodi. El mateix dia els governs espanyol i marroquí acorden el retorn de 73 immigrants. I entre el 6 i el 7 s'efectua l'expulsió.

El dia 7 operaris marroquins talen arbres al voltant de la tanca de Melilla. I se sap, per trucades de mòbil, que centenars de sud-saharians han estat abandonats per forces marroquines a prop de la frontera sud entre Algèria i el Marroc. L'endemà, el dia 8, hi arriben equips de televisió i, més tard, diplomàtics de Mali i el Senegal hi fan cap per organitzar la repatriació dels seus conciutadans.

El dia 9 el Govern marroquí envia amb autocars un miler de sud-saharians –se'n veuen d'emmanillats– cap a altres destinacions, entre elles, com se sabrà més tard, Mauritània i el Sàhara occidental.

El dia 10, d'una banda, surten els primers avions cap a Mali i el Senegal amb repatriats i, de l'altra, arriben autocars a diverses destinacions del sud-oest. Kofi Annan demana que no s'intenti aturar els moviments migratoris de forma dràstica. Els governs espanyol i marroquí acorden convocar una cimera euroafricana sobre immigració.

El dia 11 hi ha força inquietud per la localització i la sort dels immigrants que van ser deportats al desert. El dia 12 la UE fa públic un informe segons el qual unes 30 mil persones estan repartides entre el Marroc i Algèria a l'espera de poder entrar a Ceuta o a Melilla. El secretari general de Nacions Unides, Kofi Annan, es mostra preocupat pels casos d'asil polític. El ministre de l'Interior marroquí diu que el rei d'Espanya va trucar el del Marroc i per això van acceptar els 73 retornats de feia uns dies.

3. Resultats

Farem l'exposició de resultats seguint la seqüència dels objectius assenyalats abans, no obstant això, el que expossem no és una recopilació exhaustiva sinó reduïda als més rellevants. Comencem amb els relatius a les prioritats informatives dels mitjans.

3.1. Tematització

Els temes que les televisions tracten com a centrals són: els

diversos intents de passar la tanca i entrar a Melilla; les mesures que el Govern preveu per reforçar la frontera, tant l'increment de forces com el reforçament de la tanca; els morts registrats en els diversos salts o intents de salt i la responsabilitat marroquina, i els abandonaments o trasllats d'immigrants subsaharians cap el sud i el sud-oest i la vulneració dels drets humans que això comporta per part de les autoritats marroquines. Són temes comuns a tots els canals, imposats per la força dels esdeveniments encara que els enfocaments varien en graus diversos, com veurem més endavant.

Tots informen també de les gestions del Govern espanyol, del viatge de la vicepresidenta María Teresa Fernández de la Vega, del ministre Miguel Ángel Moratinos i de les declaracions de tots dos. És comuna la presència d'ONG i de les seves denúncies sobre la situació dels que volen immigrar. I tots registren la visita del dirigent del PP Mariano Rajoy.

Hi ha, no obstant això, altres esdeveniments als quals els canals no donen la mateixa atenció. Per exemple, TVE i La 2 informen d'una manifestació a Ceuta a favor de l'espanyolitat d'ambdues ciutats. I Antena 3 TV en fa un tema, amb un intercanvi de retrets entre Rajoy i Moratinos al Congrés. Els altres canals no en diuen res. Més endavant veurem més diferències.

3.2. Sobre la representació dels actors

Hem tingut en compte tots els actors que han aparegut en algun moment; és a dir: immigrants, Govern espanyol, Govern marroquí, govern local de Melilla, oposició espanyola (PP, IU, PNV, CiU), oposició marroquina, forces de seguretat espanyoles (GC, Polícia, exèrcit), forces de seguretat marroquines, població civil espanyola i de Melilla, ONG, UE, ONU-Kofi Annan, població civil marroquina, Defensor del Poble de Melilla i televisió marroquina.

Les constatacions més rellevants tenen a veure amb els immigrants, els governs, les forces de seguretat i les ONG.

3.2.1. Sobre els immigrants

Freqüentment apareix l'expressió *inmigrantes ilegales*³, en la qual el terme *il·legal* ('fora de la llei') projecta sobre el nom que acompanya diverses lectures difícilment positives. L'expressió no només aflora en el discurs quan ho diu alguna autoritat política, cosa que té lloc sovint, sinó també en

paraules dels presentadors o dels periodistes que estan sobre el terreny, tret de TV3. Altres termes igualment negatius i exagerats o inadequats per referir-se als salts de la tanca són *allau*, *avalancha* o *asaltantes* i *assalt* combinats eventualment amb *massiu-masivo*. També sovinteja el terme *il·legal* aplicat a *immigració*. L'adjectiu *irregular*, ni positiu ni neutre precisament és també molt utilitat.

D'altra banda, els immigrants, sobretot si són fora de Melilla, són descrits com a *desesperats* –cosa que contrasta amb la paciència que han tingut molts per arribar fins on són– i amb altres adjectius també usats com *obstinados*. Són adjectius diferents dels que es fan servir quan són al desert, *deportats*, *abandonats* per forces de seguretat marroquines, *heridos*, *maltrechos*, *jóvenes de mirada triste*, etc., que no són gratuïts i, presumiblement, són fruit d'una estimació directa feta pels periodistes. En alguns casos són clarament objectivables –per exemple si estan *heridos*– i en altres casos fruit d'una estimació subjectiva –*mirada triste*–, però en tot cas són observacions que és pertinent i legítim que el reporter les faci si les troba adequades.

En tots dos casos, però, malgrat el que s'acaba d'apuntar, val la pena notar que les descripcions se sumen a representar com a *víctima* l'immigrant, en una visió unidimensional que va en detriment de les poques aparicions d'altres denominacions o adjectius com *personas* o *ciudadans*.

En un altre moment, els migrants apareixen com a agressius en veu indirecta d'autoritats marroquines quan després de les sis morts el Ministeri de l'Interior marroquí al·lega que van haver de disparar per defensar-se de l'*agressivitat* (sic) dels sud-saharians. També es parla d'ells com a protagonistes d'una *batalla campal* en un dels intents de passar. De tota manera, les imatges, incloses les facilitades per la policia marroquina que acompanyen el discurs sobre la seva agressivitat no la mostren pas.

Per contra, els immigrants tenen un rol passiu en moltes altres escenes. Fan cua, reben ajuda, els curen, esperen, seuen, els maten, els maltracten, els detenen, els deporten, els repatrien. Ara bé, quan són actius com en els salts, ho fan empesos per la *desesperació*. Tret d'uns quants que ja són a Melilla i es mostren actius mentre es busquen la vida ajudant a aparcar o carregant bosses de compra (Tele-5) o si són a la península, als mercats ambulants (Tele-5).

Alguns casos particulars trenquen també la passivitat. Arran de les deportacions, un home es planta davant d'un

autobús amb immigrants per impedir que marxi, i es veu a totes les cadenes. Un altre, que ja viu a Espanya, va als boscos de Nador a buscar el seu germà de qui fa temps que no té notícies (TV3).

Hi ha, amb tot, elements que resulten xocants. Si bé utilitzen escales rudimentàries per saltar la tanca, alguns també fan servir, quan poden, els telèfons mòbils per ser rescatats del desert, encara que tot sovint els periodistes deixen entendre, quan els troben, que ells els deixen els mòbils perquè truquin les famílies.

En síntesi, la representació dels immigrants oscil·la entre, d'una banda, l'amenaça de perill i l'agressivitat i, de l'altra –i és la predominant en els dies estudiats–, la victimització i la desesperació.

3.2.2 Sobre els cossos de seguretat i el govern espanyols

Els termes usats per denominar els cossos de seguretat i del Govern espanyol són generalment neutres –el *Gobierno*, la *Policía*, la *Guardia Civil*, el *Ejército*, etc. Pel que fa a les accions, la qüestió és més complexa.

El dia 5, Tele-5 informa que un reportatge propi que havia emès –i en torna a emetre un fragment–, en què un agent de la Guàrdia Civil clava cops de peu a un immigrant al costat de la tanca, havia motivat reaccions polítiques i una investigació en el cos. És més, després de la defensa del cos que fa el ministre d'Interior al·legant que és un cas aïllat, l'informatiu cita un informe de Metges sense Fronteres segons el qual en els últims dos anys hi havia hagut 114 agressions a immigrants.

Tele-5 també emet dues intervencions de polítics al Congrés de Diputats –PNV i IC-Verds– en què ambdós demanen una explicació al ministre perquè diuen que han vist a la televisió com “guàrdies civils” –en plural– clavaven cops de peu a un immigrant. Ni en els *offs* dels vídeos ni de la presentació es fa notar que el que diuen els polítics no es correspon amb precisió amb el reportatge.

Per contra, les forces de seguretat espanyoles apareixen sovint amb rols o bé positius o bé que no comporten una valoració negativa. Per exemple, els agents espanyols donen seguretat als immigrants que han passat (TVE-1); reforcen la frontera i estan desbordats (La 2); preveuen nous assalts massius (TV3). De tota manera, en ocasions, el que es diu pot tenir lectures divergents. Quan diuen que

“en esta ocasión sí se han empleado con contundencia” (Antena 3 TV, dia 5), o que lliuren immigrants a la Policia marroquina, ambdues accions, segons la posició ideològica de l'espectador, poden ser enteses positivament o negativa.

De forma similar, les aparicions del Govern espanyol solen ser positives. Per exemple, l'executiu anuncia un reforçament de la tanca, la vicepresidenta visita les ciutats espanyoles africanes, el Govern proposa una cimera euroafricana sobre immigració, treballa pel respecte de la legalitat i dels drets humans dels immigrants al Marroc –i ho exigeix–, i donarà ajuda econòmica al Marroc perquè millori el control de la tanca.

Però no sempre té un rol presentat com a positiu. Com en el cas de la Policia, el lliurament d'immigrants al Govern del Marroc, del qual és responsable el Govern espanyol, té dues lectures. És presentat positivament perquè s'entén que serà una mesura encaminada a resoldre la pressió sobre la frontera i dissuadirà aquells que volen entrar de forma no reglamentada. Però, a l'inrevés, també és presentat negativament de forma implícita quan se'l relaciona amb l'abandonament d'immigrants al desert, una acció de la qual és responsable el Govern marroquí. I és presentat en negatiu de forma explícita quan es dona veu i imatge a un membre d'una ONG que acusa el Govern espanyol de lliurar immigrants a un govern que els abandona al desert o els maltracta. El dia 6 (TVE-1), un representant de l'Asociación Pro Derechos Humanos diu que “es una sentencia de muerte el firmar una orden de expulsión a Marruecos”.

Hi ha referències crítiques al govern (i a la UE), com quan a La 2 és diu que el Govern s'ha tret un problema de sobre arran de les expulsions al Marroc. Després, l'executiu espanyol recupera un cert crèdit, perquè rectifica i se n'informa, i quan després de conèixer-se les deportacions al desert anuncia que cancel·la nous lliuraments.

Malgrat les crítiques, la credibilitat del Govern és alta atès que contínuament es recullen les declaracions dels ministres de forma directa.

Com a element particular, es pot anotar que Antena 3 TV és l'única que retalla més que les altres cadenes les declaracions de la vicepresidenta Fernández de la Vega en resposta a Mariano Rajoy quan aquest està de visita a Melilla, de manera que suavitzava el retret al popular perquè si bé –com les altres cadenes– diu que s'alegra del fet que Rajoy faci la visita, no diu que ell no va anar a Ceuta i Melilla quan

era al Govern i calia (dia 9). El retall és congruent amb la presentació de la visita de Rajoy que es fa en la presentació del vídeo: “Mariano Rajoy ha querido conocer de cerca ...”. Aquí l'ús de l'expressió verbal “ha querido” seguida d'una acció positiva (“conocer de cerca”) comporta una càrrega positiva gratuïta de les intencions del subjecte.

En síntesi, la representació del Govern i les forces espanyoles té alguns punts negatius –algun cas de maltractament i certa coresponsabilitat per la sort dels abandonats al desert–, no obstant això, globalment és positiva.

3.2.3 Sobre els cossos de seguretat i el govern marroquins

La representació dels cossos de seguretat i del govern marroquí és majoritàriament negativa. No pels noms i els adjectius que s'usen per descriure'ls, que són neutres –“el Govern marroquí”, “les autoritats”, “els gendarmes”, “la Policia”, etc.–, sinó sobretot per les accions en què estan implicats o se'ls adjudiquen.

El Govern marroquí apareix com a actor i responsable de la vulneració dels drets humans dels immigrants. Del maltractament dels sud-saharians, de la persecució als boscos i dels abandonaments al desert, sense aigua ni menjar, de gent adulta, homes, dones i criatures, no en donen cap informació.

També els agents marroquins, en els seus diversos cossos, tenen una representació negativa en la mesura que són els autors directes de fer-los la vida impossible –per exemple, se'ls presenta com a responsables de cremar una pastera (La 2) que construïa un grup per creuar l'estret–, de persecució, del trasllat a altres zones, de la repressió i dels trets que maten persones que intenten saltar la tanca.

Hi ha força testimonis directes de persones que diuen que no volen tornar mai més al Marroc pel tracte que han rebut allí. Alguns ja són immigrants i altres segueixen intentant-ho. Per exemple, en una crònica de TV3 (dia 9) des de Bouâfra, un home diu: “En la curta vida que em queda no tornaré mai més al Marroc. Sí, mai més.”

El fet que les declaracions de les autoritats marroquines, tret d'una ocasió, siguin sempre indirectes no millora la seva reputació. No podem entrar a discutir si podia ser d'una altra manera, és possible que no es disposés de declaracions directes; no es pot determinar en el marc d'aquest estudi. Només constatem que són indirectes i per tant tenen menys

credibilitat. De fet, a més, en diverses ocasions, les explicacions –citades indirectament– que donen les autoritats són posades en qüestió de manera implícita i explícita.

Per exemple, després de les morts del dia 6, les al·legacions del Govern marroquí, en el sentit que els agents havien hagut de disparar, es fan amb fórmules prudents, de distanciament dels periodistes en relació amb el que manté el Govern. A La 2 es diu: “La Policia marroquina afirma que...”. I encara més distant es mostra el reporter que dies després, arran dels abandonaments al desert, a TVE-1 (dia 9), diu que “el Gobierno de Marruecos dijo anoche que los iba a reagrupar y devolver a sus países de origen, pero hoy hemos comprobado que no a todos”, i tot seguit s’informa que els han dut al desert. En una orientació similar, a TV3 (dia 12) es diu: “Davant els abusos de les autoritats marroquines contra els immigrants, però, ni la Comissió [europea] ni Madrid no han volgut entrar a criticar Rabat.”

En relació amb la tanca, en el discurs sobre la representació del Govern marroquí, hi ha dues línies argumentals. D’una banda, i en un primer moment, hi ha qui reclama que les autoritats no fan la seva feina perquè no impedeixen que hi hagi salts (i sí que la fan si ho impedeixen). Per exemple, TVE-1 (dia 5) diu que “el Marroc tampoc sap com solucionar el problema dels subsaharians que es concentren a la frontera amb Espanya”, cosa que implícitament significa que “hauria de contribuir a la solució”. I després, quan el Govern marroquí actua, sovint es diu –a totes les cadenes– que ho fan com a resultat de les pressions d’uns o altres; malgrat això, la responsabilitat sobre els abusos, els trets, la persecució cau pràcticament només en la part marroquina. Encara que no és així en totes les peces. Per exemple, La 2 adjudica responsabilitat al Govern espanyol pel que pugui passar als immigrants expulsats al Marroc.

Quan el dia 8 aparentment forces marroquines recullen els immigrants que havien deixat al desert a prop d’Algèria, al sud-est, es presenta l’acció (a TVE-1 i el dia 9 a Antena 3 TV) com una reacció a l’alarma suscitada per les imatges televisives dels abandonats i les pressions internacionals. És a dir, una rectificació –positiva– empresa només perquè els han obligat.

La manca de cites directes de membres del Govern o de les forces de seguretat convergeix amb un ús del terme *autoritats marroquines* per denominar tota mena d’instàncies, fins al punt que abraça els uns i els altres indistingi-

blement i, en conseqüència, traspasa la poca positivitat, i també la negativitat del Govern als cossos de seguretat i viceversa.

Hi ha excepcions. Positivament el Govern marroquí apareix quan reforça la vigilància o tala els arbres al llarg de la tanca. Els acords a què arriba amb els governs de Mali i el Senegal per efectuar repatriacions tampoc no és presentat en negatiu.

La monarquia només apareix citada indirectament per una autoritat ministerial per dir que va accedir a acceptar l’expulsió de 73 persones a petició del rei d’Espanya. Més que una presentació positiva de la monarquia alauïta, ho és de l’espanyola.

En síntesi, la representació de les autoritats marroquines –Govern i les diverses forces de seguretat– és majoritàriament negativa, tant si és amb base com si no.

3.2.4. Sobre les ONG i alguns ciutadans

Les organitzacions no governamentals que apareixen són sobretot espanyoles –Metges sense Fronteres, SOS Racisme, Pro Drets de la Infància, Remar, Amnistia Internacional, Asociación Pro derechos humanos, ACOGE, etc. – i alguna de marroquina –Afdic (a TV3). A TVE-1 es parla en ocasions d’ONG “espanyoles i marroquines” (dia 9) i el dia 6 se cita indirectament sense dir el nom, “una importante ONG marroquí dice... que los gendarmes tenían orden de disparar”. Totes gaudeixen d’una representació impregnada de positivitat i credibilitat.

Les seves denominacions no són mai negatives i les accions amb què apareixen encara menys. Atenen i ajuden els immigrants, curen les seves ferides, denuncien els abusos i els maltractaments, els porten menjar als llocs on s’amaguen.

De fet, després de les primeres notícies sobre els abandonaments al desert, les informacions que ofereixen els mitjans estan totes basades en testimonis directes o indirectes de membres d’ONG. Trucades telefòniques en directe o diferit, declaracions a Melilla o a Madrid, etc. Fins i tot, el ball sobre el nombre de persones abandonades –i dies després el de morts– varia notablement segons les cadenes i els informadors.

La credibilitat que s’atorga a les ONG és particularment notable des del mitjà, a diferència de la que pugui atorgar el periodista que treballa sobre el terreny i és més prudent,

sobretot pel que fa a les dades precises. Resulta exemplar la portada i l'entrada que des de plató es fa a TVE-1 (dia 7) a la informació sobre abandonaments al desert que dóna per bones les informacions de MSF, que afirmen que 800 persones, entre les quals hi ha dones embarassades, nens, malalts i persones amb serioses ferides dels intents de salt, han estat abandonades a uns 500 quilòmetres al sud d'Ouxda. Per contra, en entrar en directe, el corresponsal diu que l'equip encara està de camí, i afegeix, usant el condicional, que encara no ha arribat al lloc on "...las autoridades marroquíes habrían deportado cientos de subsaharianos que como decíais estarían pasando un auténtico drama humano en pleno desierto".

TV3, en canvi, fa seva la denúncia de MSF: "Metges Sense Fronteres ha localitzat un grup de 500 immigrants abandonats al desert. Des de les rodalies de Melilla, els immigrants detinguts aquests dies han estat traslladats, en un viatge de 12 hores, i abandonats en una zona pedregosa vora la frontera (...)". I afegeix: "Entre els immigrants hi ha dones embarassades, nadons i nombrosos ferits."

La credibilitat de MSF no és qüestionada, però sí que es posen en contrast les afirmacions fetes per altres ONG: "Doncs així arribem avui al final d'un telenotícies que començàvem amb la denúncia feta per Metges Sense Fronteres. L'ONG diu que està atenent mig miler d'immigrants, molts d'ells ferits, abandonats al Marroc, al desert del Sàhara, sense aigua ni aliments. (...) No tenen constància que hi hagi hagut morts, com ha denunciat Sos Racisme i altres ONG locals."

El discurs de les ONG que apareix en els mitjans és majoritàriament assistencial o de denúncia, unes característiques que n'augmenten la imatge positiva.

Hi ha breus aparicions de l'ACNUR i d'un representant del defensor del poble que mostren preocupació per la sort dels immigrants i per les característiques perilloses de la tanca, respectivament. Com en el cas de les ONG, la seva representació mediàtica també és positiva. Malgrat que en certs aspectes i moments, els migrants hagin estat presentats com una amenaça –de fet, quan això passa se'n parla com a grups o com a fenomen–, hi ha una solidaritat constant amb ells i elles com a individus i, concomitantment, amb aquelles organitzacions o persones que els ajuden, en la mesura que són percebuts com a víctimes dels uns o dels altres.

Aquest fenomen de transmissió d'una càrrega positiva a qui ajuda les víctimes també afecta ciutadans aïllats (a Antena 3 TV, el dia 6, un melillenc recull dos xicots que acaben de saltar la tanca) i afecta la població melillenca en un reportatge de Tele-5 on es mostren sudsaharians que ajuden a aparcar o a carregar cistells i es diu que "la solidaridad se palpa en cada rincón de Melilla; raro es el vecino que no ayuda a los inmigrantes con una moneda o con comida". Val la pena notar la lleugeresa de l'estimació generalitzadora a tot el veïnat que fa l'*off*. Ni de Melilla ni de cap ciutat és rigorós fer afirmacions d'aquesta mena.

Les accions dels ciutadans espanyols que apareixen també és positiva. Es manifesten en solidaritat amb els immigrants, es concentren a diverses ciutats per denunciar la violació dels drets humans. En un cas, en una manifestació a Madrid (Antena 3 TV, dia 9), fins i tot es veu fugaçment una pancarta que demana l'enderroc de la tanca, però l'*off* no en fa menció.

3.2.5. Sobre la Unió Europea

La Unió Europea fa algunes aparicions. Primer anuncia i després envia un comitè d'experts per estudiar la situació a Ceuta i Melilla. Arran de la visita fa una l'estimació segons la qual hi ha unes 30.000 persones que intenten entrar-hi. El dia 12 (TV3), a Brussel·les, la Comissió anuncia un pla per afavorir el desenvolupament d'Àfrica.

La UE apareix en el paper de vigilància i defensa de les fronteres de la Unió i diu que el que passa a la zona en qüestió es pot convertir en el principal problema de la Unió (TVE-1, dia 12). El mateix dia, TV3 ressalta que el comissari europeu Franco Frattini i el ministre espanyol Juan Fernando López Aguilar refusen criticar el Marroc per les deportacions i també ressalta que la UE no ha volgut prendre mesures urgents com demanava el Govern espanyol per frenar la immigració a Ceuta i Melilla.

A La 2 (dia 11) se li reclama un paper actiu perquè proposi mesures i se li atribueix un rol negatiu en retreure-li que desplaça el problema al Marroc.

Sent, com és, la política d'immigració i fronteres una qüestió europea, sorprèn que en cap cadena s'ajudi qui gaire responsabilitat a la UE pel que fa a l'experiència de vida que experimenten els migrants als voltants de la tanca.

3.2.6. Sobre l'ús de les imatges

Abans de concloure l'apartat general sobre la representació dels actors, i tot i que hem fet ja referència en els epígrafs anteriors a les imatges que s'ofereixen d'alguns d'ells, hi ha pendents algunes remarques addicionals.

Unes imatges força emeses dels migrants són les de les deportacions, en què se'ls veu emmanillats dalt d'un autobús verd. La primera observació pertinent és que són repetides en diverses ocasions per part de les diverses cadenes per il·lustrar textos diferents que a vegades no tenen a veure amb les deportacions o trasllats i a vegades sí. No s'indica que són imatges d'arxiu i per tant representen un falsejament de la informació perquè s'ignora les condicions en què es fan les noves expulsions i emetre aquelles imatges suggereix que es fan de la mateixa manera. A més, en la mesura que l'actor que es fa responsable de les expulsions són les autoritats marroquines, aquestes imatges no fan més que incrementar la seva representació negativa.

Sobre el mateix conjunt d'imatges, cal ressaltar que transmeten una gran commoció algunes de les persones que estan emmanillades i que no volen ser repatriades, deportades o allunyades del seu objectiu. Hi ha persones cridant, plorant i implorant ajuda, temen pel seu destí i per la seva vida. Les imatges mostren el drama que suposa per a aquestes persones el fracàs del seu viatge i el perill que corre el seu destí. Fins aquí, res objectable.

Ara bé, hi ha un recurs continu als primers i primeríssims plans dels ulls i de les llàgrimes, de les mans i les manilles, que si bé no és objectable com a part de la realitat, ho és pel que comporta de sensacionalisme, d'una certa intromissió en la intimitat d'aquelles persones i un cert èmfasi per mostrar-les en moments de gran emoció i trasbalsament. Són imatges que decanten la balança de la representació dels immigrants cap a la qualificació de "desesperats".

En un altre terreny, la proliferació d'imatges de soldats, tancs i helicòpters en la vigilància de la tanca, incrementa la dimensió alarmista del discurs sobre els immigrants, tal com abans s'ha comentat.

Per indiscutible que sigui, la diferència entre les aparicions d'agents policials espanyols (TVE-1) ajudant a caminar o dirigint els immigrants, o fins i tot quan condueixen els 73 que retornen al Marroc (Tele-5), contrasten amb el fet que les imatges de la Policia marroquina, encara que algunes fossin facilitades per les autoritats, no són d'aquest to ama-

ble. Moltes són d'encaçament –amb pals a la mà o fusells (per exemple, dies 6 i 7 a TV3), detenint immigrants, etc.– i altres vigilant o patrullant. L'excepció són les imatges de Tele-5, ja esmentades, en què un guàrdia civil clava cops de peu a un migrant.

Pel que fa als polítics marroquins, gairebé no apareixen, però quan ho fan tenen un posat tan digne com els polítics espanyols.

Les infografies també formen part de la dimensió visual del discurs sobre la immigració. Els gràfics, que ha facilitat el Govern espanyol i que totes les cadenes mostren el dia 6, del disseny d'un nou reforçament de la tanca que, segons el Govern, impedirà que sigui fàcil saltar-la fent servir escales i que es facin mal amb el filferro espinós, legitima implícitament l'existència de la tanca.

Una altra infografia, els plànols mostrant el que en aquells moments són suposats trasllats d'immigrants cap a diferents punts del sud del Marroc o del Sàhara occidental, en aquell moment donen credibilitat a informacions que no eren segures ni precises.

Sovint, les cròniques en directe dels corresponsals o enviats especials, que necessàriament no podien ser gaire exactes i s'havien de basar només en informacions que no havien pogut contrastar eren tapades amb imatges d'arxiu –sense avis–, cosa que convertia la prudència de la informació textual en quasi certa o en sorpresa per a l'espectador que seguís amb atenció el conjunt discursiu. Així, es diu que suposadament desenes de sud-saharians estarien perduts pel desert i es mostren imatges de grupets petits que caminen a la vora d'una carretera. O es diu que han estat abandonats sense aigua ni menjar i es veuen persones amb ampolles o ampolletes d'aigua a la mà (per exemple, dies 7 i 8 a TVE). A part de la poca seriositat que comporta, demostra una certa dosi de sensacionalisme i de manca de respecte per la feina de l'enviat o corresponal.

En síntesi, hi ha ús injustificat d'imatges, a vegades amb tons sensacionalistes i majoritàriament en detriment de la representació dels immigrants i de les autoritats i forces marroquines.

3.3. Sobre els tòpics i els estereotips

Tal com es dedueix del que s'ha vist en els apartats anteriors, el tòpic més estès és la idea segons la qual els

migrants fugen empesos per una desesperació fruit de la misèria, les malalties, les guerres o altres calamitats. És una simplificació que trobem a tots els canals. Aquest tòpic es transforma en una generalització igualment gratuïta –un estereotip– que transforma els immigrants en desesperats i incultes –incultes perquè no podrien ser cultes si procedeixen de llocs amb tanta penúria.

Per posar un altre exemple d'una simplificació gratuïta, valgui el d'Antena 3 TV (dia 7), en què diu que “la esperanza de vida aquí [Níger] es cero” dit per un membre d'Infancia sin Fronteras. Una estimació que se suma a la de l'herba com a únic comestible.

La generalització de les desgràcies a tot Àfrica també és un tòpic recurrent pràcticament a totes les cadenes. Això no nega que sigui positiu l'intent d'explicar les causes de l'emigració, però les explicacions no arriben a buscar els orígens de les calamitats no naturals ni a explicar que els fenòmens naturals com les sequeres no causen estralls humanitaris si les condicions socials que troben no són les que resulten d'un determinat ordre econòmic mundial.

Evidentment, no tot el discurs està impregnat d'estereotips. Hi ha excepcions dins del discurs general. Per exemple, a TVE-1, el dia 8, se sent “yo soy economista, dice este joven de Mali”.

Els termes *assalt* i *allau* reforcen el tòpic que consisteix a veure la immigració com una invasió. A vegades no són termes utilitzats pels periodistes, sinó per altres actors que apareixen en pantalla i no són qüestionats. El tòpic segons el qual la immigració és un perill es veu reforçat, per exemple, amb la intervenció de Moratinos quan, el dia 12, diu que “España ha pedido a sus socios comunitarios la misma solidaridad que obtuvo en la lucha contra el terrorismo”.

Si algú creu en el tòpic que diu que “els marroquins no són de fiar”, potser veu reforçada la seva creença tant per la manca de declaracions de les autoritats com la manca de confirmació d'informacions sobre les deportacions, tal com expliquen els periodistes. Ara bé, no necessàriament el que fan les autoritats s'ha de projectar sobre el conjunt de la població marroquina. Però és més fàcil que això passi si en comptes de precisar que es tracta de les autoritats –Govern, Policia o qui sigui– s'usa com a sinònim ‘El Marroc’ o ‘Rabat’ que projecta sobre tot el país el que fa només una part. El mateix, val a dir, és aplicable a usar ‘Madrid’ o ‘Espanya’ com a sinònim del Govern central.

3.4. Sobre la complexitat de la descripció del conflicte

En els apartats anteriors ja s'han constatat encerts i deficiències –sobre els actors, les seves accions i responsabilitats– que afecten la descripció de la complexitat del conflicte. Ara centrarem l'atenció en la definició del problema, les causes i les solucions.

El discurs dels mitjans passa per dos moments diferenciats. Primerament, el que s'identifica com a problema és l'entrada gairebé diària d'un cert nombre d'immigrants per un lloc diferent del pas fronterer, és a dir, saltant la tanca. Després de les morts del dia 6, el problema és un altre, és el maltractament i les deportacions a què són sotmesos per part de les autoritats marroquines.

Pel que fa a l'entrada continuada de persones provinents de països del sud del Sàhara, el to general de les informacions és alarmista. Com s'ha apuntat abans, els intents de passar la tanca són presentats durant els primers dies amb el terme *asalto/assalt* per part de tots els canals, després canvia a *salto/salt*, encara que es mantenen els termes *avalancha*, *allau* o *salto masivo* i *entrada masiva*.

Hi ha excepcions, encara que d'un to baix, com el breu esment que es fa a TVE-1 (dia 6) del comunicat de la xarxa ACOGE, segons el qual és una exageració la manera d'informar de l'assumpte perquè el nombre total de persones que, ja sigui amb pasteres o ja sigui per Ceuta i Melilla, entren a Espanya és d'unes 60.000 anuals, mentre que l'entrada més important d'immigrants ‘sense papers’ –un milió anual– es fa pels aeroports.

Abans de les morts del dia 6, també s'identifica un problema derivat –que de fet s'havia identificat molt abans–; és a dir, que en els salts, per culpa de la filferada, molts dels que passen es fan ferides de gravetat, algunes de molt greus.

Entre les causes que empenyen els migrants, és clàssica l'evocació de la fam, la misèria, les epidèmies i les guerres que assolen l'Àfrica. I, de forma associada, aquestes característiques explicarien la seva “desesperació”. D'entrada, és una generalització gratuïta parlar en aquests termes de tot Àfrica. Però fins i tot quan es parla d'un país, la hipèrbola està fora de lloc. En l'informatiu del dia 7 d'Antena 3 TV, el presentador diu “el éxodo de inmigrantes subsaharianos hacia España nace en los países más pobres del continente más mísero” i, després, en l'*off* del vídeo s'afegeix que “en países como Níger lo único comestible es la poca hierba que crece en el campo”.

En segon lloc, encara que a algunes de les zones d'on provenen els migrants que esperen entrar a Melilla hi hagi alguna –o diverses– de les plagues esmentades, està documentat que ells i elles no són precisament les persones més afectades, no són els desesperats, sovint tenen estudis i la iniciativa i la capacitat de marxar.

D'aquí que si en algun moment fos acceptable l'adjectiu *desesperats* no seria per l'entorn d'on provenen sinó per l'existència d'una barrera que els impedeix realitzar el seu objectiu –arribar a un lloc on pensen que poden construir un futur millor– i per l'encalçament a què són sotmesos per les autoritats d'un i altre costat de la tanca. Però aquesta no és pas la representació dominant en els informatius.

Les mesures que dins dels informatius es presenten per resoldre el conflicte entre els que volen passar i els que no volen que passin consisteixen bàsicament en: a) fer una tanca més moderna, difícil de franquejar i menys causadora de danys físics per als que ho intentin; i b) augmentar la vigilància i les forces als dos costats de la frontera perquè no passin. No és que ho proposin els periodistes o els mitjans específicament, sinó que són les propostes, que formulades per responsables polítics diversos, recullen els mitjans i transmeten a l'audiència. En tot cas, en totes dues propostes hi ha una acceptació implícita de la tanca i de la seva funció. Això és el que apareix majoritàriament en el discurs dels mitjans, encara que no sigui en boca de periodistes. I els mitjans, tret de TV3 en un vídeo, no ho qüestionen.

Pel que fa al segon problema, les deportacions i el maltractament d'immigrants, tal com es dedueix dels apartats anteriors on hem ressenyat la presentació dels actors, la responsabilitat recau majoritàriament en la part marroquina i lleument sobre el Govern espanyol o la UE. Els retrets al Govern espanyol es fan pels 73 retorns i per l'anunci de més, que el Govern atura després que es facin públiques les deportacions al desert i, fins i tot, les aparicions governamentals són per dir que el Govern marroquí havia garantit que donaria un tractament adequat als retornats.

Com s'ha vist més amunt, les crítiques, més aviat implícites, al Govern espanyol i a la UE, per fer les autoritats marroquines responsables de vigilar la tanca i impedir nous salts són puntuals.

De tornada a les propostes de solució. Només hi ha tres aparicions d'alternatives diferents a les apuntades. TV3 (6.10.05) emet una peça on es posa en qüestió que les

tanques serveixin per aturar la immigració i en la qual donen diversos exemples d'altres llocs del món on no són efectives. I, tal com s'ha esmentat abans, Antena 3 TV (9.10.05) emet uns segons d'una protesta a una ciutat espanyola on es proposa ensorrar la tanca. I, la tercera, en una crònica des de Rabat (TVE, 10.10.05), l'enviat especial esmenta els punts d'un memoràndum que serà tractat en la reunió que mantenen els ministres Mohamed Benaïssa i Moratinos. Els quatre punts són: "tratar a los inmigrantes como lo que son, seres humanos"; "atacar a las mafias con una colaboración policial y judicial"; "establecer una ayuda humanitaria conjunta entre España y Marruecos para los subsaharianos", "y atacar el problema de raíz con un plan África, para el cual es necesaria la UE". La cosa es queda en una enumeració feta pel corresponsal que va seguida d'unes declaracions de Moratinos on diu: "Voy a ser muy claro, España no puede tolerar la entrada de inmigrantes por la fuerza en su territorio nacional, la inmigración tiene que ser legal y ordenada...". Amb la qual cosa deixa desdibuixada la complexitat que s'acabava d'apuntar.

Tampoc el dia que Kofi Annan diu que "no s'intenti aturar les migracions de forma dràstica" hi ha cap seguiment o desplegament sobre què implica o què vol dir això.

És a dir, en general i en síntesi, les idees predominants en presència en el discurs informatiu comporten una acceptació explícita i implícita de la tanca i de la seva funció com a impediment perquè passin a Melilla aquells que ho desitgen. Aquest resultat és congruent amb el fet que: a) quan els immigrants tenen la paraula és per parlar de la seva experiència com a víctimes dels abusos o, en una segona fase, per dir que –després de passar per l'abandonament al desert– estan contents que els repatriïn, però no com a proposta de solucions globals; b) les denúncies de les ONG són sobretot també assistencials o sobre la vulneració dels drets humans –perill de perdre la vida, tracta inhumà, etc.–; i c) el debat sobre les solucions estratègiques és gairebé monopolitzat per la trifulga entre el govern del PSOE i els líders de l'oposició del PP (sobretot a TVE-1 i Antena 3 TV). I puntualment per algun altre dirigent d'algun partit diferent (IU, IC-V, PNV).

3.5. Sobre els mèdia com a actors

Els apartats anteriors recullen múltiples consideracions sobre el discurs dels mèdia en aquest conflicte, de tal

manera que resulta clar el seu caràcter no només de testimoni sinó també d'actors.

El to alarmista abans assenyalat no és obstacle perquè tots els canals es mostrin solidaris amb els morts i els ferits arran dels salts, amb els deportats al desert i també amb els que esperen amagats als boscos o estan de nou en ruta cap a una oportunitat. Es pot percebre en molts dels *off*, en les declaracions de membres d'ONG i en les mateixes declaracions d'alguns immigrants, tant dels que han passat com dels que no ho han aconseguit.

Les imatges d'immigrants sagnant, d'immigrants sent deportats emmanillats en autobusos, protestant, demanant ajuda, cridant o plorant, són també una mostra de l'empatia del discurs periodístic. Les seves vivències es presenten com a dramàtiques i, en alguna peça, no només ho són per les condicions en què es troben, sinó pel que comporta per a ells fracassar en aquesta fase de la seva migració.

El repartiment d'aliments i roba per part d'una ONG als boscos de Melilla, que és seguit per un equip de TVE i un d'Antena 3 TV (dies 7 i 11), segons expliquen, de forma clandestina per evitar que la Policia marroquina trobi els que s'amaguen, dóna cos a peces periodístiques també amb empatia cap als immigrants, majoritàriament subsaharians. Sobre l'adjudicació de responsabilitats també se n'ha parlat prou abans.

En aquest apartat ens centrarem a mostrar com els mitjans són conscients del seu rol de testimoni i d'actor i mostrarem alguns exemples addicionals de presa de partit, tant explícitament com implícitament. Encara que cal recordar de nou que no tots ho fan de la mateixa manera ni en el mateix grau.

En el discurs informatiu sobre el fets al voltant de la tanca de Melilla, els mitjans mostren que són conscients de tenir un cert protagonisme, un cert rol d'actor, tant pels efectes sobre el públic com sobre les autoritats. Així ho exemplifica Tele-5 amb la reemissió del vídeo ja esmentat, on un guàrdia civil clava cops de peu a un immigrant, i el seguiment posterior amb les preguntes parlamentàries i també en informar que la cadena ha rebut la petició, de part d'un tribunal, perquè lliuri l'enregistrament per investigar els fets.

De forma similar, el corresponal de TV3 al Marroc (dia 10), explica en antena que potser no podrà fer la seva feina com voldria perquè ha rebut una trucada de les autoritats marroquines en què se li deia que no estaven gens contents

amb les imatges que han emès. També el corresponal de TVE-1 (dia 8) diu, l'endemà d'emetre les primeres imatges de migrants abandonats al desert, que “nosotros creemos que, afortunadamente, las imágenes que han salido desde aquí han sensibilizado y han puesto de alguna manera la voz de alarma a las autoridades de los países que son responsables de esta situación”.

En el cas d'Antena 3 TV, la consciència de testimoni és explícita: “Hoy precisamente hemos sido testigos, nuestra cámaras, las de Antena 3, han recogido la verdadera dificultad, los momentos difíciles por los que pasan las numerosas personas desplazadas a la frontera para prestar ayuda a estos más de mil inmigrantes que necesitan comer, que necesitan beber”, diu l'enviada especial (dia 7). O, el mateix dia, “Un equipo de Antena 3 ha podido comprobar cómo las devoluciones afectan también a magrebíes...”.

La consciència de la importància del rol del mitjans inclou els marroquins. “La televisión marroquí graba esta zona pero no el desierto, donde más de mil personas, entre ellas mujeres, bebés y heridos, están abandonadas a su suerte...” (Antena 3 TV, dia 7). De forma similar, Tele-5 critica que la televisió marroquina trigui a donar la seva versió dels fets en què van morir sis migrants.

La posició ideològica dels mitjans és de denúncia dels abusos i de la vulneració dels drets humans. De forma implícita queda clar que és en referència als maltractaments, a la seva integritat física i al risc en què posen les seves vides en ser abandonats al desert. No es discuteix, però, el dret universal de totes les persones a marxar dels seus països, per molt que aquest dret humà estigui *de facto* limitat pel dret d'alguns estats a tancar les seves fronteres.

A més, per tant, és rellevant veure el punt de vista geogràfico-possessiu –també carregat d'ideologia– que els mitjans transmeten implícitament amb certs usos de pronoms com *nosaltres* o *nostres*. No tots ho fan així. Per exemple, a TVE-1, els periodistes no usen aquests termes per referir-se al país, però sí que ho fan, i és molt comú, els polítics en els fragments que apareixen.

A l'informatiu de La 2, per contra, es fan servir expressions com: “Ahora el nuevo sistema [en relació amb la tanca] con el que *vamos* a contar va a tener muchas más cámaras de vigilancia”; o “... y también el que seguramente les espera a los expulsados de *nuestro país*” [la cursiva és nostra].

A TV3, el *nosaltres* o el *nostre* es refereix a la cadena televisiva o als reporters. Un ús que també es dona a La 2 i que és un recurs conegut en l'àmbit professional com a instrument per facilitar un acostament o complicitat entre l'espectador i el mitjà. El mateix passa, encara que amb més intensitat, a Tele-5. Però la posició d'aquest canal aflora amb l'evocació del Marroc com a *país veí*.

Ara bé, en termes més generals, l'ús gairebé exclusiu per part de tots els canals del terme *immigrants* –diferent de *migrant* o *emigrant*– per referir-se a les persones que emigren dels seus països per immigrar en un altre, posiciona qui ho enuncia en el país d'arribada o de rebuda.

En síntesi, existeix la consciència explícita d'una certa importància del que fan els mitjans en el destí de moltes de les persones immerses en aquest conflicte. D'altra banda, existeix també, sobretot en les privades, un èmfasi en el protagonisme del mitjà i dels seus reporters, una insistència particular en la seva singularitat com a mitjà. I, en graus diferents, hi ha un reconeixement de la ubicació de les cadenes en el país o l'estat on els migrants tenen intenció d'arribar.

4. Conclusions i reflexions

Hem revisat la descripció dels diversos elements dels conflictes que van fer cada un dels informatius estudiats i hem mostrat quina posició ideològica han pres en els diversos moments pels que ha passat l'anomenada 'crisi de les tanques'. Ara, amb l'ànim de no repetir-nos innecessàriament, exposem les conclusions que estimem més rellevants:

- 1) Els informatius comparteixen una posició solidària amb els migrants, sobretot per les morts i les penalitats a què es veuen sotmesos. Ara bé, es tracta d'una solidaritat delimitada, com mostren algunes de les reflexions que segueixen.
- 2) El discurs dels informatius accepta *de facto* l'existència de la tanca i les mesures encaminades a impedir l'entrada d'immigrants. Només un, TV3, qüestiona la tanca com a forma de controlar la migració.
- 3) La responsabilitat per la sort dels migrants recau sobretot en les autoritats marroquines i només puntualment es retreu la corresponsabilitat de les autoritats espanyo-

les arran del retorn d'immigrants i per adjudicar al Marroc la tasca de controlar la frontera. No s'esmenta, però, la responsabilitat de la política migratòria de l'Estat espanyol i de la Unió Europea.

- 4) L'explicació de les causes del conflicte té poca fondària.
- 5) Hi ha un tractament alarmista –per la suposada amenaça o perill per a Espanya-Europa– que comporten les persones que volen entrar per Ceuta i Melilla, i en ocasions hi ha un tractament sensacionalista de les seves penalitats.
- 6) Els que volen ser immigrants només tenen veu per parlar del seu drama.
- 7) La recomanació de no associar la paraula *il·legal* amb la immigració o amb *immigrant* necessita ser més difosa. Altres recomanacions per un tractament ètic de la informació sobre la immigració i la pràctica periodística en general –com, per exemple, atendre la veu política dels immigrants, no fer sensacionalisme, etc.– tampoc no són gaire respectades.

El fet que haguem trobat mancances diferents en canals diferents vol dir que encara podria passar que totes les mancances s'estenguessin a tots els canals. Però també vol dir, encara que sembli paradoxal, que si una cadena no pateix una mancança no hi ha raó perquè una altra no pugui deixar de patir-la.

Pel que fa a les mancances que ja són comunes, o bé ens rendim o bé intentem transformar-les en encerts. I pel que fa als encerts que hem trobat en uns i altres canals –especialment de contextualització i responsabilització, a La 2 i a TV3– podem raonar de forma similar: si uns ho fan, no hi ha motiu perquè no ho puguin fer uns altres.

Les conclusions, necessàriament sintètiques, poden fer oblidar la duresa d'algunes de les crítiques que han estat recollides en aquest estudi. No voldríem ni que passessin desapercabudes ni que fossin enteses com a una operació dirigida contra els mitjans i encara menys contra els periodistes. És un estudi sobre el discurs dels mitjans, i no sobre les intencions d'uns o altres, i està fet amb l'objectiu que les reflexions que aporta contribueixin a millorar la labor periodística que inevitablement afecta la realitat de la societat d'avui i de demà.

Notes

- 1 Les dades que s'aporten es basen en la premsa escrita i els informatius analitzats.
- 2 Utilitzarem el terme sud-saharià, que indica una situació geogràfica perquè el preferim a subsaharià -el terme més estès- que encara que pot significar el mateix, també pot connotar una posició 'a sota' suggerida pel prefix 'sub'.
- 3 Aquí utilitzem la fórmula castellana perquè no ens consta que s'hagi fet servir a TV3, però en general, tret que avisem del contrari, utilitzarem la fórmula castellana o catalana indistintament.

Lectura intersubjectiva i intercultural del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla¹

Lena de Botton, Laura López, Jordi Male, Cristina Pulido, Miquel Àngel Pulido, Ababacar Thiak i Iolanda Tortajada

- *Quina realitat mostren les cadenes de televisió en tractar un conflicte? Aquest article presenta una anàlisi del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla que s'ha fet conjuntament amb persones i entitats dels grups culturals afectats. Per dur-la a terme, s'han format grups de discussió per estudiar els discursos, les imatges i els punts de vista adoptats per les televisions a l'hora de presentar i desenvolupar les informacions. La immigració només és notícia quan hi ha conflictes? Coincideixen les dades de les informacions? Quins són els actors que tenen veu a la notícia? A l'apartat final, a banda de les conclusions, es recull un seguit de recomanacions i suggeriments per a un tractament mediàtic més adequat d'aquestes notícies.*

Paraules clau

Immigració, televisió, representació mediàtica, agenda pública, teleinformatius, conflictes.

La comunicación debe ser la primera compañera de la sociedad —(GDCII)²

Introducció

Espanya, en un període de temps relativament curt, ha invertit la tendència dels seus fluxos migratoris i s'ha convertit en una nova porta d'entrada a Europa i en una nova destinació on establir-se. Avui en dia és un fet inqüestionable la transformació de les nostres societats en un *demos* que alberga en el seu si una gran pluralitat cultural, religiosa i lingüística. Però la transformació multicultural creixent de les nostres societats i l'arribada de població immigrant no és un procés absent de conflictes. La complexitat del fenomen migratori, les contradiccions suscitées quant a l'estatus de ciutadania i drets humans, les desigualtats entre cultures, etc. s'han posat en relleu darrerament amb la presència als mitjans de comunicació de l'arribada d'immigrants de l'Àfrica a Europa des de les tanques frontereres de les ciutats de Ceuta i Melilla.

El projecte finançat pel CAC *Estudi del tractament informatiu del fets de Ceuta i Melilla. Anàlisi de contingut realitzada conjuntament amb associacions representatives dels grups culturals afectats*³ ha volgut analitzar, precisament, el tractament informatiu que algunes cadenes televisives d'àmbit autonòmic i estatal han fet d'aquest esdeveniment. En concret, s'ha cercat: (1) fer explícit el tractament audiovisual informatiu que les cadenes televisives TVE, La 2, TV3, Antena 3 TV i Tele-5 van fer dels fets de Ceuta i Melilla a partir de l'anàlisi de contingut de les emissions dels informatius del vespre compresos entre el 5 i el 12 d'octubre; (2) fer explícita la perspectiva (lectura preferent) amb què han estat afrontats aquests fets, i (3) comparar el tractament informatiu que van rebre per

Lena de Botton, Laura López, Jordi Male, Cristina Pulido, Miquel Àngel Pulido, Ababacar Thiak i Iolanda Tortajada

Membres del grup CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats)

part de les cadenes esmentades.

A més de tenir fortes connotacions polítiques, socials i culturals, el fenomen migratori és complex i multicausal. Conseqüentment, el tractament informatiu que se'n fa hauria de poder recollir aquesta complexitat; com veurem, però, no sempre és així. La recerca pot contribuir a trobar elements i estratègies que permetin de millorar-ne el tractament informatiu; un objectiu en el qual ens sentim implicats tots els qui hem participat en el projecte (tant els investigadors i les investigadores com la resta de participants). Per això donem molta importància a la incorporació de les veus de totes les persones i tots els grups vinculats als esdeveniments analitzats per tal d'assolir els supòsits d'objectivitat i científicitat.

Des d'aquest plantejament, ens hem proposat de fer l'anàlisi conjuntament amb persones i entitats de diferents grups culturals, sovint invisibles en el tractament informatiu d'aquest tipus de notícies. Es tracta, per una banda, d'enriquir i validar l'anàlisi dels continguts amb la lectura i les veus dels mateixos col·lectius protagonistes de la notícia, i, per l'altra, de fer palès que no considerem ni superior ni inferior una opinió pel fet de provenir de grups d'un determinat origen ètnic o de persones que desenvolupen una determinada professió (investigadors, periodistes, etc.). La profunditat en l'anàlisi s'aconsegueix mitjançant la pluralitat de mirades i el diàleg establert al llarg de la investigació.

Parlant de la població immigrant, però absent

Estem acostumats a mirar el món d'una manera etnocèntrica ja sigui des dels mitjans o des de la mateixa ciència que analitza els mitjans. Un dels aspectes que les persones i les associacions que han participat en la recerca han destacat sovint és la manca de centralitat de la veu dels immigrants en l'explicació de la notícia. Així ho expressa un participant en els relats, que comenta la falta d'argumentació en la notícia i, per tant, la manca d'elements que convidin a la reflexió sobre les causes dels esdeveniments.

Sí, i jo també havia notat que, després del protagonisme dels polítics, sembla que a la segona part els protagonistes siguin els policies... i les veus que se

sentien són de policies, no són d'immigrants, no? No parlen... —(RCVQ1)

Respecte a aquest punt, autors com Van Dijk (1997) i Giroux (2000, 2003), entre altres, denuncien com els mitjans de comunicació, en la creació de les imatges transmeses sobre les minories culturals, acostumen a basar-se en prejudicis socials i acaben per contribuir a reproduir-los. Compartim aquestes afirmacions i creiem que és difícil trencar tal dinàmica si no deixem de "parlar de" i comencem a "parlar amb" els altres.

En aquest estudi sobre el tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla, en els quals un dels col·lectius més afectats el constitueixen, precisament, persones que estan immigrant des de l'Àfrica, hem volgut evitar l'oblit i la invisibilització dels grups culturals als mitjans, com constaten la teoria en l'àmbit de la comunicació i el mateix públic.

Si bé la població immigrant no és l'únic agent implicat en els esdeveniments, és indubtable que es tracta d'un element clau per aproximar-nos a la realitat a analitzar. Quins són els beneficis que es deriven d'haver inclòs la veu de la població immigrant en l'estudi del tractament informatiu de l'arribada de persones africanes a Espanya a través de les tanques?

El rebuig expressat per col·lectius immigrants sobre investigacions que converteixen les minories culturals en simples objectes d'estudi o on les argumentacions no s'han validat científicament és cada cop més gran. Des de molts punts del planeta (per exemple, als Estats Units a través dels *Afro-american Studies* o a Nova Zelanda i Austràlia a través de protocols per incorporar la veu dels grups indígenes), les minories culturals estan alçant la veu per donar un gir a la recerca feta fins ara. Aquesta necessitat sorgeix davant el tractament que converteix en objectes aquestes comunitats i davant el predomini d'interpretacions esbiaixades pel filtre occidental sobre la comprensió de la realitat d'aquests grups. La població immigrant –i en aquest cas específicament el divers col·lectiu africà– rebutja els estudis que han reforçat, i fins i tot han potenciat, els estereotips amb relació a la seva gent, entre els quals sovint es troben amb tesis més pròximes a les suposicions i elucubracions que al rigor científic, amb argumentacions que es basen en prejudicis o amb intuïcions que parteixen del desconeixement sobre la població immigrant africana.

Quan un treball d'investigació prescindeix dels arguments que aporten les veus de les persones immigrants i de les associacions que els representen, limita la científicitat dels seus continguts i és vulnerable als prejudicis de la mateixa persona investigadora. Una recerca que estableix un diàleg entre ciència i subjectes investigats introdueix més reflexivitat i qualitat en les informacions obtingudes. La perspectiva metodològica que millor ens permet recollir les veus de les minories culturals és la *comunicativa crítica*, que considera que l'objectivitat no resulta de la distància ni de l'exclusió dels arguments dels subjectes estudiats, ans al contrari: compta amb la força de cadascun dels arguments aportats independentment de qui els realitza. D'aquesta metodologia, en parlarem amb més profunditat en el següent punt de l'article.

Punt de partida

Per dur a terme aquesta recerca, hem partit de la metodologia comunicativa crítica⁴ orientada pels treballs d'autors i autores que en l'actualitat tenen més repercussió en la comunitat científica internacional⁵. Les seves premisses principals són:

- **Universalitat de les competències lingüístiques i de les habilitats comunicatives**

Totes les persones, en tenir competències lingüístiques comunicatives, disposem de capacitat per interactuar mitjançant el diàleg.

- **Agents socials transformadors**

Tothom està capacitat per elaborar interpretacions reflexives i crear coneixement per influir i modificar les estructures socials i, d'aquesta manera, avançar en la descoberta de noves formes de conviure més adequades a la societat de la informació i la seva riquesa multicultural.

- **Diàleg igualitari**

Se cerquen processos de diàleg o entesa mitjançant argumentacions guiades per pretensions de validesa i no per pretensions de poder. El diàleg i l'acció comunicativa són imprescindibles per avançar cap a nous models més sòlids i amb més capacitat per donar resposta a les noves exigències socials.

- **Desaparició del pressupòsit de jerarquia interpretativa**
Qui investiga no té per què ser posseïdor/a de preceptes ontològics més sòlids que els que tenen les persones investigades.
 - **Ruptura del desnivell metodològic**
Qui investiga participa (tant de parlant com d'oient) en les mateixes condicions que la resta durant el procés de recerca i en el moment d'interpretar les accions.
 - **Actitud realitzadora de qui investiga**
Si vol comprendre o explicar un fenomen, qui investiga ha de poder participar en el mateix pla d'igualtat que les persones amb qui vol discutir diferents aspectes. No considerem que la participació de qui investiga sigui un factor *contaminant* per a la recerca. Això no es veu com una manipulació sinó com una entesa entre els participants en la recerca, que decideixen compartir els objectius de la investigació i generar coneixement conjuntament.
 - **El coneixement dialògic: la intersubjectivitat com a solució als problemes objectius**
Es crea un coneixement dialògic mitjançant l'anàlisi intersubjectiu que es dona a les interaccions entre persones investigadores i investigades. Molts problemes objectius es resolen millor mitjançant el diàleg igualitari que no per mètodes objectivistes "neutres".
 - **Sentit comú**
El nostre sentit subjectiu depèn de l'experiència de la vida i de la consciència dins del nostre context cultural, de forma que no podem interpretar una acció sense tenir en compte el sentit comú de les persones.
- Sobre la base d'aquestes premisses fonamentals, la metodologia comunicativa crítica suma quatre criteris de rigor científic als universals de *triangulació*, *crystal·lització del canvi* o *la coherència del propi discurs* i *la utilitat social/ impacte de la recerca*, que són:
- **Coherència interna**
El disseny metodològic ha de ser coherent amb el marc teòric de la recerca i també amb la formulació del problema i de les hipòtesis i/o els objectius.
 - **Responsabilitat de l'equip de recerca**
No es donen relacions de poder, sinó que preval la força dels arguments. Són importants el compromís i la

responsabilitat de cada persona investigadora. Cada investigador/a assumeix les seves responsabilitats i compromisos amb la recerca.

- **Diàleg intersubjectiu**

És per mitjà de la participació de totes les persones implicades en el diàleg intersubjectiu que es donen els criteris de veracitat.

- **Procés d'entesa**

Els processos d'entesa tenen com a objectiu el consens entre les diferents persones que participen en la recerca. Perquè es doni un procés de diàleg cal que, per exemple, una persona, en un grup de discussió comunicativa, coordini el torn de paraules mentre la resta dialoga. D'altra banda, el procés de comprensió del problema a investigar s'amplia a mesura que les persones assumeixen la recerca com a pròpia.

Es tracta, així, de superar el desnivell metodològic que separa subjectes investigats i investigadors (Habermas, 1987) i convertir la població africana en subjecte actiu de la investigació. Els beneficis que aquesta posició metodològica aporta són diversos.

D'una banda, a través de la creació d'aquest *diàleg intersubjectiu* entre persona que investiga i persona que participa en la investigació (en el nostre cas, persones que participen en associacions de grups culturals) es genera un coneixement més ric de la realitat analitzada i s'aporta més varietat d'arguments. A tot això, s'hi afegeix un important element *d'utilitat social*, ja que tant els objectius com l'anàlisi realitzada es fonamenta en un intercanvi constant amb tots els agents afectats. L'aprofundiment en les causes de la situació abordada ens pot permetre la superació posterior d'algunes de les desigualtats existents, com ara la manca de presència d'aquests col·lectius als mitjans, i la manera de promoure-la.

Així doncs, el canvi més gran aportat per la metodologia comunicativa crítica es refereix al qüestionament dels coneixements de la persona experta. En aquest sentit, en les societats actuals, els individus cada cop demanem més arguments als experts en comptes d'acceptar passivament els seus dictàmens. També les minories culturals exigeixen que els estudis que es facin sobre elles s'elaborin partint del diàleg amb elles i no com a simples fonts d'informació. I ens agradaria posar dos exemples de recerques prèvies

desenvolupades per CREA que validen l'enfocament de l'estudi realitzat:

(1) En una recerca RTD portada a terme per CREA, *Workaló. The creation of new occupational patterns for cultural minorities. The Gypsy case (2001-2005)*⁶, la inclusió de les veus d'un col·lectiu tradicionalment silenciats com és la comunitat gitana (que, en aquest cas, va participar tant en la definició dels objectius i les necessitats prèvies de la recerca, com en la valoració dels seus resultats) ha obtingut una repercussió important en l'àmbit polític, social i cultural precisament perquè la perspectiva metodològica ha garantit el rigor científic de les conclusions i de les propostes realitzades. Els resultats de *Workaló* van ser presentats en una conferència al Parlament Europeu a Brussel·les. En aquesta trobada, un eurodiputat espanyol es va comprometre amb la presidenta d'una associació gitana que hi assistia (i que va participar en el projecte) que portaria el reconeixement del poble gitano a les Corts Generals. Recentment, el Congrés dels Diputats ha aprovat per unanimitat la Proposició no de llei relativa al reconeixement dels drets del poble gitano⁷. Afegir la veu de la comunitat gitana ha donat un sentit molt important a la recerca des de la seva primera definició ja que ha permès uns resultats més científics i amb utilitat social.

(2) El Consell Assessor ha estat un dels òrgans d'avaluació més importants del projecte I+D+I del Ministeri d'Educació i Ciència *AMAL. Inmigración y mercado laboral (2001-2005)*⁸. En aquest consell, van participar-hi associacions i entitats relacionades amb la immigració àrab i musulmana, així com altres minories culturals. També en van formar part membres dels àmbits de l'economia i l'educació. En aquest consell es van valorar les anàlisis realitzades per l'equip de recerca i van sortir noves aportacions per al projecte. És a dir, que es van poder ajustar els resultats obtinguts a una anàlisi més acurada de la realitat, que al seu torn pot permetre adequar les propostes d'inclusió de la comunitat àrab i musulmana al mercat de treball. El projecte AMAL també ha comptat amb un equip de recerca multicultural.

Anàlisi

Per dur a terme l'anàlisi de contingut, l'equip investigador va

fer una primera definició de categories d'anàlisi que ha estat debatuda amb els participants en la recerca i que ha servit per guiar la lectura del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla realitzada per les diferents cadenes. El visionament de les notícies i l'anàlisi de contingut es va realitzar conjuntament amb les associacions que han participat en el projecte en diferents trobades, algunes de forma individual (una associació) i d'altres en grup (diversos membres de l'associació, diverses associacions).

El que ens ha interessat per comparar entre cadenes ha estat explicitar, per una banda, la lectura preferent que han construït els emissors sobre els fets i, per una altra, fins a quin punt l'emmarcament i els elements de clausura han permès la reflexió de la ciutadania sobre els fets.

Les vuit categories d'anàlisi definides són:

- **Criteria de noticiabilitat.** Quins són els criteris de noticiabilitat que s'han prioritzat en la construcció de la notícia? Alguns dels criteris que hem pres com a referència han estat: *actualitat*, *proximitat*, *conseqüència* (repercussió futura dels fets), *rellevància personal* (*newsmakers*), *suspens*, *rareza*, *conflicte* i *emoció* (drames humans). No hem tractat pas de fer una llista o una descripció de criteris de noticiabilitat sinó determinar aquells en què s'han basat les notícies que analitzem.
- **Objectivitat.** Què apareix a la notícia? Es pren una suposada posició neutral per fer que els esdeveniments parlin per si sols (per exemple, recollint part de la declaració d'un polític sense més)? Es fa manifest d'alguna manera que s'està realitzant una tasca objectiva? Es contrasta la informació? Com s'usen les dades i els testimonis?
- **Tipus de discurs.** En relació amb el component anterior, hem tingut en compte si a la notícia o en el context del telenotícies s'han fet interpretacions espontànies o interpretacions reflexives per part de qui ha presentat la notícia o ha elaborat el reportatge. Per *interpretacions espontànies* s'entén, per exemple, l'ús descontextualitzat de testimonis, si els informants no aporten res a la notícia, si l'explicació està descontextualitzada, etc. Per *interpretacions reflexives* s'entén, per exemple, si hi ha teorització o elements d'anàlisi a la notícia (se'n tracten les causes), si es dona informació contrastada, si es pretén que, de la reflexió, n'esdevingui acció en algun sentit.

- **Reflexivitat.** En relació amb el component anterior, s'ha fet constar si al llarg de les notícies s'han aportat elements d'anàlisi de la situació per oferir una lectura dels fets que contribuís a la reflexió de les persones que els reben o si, en canvi, no s'ha tingut cura del llenguatge o s'ha fet servir interessadament.
- **Mirada/veu protagonista.** Ens hem fixat en qui és el protagonista de la notícia, des de quin punt de vista es parla, qui opina: polítics, presentadors/es, experts/es, immigrants; i també com es diu el que es diu (to emprat) i què és el que no es diu que també hauria pogut formar part de la notícia.
- **Etiquetatge.** En concret, hem volgut recollir com es qualifica els immigrants i les seves accions, i, a grans trets, com es qualifica la resta de protagonistes de la notícia i les seves accions.
- **Respecte.** En relació amb el component anterior, hem comprovat si els fets s'han tractat problematitzant-los o des d'un vessant sensacionalista, o bé s'ha tingut cura quant al llenguatge i les imatges emprades.
- **Inclusió.** Es tracta la notícia des del punt de vista de la cohesió social? S'ofereixen solucions a la situació o alternatives d'algun tipus? Es dona veu a les associacions i/o persones que treballen per la inclusió? Apareixen testimonis de persones que en un moment donat van immigrar i que en l'actualitat viuen amb tota normalitat la seva situació al nostre país?

Resultats

Antena 3 TV

El criteri de noticiabilitat que s'ha constatat principalment és el de *conflicte*: en expressions com ara *restos de la batalla* en referència a com es veu la tanca o quan es mostren imatges amb sang. Aquests dos exemples han estat especialment subratllats als relats de vida i grups de discussió realitzats.

Les notícies recollides han emfasitzat tant el conflicte polític com el conflicte social. Pel que fa al primer, quant a la confrontació entre partits polítics, i, pel que fa al segon, incidint reiteradament en el drama humà que pateixen les persones immigrants i en la identificació dels fets amb un problema social més ampli, el problema de la immigració. Si

els primers dies, els retrets entre partits semblen ser el fet més important de la crisi, després se centra en la situació dels immigrants que es troben a la frontera i en les accions de solidaritat engegades per la ciutadania espanyola en diferents poblacions. L'11 d'octubre, es presenta la situació més calmada, però s'insisteix en la persistència del problema.

El tractament informatiu inclou, a més, el suspens que es genera davant la situació: per exemple, els pronòstics possibles davant la incertesa, com quan s'afirma, per exemple, que *en Melilla todos saben que los inmigrantes van a intentar saltar antes de que llegue el invierno*.

Un altre criteri de noticiabilitat que es constata és l'emoció. La notícia incideix en emocions com ara el dolor o la compassió en expressions del tipus: *Fueron abandonados a su suerte; son hacinados, esposados, sin bebidas ni alimentos; otros, con lágrimas en los ojos, piden ayuda desesperadamente*. També s'ha constatat que, de vegades, la notícia insisteix en el desconeixement de la situació real de centenars de persones, fet que contribueix a construir l'empatia emocional: *Nadie sabe con precisión el destino final de los casi 1000 inmigrantes subsaharianos*.

Quant a l'objectivitat, una de les persones que ha participat en els relats comenta que a la notícia que ha sentit li manca argumentació. Es recull també, en aquest mateix sentit, que no hi ha una exposició de fets, sinó que s'emeten inserts en què apareixen declaracions de polítics o es veu l'actuació de coordinació policíaca, però no sempre de forma prou contextualitzada per tenir elements sobre el que està passant realment. D'altra banda, en l'enfocament del mitjà no hi ha una implicació amb els fets ni una preocupació per cercar la veu de les persones immigrants.

També s'ha inferit que, en general, es presenten els fets amb ús de testimonis, però fent poques referències a les fonts de les dades que s'aporten. En tot cas, se cita organitzacions com *SOS Racisme* per exposar determinades xifres o informacions. Malgrat això, les fonts poden ser ambigües: *Algunas ONG anuncian que centenares de inmigrantes están siendo deportados*; o bé no s'instrumentalitzen: *Las ONG creen que Rabat juega al despiste*. Aquesta ambigüïtat contribueix a la impressió de desconcert i descontrol que el mateix discurs de la notícia emfasitza. Quant als testimonis a qui es dóna veu, en diverses

ocasions es tracta de portaveus, professionals o voluntaris d'ONG, i, en altres ocasions, de les mateixes persones que pretenien saltar la tanca. Els testimonis de les organitzacions fan anàlisi de la situació. Els testimonis de les persones immigrades expliquen les seves vivències o necessitats personals o demanen ajut. No hi ha altres testimonis o anàlisis per part de persones de diferents grups culturals.

En un dels grups de discussió realitzats, es va valorar aquesta diferent activitat/passivitat per part dels testimonis com a especialment negativa. Si el testimoni que es tria és una persona que acaba de saltar la tanca, és fàcil que estigui despistada i cansada, i la imatge que ens n'arriba és la d'una persona desvalguda. Es deia també que aquesta persona ja té prou feina a situar-se com perquè algú li vagi fent preguntes. Mantenint aquest criteri informatiu respecte a les fonts que cal tenir en compte, sempre es generarà una associació d'etiquetes *immigrant-no sap, immigrant-necessita ajut*.

A banda dels aspectes comentats, i pel que fa a l'objectivitat, podem dir que, en conjunt, es presenten els fets sense donar elements per a l'anàlisi de causes o conseqüències ni convidar a la reflexió de manera intencionada. Molt puntualment, alguna imatge o algunes de les paraules emprades ajuden a plantejar-se la responsabilitat global de la societat. Per exemple, en un moment donat, hi ha un zoom en un cartell que algú sosté enmig d'una concentració: *Europa, ¿y tu responsabilidad?* Però al llarg de les informacions emeses per Antena 3 TV no hi ha cap qüestionament a l'ús de les tanques, ni cap anàlisi sobre els països d'origen de les persones que s'hi troben. Les persones de les associacions amb qui hem realitzat l'anàlisi comenten que, com que no s'expliquen les causes dels fets que es presenten a les notícies, això té conseqüències concretes, com ara que la gent et miri d'una determinada manera (amb por, amb paternalisme, amb curiositat).

Pel que fa al protagonisme, es desplaça dels polítics, que malgrat tot segueixen tenint un paper rellevant, cap a immigrants que han saltat la tanca i es troben a les comissaries, o bé estan als centres d'acollida, o bé són transportats en autocars o es troben perduts. També les ONG tenen un paper rellevant a les diferents notícies: apareixen com a fonts d'informació i també com a agents

que actuen sobre el territori i reclamen el respecte als drets humans.

La representació dels diferents col·lectius és activa en el cas dels polítics, les ONG i els periodistes.

Els polítics discuteixen, prenen decisions, deliberen, es retreuen les actuacions, proposen solucions. La cadena destaca les discrepàncies entre els partits i l'opinió del partit de l'oposició, sense fer-hi comentaris específics; però, malgrat tot, s'hi posiciona, ja que l'orientació és positiva en el cas dels representants del Partit Popular *—[Rajoy] ha querido conocer la zona del conflicto en persona; ha lanzado un mensaje afectuoso a los ciudadanos—* i neutra o negativa en el cas dels representants del PSOE.

Les ONG estudien, denuncien la situació, i també intervenen activament. En una ocasió, es fa un petit reportatge sobre les activitats d'ajut d'una ONG des de la clandestinitat.

Els i les periodistes també tenen un paper actiu: es troben en el lloc dels fets, informen o pregunten a les persones afectades.

També la policia és protagonista de la notícia i l'orientació del tractament és positiva. En un dels relats realitzats, a més de mostrar els policies coordinant o acollint, es va voler emfasitzar la duresa de la seva feina amb imatges com ara un cotxe de policia que va patir un accident quan anava cap a la tanca.

En canvi, en el cas dels immigrants, la representació és reiteradament passiva. Les imatges mostren homes joves, el paper dels quals sempre és de víctimes, indefensos, dependents, espantats, cansats. En els casos en què apareixen les seves veus és demanant ajut o explicant la seva greu situació amb peticions del tipus "ajudeu-nos, si us plau, si us plau"; "no podem tornar enrere, fa un any que vivim amagats als boscos". Les seves cares i gestos són de por, de patiment, de cansament, de resignació o d'impotència. En aquest mateix sentit, les imatges els mostren recollint ajut i menjar, amagant-se o esperant en un centre d'acollida, i sense ocupació: asseguts esperant, caminant sense rumb, mirant el seu voltant.

No es recull cap immigrant fent una anàlisi més enllà de la seva situació present, ni donant el seu punt de vista. Tampoc no apareixen persones d'altres grups culturals que no es trobin al lloc dels fets, excepte, puntualment, en les manifestacions convocades en algunes ciutats, on sí podem

veure ciutadania espanyola i d'altres països demanant conjuntament solucions i respecte als drets humans.

Finalment, malgrat que no es cau en un tracte que falti al respecte als immigrants, l'ús d'algunes expressions i imatges sí que reforça etiquetatges i estereotips d'aquest col·lectiu. Així, es repeteixen les expressions com ara *inmigrantes ilegales* i *avalancha*, entre d'altres.

Estos términos no me gustan porque, ante todo, son seres humanos... No puede ser que se hable de una "avalancha" como si nos refiriéramos a una avalancha de animales o avalancha de nieve... ante todo son personas... —(RCVQ3)

En els diferents relats i grups de discussió, la paraula *avalancha* té connotacions exclusives (fins i tot ofensives) perquè implica quelcom no humà, una cosa desastrosa. Això s'ha remarcat molt, així com que les imatges comentades més amunt també són exclusives (la que més ens queda gravada és la dels immigrants tirats per terra). D'altra banda, en algun dels relats s'ha comentat que, implícitament, hi ha un rebuig i la generació d'estereotips respecte al Marroc perquè s'identifica que el responsable o únic culpable de la situació actual és el Marroc, i el discurs sobre el Govern marroquí i la policia marroquina és només negatiu. Fins i tot s'ha comentat el to amb què, de vegades, els mateixos presentadors pronuncien *Marroc*.

La utilització d'imatges, com ara una camisa penjant de la tanca, també mostra l'enfocament sensacionalista i l'ús d'imatges que no sempre són respectuoses amb la situació. Aquesta imatge en concret s'ha subratllat en la majoria de diàlegs mantinguts.

Aquella camisa penjant, què?... i... aquesta persona, on està? Jo què sé... és que... Imatges que, no sé, que toquen, no sé com explicar-ho... Et deixen així, que pots pensar qualsevol cosa, però segur que pensaràs que aquesta persona ja no, ja no viu. —(RCVQ1)

En general, les notícies fan una problematització de la immigració, sovint amb la veu de les declaracions dels polítics: *Se debe tratar el problema de la inmigración ilegal*. En definitiva, a través del drama humà de les persones que pateixen, però també dels conflictes polítics i de la

inseguretat que la situació genera, la immigració com a temàtica queda completament problematitzada.

Tele- 5

S'infereix de l'anàlisi que el criteri de noticiabilitat que ha predominat a la cadena ha estat el de *conflicte*. Per una banda, i amb més freqüència, el conflicte polític, tematitzat en les actuacions del Govern espanyol per cercar solucions a la situació i les condemnes reiterades del principal partit de l'oposició al Govern; les relacions diplomàtiques entre Espanya i el Marroc, i la reivindicació d'espanyolitat que es va donar a les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla. Per l'altra, el conflicte social, exemplificat en la situació irregular dels immigrants i el desemparament amb què es trobaven al Marroc, així com la resposta que va donar la ciutadania espanyola davant aquesta notícia. Altres criteris de noticiabilitat presents han estat l'emoció i el suspens, especialment en els reportatges dels corresponsals a la zona. En aquest sentit, més que una notícia s'ha fet un muntatge perquè, per crear empatia emocional, s'han ficcionat els fets i s'ha pretès donar molta intensitat a les històries personals des de la dramatització.

Quant a l'objectivitat, es constata que, excepte en casos puntuals (en una ocasió se cita el cònsol de Guinea-Conakry), no es fa referència a les fonts de la informació i les dades que es donen no són fiables ja que, en molts moments, no coincideix el que es diu amb les imatges que es mostren. A més a més, es fan afirmacions que no estan fonamentades. Hi ha errades de traducció i es posa en boca de testimonis coses que no diuen. Per exemple, un noi està dient que no ha vist res del que ha succeït i qui tradueix li fa dir que la policia l'ha maltractat. En una altra ocasió, la conductora de l'informatiu i el corresposal al Marroc afirmen coses diferents: l'una, que els immigrants que no havien pogut saltar la tanca s'havien posat en camí cap al sud, on *serán devueltos a sus países de origen*; l'altre, que tornen caminant pel seu compte.

Tot i així, en algunes de les notícies emeses, per exemple les del 9 d'octubre, s'ha emprat el testimoni d'una persona que va immigrar en el seu moment i que actualment treballa de venedor ambulat. Les persones que van participar en un dels grups de discussió remarcaven que aquest testimoni aporta una idea que no ha sortit en altres cadenes,

i és que la realitat que es troben les persones que immigren quan arriben a Espanya és complicada i fa que la gent pensi que potser seria millor no haver vingut. Això aporta un nou element que no ha estat present a la resta de notícies.

Pel que fa al tipus de discurs, s'infereix, en general, que la notícia es construeix sobre interpretacions espontànies del tipus: *Vemos a esta persona aquí, desorientada*; i que, de vegades, s'utilitza un llenguatge exagerat, espectacularitzant. A més, es ficciona sovint aquesta mena d'espontaneïtat, en una mena de barreja de gèneres, mirant de crear un cert realisme en una vida quotidiana inexistent.

El discurs que es genera, segons comenten les persones que han participat en els relats de vida i als grups de discussió, acaba per promoure el rebuig de les persones que arriben. Per això, es planteja, més que en cap altra cadena, la necessitat de presentar les notícies d'una manera més reflexiva i amb més respecte envers les persones per tal de sensibilitzar la població davant els fets que s'esdevenen. Es constata, doncs, que, excepte en ocasions molt puntuals, el tractament dels fets no fomenta la reflexió, més aviat hi posa barreres.

Els protagonistes són els polítics i els partits. Es mostra la confrontació entre els partits polítics i el discurs dels polítics, sense interpretació o contextualització, com ara quan es recullen declaracions de polítics i no hi ha cap comentari que les acompanyi. També tenen protagonisme les solucions polítiques que es proposen; és el cas dels ajuts que es concediran per afrontar la situació. Se subratlla l'actuació del Govern amb expressions com ara: *El gobierno reacciona*. Els immigrants tenen presència en un segon terme, com a objectes de la notícia i no com a subjectes actius. Els polítics, en canvi, solen aparèixer de manera activa (normalment, amb més freqüència per a les accions de conflicte –acusacions mútues–, però també s'hi inclouen algunes imatges en què es mostra que cerquen el consens). I si bé fa l'efecte que els immigrants relacionats amb els fets apareixen amb una freqüència molt semblant a la dels actors polítics, són presentats de manera passiva, amb imatges d'indefensió (fent cua per dutxar-se, estirats o asseguts a terra), la qual cosa, afegida a la manca de presència d'actors actius de grups culturals, fa que la direcció del discurs i de les imatges a l'últim es mogui de la passivitat a la negativitat.

H: "El gobierno reacciona"

A: Sí, "se devolvieron los inmigrantes", como si dijeran "menos mal"... no sé... si hubieran otros términos un poco diferentes... pues bien... "El gobierno ha reaccionado con estos inmigrantes"... Unos términos... Si pusieran otros términos... —(GDC II)

A diferència d'altres cadenes, i amb una gran intensitat, alguns dels periodistes de Tele-5 –sobretot el seu enviat especial– es fan protagonistes de la notícia perquè participen de les històries o els drames personals que se'ns expliquen, els quals estan narrats i, en part, protagonitzats per ells mateixos.

Les imatges de les ONG actuen com a contrapunt i són presentades com la veu ciutadana que reclama la defensa dels drets humans.

Es que hay ONG marroquíes también, pero no aparecen, nunca salen en los medios de comunicación... Existen, y hacen muchas cosas.
—(RCVQ3)

Ja hem comentat que les imatges que es mostren dels immigrants són generalment d'indefensió. En aquest mateix sentit, es mostra la protecció que la gent ofereix als immigrants, tot cercant l'emoivitat.

S'etiqueta negativament la policia marroquina, ja que es relaciona el ramadà amb la suposada manca de vigilància.

La imatge que més sovint s'oferia de la policia espanyola era la d'un agent que agredia una persona immigrant.

Quant al respecte, és com si, de vegades, els periodistes desplaçats al lloc dels fets tractessin de "caçar" una història. De fet, en alguna de les notícies hi ha construccions d'històries en què els immigrants són instrumentalitzats perquè s'utilitza la seva imatge per narrar una sèrie de circumstàncies poc versemblants. Algunes de les persones que han participat en la recerca no consideren que s'estigui fent un tracte humà de la situació i creuen que s'ha buscat el sensacionalisme en moltes ocasions. A més, s'infereix que l'enfocament ha estat negatiu en tots els sentits. En ocasions puntuals s'han mostrat imatges positives, com és el cas de la imatge de persones marroquines interessant-se pel destí de les persones que eren desplaçades amb autobusos i a les quals tenien emmanillades.

Tant el llenguatge com les imatges són emprats de manera sensacionalista. Com en el cas d'Antena 3 TV, també s'utilitza el concepte *avalancha* però, a més, amb un to exagerat i alarmista.

Creo que el lenguaje es muy exagerado (...) ¿sabes? Que lo exagera mucho, se hace espectacular... Y es una noticia superimportante, son cosas que son candentes...
—(GDC I)

TV3

El criteri de noticiabilitat més present en aquesta cadena és el de *conflicte social*, i, amb menys intensitat, *conflicte polític* i *conflicte cultural*, per aquest ordre. S'infereix, però, que el conflicte s'analitza i no esdevé només un criteri per generar sensacionalisme o instrumentalitzar interessos polítics en un sentit o en un altre.

Crec que ha estat el primer telenotícies que hem vist que la gent que parla no són polítics ni presentadors, almenys hi ha algun immigrant que ha parlat del motiu pel qual deixa el seu país, i també han donat, bé, han parlat... a mi m'ha agradat... en treien els problemes, per què la gent surt del seu país: les guerres, la fam, les plagues... No han donat importància a l'enfrontament entre PP i PSOE, sinó que han intentat centrar-se en el problema de la immigració i l'immigrant, per què surt del seu país... I això és important, no?. —(RCVQ1)

Quant a l'objectivitat, les notícies inclouen, en molts casos, un treball sobre els motius de la situació i hi ha un posicionament en afirmacions com ara "les tanques separen riquesa i pobresa". Al llarg dels dies, es recullen diferents veus: a més de les dels polítics, les veus de les ONG, les veus dels immigrants (no només al bosc o a la comissaria, sinó també al desert), gent de Melilla que no és espanyola i veus marroquines. A diferència d'altres cadenes, se sent parlar els immigrants i els seus testimonis són aportacions a la notícia i no una instrumentalització. En algun cas, se subtitula. També hi ha explicacions sobre la realitat dels diferents països dels quals la gent marxa i es fa referència a les raons socials i polítiques de les migracions, a més de les personals. Se situa la immigració com un fenomen mundial i es parla del risc que les persones

assumeixen quan immigren.

A més a més, es contrasten les dades ofertes amb la presència dels testimonis i les traduccions són fiables. Això fa que la impressió general de les notícies sigui la coherència, tot i que de vegades no se citen les fonts (per exemple, quan s'emeten imatges de cadenes de televisió marroquines sense explicitar-ho).

També es mostren accions reivindicatives de les ONG, manifestacions i concentracions realitzades per gent que vol que hi hagi un canvi en matèria d'immigració. En general, hi ha un protagonisme important de la societat civil, també en el vocabulari emprat.

S'introdueix el debat sobre algunes de les solucions polítiques que es donen als fets; per exemple, els centres d'internament.

Així doncs, una de les altres impressions generals sobre el tractament informatiu realitzat per aquesta cadena és que ha fomentat la reflexivitat, especialment en el reportatge del 5 d'octubre. En aquest sentit, una de les qüestions que sobretot s'ha subratllat des dels relats de vida és que no van parlar d'*allau* sinó de *drama humà*. I aquest enfocament fet des del primer dia marca, per a les persones de les diferents associacions que han participat en l'anàlisi de contingut, una diferència molt important respecte al tractament que se n'ha fet des de la resta de cadenes.

I aquí, bé, a TV3 hi ha una diferència important, de "avalancha" a "drama", mostrant una cosa que és real, que la gent ha de reaccionar, el que una altra cosa... crec que és una cosa molt bona que ho mostrin com un drama humà. —(RCVQ2)

Tot i així, es constata també que algunes de les imatges emprades, com, per exemple, el munt d'escales de fusta apilades al costat de la tanca, etiqueten el fenomen migratori ja que reforcen l'aspecte de misèria i de precarietat. També, i com a la resta de cadenes televisives, s'han emprat imatges que mostren les persones immigrants en situació d'indefensió, com és el cas de la cua de persones a la comissaria, immigrants plorant als autobusos, al desert o als campaments d'internament, amb roba que els han deixat els responsables del centre d'acollida, etc. Situacions mostrades que, quan no tenen la contraposició d'altres de positives dels grups culturals afectats, no fan

altra cosa que fomentar una imatge d'inferioritat. En el cas de TV3 s'ha subratllat, però, que aquest tipus d'imatges són menys freqüents que en altres cadenes i que queden compensades per la presència d'altres de més diverses. D'altra banda, i en algun moment puntual, també s'ha ficcionat algun fet, per exemple, en un reportatge on apareix el germà d'un dels nois que salta la tanca. Segueixen el noi en les seves peripècies (d'un dia) per trobar el seu germà.

Es comenta als diferents relats i grups de discussió realitzats que el tractament general és respectuós i que ha estat molt centrat en el fet de la immigració i no en la confrontació entre partits o entre països. Un cop més, especialment el 5 d'octubre.

La informació que s'ha donat pot ajudar a provocar una reacció favorable, a actuar per canviar la situació, i es constata que el tractament informatiu ha aportat molts elements reflexius que contribueixen a comprendre millor el fenomen de la immigració i, per tant, fomenten la inclusió social de les persones que immigren, especialment quan s'ha donat veu als col·lectius que treballen per aquesta inclusió.

La 2

Els dos criteris de noticiabilitat que trobem a La 2 són el de *conflicte polític* i el d'*emotivitat*. Aquest últim, es mostra en expressions com ara: *Para muchos subsaharianos, el tiempo que tuvieron que esperar para dar el salto se ha quedado detrás de esta valla*. Un dels recursos emprats per emfasitzar aquesta emotivitat és, per exemple, la posició del o la periodista que pretén entrar en el pensament de les persones immigrants fins a afirmar i convertir en notícia la seva suposició sobre els sentiments que poden tenir els qui acaben de saltar la tanca.

Tratan de dar las noticias según sus criterios, enfocan las noticias a su manera. Creo que no quieren ir al fondo, a preguntar a la parte que está más afectada, ¿no?
—(GDC II)

D'altra banda, com passa a Antena 3 TV i Tele-5, es fa un tractament dels temes de forma puntual, de manera que les afirmacions o explicacions dels fets es realitzen sense un seguiment de la notícia o sense connectar-la o ampliar-la amb altres dades.

Quant al tipus de discurs, La 2 acostuma a construir/ficcionar el que explica, la qual cosa, sumada a l'èmfasi en l'emotivitat, crea una sensació de poca credibilitat respecte als fets. L'anàlisi mostra com aquesta construcció es recolza tant en el tractament del discurs com en la selecció de les imatges. Un exemple el trobem el dia 11: l'espai de notícies s'obre amb l'arribada d'una pastera i es lliga, a continuació, amb el seguiment dels fets de Ceuta i Melilla, per acabar la notícia amb l'afirmació: *De momento, el sueño de miles de africanos se quema delante de una alambrada o en una playa de África*, amb la imatge d'una pastera en flames com a context.

Aprofundint en el tractament de les imatges, s'extrau com no sempre les que es mostren estan relacionades amb els comentaris que es fan:

Y lo último, no ha salido algo que hable sobre la inmigración o testimonios verdaderos o respeto ni nada. Sólo la imagen y ya está, y además la imagen no está relacionada con el comentario... — (RCVQ3)

De la mateixa manera, tampoc no hi ha necessàriament una concordança entre el que s'afirma o es diu que es pensa i el que les imatges mostren. Per exemple, en cert moment s'argumenta que hi ha una preocupació per la sort que patiran els immigrants repatriats; això no obstant, no es mostren dades ni es fa un seguiment sobre l'estat de la qüestió de la repatriació.

Per tant, tal com es desprèn dels grups de discussió, encara que el tipus de discurs està encaminat cap a la reflexió, presenta una visió molt limitada de la realitat que no inclou la informació necessària perquè cadascú construeixi críticament la seva pròpia reflexió. En aquest sentit, algunes de les persones participants assenyalaven la importància que les notícies s'elaborin a partir de reflexions més profundes sobre els fets a informar i permetin la visibilització de les parts més afectades tractant-les amb la dignitat i el respecte que mereixen, com hem pogut llegir a la citació anterior.

Respecte a la mirada i la veu protagonistes que presenten les notícies, a diferència d'altres cadenes que han donat més pes als personatges polítics, els actors representats més sovint són els immigrants implicats en els fets, encara que el tractament d'aquesta presència és molt divers. Se

n'acostuma a oferir una representació dramàtica en la qual trobem tant alguns casos en què es demana l'opinió a immigrants, com d'altres en què només es veuen imatges d'aquestes persones en diferents situacions emocionals, com plorant o cridant, sense contextualitzar què és el que els passa.

D'altra banda, també trobem, amb menys freqüència, altres protagonistes de la notícia com són els representants dels partits polítics majoritaris. En aquest sentit, La 2, de la mateixa forma que TV3, va mostrar el dia 11 incredulitat respecte a l'efectivitat de la via diplomàtica, a més de fer ressaltar especialment les denúncies de les ONG: *Hoy nos encontramos ante dos visiones distintas, la de Moratinos felicitando a Marruecos y la de las ONG denunciando la forma como se están llevando a cabo las deportaciones.*

Per tant, les ONG tenen també presència com a protagonistes de la notícia, fent el paper de contrapunt, igual que a la resta de cadenes, a la situació presentada i de veu de defensa dels drets humans dels immigrants. Es dona veu, així, a col·lectius que lluiten per la inclusió social, cosa que permet que siguin aquests col·lectius, a la vegada, els que facin una crida a la mobilització social i la cerca de solucions: *Hacemos una llamada a la gente, porque es la gente que está parando esto.*

En algunes ocasions, però, el tractament que a l'últim es fa de la notícia és més sensacionalista que reflexiu o mobilitzador: *En alguna playa de la costa africana estos subsaharianos con una tabla en la mano se disponen a fabricar su propia patera... no sabemos mucho más, sólo que después la patera está en llamas y rodeada por unos policías marroquíes... no sabemos quien le prende fuego.*

Podem concloure, doncs, que, per una banda, els immigrants implicats i les ONG tenen una veu més protagonista que en altres cadenes i sembla que la direcció és positiva i de denúncia però, per l'altra, es cau en el sensacionalisme.

TVE

Els criteris de noticiabilitat són el de *conflicte polític* i el de *conflicte social*. Quant a això, i a diferència de la resta de cadenes, els informatius de TVE sovint duen a terme una positivització del conflicte i de l'actuació del Govern. En conjunt, es pretén mostrar que la situació està "controlada", si més no en relació amb la confrontació política que es mostra. Hi ha una certa aproblematicació de la situació en

alguns moments. Es posa l'accent en les solucions que s'estan buscant i en els avenços aconseguits mitjançant actuacions del Govern espanyol; per exemple, quan es destaca que els presidents de les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla han sortit contents de la reunió amb la vicepresidenta del Govern o que el ministre d'Afers Estrangers ha viatjat al lloc dels fets per gestionar la crisi. Per contrast, es denuncia i es posa més èmfasi en les dificultats que està tenint el Govern del Marroc per fer front a la situació i en els seus errors. Contrasten el silenci oficial de les autoritats marroquines i les denúncies de les ONG i d'altres fonts. En un dels grups de discussió, però, es va comentar que encara que aquestes afirmacions es volguessin presentar com a fets objectius, les mateixes imatges contradeien el discurs que tot estava controlat o que la voluntat/acció política estigués solucionant realment la situació.

Una contradicción, las imágenes que se han enseñado, en principio dicen que es un problema común y que quieren dar solución a este problema, y se ve que el gobierno está implicado, y las ONG están implicadas también, pero aquí hay un problema, después pasa que no se responsabilizan totalmente de los inmigrantes, los llevan en un autobús y los dejan abandonados a su suerte, y así se contradicen a lo que decían antes sobre lo de que querían encontrarle una solución a ese problema... —(GDC II)

També en l'esfera política, la cadena facilita una visió més negativa del partit de l'oposició, en contraposició al Govern espanyol. Així, en comentar una visita de Rajoy a Melilla, la periodista introdueix comentaris com ara: *A metros de distancia, y sin hablar con ellos* (referint-se als immigrants), *Rajoy ha estado en el centro de alojamiento*, o insisteix en les declaracions del cap de l'oposició sobre la necessitat d'expulsar totes les persones immigrants il·legals. S'insisteix, també, de forma indirecta (ja que s'introdueixen inserts de rodes de premsa sense comentar, només presentar-los com a fets o respostes a les declaracions d'algú altre), en allò que l'oposició hauria pogut fer o hauria hagut de fer quan estava governant i no ho va fer.

El conflicte social apareix reflectit bàsicament en les condicions que pateixen els immigrants afectats. Se'n

mostren d'ajudats per la policia, emmanillats i estrets dins d'un autobús, asseguts al terra, cansats i bruts, recollint menjar, plorant o cridant. En algunes ocasions, les imatges volen representar els somnis o les frustracions d'aquestes persones, com ara quan es mostra una imatge d'immigrants darrere la tanca del centre d'acollida mentre es projecta sobre ells l'ombra d'un avió que s'enlaira.

Quant a l'objectivitat, els recursos de què disposa la cadena es fan notar perquè s'utilitzen molts inserts i talls d'informació en directe des del lloc dels fets: Melilla, Ceuta, Rabat, Palau de la Moncloa, un hospital, un centre d'acollida, una manifestació a Ceuta, etc., i això es pot produir en una mateixa notícia. Les càmeres entren dins dels autocars que transporten immigrants, obtenen imatges molt completes d'instal·lacions i equipaments habilitats per a aquestes persones, i tenen presència a les reunions dels ministres.

També s'inclouen reportatges dins de la mateixa unitat informativa, cosa que no és gaire freqüent en la resta de cadenes. Per exemple, es fa un breu reportatge sobre l'expulsió dels immigrants, o un reportatge sobre una mesquita.

Tot i així, s'ha constatat que, de vegades, la informació no està contrastada i que en una mateixa notícia el presentador i els testimonis donen dades que es contradueixen, com també que algunes de les imatges no es corresponen amb el que s'està dient. Un exemple d'això el trobem quan es parla sobre el desert, perquè les imatges que s'utilitzen no demostren que els immigrants hi estiguin en aquell moment, tot i que es fa aquesta afirmació. En algun cas, també, els reportatges incorporen una certa construcció i ficció narrativa, com quan, davant de les imatges d'immigrants preguntant, el discurs oral afirma: *Piden a su dios que les permita quedarse aquí, alcanzar su sueño de encontrar un futuro en Europa*. És infreqüent, però.

Tot i que, en principi, no hi ha elements que fomentin específicament la reflexió dels espectadors ni que afavoreixin algun tipus d'actuació o participació per part de la ciutadania, els reportatges utilitzats per la cadena aporten elements d'anàlisi més enllà de la transmissió de fets i les imprecisions anteriorment comentades. Així, per exemple, s'il·lustren algunes afirmacions mitjançant l'anàlisi del que diu la premsa marroquina (element que s'ha destacat com un biaix positiu per part de les persones que han participat en els relats de vida i els grups de discussió) o es busquen explicacions en contextos com les mesquites, fora del lloc

concret dels fets. Aquest tipus de reportatges poden tenir un potencial ambivalent. Per una banda, reforcen el que s'ha inferit de l'anàlisi de contingut sobre com TVE incideix en la major responsabilitat (culpa) del Govern marroquí respecte a la situació, però, al mateix temps, dóna una informació més aprofundida en incorporar la veu de la premsa marroquina, que pot potenciar que cada persona pugui fer una lectura més completa o arribi a una conclusió pròpia sobre els fets.

D'altra banda, es recullen també testimonis i opinions de persones marroquines, musulmanes o d'altres grups culturals, que no estan directament afectades pel problema. Un representant de l'associació marroquina d'ajut a la persona immigrant fa una dura denúncia de les decisions d'expulsió amb autocars; o un representant de la comissió islàmica de Melilla prioritza la condició d'ésser humà davant el paper de la religió. Així doncs, s'utilitzen testimonis que aporten informació sobre la realitat dels immigrants.

En alguns casos, surten els mateixos immigrants implicats en els fets però sempre en segon terme, sense parlar directament al públic.

El discurs que s'utilitza es fonamenta en interpretacions espontànies del tipus: *Los inmigrantes estaban tristes*. En general, es constata que les imatges que es mostren dels immigrants a la cadena són de darrere les tanques, quietes o estirats, i que estan preses arran de terra. Les que predominen són les de gent ferida i indefensa; amb tot, el factor humà perd força davant el factor polític perquè el que té més intensitat és la justificació de les actuacions del Govern espanyol.

També hi ha un protagonisme important de la policia. Es contraposa la policia espanyola a la marroquina, i s'incideix en la manera com la policia marroquina maltracta els immigrants. Aquest punt va ser un motiu de debat en els diferents grups. Es va coincidir que des del Marroc es respecten menys els drets humans, però també es va trobar especialment insistent que la denúncia es fes per contraposició i no simplement per explicitació de la situació. Es va concloure que una de les idees que es transmetia és que els policies espanyols fan la seva feina i que els immigrants volen anar a les comissaries, quan, generalment, a qui buscaven era els seus companys.

Pel que fa a la imatge, etiquetatge i respecte cap als immigrants, s'ha subratllat que TVE ha introduït una certa

pluralitat de veus i d'imatges, a més de les que se centren específicament en els grups que han intentat saltar la tanca, els que han estat emmanillats, etc. Una altra conclusió ha estat que les imatges d'indefensió utilitzades pel que fa als immigrants implicats en els fets tenen, com els reportatges emesos, un potencial ambivalent. Es considera que aquestes imatges són negatives i poc respectuoses perquè vulneren la privadesa de les persones i generen un distanciament entre *ells* i *nosaltres*.

Finalment, es constata que s'ha procurat tenir una certa cura del llenguatge, com quan s'evita l'expressió "immigració il·legal" i se substitueix per "immigració irregular".

Conclusions

En general, totes les cadenes de televisió utilitzen com a criteri de noticiabilitat el *conflicte*: Antena 3 TV, Tele-5 i TVE se centren especialment en el conflicte polític, les dues primeres des d'una visió negativa i l'última intentant positivitzar-lo; La 2 i TV3 insisteixen sobretot en el conflicte social; i TV3, a més ha tractat d'analitzar el conflicte i no només reflectir-lo, ampliar-lo o minimitzar-lo, anàlisi que també ha fet TVE però menys.

Una de les qüestions que ha sortit en un dels grups de discussió respecte a aquest criteri de producció de la notícia és que només es parla del tema de la immigració quan hi ha conflictes: "Esperar otra avalancha para hablar de la inmigración. Después de la avalancha, ¿qué? Esperar otra avalancha." i que se'n podria parlar en altres ocasions.

Es constata que la realitat que mostren les diferents cadenes és parcial i que hi ha contradiccions evidents entre les dades que ofereixen les cadenes, més enllà de l'enfocament que hi donen. Una de les persones que ha participat en un dels grups de discussió manifesta que el que menys li agrada de les notícies és que és difícil saber si els mitjans et donen les notícies segons uns interessos determinats o et donen la realitat. Des del punt de vista de persones que han immigrat i que ara estan a les associacions, les diferents cadenes no han parlat de com les persones que immigren, un cop han saltat la tanca, es troben encara amb més dificultats. El punt de vista de la notícia no sempre recull els interessos informatius dels immigrants. En aquest sentit, les associacions consideren que es podria donar dins

dels reportatges que s'inclouen a les notícies.

Quant a l'objectivitat, en general, hi ha una lectura de la realitat simplificadora i limitada. Per exemple, la utilització de la paraula *avalancha* per part de La 2, Tele-5, Antena 3 TV no és fidel a la situació perquè és alarmista i no és descriptiva. Un altre exemple és el fet d'utilitzar només un testimoni i que aquest sigui una persona que acaba de saltar la tanca, com si només amb aquest informant es pogués explicar tota la realitat.

Una de les qüestions que més allunya les cadenes de l'objectivitat és donar dades no contrastades, com va ser el cas d'Antena 3 TV. Però la que es mostra més incoherent és Tele-5 perquè, a més de no contrastar les dades i de no fer un bon ús dels testimonis, utilitza un tipus de discurs espontani i ficciona tant el que explica, que a l'últim es veu com un muntatge conjuntural més que no pas com una informació.

A més a més, les dades ofertes per Antena 3 TV i Tele-5 no coincideixen.

Luego aquí hablan de 500 personas mientras en A3 hablan de mil en el desierto... Hay una diferencia de datos muy importante. —(RCVQ3)

Es constata que, en la comparació entre cadenes, TV3 sí que ha cercat de realitzar un diagnòstic del fenomen de la immigració i fa reportatges entenedors que aporten elements per contrastar les dades i arribar a conclusions pròpies. Es destaca l'ús que fa de la infografia. En el cas de TVE, els reportatges no tracten d'analitzar les causes de la immigració però sí que parlen sobre les ONG marroquines que estan ajudant els immigrants.

Es valora que, en totes les cadenes, el tipus de discurs emprat majoritàriament és un discurs espontani. El cas més freqüent és Tele-5 i el menys freqüent, TV3. Aquest discurs recull la manera com els partits polítics instrumentalitzen la situació de la immigració en els seus enfrontaments i dona més protagonisme a aquest conflicte polític que al fet migratori. No hi ha una elaboració de la notícia. Això també es reflecteix en el llenguatge emprat, que molts cops és un llenguatge amb prejudicis, com per exemple usar "il·legal" en comptes d'"irregular". En aquest sentit, TVE sí que ha tingut cura del vocabulari.

Quant a la reflexivitat, TV3, a diferència de la resta de

cadenes, realitza un diagnòstic del fenomen i tracta d'explicar les causes de la situació que s'està donant, a més d'ubicar el fenomen en una dimensió internacional.

Les associacions donen molta importància als elements reflexius perquè, si no es tenen presents, la informació pot generar una interpretació limitada de la realitat. En un dels grups de discussió es posava com a exemple un fet real, el d'una senyora que es va creuar pel carrer amb un dels participants en el grup: *Encuentras una abuela que te dice: "¿Estás mejor aquí?"*.

Es comenta que, en general, els mitjans no van a les causes sinó que recullen el conflicte polític i les reaccions polítiques: *Hablamos de inmigración y de un problema de inmigración, quien sale son los políticos o la policía. Entonces, qué le dice el PP al PSOE, qué dice el PSOE al PP*". Això s'ha constatat especialment a TVE, a Antena 3 TV i a Tele-5.

De vegades, les cadenes es fan les protagonistes de la notícia o les úniques interpretadores de la realitat. Una de les persones que ha participat en els grups de discussió comenta que la televisió dona el seu punt de vista però no el punt de vista de qui està patint una situació: *Desde (el punto de vista de) las televisiones han conseguido lo que querían, que es entrar en tierras europeas*. I en això han caigut, més o menys, totes les cadenes. Es destaquen, especialment, els muntatges d'Antena 3 TV i de Tele-5, que es consideren molt espectaculars, però també se'n troben a TV3, o bé una gran dosi de protagonisme del periodista en la forma de relatar de La 2: *Sólo los grillos rompen el silencio de la noche. No podemos grabar sus pensamientos pero podemos imaginarlos*.

Una altra qüestió que es comenta, en la comparació entre cadenes, és que els mitjans europeus mostren que a l'Àfrica no hi ha res. Així doncs, la direcció en el tractament informatiu és negativa, com si els africans fossin tots persones pobres, que no tinguessin res, deseparats, sense recursos, i s'acaba per veure'ls com a persones de segon nivell. D'altra banda, la paraula *immigrant*, que esdevé el qualificatiu més utilitzat a les cadenes per definir les persones, a l'últim s'empra amb diferent raser. En el cas d'esportistes famosos, no se'ls considera immigrants, encara que no estiguin nacionalitzats i acabin d'arribar, i se'ls anomena pel seu país d'origen, cosa que no s'ha esdevingut en el cas dels fets de Ceuta i Melilla, amb una excepció esporàdica a

TV3, on un dels testimonis és presentat com a ciutadà del seu país d'origen, tot i que està vivint a Catalunya; això últim també s'ha considerat contradictori, encara que agradava més que les etiquetes d'*immigrant il·legal* o simplement d'*immigrant*. A totes les cadenes se subratlla, per sobre d'altres aspectes de la persona, el fet de ser immigrant, no com una cosa puntual, un procés en què es troba aquella persona, sinó com si fos un estat de la persona: "és immigrant", no pas "està immigrant". Des de les contribucions de les associacions s'analitza que aquesta visió ha de canviar, ja que el fet d'immigrar no et converteix en immigrant per a tota la vida, sinó que hauria de ser una situació temporal i s'hauria d'explicitar més això en el discurs oral de les notícies.

És que no puc ser tota la meua vida un immigrant! Araestic aquí, ja he immigrat, sóc una persona immigrada... S'ha de delimitar... Per a mi, personalment, l'immigrant a l'any ha de deixar de ser immigrant, ja està aquí, ja ha arribat... aleshores (...). Sóc ciutadà també, som ciutadans en actiu, però no reconeguts, ja que estem participant i estem fent moltes coses... —(RCVQ2)

Una de les persones que ha participat en el grup de discussió considera que, malgrat tot, i és extensible a les diferents cadenes, hi ha hagut una certa transformació en el tractament mediàtic perquè els mitjans han canviat algunes pràctiques anteriors.

Quant a les imatges amb què han estat representats els immigrants implicats en els fets, les cadenes, en general, han emprat imatges de passivitat i d'indefensió. La 2 i Tele-5 hi han incidit especialment. En alguns casos, ha quedat una mica compensat per testimonis o més diversitat d'imatges.

A totes les cadenes de televisió s'han emprat imatges que mostren els immigrants en situació d'indefensió, com ara la cua de persones a la comissaria, immigrants plorant als autobusos, al desert o als campaments d'internament, amb roba que els han deixat els responsables del centre d'acollida, etc. En els diferents relats i grups de discussió, s'ha comentat que aquestes imatges poden implicar alhora indefensió i denúncia, és a dir, en aquestes imatges també hi ha un aspecte de sensibilització perquè ens fan reflexionar sobre la situació de patiment en què es troben les persones que immigren.

Els informatius han generat, en ocasions, etiquetes positives per justificar les actuacions de les autoritats espanyoles i comparar-se amb altres països que, suposadament, no actuen de forma tan positiva, sobretot en el cas de TVE.

Quant a la inclusió, la gent de les associacions donen per fet que una informació contrastada i que tracti d'explicar la realitat mourà els polítics i les ONG a actuar.

Es comenta que han estat les associacions les que, també a través dels mitjans, s'han sensibilitzat sobre el tema i han considerat que calia mobilitzar-se, independentment del tractament informatiu de la cadena. Per això, les mateixes associacions es van preocupar de contactar amb els mitjans. També es va donar el cas que alguna de les emissores locals de ràdio va fer algunes entrevistes i això va provocar una reacció en altres mitjans, però en l'àmbit local. En general, es constata, tant a l'anàlisi de contingut com al treball de camp realitzat, que les associacions d'immigrants i de grups culturals gairebé no han tingut veu als mitjans.

Alguns dels suggeriments que s'han plantejat al llarg de l'anàlisi han estat:

- Cal evitar emprar vocabulari com *allau* –"avalancha"–, *arribada massiva de gent* o *drama*, quan es parla d'immigració. Potser és més precís parlar de xifres: "65 persones", "menys de 500 persones en total", "de cada 10 persones que emigren a l'Àfrica, 8 es queden al mateix continent i 2 es queden a Europa", etc. *Allau* no és una paraula que es pugui utilitzar quan estem parlant d'éssers humans. *Drama*, tampoc. Potser cal emprar el terme *arribada* i prou.
- Encara que potser no són tan importants les paraules en si mateixes com el to amb què es diuen i les imatges que les acompanyen. Caldria escoltar com les persones volen ser anomenades, una reivindicació que sovint ens arriba a través de les seves pròpies associacions.
- Cal que els periodistes, quan elaboren les informacions sobre nous immigrants, tinguin en compte la població d'acollida, que és la gent que hi conviu en el dia a dia, però que no acostumen a tenir veu als mitjans.
- No només cal utilitzar el testimoni de qui acaba de saltar la tanca, just el minut després que hagi saltat, o d'algú que fa unes hores que ha arribat, sinó també el de la gent que ja porta un temps a Espanya i que ja hi participa socialment.
- Cal parlar amb les associacions d'immigrants, ja que poden explicar les seves experiències i aportar el seu

punt de vista, perquè també reflexionen sobre el fenomen de la immigració i hi tenen coses a dir.

- Cal mostrar la convivència positiva.
- Cal contrastar la informació i estudiar més a fons la problemàtica perquè la immigració africana ha canviat molt i aquests canvis no es reflecteixen en els mitjans. No es tracta la complexitat del tema i hi ha una simplificació de les causes.
- Cal fer un seguiment dels temes. Una de les demandes expressades per part de les persones participants en la investigació és la necessitat de realitzar un seguiment dels temes que en un moment donat són notícia. Per exemple, en diverses notícies es donava la referència que la majoria d'aquests immigrants serien portats cap al seu país en avió o en autobús. Però en cap cadena s'ha fet el seguiment de com s'ha portat a terme aquesta repatriació, no ha sortit en cap mitjà, i el públic espectador es pot preguntar on seran aquelles persones i si es troben bé, però no ho podrà saber ja que, un cop que expulsats, sembla ser que finalitza la notícia. En aquest sentit, les persones participants en la investigació reclamen un tracte més humà, digne i empàtic (no sensacionalista ni dramàtic) envers aquestes persones.

Bibliografia

VAN DIJK, T. *Racismo y análisis crítico de los medios*, Barcelona: Paidós, 1997.

GIROUX, H. "¿Son las películas de Disney buenas para sus hijos?". A: STEINBERG, SH. R.; KINCHELOE, J. L. (comps.), *Cultura infantil y multinacionales*. Madrid: Morata, 2000. pàgs. 65-78.

GIROUX, H. *Cine y entretenimiento. Elementos para una crítica política del filme*, Barcelona: Paidós, 2003.

HABERMAS, J. *Teoría de la acción comunicativa I i II*, Madrid: Taurus, 1987.

Notes

- 1 Aquest article ha estat realitzat per Lena de Botton, investigadora de la UB; Laura López, investigadora de la UB; Jordi Male, professor de la UdL; Cristina Pulido, investigadora de la UB; Miquel Àngel Pulido, investigador de la UdL; Ababacar Thiak, membre de la Fundació Ujaranza; Iolanda Tortajada, professora de la UdL; membres del CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats).
- 2 Citació dels participants.
GDC= grup de discussió comunicatiu (1 o 2 perquè s'han fet dos grups de discussió)
RCVQ= relat comunicatiu de vida quotidiana (1, 2, 3 o 4 "perquè s'han fet quatre relats")
- 3 Les entitats que han participat en el projecte han estat: Lleida solidària – Fundació MPDL (Lleida), Associació Catalana de Residents Senegalesos (Barcelona), Associació Sahbi (Barcelona), Grup Multicultural de l'associació Àgora (Barcelona), Associació de Mali de Lleida (Lleida), Associació de Gàmbia de Lleida (Lleida) i Iniciativa per a la integració social i el desenvolupament social (Lleida).
- 4 Per consultar més informació sobre la metodologia comunicativa crítica: <http://www.pcb.ub.es/crea/metodologia.htm>
- 5 Chomsky, Searle, Mead, Vygotsky, Habermas i Beck, entre d'altres.
- 6 Els resultats del projecte es poden consultar a: <http://www.neskes.net/workalo>
- 7 Per consultar la resolució presa per les Corts Generals es pot visitar: http://www.congreso.es/public_oficiales/L8/CONG/DS/PL/PL_114.PDF
- 8 Es poden consultar detalladament els resultats d'aquest projecte a la pàgina web: <http://www.pcb.ub.es/crea/proyectos/amal/index.htm>

Crítics però dependents: com interpreta la gent jove les notícies de televisió (l'impacte dels fets de Ceuta i Melilla)

Enric Prats i Elisabet Higuera¹

- *L'article fa referència a una investigació realitzada amb joves de secundària per estudiar l'impacte que els van causar les notícies dels incidents de Ceuta i Melilla, que van centrar l'agenda informativa l'octubre del 2005. El treball de camp va ser dut a terme entre dos i tres mesos després de decaure l'interès informatiu amb l'objectiu d'esbrinar el pòsit deixat, tant en termes de representacions i de valors sobre els fets com quant al tractament mediàtic. La metodologia parteix del supòsit que, quan encarem la gent jove amb imatges com les que es van veure en aquells informatius i ho fem en grup i de manera reflexiva, es proporcionen unes habilitats de comprensió crítica que, potser, en altres espais, com l'escola o la família, no s'han produït; així, els prejudicis i estereotips "espontanis" són posats a prova amb la cruesa de les imatges i contrastats amb la reflexió conjunta. Una de les conclusions a discutir és que els participants mostren indicis de capacitat crítica però alhora presenten confusions i una perspectiva parcel·lada dels fets; al final de l'article es debat sobre el grau en què els mitjans contribueixen a construir aquesta visió parcial i atomitzada.*

Paraules clau

Immigració, impacte mediàtic, joventut, tractament informatiu

Enric Prats i Elisabet Higuera

Membres del Grup de Recerca d'Educació Moral (GREM) de la Universitat de Barcelona

Plantejament del problema i estat de la qüestió

En el context de la recerca sobre el tractament informatiu dels incidents de la tanca fronterera de Ceuta i Melilla, d'octubre del 2005, coordinada des de la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, aquest article presenta i discuteix els resultats d'una investigació sobre l'impacte produït en gent jove, alumnes d'ensenyament secundari obligatori i de batxillerat.

Volem emmarcar el problema d'aquesta investigació des de tres tòpics: els estudis sobre impacte o efectes de la televisió; el fet migratori i la seva presència als mitjans, i el marc pedagògic idoni per a un tractament acurat de l'educació en comunicació audiovisual.

1. Estudis sobre impacte i efectes de la televisió

La recerca en mitjans audiovisuals ha tingut tradicionalment dos grans objectes d'estudi: l'elaboració del missatge i la recepció d'aquest missatge en els espectadors. El primer fa referència als processos de disseny i execució dels productes audiovisuals, que aplega elements tan diversos com l'anàlisi del discurs, les matrius ideològiques subjacents, els requeriments tècnics emprats, i l'estudi dels agents i grups econòmics que sostenen els mitjans; de manera molt resumida, s'estudia com i per què s'elaboren els productes audiovisuals. El segon gran objecte d'estudi es refereix a com i què arriba al públic, quins efectes generen aquests productes i, en definitiva, quines conseqüències són atribuïbles a la intervenció dels mitjans audiovisuals. Ens centrem en aquest segon àmbit.

Deixant de banda les teories que neguen d'arrel que la televisió tingui una importància tan gran per a la vida de les

persones i que no admeten per tant la seva rellevància, podem esquematitzar l'estudi dels efectes dels mitjans en tres línies: a) centrada en l'estudi dels efectes individuals en les àrees cognitiva, emocional i conductual; b) centrada a estudiar, més que efectes concrets i específics, l'ambient vital que generen els mitjans en els subjectes, quant a estil de vida, prioritats, valors, etc.; c) la que mira d'estudiar les condicions de recepció del missatge, tant en termes individuals com les referides a l'entorn directe de relacions. Totes aquestes presumpcions se situen al marge del debat de si existeix intencionalitat per part dels mitjans de produir determinats efectes en els subjectes i del temps previst o no d'aquest impacte². Així, al marge de la publicitat, que seria l'exponent principal de la intencionalitat d'activar o inhibir determinades conductes, es tracta d'esbrinar si els informatius, vulguin o no, tenen una capacitat més o menys precisa d'incidir en l'agenda de preocupacions dels subjectes, en la construcció de les seves percepcions i representacions del món, i en definitiva en l'elaboració dels seus mapes o escales de valors, entre altres aspectes³.

La tipologia d'efectes informada per la recerca científica es pot resumir en quatre grans àrees d'interès (Wimmer i Dominick 2000): efectes antisocials i prosocials del contingut dels mitjans; usos i gratificacions dels consumidors i consumidores; establiment d'agenda per part dels mitjans; i conreu de les percepcions de la realitat social. La primera d'aquestes àrees és la que ha esmerçat més esforços, en una proporció que es quantifica de quatre a una en comparació amb les altres, en què els estudis sobre els efectes de la violència han tingut un paper prominent⁴. En relació amb els usos i gratificacions dels consumidors, les recerques d'aquest àmbit se centren en l'obtenció de dades sobre hàbits televisius dels telespectadors associats a determinats patrons de consum, que els programadors fan servir per ajustar llurs graelles televisives. La tercera àrea d'interès, l'establiment d'agenda per part dels mitjans, és la que segurament entronca més amb els interessos de la recerca que es presenta en aquest article; aquest interès investigador té prop d'un segle, quan Lippmann, el 1922, "suggereix que els mitjans audiovisuals són responsables de les imatges als nostres caps" (Wimmer i Dominick 2000); en aquests estudis s'agrupen els temes de la programació en àmplies categories i es mesura el temps que hi dedica cada operador; s'obtenen els patrons d'interessos de la

població amb enquestes demoscòpiques i s'extreuen els correlats significatius entre els temes de més presència mediàtica i les preocupacions expressades en les enquestes d'opinió. La darrera àrea d'interès també presenta punts a considerar per a la recerca que presentem, en concret, el que fa referència a la consideració que allò que s'aprèn a través dels mitjans es generalitza, de vegades de forma incorrecta, a l'ambient social; la idea central és que la televisió conrea o prepara les percepcions de la realitat: per exemple, s'han presentat evidències segons les quals els televidents amb més consum televisiu sobreestimen la presència de violència al carrer i es consideren ells mateixos possibles víctimes d'actes criminals.

Així, en relació amb l'impacte o els efectes dels mitjans, des del punt de vista metodològic, la seva anàlisi ha seguit tres línies alternatives bàsiques, segons la disciplina científica i els interessos en joc: estructural, conductista i cultural. La tradició estructural està més arrelada en enfocaments centrats en els mèdia, i ha mirat d'esbrinar els efectes de la televisió per mitjà d'enquestes d'opinió o d'audiència (Wolf 1992). La tradició conductista, pròpia de la psicologia i en concret de la psicologia social, s'ha centrat més en les repercussions sobre la conducta de membres socialment definits, per mitjà de metodologies experimentals, observacions participants i anàlisis de continguts. En darrer terme, la tradició cultural, proporcionada per la sociolingüística i l'antropologia, a mig camí entre enfocaments sociocèntrics i mediocèntrics, incideix en l'anàlisi de casos amb metodologies qualitatives per obtenir informació rellevant per comprendre en profunditat casos i situacions particulars, més que no pas en generalitzacions (McQuail 1994).

En un punt de confluència de les tradicions esmentades, entenem que la persona audiovisualment competent reelabora i recodifica el missatge en funció de determinades variables individuals però hi ha condicions socials que poden modificar o relativitzar l'impacte inicial, variables que podem copsar a través dels qüestionaris en profunditat, dels grups de discussió i de les observacions participants. Amb la combinació de les tres tècniques d'anàlisi estem en condicions d'obtenir dades rellevants del procés de reconstrucció dels significats.

En concret, quan es tracta d'estudiar els mecanismes de discriminació de la diversitat cultural i, especialment, de

persones immigrants, és necessari valorar com els mitjans audiovisuals reproduïen i potser sobredimensionen determinades discriminacions que ja es produeixen en el teixit social. Així, és important observar com aquesta reproducció de la discriminació social, per visibilització d'estereotips negatius, per invisibilització, i per ús de llenguatge discriminatori, es materialitza en els diversos formats televisius (ficció, informatius, publicitat, concursos, panòptics, zàpings, programes contenidor, etc.), tant en programes generalistes dirigits a tota la població com en la programació específica per a segments concrets (juvenils, esportius, gent gran, etc.).

És a dir, més que un problema a resoldre, la immigració és un repte que cal saber encaixar en totes les escales i nivells de la societat; que existeixin discriminacions en una bona colla d'àmbits socials no és atribuïble, sense més ni més, a la televisió, però sí que és cert que la televisió té una responsabilitat especial en tot aquest assumpte.

2. El fet migratori a la televisió

La preocupació per la imatge de la immigració i de la diversitat cultural als mitjans audiovisuals ha estat una constant els darrers anys, tant des de l'òptica professional com acadèmica, i també, però en menor mesura, dels operadors i de l'Administració⁵. Els fronts oberts han estat, per exemple, emprar un llenguatge adequat en notícies i informacions, evitar espectacularitzacions i simplificacions, emfatitzar les notícies positives minimitzant les negatives, contrastar les fonts i donar veu als protagonistes, prendre consciència, en definitiva, de la responsabilitat social dels mitjans en la construcció d'una societat multi o intercultural⁶. Aturem-nos-hi un moment.

Esmentar la condició d'immigrant, o en termes més concrets, "el grup ètnic, el color de la pell, el país d'origen, la religió o la cultura", quan no és estrictament imprescindible per a la comprensió d'una notícia, és una pràctica que cal evitar⁷. Es parteix del principi que, per a una correcta comprensió del fet, l'espectador o lector de la notícia requereix del màxim d'informació disponible per tal que conegui les motivacions o causes que l'han provocat i perquè, especialment, en pugui determinar les repercussions de tot ordre que es poden produir, tant d'abast

general com particular. Amb tot, Giró recorda, referint-se a les sovintejades connexions informatives entre immigració i delinqüència, que "el problema és com evitar la contribució al discurs racista sense abandonar els models explicatius dels fets, particularment, l'explicació de la motivació del delictes i de les raons que han portat a la comissió del delictes", i remarca la necessitat, com també ho fa el *Manual d'estil*, d'apel·lar a la reflexió per evitar el reduccionisme i l'espectacularització.

El fet migratori no és un fenomen recent en cap societat i sempre ha generat intensos debats i controvèrsies. Sens dubte, en la gènesi del conflicte cal cercar la condició d'estrany o estranger, o de manera de més àmplia i vaga, la categoria de l'*altre*⁸, que ha gaudit d'una doble consideració: d'una banda, com a amenaça del *nostre* sistema de vida i de valors, personatges omnipotents preparats a superar mil dificultats i disposats a robar-nos la feina i les pertinences, però també a dissoldre la nostra identitat; delinqüents i estranys, que tot ho poden a causa de la seva por i desesperació; d'altra banda, com a font d'ingressos que ens poden ajudar a omplir la cistella, com a turistes o pensionistes que aporten riquesa, però també com a font de noves idees⁹. El discurs tou sobre la diversitat cultural i la immigració, sovint amb tocs caritatius i paternalistes, també ha volgut positivament el fenomen migratori, recordant la necessitat d'acollir joves cotitzants per assegurar la caixa de l'estat del benestar¹⁰.

És obvi que la immigració no és noticable en si mateixa sinó per les repercussions que genera en la societat d'acollida. En altres paraules, que dues-centes persones saltin una tanca no és notícia, com tampoc no ho és que dues-centes pasteres naveguin pel mar o que dos-cents mil viatgers entrin per l'aeroport en un mes; el que és notícia és la por i la desesperació dels seus protagonistes, i especialment el context d'il·legalitat i de perill social en què queden emmarcats aquests protagonistes, perquè les conseqüències de tot plegat són imprevisibles. Aquí hi ha la morbositat de la immigració com a notícia, en aquesta incertesa de present i de futur.

Per tant, tot i l'èmfasi per eliminar l'adscripció ètnica i religiosa o la procedència geogràfica dels actors d'una notícia, quan es tracta d'informar sobre els fluxos migratoris no ha d'estranyar ningú que la cobertura mediàtica s'aboqui més que en els fets negatius en si o en les causes¹¹, en les

insinuacions sobre l'impacte directe, a mig o llarg termini, en la societat d'acollida: "els tenim aquí", però encara pitjor, "no ens els traurem de sobre".

Així, no es tractaria, al nostre entendre, de lluitar per eliminar aquests atributs (en el cas que ens ocupa seria absurd, d'altra banda, i potser contraproductiu per a la legitimitat de les fonts), sinó de considerar l'incident en el seu marc estricte: s'han produït uns fets, amb unes causes i unes conseqüències. Informar dels tres *ingredients* és una decisió ètica.

L'informador pot oblidar, per exemple, que l'incident ve desencadenat per una situació prèvia d'injustícia (no cal cercar estadístiques per endevinar que darrere de molts delictes existeix una estructura de desigualtat social), o fins i tot no vindria al cas que l'operador hagués de qüestionar que saltar una tanca fronterera hagi de ser un delictes (ho és, de fet, i ningú no arriba a qüestionar les lleis d'estrangeria), com també ho és arribar en pastera o passar el control de l'aeroport amb visat de turista. El que no oblida l'informador és que hi ha un cos de Policia (marroquí o espanyol, tant és) esperant per evitar-ho (amb la mort, si cal) o per enxampar els qui han delinquit i depurar responsabilitats (deportació al desert, enclaustrament en un centre d'acollida). En aquesta trama, la narració és contundent i sense esclertes, ja que el delictes només pot haver estat comès per persones immigrants, que quan són enxampades l'imaginari social cataloga ràpidament de delinqüents.

En definitiva, en les cobertures informatives és més que probable que la balança s'inclini per la banda dels incidents negatius i que s'oblidin o s'oblidin les fites positives protagonitzades per persones immigrants¹², com també la seva realitat quotidiana, que curiosament pot tenir un molt elevat grau de coincidència amb la d'una persona autòctona.

Ens interessa remarcar, de tota manera, que la realitat migratòria, per a la major part de la societat, només és coneguda a través dels mitjans massius de comunicació. El coneixement d'aquesta realitat es produeix, en gran mesura, per les notícies i documentals, que acostumen a presentar un discurs ambivalent (negatiu i tremendista, el primer; positiu i solidari, el segon); a més, la convivència directa amb persones immigrants molt sovint desdiiu els tòpics. Sembla que es confirmi aquella asseveració de Trenaman i McQuail, que el 1961 indicaven que "l'evidència

suggereix totalment que la gent pensa *sobre* allò que se'ls ha dit però de cap manera pensa *el que se'ls ha dit*" (cursiva afegida per McQuail, 2000, p. 455).

En altres paraules, si bé és cert que la majoria de la gent coneix amb una certa precisió els fets que estem tractant a través del mitjà televisiu, i que el discurs mediàtic pot contribuir a construir o a reforçar un determinat *imaginari* social sobre la immigració i una agenda de temes a discutir, no és menys cert que quan es donen certes condicions l'impacte definitiu pot quedar relativitzat per dos elements: la reflexió intersubjectiva, que permet comentar amb altres persones les notícies i adscriure's o rebutjar determinades posicions de grup, i especialment la possessió d'habilitats i estratègies metacomunicatives, de codificació i descodificació del discurs, eines que acostumen a quedar explicitades en els programes educatius¹³. Precisament, la nostra posició se situa en aquesta darrera dimensió pedagògica.

3. Educació en comunicació audiovisual

En el procés de construcció de l'opinió es combinen els coneixements estrictes dels incidents amb antecedents més o menys semblants, i també especialment el conjunt de sensacions personals que genera el tema en qüestió. A més, quant als incidents concrets de Ceuta i Melilla, ens atrevim a dir que la televisió, en informatius diaris o documentals específics, ha estat el mitjà majoritari per on s'ha conegut el relat dels fets, i que la premsa escrita¹⁴ i les informacions a través d'internet tenen encara poc ressò en el conjunt de la població¹⁵. El coneixement indirecte s'obté, evidentment, per interaccions socials, amb amics, companys de feina, o coneguts i veïns, que funcionen com a multiplicadors i amplificadors de la narració. Precisament, la població institucionalitzada en processos formals de formació, siguin adults o joves, té la oportunitat, a més, de contrastar-ho amb altres iguals, amb l'afegit que s'hi *poden* crear situacions d'aprenentatge reflexiu, preparades de manera sistemàtica i metòdica, per un professional de l'educació.

La comprensió de la realitat i *especialment* la valoració que se'n fa és un objectiu educatiu ineludible i, en concret, recollit en els programes escolars dels nivells obligatoris.

No es tracta de desenvolupar una perspectiva negativa del mitjà televisiu, d'eliminar-la de la vida de la gent, objectiu altrament absurd i fora de lloc, sinó de tenir la imaginació i la capacitat necessàries per dissenyar eines educatives que permetin ajudar a construir una competència audiovisual suficient en el context actual. Per tant, entenem que, si cal mirar responsabilitats sobre la incompetència audiovisual dels teleespectadors, podrem dirigir-nos primer a dèficits formatius i materials dels professionals de l'educació, però especialment a una falta de sensibilitat dels responsables educatius, que no han sabut o no han volgut desenvolupar estratègies adients en aquest sentit; i només en segon terme dirigirem aquestes crítiques als mitjans de comunicació. Es pot apel·lar a la inexcusable funció educativa dels mitjans, a més d'entretenir i informar, però aquesta no és una de les seves accions ni fundadores ni preferents.

El Grup de Recerca d'Educació Moral¹⁶, on s'ubica la investigació que presentem, ha desenvolupat en els darrers anys un marc conceptual i una metodologia de treball, coherent amb els plantejaments anteriorment exposats, que cal situar en una posició constructivista i dialògica, i que cerca el ple desenvolupament de la personalitat moral de l'individu en situacions d'interacció social. La hipòtesi central és que la persona resulta competent, des del punt de vista ètic i moral, quan desplega un conjunt de capacitats de construcció del jo, de convivencialitat i de reflexió sociomoral. En la construcció del jo, la persona desenvolupa dimensions relacionades amb l'autoconeixement i l'autoregulació, i s'afirma en la seva autonomia com a persona; en les capacitats de convivencialitat, la persona desplega dimensions com ara l'empatia, les habilitats socials, el diàleg i el compromís, i s'afirma membre d'una comunitat capaç, a més, de projectar-s'hi i de proposar-ne canvis; finalment, en la reflexió sociomoral, la persona desenvolupa les dimensions de comprensió crítica i judici moral, i es manifesta capaç d'entendre i abordar situacions èticament compromeses d'especial rellevància social.

En la intersecció dels tres àmbits esmentats, les accions de presa de consciència, de presa de posició, i de presa de decisions, vinculades a les àrees emocional, racional i volitiva, poden constituir un dispositiu suficient per tal que la persona tingui un tracte segur i confiat amb els mitjans audiovisuals. Per tant, no es tracta, des d'un punt de vista pedagògic, de proposar *lliçons de moral*, per fer emergir els

dimonis amagats en el mitjà televisiu, com dèiem, sinó de persuadir els individus que la millor manera de mirar la televisió és amb les competències necessàries i, sens dubte, les eines que desenvolupen el seu grau de comprensió crítica i de judici moral són la millor garantia en aquest sentit (Martínez i Bujons 2001; Puig 2004; Prats 2001).

Entenem que només amb codis deontològics sobre el tractament de notícies abordarem una part, important però insuficient, del problema; cal apostar per mesures de caràcter proactiu que incideixen en els processos indicats. En aquesta línia, si bé el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) promou recomanacions als operadors (sobre tractament i discriminació de persones, drets de persones usuàries, etc.) per tal que, en una societat oberta i democràtica, donin un tractament just i equilibrat especialment a aquells sectors menys afavorits des del punt de vista social i mediàtic, això resoldria parcialment la situació. És cert que el CAC ha fet esforços per incrementar els mecanismes de protecció passiva, especialment dels teleespectadors joves, per mitjà de recomanacions a les famílies i sistemes de senyalització de programes, que ha de permetre una adequada selecció per part de suposats teleespectadors informats i responsables. Però més enllà de les mesures de protecció passiva, entenem que cal una protecció activa orientada a assegurar la conformació d'uns valors ajustats a la realitat sociocultural i a la realitat mediàtica de l'entorn, i orientada també a desenvolupar unes determinades competències per tal de gaudir adequadament dels mitjans audiovisuals. Aquesta protecció activa només podrà ser garantida amb una intervenció educativa sistemàtica i metòdica. La investigació que hem dut a terme se situa en aquesta orientació activa per donar veu als teleespectadors joves i adults (CAC, 2005). Sens dubte, la recepció del missatge audiovisual ha de tenir un tractament clarament educatiu.

3.1. Objectius i metodologia

La hipòtesi central de la investigació és que, independentment de les macroposicions ideològiques radicades en la narració mediàtica dels fets, el grau d'impacte de les notícies és menor si les condicions de recepció permeten posar en discussió els fets més significatius. El nucli de la investigació és trobar la metodologia adient per esbrinar fins

a quin punt el tractament televisiu de fets protagonitzats per persones immigrants, un cop ha contribuït a construir o reforçar determinades actituds o valors, és susceptible de ser modificat per mitjà d'alguna activitat formativa.

Els subjectes participants a la investigació són joves, d'entre 14 i 17 anys, estudiants d'educació secundària obligatòria i batxillerat, de cinc centres públics i concertats ubicats a Reus, Barcelona, Santa Coloma de Gramenet i Granollers. La mostra va ser seleccionada a partir de la resposta voluntària dels responsables pedagògics dels centres educatius, després d'una crida realitzada pel grup de recerca a una seixantena de centres que ja havien participat en una recerca anterior del mateix grup i sobre els quals hi havia dipositades certes garanties d'interès, seriositat i rigor, tant en el seguiment dels tutors com per part dels estudiants. Segons l'opinió dels tutors, els estudiants participants presenten trets molt diversos especialment quant a interessos acadèmics i personals, perfils sociolingüístics i aptituds instrumentals de llegir i escriure, elements que caldrà recuperar en la discussió dels resultats.

El dispositiu metodològic consta dels instruments següents, que combina elements quantitius i qualitius:

a) Enquesta en forma de qüestionari individual, administrada en web a través de l'entorn FormSite¹⁷, amb preguntes tancades, per recollir dades dels joves sobre quatre tòpics principals: 1) els temes que segons ells preocupen la societat actual, el seu grau de pensament crític, el grau de consum televisiu i el grau de tolerància; 2) l'objectivitat dels mitjans i el tractament mediàtic de la immigració, sempre segons els joves; 3) el coneixement i la gravetat dels incidents de Ceuta i Melilla; 4) el tractament dels incidents per part dels informatius diaris de televisió.

b) Grup de discussió, anunciat com a taller audiovisual, amb tres moments: pluja d'idees inicial; visionat d'un resum de les notícies de Ceuta i Melilla (selecció de 15-20 minuts dels informatius de vespre de TVE-1, TV3, Antena 3 TV i Tele-5, a partir dels enregistraments proporcionats pel CAC); discussió en comú sobre el tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla en les diferents cadenes de televisió. Les dades a recollir fan referència a percepcions inicials sobre els records de les imatges de televisió relacionades amb els fets de Ceuta i Melilla, al contrast de les percepcions inicials amb les imatges del vídeo, la valoració de les cadenes que havien tractat millor els fets i

de les cadenes més sensacionalistes, més serioses o que tenien més dimensió social, segons la classificació de Ferrés (2005).

c) Enquesta final escrita, en forma de qüestionari individual, com a cloenda del taller, amb preguntes tancades per observar l'evolució del fenomen i valorar el taller. Les dades recollides en aquesta fase fan referència a la valoració global de les cadenes i específicament de les que van informar millor dels fets, amb més objectivitat, i també la més sensacionalista; l'anàlisi i la valoració dels titulars i de les imatges més representatives de cada cadena, i la selecció de les imatges i del titular més adequats per al conjunt dels incidents.

d) Observació participant en el desenvolupament del taller per part de membres del grup de recerca (un o dos, a més del conductor del taller), per incidir en aspectes específics del taller. Les dades recollides en aquesta observació fan referència a indicadors de comprensió crítica desplegats pels estudiants en el desenvolupament del taller, tant amb relació als fets de Ceuta i Melilla com al tractament mediàtic dels fets; a indicadors de canvi d'actituds en el moment de realització del taller, i a elements atribuïbles a la conducció i escenificació del taller que poguessin influir en el seu desenvolupament.

e) Entrevista amb els tutors dels grups de joves, amb guió semiestructurat, per avaluar el desenvolupament del taller. Les dades més importants recollides en aquestes entrevistes fan referència a trets generals del grup (quant a perfil sociolingüístic, actituds de participació i cooperació en les tasques acadèmiques, aptituds instrumentals de lectura i escriptura, capacitat crítica, etc.), conducció i desenvolupament del taller, i resultats i satisfacció generals assolits.

4. Resultats

Presentem els resultats dels elements més rellevants de la investigació: grau de pensament crític; consum televisiu i grau de pensament crític; coneixement dels fets; tractament dels fets per part dels telenotícies; tractament per cadenes; impacte final.

Grau de pensament crític

Per determinar el grau de pensament crític que tenia la

mostra, el qüestionari inicial recollia dades relatives a dues variables: adhesió a supersticions o creences populars, i opinió sobre l'objectivitat dels mitjans.

Quant al primer, es presentaven nou afirmacions que feien referència a supersticions o creences popularment esteses però sense cap mena fonamentació, com ara: *Les persones més intel·ligents són les que treuen millors notes*, o bé, *En el primer acte sexual la noia no es pot quedar embarassada*.

Quant a la segona variable, es preguntava als joves si creien que tot el que apareix als informatius de televisió és tot el que succeeix a la realitat. Partint de les respostes, es va dividir la mostra en tres posicions: fluixa, moderada i radical. Es van incloure en la posició fluixa les respostes *No ho sé* (2%) i *Sí* (5%) perquè no hi ha cap tipus d'element de reflexió crítica. Es considera una resposta moderada *Sí*, però cada cadena ens mostra la realitat donant-nos la seva versió (41%) o *No* (15%); la posició radical respondria *No*, perquè passen més esdeveniments i només ens mostren els que són notícia (37%).

Aquesta primera classificació s'encreua amb la del nombre de respostes sobre supersticions/creences, i dona com a resultat una nova classificació més detallada basada en el nombre de supersticions i la posició adoptada sobre la televisió, com recull la taula 1.

Considerem que els subjectes que marquen cap o una superstició i tenen una resposta radical de crítica televisiva presenten un perfil de pensament crític *alt* (1+26=27 individus). Els que igualment han marcat cap o una opció i

presenten una posició radical valorem que tenen un grau de pensament crític *mitjà-alt* (1+32=33 individus). Els que han marcat dues supersticions i una posició radical o moderada, tenen un nivell *mitjà* (14+20=34 individus). El nivell *mitjà-baix* es conforma per tots aquells que han marcat tres ítems i tenien una posició radical o moderada (11+16=27 individus), mentre que el nivell *baix* correspondria a tots aquells que mostraven una posició fluixa i havien marcat quatre ítems o més (la resta=29 individus).

En definitiva, la classificació de grau de pensament crític final presenta cinc nivells resultants de combinar les respostes a les dues preguntes esmentades, de manera que configuraria la mostra segons la taula 2.

Consum televisiu

Els joves de la mostra tenen un consum televisiu relativament baix, amb una mitjana al voltant de 2 hores diàries.

- Un terç de la mostra (32,7%) mira la televisió menys d'una hora al dia.
- Un altre terç (37,3%), entre una hora i mitja i dues hores i mitja.
- L'altre terç (30,0%), més de tres hores al dia.

Seguint amb el perfil de joves identificats segons el seu grau de pensament crític, a continuació presentem un gràfic sobre les hores de consum televisiu i consum diari dels joves en segments d'una hora:

La mitjana d'hores de consum per perfil i nombre

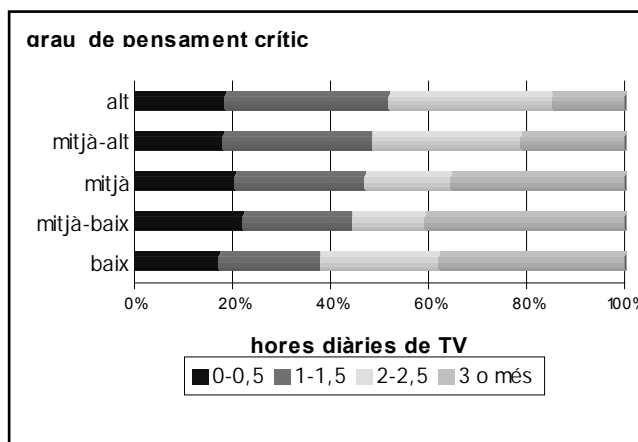
Taula 1. Posició sobre la televisió i nombre de supersticions marcades

supersticions	posició sobre televisió		
	radical	moderada	fluixa
0	1	1	0
1	26	32	3
2	14	20	6
3	11	16	1
4 o més	4	14	1

Taula 2. Graus de pensament crític de la mostra

Nivell	Individus	Percentatge
alt	27	18%
mitjà-alt	33	22%
mitjà	34	23%
mitjà-baix	27	18%
baix	29	19%

Gràfic 1. Hores de consum televisiu de la mostra segons perfils de grau de pensament crític

d'individus de cada perfil presenta els resultats següents: els de perfil *alt* miren la TV una mitjana de 2 hores i 24 minuts; els de perfil *mitjà-alt* la miren 2 hores i 30 minuts; els de perfil *mitjà*, 2 hores i 42 minuts; els de *mitjà-baix*, 2 hores i 45 minuts, i els de perfil *baix* una mitjana de 2 hores i 50 minuts. Per tant, tot i que les diferències no són prou significatives, es detecta una relació entre pensament crític i consum televisiu.

Des d'una altra òptica, del grup que mira la televisió unes 3 o més hores, els del perfil de pensament crític alt presenten el valor més baix, seguit pel grup de perfil mitjà-alt. Per tant, el grau de pensament crític sobre fets que apareixen a televisió i la reflexió sobre aquests fets, no va

lligat al nombre d'hores de mirar la televisió. Això vol dir que no es pot afirmar que més consum de televisió (es podria dir "dedicació a la tele") implica més capacitat d'entendre i integrar tot allò que es rep. Aquesta observació dóna arguments a la defensa que el telespectador jove pot o hauria de formar-se en comunicació audiovisual i desenvolupar eines crítiques per poder reinterpretar tots els estímuls que rep.

Coneixement dels fets

El grau de coneixement dels fets de Ceuta i Melilla en els joves es pot considerar alt, ja que 4 de cada 5 (81,3%) situaven els incidents amb claredat en el qüestionari previ, sense haver presentat el tema amb antelació. Sobre els fets concrets, hi ha tres incidents que retornen al record dels joves amb més força: en primer lloc, el record més clar (88,6%) és de persones que saltaven les tanques de les fronteres; en segon lloc (60,0%), el record és de les "agressions de la policia als immigrants"; en tercer lloc (48,6%), els joves recorden la "deportació d'immigrants al desert". De la resta d'incidents apareguts als mitjans, convé destacar-ne els següents: des d'una òptica positiva, el 33,3% recorda "les denúncies de les ONG" pel tractament donat als immigrants, i el 15,3%, "la construcció de residències per acollir els immigrants"; i des d'una òptica negativa, el 22,0% recorda "els conflictes polítics entre Espanya i el Marroc", i el 16,6%, "manifestacions dels immigrants per reclamar papers".

En el record dels joves apareixen quatre incidents que expressen una certa confusió o bé una clara manipulació, intencionada o no, perquè es relacionen els fets de Ceuta i Melilla amb altres notícies. Expressen una certa confusió dels fets i les notícies el 16,0% de la mostra, que recorden que als informatius van aparèixer "immigrants que fugien en pasteres cap a la península" [el novembre del 2005 hi va haver episodis de pasteres però en direcció a les Illes Canàries], i el 18,6%, que expressen que es van mostrar "incidents racistes en algunes ciutats de França" [els incidents de crema de vehicles a França són del novembre del 2005]. Quant a una possible manipulació dels fets i les notícies, el 18,6% recorda "discussions sobre la reforma de la llei d'estrangeria" [tema no debatut en aquells moments], i el mateix percentatge, 18,6%, els relaciona amb el "debat sobre l'Estatut de Catalunya" [el debat al Congrés per a la

presa de consideració va ser el 2 de novembre de 2005, tot i que alguna cadena sí que va presentar les dues notícies consecutivament en alguna ocasió].

També a l'inici del taller, en una pluja d'idees, van mostrar força precisió però sense detalls quan se'ls demanava quin record tenien dels incidents. Rememoraven els fets sobretot a partir de les imatges de saltar les tanques i dels immigrants abandonats al desert. En concret, els fets recordats van ser els següents: salt de les tanques, agressions policials (policia espanyola; policia marroquina), policia disparant, deportacions al seu país, immigrants abandonats al desert, immigrants que tornaven a peu, immigrants que saltaven les tanques i s'hi quedaven enganxats, immigrants estesos a terra, cues per demanar papers, manifestacions, i morts. Tot i així, també presentaven en el taller algunes interferències amb altres incidents (especialment, els fets de França, del novembre del 2005, i el debat de la proposta d'Estatut).

Segons el parer dels joves, les *causes* dels incidents cal buscar-les a l'origen del problema: dos terços (68,6%) afirmen que l'origen del problema és "la pobresa als països de procedència", mentre que el terç restant atribueix els incidents a factors produïts directament en el lloc dels fets i tenen, per tant, una visió limitada del fenomen¹⁸.

L'opinió anterior queda reforçada quan se'ls demana un titular periodístic que ells triarien per a aquests fets. Els resultats són els següents:

- Més de la meitat (56,0%) opta per un titular que recull *pobresa* i *desastre humanitari*: "La pobresa a l'Àfrica provoca un altre desastre humanitari".
- Dos de cada deu (21,6%) prefereixen un titular que recull els *morts*, la *immigració* i *Europa*: "Moren immigrants quan intentaven arribar a Europa".
- Un de cada deu (11,4%) triaria un titular *defensiu* relacionat amb la *tanca* i la necessitat de frenar la immigració: "La tanca de Melilla, insuficient per aturar els immigrants". També, un de cada deu (10,7%) tria un titular encara més restrictiu i alarmista: "Europa envaïda per immigrants il·legals" (6,0%) o "Immigrants sense papers assalten Europa" (4,7%).

El tractament dels fets per part dels telenotícies

Abans d'entrar en els fets concrets de Ceuta i Melilla, quant al tractament que fan els mèdia sobre el fet migratori, les

opinions del qüestionari inicial estaven clarament repartides en tres parts:

- Un poc més d'un terç (38,6%) manifestava que els informatius donen un tractament poc encertat o inadequat de la immigració: "Els fan aparèixer en aspectes negatius per apujar l'audiència" (20,0%); "Només apareixen associats a conflictes, problemes o coses semblants" (18,6%).
- Un altre terç (36,0%) considerava que el tractament de la televisió és més aviat neutral: "Mostren les persones immigrants tal com són" (10,0%); "Apareixen tant en coses bones com en coses dolentes" (26,0%).
- La resta (25,3%) va expressar que el tractament de les notícies és bastant encertat però amb una connotació negativa, perquè "mostren com entren i els problemes que generen".

Quant al tractament específic dels fets de Ceuta i Melilla, els joves presenten una percepció parcial i, en certa mesura, confusa sobre el tractament que en van fer els informatius, però una visió crítica en termes generals.

Segons els perfils de pensament crític, podem identificar alguns elements comuns i altres de propis per a cada perfil. Quant als elements diferencials, el perfil de pensament crític alt presenta una opinió més crítica sobre el tractament que fan els informatius de TV sobre la immigració: el 19% dels individus de perfil alt opinen que el tractament que es fa sobre la immigració és *inadequat*. Si sumem a aquest percentatge el del 48% que considera que és *poc encertat*, dues terceres parts (67%) dels joves de pensament crític alt es mostren en desacord amb el tractament que fan els mitjans de la immigració. Els perfils corresponents als graus mitjà (38%) i mitjà-alt (34%), en canvi, es mostren més imparcials i consideren que el tractament que es fa és *prou bo*. El perfil mitjà-baix es mostra més conforme amb el tractament que es fa de la immigració a la televisió: un 32% afirma que el tractament és *bastant encertat* i el 15% afirma que és l'adequat. Quant als de perfil baix, el 41% considera que el tractament de la immigració és *bastant encertat*, com el 14%, que el considera *adequat*.

Per tant, es pot afirmar que a més alt nivell de pensament crític menys conformitat amb el tractament que fan els informatius de televisió sobre temes relacionats amb la immigració. Això denota un relatiu esperit crític sobre com

informen els telenotícies i una reflexió sobre el que arriba als joves per via televisiva.

Quant a les tendències generals, tal com s'ha avançat, la major part dels individus, independentment del seu perfil, consideren que els fets van ser força greus o molt greus. Tampoc no es presenten diferències per perfils quan se'ls demana si les televisions van exagerar els fets, ja que la mostra es presenta clarament dividida en aquesta qüestió: el 52% considera que sí que es va exagerar, contra el 48%, que considera el contrari.

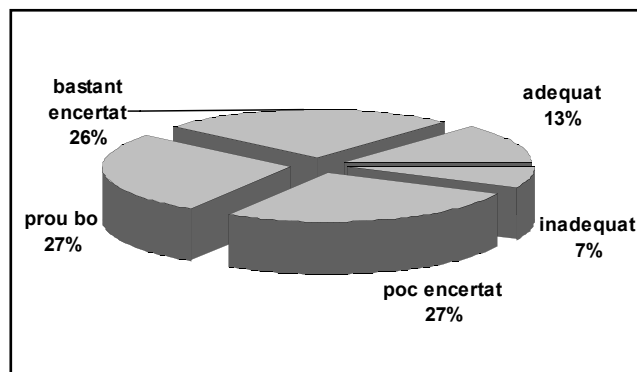
En el qüestionari de tancament, posterior al taller, se'ls va demanar l'opinió individual sobre el tractament dels fets en les quatre cadenes objecte d'estudi fent servir la mateixa tipologia que al qüestionari inicial. Els resultats van ser els següents: (vegeu el gràfic 2)

Podem observar que el 39% (*bastant encertat i adequat*) opina que el tractament ha estat correcte. En una posició més neutra hi ha el 27%, de *prou bo*, i en una posició negativa, el 34% (*poc encertat i inadequat*). Per tant, de nou es dona una divisió de criteris. Un estudi d'aquest ítem per graus de pensament crític ajudaria a veure si hi ha indicadors de canvi d'actituds després d'una tasca d'anàlisi i reflexió.

Segons els joves, les imatges més sovintejadades als informatius van ser de caire negatiu. Reproduïm els resultats més destacats:

- En un primer nivell d'importància, relacionat amb els fets directes, dos terços (67,5%) recorda imatges de persones "immigrants saltant les tanques" i prop de la meitat (48,6%), "immigrants morts al peu de la tanca".

Gràfic 2. Opinió general sobre el tractament dels fets

- En un segon nivell, com a conseqüència immediata dels fets, prop d'un terç recorda "immigrants detinguts intentant escapar-se" (33,7%), "rebent pallisses de la policia" (31,0%), i "rebent atencions de personal sanitari" (31,0%).
- En un tercer nivell, de repercussions finals dels incidents, recorden "immigrants abandonats al desert" (30,4%), i "explicant els fets a la càmera" (26,3%).
- En un quart nivell, sobre fets no apareguts o no relacionats, alguns joves recorden immigrants "fent cua per demanar papers" (16,2%) i "tornant a peu al seu país" (9,4%).

En definitiva, el grau de pensament crític influeix en l'impacte que els fets causen en els joves. Com més eines crítiques es tinguin, més capacitat de reflexió sobre com arriben els fets i sobre el que està succeint realment. Aquesta afirmació se sosté en el fet que els joves amb més grau de pensament crític es mostren més crítics amb el tractament que fan els informatius sobre temes d'immigració.

D'altra banda, les imatges que acompanyen els fets, la connotació negativa i la duresa que tenen, impliquen que hi hagi un grau d'impacte elevat, com es dona en aquest cas.

Tractament dels informatius per cadenes

En l'anàlisi per a cada una de les cadenes, les imatges dels informatius presenten moltes coincidències i algunes diferències. Les notícies en què les cadenes van coincidir es poden consultar a la taula 3, mentre que les notícies que no totes les cadenes van tractar queden recollides a continuació, per ordre de coincidències, a la taula 4.

Aquestes diferències eren remarcades especialment durant el taller per determinar quina cadena havia informat millor i sobretot quin era el caràcter específic de cadascuna. La cadena que va fer un millor tractament dels fets va ser TV3, seguida de Tele-5, Antena 3 TV i TVE-1, sense gaires diferències entre elles. Amb tot, és interessant veure la relació entre la que consideren que ha fet un millor tractament dels fets i el caràcter que atribueixen a cada cadena.

Els grups van votar sobre el caràcter de cada una de les televisions, segons tres adjectius: sensacionalista, social i

Taula 3. Temes coincidents als informatius de totes les cadenes

	TVE-1	TV3	Antena 3 TV	Tele-5
Salt de les tanques per part dels immigrants	✓	✓	✓	✓
Agressions policia marroquina	✓	✓	✓	✓
Centre d'acollida dels immigrants, ple	✓	✓	✓	✓
Noves tanques i mesures de seguretat	✓	✓	✓	✓
Debat polític	✓	✓	✓	✓
Visita polític a Melilla (Rajoy i De la Vega)	✓	✓	✓	✓
Deportacions acordades amb el Marroc	✓	✓	✓	✓
Abandonament al desert dels deportats	✓	✓	✓	✓
Denúncies ONG i ajuda als afectats	✓	✓	✓	✓
Dades estadístiques immigrants afectats	✓	✓	✓	✓
Cimera euroafricana (acords entre governs)	✓	✓	✓	✓

Taula 4. Temes coincidents als informatius de totes les cadenes

	TVE-1	TV3	Antena 3 TV	Tele-5
Estat de salut dels immigrants		✓	✓	✓
Retorn a peu dels immigrants als seus països		✓	✓	✓
Agressions de la policia espanyola		✓		✓
Recollida immigrants per part govern del Marroc		✓		✓
Vinculació dels fets als articles de l'Estatut			✓	✓
Manifestacions espanyolistes	✓			
Explicació de les causes del desencadenament dels fets		✓		
Cost monetari dels incidents		✓		
Desenllaç momentani dels incidents		✓		
Manifestacions pels drets humans			✓	
Habilitació de nous espais per atendre els immigrants				✓

seriosa. Els resultats van ser que la cadena més *sensacionalista* era Antena 3 TV en tots els grups consultats, seguida de Tele-5, en tres dels cinc grups. La cadena *social* va ser TV3, en quatre dels cinc grups; la cadena *seriosa* va ser TVE-1, també en quatre dels 5 grups.

Aquestes dades van ser confirmades en el qüestionari individual de sortida, que servia per revalidar les opinions expressades en grup. Les dades confirmen que la més sensacionalista és Antena 3 TV, seguida de Tele-5. A la

pregunta de quina fa un millor tractament global, es determina que és TV3, com també s'havia recollit al taller. Finalment, la que es considera més objectiva passa a ser TV3, equiparant objectivitat amb seriositat, conceptes treballats durant el taller, cosa que descol·loca TVE-1.

Impacte final: imatges i titulars

En el qüestionari final els alumnes havien de triar tres imatges, entre nou de diferents televisions, sobre els fets.

El criteri de selecció havia de ser la “més significativa i que definia millor els fets”. Les tres primeres van ser les següents:

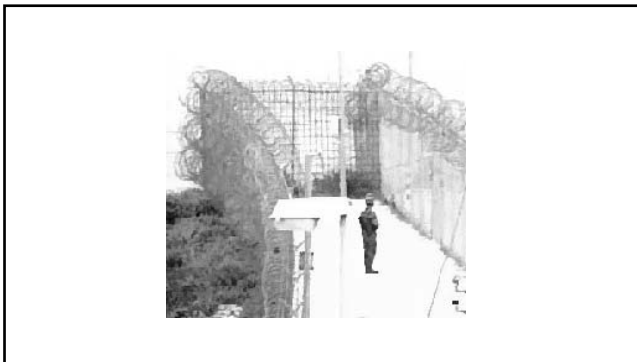
És significatiu observar com l'impacte rau en imatges relacionades amb respostes de seguretat i control de la situació i, en segon lloc, en imatges relacionades a senti-

ments i sofriment humà. Això corrobora que s'aconsegueix crear una sensació de seguretat i apel·lar als sentiments dels telespectadors enganxant-los a la notícia per imatges que despertin l'emotivitat. Aquesta última afirmació es corrobora amb comentaris de tutors observadors: “Després d'haver visionat les imatges he vist que el grup no feia judicis freds i pensaven més en les persones.”

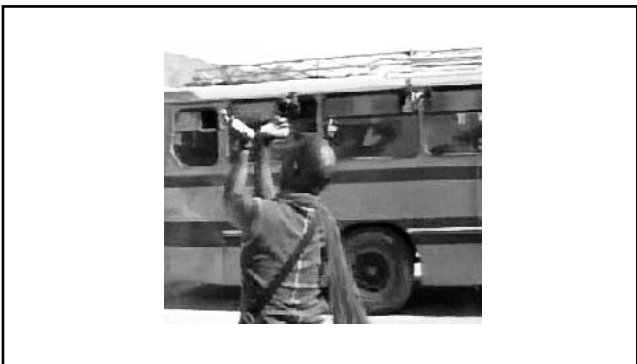
Quant als tipus d'informatius que desitjarien els joves, es va demanar que a una imatge, representativa dels dos conceptes anteriors, seguretat i emotivitat, li posessin un titular, a escollir entre tres: un de caire més social, un de caire més seriós i l'últim de caire més sensacionalista¹⁹.

La imatge corresponia a un dels protagonistes emmanillat intentant escapar de l'autocar que els deportava.

1. Augment seguretat

2. Deportació al desert

3. Desesperació

Els resultats dels titulars escollits per a aquesta imatge van ser els següents:

- *Social*: El Marroc atempta contra el dret a la vida dels subsaharians deportats (40%)
- *Seriós*: Intent de fugida d'una deportació cap a la mort (38%)
- *Sensacionalista*: Milers d'immigrants subsaharians sentenciats a mort al Sàhara (22%)

Les opcions de l'alumnat són inicialment cap al caire més social, seguit de prop pel caire més seriós i, en últim lloc, se situaria el vessant més groc o sensacionalista. Per tant, es confirmen les dades anteriors amb els titulars, que situen els informatius socials en primer lloc com a model que agradaria més als joves.

Discussió

En la part final de l'article sotmetem a discussió els elements de la investigació que considerem més destacats. En primer lloc, farem referència a conclusions interessants sobre elements laterals de la recerca, com ara sobre el grau de coneixements dels fets i la gravetat percebuda pels joves, o la distinció del tractament de cada cadena. En un segon terme ens interessa discutir aspectes metodològics i, especialment, sobre el dispositiu emprat i cada una de les eines. En un tercer moment, entrarem al fons de la qüestió: la discussió sobre els efectes i la contribució dels mitjans en la construcció de l'imaginari.

Les preguntes del qüestionari inicial, administrat a un mes i mig dels fets, i la primera activitat del taller presencial, realitzat a dos-tres mesos, mostren un record força clar dels incidents per part dels joves. Aquest record és parcial i relativament confós i caldria seguir investigant per determinar el grau de responsabilitat que hi tenen mitjans. És destacable la gravetat que atribueixen als fets, comptant el reiterat desinterès que s'acostuma a atribuir als joves envers situacions com les que analitzem aquí.

Precisament, l'estudi del record de les imatges ens il·lustra sobre aquest aspecte. En aquest sentit, cal assenyalar que les imatges més impactants que recorden són les dels immigrants saltant les tanques i també d'immigrants morts al peu de les tanques (tot i que aquesta imatge no va aparèixer en cap cadena). Aquest fet denota una certa tendència a associar fets com els de Ceuta i Melilla a la mort, o fins i tot a interioritzar titulars o parts de notícies retransmeses refent-les en imatges. També pot ser per l'encreuament amb altres notícies de les mateixes dates, o fins i tot amb altres notícies sobre immigració i accés a Espanya. Convé recordar que el tema de la tanca fronterera de Ceuta i Melilla no es pot deslligar de la ubicació d'aquests dos enclavaments en continent africà i de la disputa jurídica internacional, i no és una preocupació exclusiva de l'agenda diplomàtica espanyola; a més, també a escala internacional, el fenomen migratori és una preocupació que supera l'àmbit espanyol²⁰.

Quant a la distinció del tractament de cada cadena sobre els fets, en línies generals, tots coincideixen a indicar que hi ha hagut una *agenda comuna* per part dels mitjans, amb una colla de temes coincidents, però un cop detectats els trets diferencials de cada cadena, quant a tòpics específics,

els joves han pogut valorar el caràcter que destil·la cada operador. Recordem que la cadena més ben valorada és TV3, com a objectiva i amb una dimensió social; aquesta apreciació, però, té un correlat amb el perfil sociolingüístic dels joves, que determina en gran mesura el consum televisiu: els alumnes no catalanoparlants, que s'inclinen per altres operadors, no valoren TV3 com la més objectiva i la que millor informa. Aquesta observació requereix un estudi sociolingüístic de més llarg abast. A més, les preferències dels joves, que sovint coincideixen amb la cadena que més miren²¹, es combina amb el segell que acompanya l'operador, cosa que condiona la valoració emesa; per exemple, TVE-1 és la menys valorada i la que es considera més seriosa perquè "és la televisió del govern i explica les coses com als polítics els interessen", segons frases recollides tant pel professorat com pels observadors dels tallers.

Des del punt de vista metodològic, ens interessa aturar-nos a reflexionar sobre alguns elements. En primer lloc, la investigació ha prioritzat la qualitat de les intervencions per sobre de la quantitat d'opinions dels entrevistats i, per tant, es combinaven eines de recollida massiva de dades (qüestionaris abans i després del taller), amb eines que permetien aprofundir en les reflexions dels joves. El grup de discussió, en forma de taller sobre continguts de televisió, és una eina molt potent, que duta a terme per una persona experimentada i dos observadors del grup permet recollir dades força valuoses. Aquest procediment, però, té un cost força elevat i, a més, la necessitat d'homogeneïtzar les intervencions per donar més validesa a les informacions recollides fa que no es puguin atendre gaire grups alhora. Si bé, per tant, valorem de manera força positiva el dispositiu emprat, considerem que cal realitzar alguns ajustaments d'ordre tècnic de cara a intervencions futures.

Amb tot, la validesa del taller en si queda fora de qualsevol dubte. La immersió dels alumnes en un vídeo de 15-20 minuts que presenta imatges que s'han pogut veure qualsevol dia però carregades de cruessa i de desesperació, permet fer emergir un seguit d'emocions que amb una canalització adequada poden ajudar a desemascarar prejudicis i estereotips. El procés de reflexió realitzat després del visionat entra molt més directament als temes calents de l'assumpte i, quan mirem d'esbrinar la responsabilitat dels mitjans en tot plegat, les actituds queden a

flor de pell. Les observacions dels tutors així ho manifesten. Al final del taller, diuen els tutors, els joves s'adonen de la necessitat d'identificar les causes en els problemes exposats als informatius, com també de la rendibilitat política en el tractament donat pels mitjans. En definitiva, el visionat de les imatges ha servit per reproduir l'impacte original (salt de les tanques, roba enganxada als filferros, deportació al desert, cops de la policia, etc.), refrescar records, posar-los en discussió i reconsiderar opinions. A més, com que es fa en grup, la relativització del punt de vista propi és més alta. Podem concloure que queda garantida la validesa educativa de posar en discussió i reflexionar els temes controvertits.

La discussió de fons, però, és fins a quin punt els mitjans contribueixen en la construcció de l'imaginari social dels joves, en concret en temes d'immigració. Evidentment, l'objectiu era mesurar la capacitat crítica, tant la relacionada amb els fets en si com l'estrictament relacionada amb el tractament mediàtic dels fets. En el primer àmbit, la comprensió crítica dels fets significa almenys que, a dos o tres mesos vista, el subjecte pot produir o articular respostes com ara les següents: identificar els protagonistes i agents, actius o passius, implicats, i els incidents o accions més significatives; recordar les imatges més representatives dels incidents o aquelles que narren amb més precisió el conjunt de les accions; atribuir un grau de gravetat als fets comparable a altres fenòmens socials; identificar les causes del problema i les seves repercussions a escala social. D'altra banda, la comprensió crítica del tractament mediàtic significa produir o articular una o més de les respostes següents: calibrar el grau de cobertura informativa realitzada pels mitjans, de manera que tant per la proximitat geogràfica com pel nombre de persones afectades, es podria comparar amb altres notícies (fets de França, tsunami, etc.); atribuir un significat a la distància detectada entre imatges més significatives i imatges més repetides pels mitjans (explicació a la insistència en determinades imatges morboses); mesurar la proporció assignada a les causes del fenomen exposades en els informatius; valorar el caràcter alarmista de les repercussions dels incidents exposades pels mitjans, etc.

L'anàlisi ha permès observar que els mitjans reforcen una visió parcial i atomitzada del fenomen tractat perquè els joves han fet palesa aquesta percepció i hem afirmat que

les notícies sobre el tema només han pogut arribar pel mitjà televisiu. Amb tot, segurament, el marc individual de recepció, juntament amb les condicions ambientals d'aquesta recepció són ingredients gens menyspreables. En altres paraules, la investigació posa de manifest que, de manera individual i en major o menor grau segons els casos, els joves posseeixen unes certes capacitats crítiques per fer front al discurs televisiu, però que aquestes capacitats només s'activen de manera heterònoma, des de fora, i en situacions que requereixen un disseny metodològic acurat que evitin el reduccionisme i el simplisme, com ara el taller presencial que hem realitzat. Parlem, en definitiva, d'espectadors crítics però dependents.

En línies generals, els alumnes d'últim any d'educació secundària obligatòria i els de batxillerat eren més reflexius que els grups de cursos més baixos. Entre les entrevistes de sortida, una professora d'un grup de primer de batxillerat exposava que del taller havia observat que "són conscients que els interessos de partits, grups i/o persones influeixen en com ens informen i en el discurs que ens arriba". Aquesta mateixa professora exposava també que hi ha una necessitat de treballar la reconducció d'inputs televisius a la secundària i que "a nivells com batxillerat sempre és més fàcil poder reconduir aquest tipus de temes perquè ja hi ha un altre nivell de pensament". Afirmació compartida pels cinc tutors participants en aquest estudi. És a dir, els anys d'escolarització contribueixen a discriminar el discurs televisiu i, a més, proporcionen coneixements per adoptar un punt de vista més crític.

Els resultats identifiquen tant el grau de pensament crític de la mostra, com altres indicadors que ajuden a confirmar la hipòtesi de partida: *El missatge que els joves recorden i integren en la seva percepció dels incidents és parcial i té uns efectes variables segons el seu grau de pensament crític*. Tot i que aquesta hipòtesi és confirmable segons les dades obtingudes, els resultats no són prou longitudinals per poder afirmar-la amb contundència. Com dèiem, però, per a propers estudis, la metodologia es revisarà per poder recollir més clarament aspectes essencials que millorin la corroboració de la premissa de partida.

Com que l'impacte no s'allotja en un receptacle individual perfectament identificable, segons hem apuntat més amunt, caldrà mirar de trobar indicis en tres línies. En primer lloc, entenem que els suposats efectes *individuals* poden ser

esbrinats a partir del grau de coneixement i gravetat dels fets per part dels subjectes (com hem analitzat aquí), però també, a partir dels filtres emocionals de què disposa el subjecte, i les respostes pragmàtiques que acostuma a generar en situacions semblants (“què fas quan veus una notícia com aquesta?, tanques la tele o canvies el canal?, t’indignes o ho trobes normal?”, etc.). En segon lloc, pel que fa a l’ambient de recepció, caldria descobrir el grau de coincidència de les preocupacions i inquietuds dels subjectes investigats amb la població en general, mesurada en enquestes demoscòpiques, és a dir, l’*agenda* de preocupacions i esbrinar també les alternatives informatives dels joves. En tercer lloc, considerem essencial aprofundir en les repercussions de crear un espai propici a l’emergència de sensacions i a l’intercanvi i el contrast d’opinions i reflexions amb altres, com també a analitzar la importància del nivell educatiu en les valoracions realitzades.

En definitiva, potser podem subscriure l’afirmació de Trenaman i McQuail que recollíem més amunt, en el sentit que els mitjans proporcionen temes de debat, però de cap manera no es pot concloure que dictin l’orientació d’aquests debats.

Notes

- 1 Cal agrair la col·laboració d’Alba Pascual, que ha participat en el disseny de la recerca i ha desenvolupat tasques de suport operatiu. També cal esmentar la dedicació i implicació de Claustre Bofarull, Jaume M. Giménez i els joves de 4t d’ESO, de l’IES Josep Tapiró (Reus); de Ramon Breu i els joves de 1r de Batxillerat de l’escola Solc (Barcelona); de Joaquim Fernández-Díaz i els joves de 1r de Batxillerat de l’escola Sant Ignasi (Barcelona); d’Alfonso Salomón Ripeu i els joves de 1r d’ESO de l’IES Ramon de Berenguer (Santa Coloma de Gramenet), i d’Elvira Duran i els joves de 1r de Batxillerat de l’IES Celestí Bellera (Granollers).
- 2 Un model d’anàlisi, que distingeix entre efectes intencionats o planificats i no intencionats, i efectes a curt i llarg termini, es pot consultar a McQuail, 1994, p.507. En l’encreuament de les dues variables, intenció i termini, obtenim quatre

possibilitats: “tendenciositat”, “tendenciositat involuntària”, “política de l’operador”, i “ideologia”. En aquesta investigació hem omès expressament aquesta part de l’anàlisi.

- 3 Altres aspectes serien la capacitat de seducció dels mitjans, la incidència de la televisió en la socialització dels individus, la capacitat d’aculturació, etc. Aquestes possibilitats, més a llarg termini, com també sens dubte la de conformació de valors, requereixen estudis longitudinals de llarg abast.
- 4 Importants revisions dels estudis sobre efectes de la violència i presència de les minories, entre d’altres, es poden trobar a Bryant i Zillman (1994). Vegeu també a CAC (2003) propostes i recomanacions en aquest sentit.
- 5 El III Congrés de Periodistes de Catalunya, de 1996, ja va advertir sobre el tractament mediàtic que rebien el que anomenaven “minories ètniques” i proposava la creació d’un manual d’estil dedicat a aquest tema. Abans, diversos estudis acadèmics alertaven de la imatge de la immigració en premsa i televisió; els equips respectius dels professors Lorite i Rodrigo en van ser líders en el seu moment.
- 6 Vegeu una revisió crítica, no negativa, d’aquests postulats a Giró (2002).
- 7 Recollida al *Manual d’estil* del Col·legi de Periodistes de Catalunya (www.periodistes.org), com també al dictamen 1/99 del CAC, sobre el tractament de les minories ètniques a la televisió (CAC, 2000).
- 8 El poble gitano també entra en aquesta categoria, com també totes les formes de racisme basat en posicions etnocèntriques generadores de desigualtat social. Per a una conceptualització del racisme, vegeu Prats (2001).
- 9 La xenofília a casa nostra s’ha concretat, en dècades passades, en simpaties francòfiles o germanòfiles; darrerament guanya terreny, en termes genèrics, l’occitofília i en concret la simpatia per tot allò que prové dels Estats Units (fília que abasta molts àmbits, des del mercantil al científic, el mot de la qual es fa difícil de construir i encara més de pronunciar).

- 10** Aquesta defensa cau pel seu propi pes: Què passa amb els immigrants i els no immigrants que treballen en l'economia submergida i no contribueixen tan directament a la caixa de la seguretat social? Els fem fora?
- 11** Resulta massa evident que la desigualtat social (per pobresa als països d'origen) o la injustícia legal (per lleis restrictives al trànsit de persones, però no de productes ni diners) no són noticiables.
- 12** En queden al marge, per anecdòtiques i extraordinàries, les notícies que eleven el seu protagonista a la categoria d'heroi, com va passar en l'ensorrament d'una casa a l'Hospitalet de Llobregat (Lorite, 2004), tot i que en aquests no sempre és anunciada la seva condició d'immigrant.
- 13** McQuail (1996, p. 533) sosté que, si bé la comprensió *superficial* de les notícies està facilitada pel seu interès narratiu, la seva pertinença i especificitat, la comprensió *crítica* profunda queda assegurada quan les notícies són comentades amb altres persones i l'individu posseeix un determinat nivell educatiu.
- 14** Per a un estudi de l'impacte de la premsa gratuïta, vegeu MAHONEY, K. P. ; COLLINS, J. H. *Consumer Newspaper Choice in Markets with Free Print Options: Are Free Daily Newspapers Competition or Opportunity for Traditional Paid Products?* Nova York [Estats Units]: New York Times, Scarborough Research, 2005.
Disponible a <http://www.scarborough.com/press.php>
[consultada: 5.2.2006]
- 15** Des del cercador Google es pot observar un exemple de com la xarxa contribueix a reforçar estereotips o prejudicis; fixeu-vos especialment en el procediment d'elaboració del mapa mundial de prejudicis: <http://blog.outer-court.com/prejudice/> [consultada: 22.1.2006]
- 16** Grup de recerca de la Universitat de Barcelona format per professorat universitari, investigadors i altres professionals; el grup gaudeix de la condició de consolidat per la Generalitat de Catalunya.
- 17** Qüestionari disponible a: <http://fs19.formsite.com/UB-CAC/melilla/index.html>. FormSite és marca registrada.
- 18** El repartiment d'aquest grup seria el següent: l'11,3% del total de la mostra afirma que l'origen del problema va ser "la poca alçada de les tanques"; el 9,3% creu que el problema era "la manca de papers dels immigrants"; el 8,0% ho atribueix a la "poca presència de policia a la frontera", i només el 2,6% afirma que la "mala entesa entre els polítics del Marroc i Espanya" és l'origen del problema.
- 19** Cal esmentar que els titulars no han estat elaborats per periodistes i que, per tant, són aproximacions a cada vessant fetes per professionals de l'educació.
- 20** Fóra interessant comparar aquests incidents amb els de vaixells albanesos o turcs arribats al sud d'Itàlia i a Sicília, el març del 2002, o pasteres d'origen africà, l'agost del 2004 i l'estiu del 2005, o fins i tot el darrer incident per la publicació de les caricatures de Mahoma, del febrer del 2006, que acostumen a tenir una resposta contundent per part de les autoritats i una cobertura mediàtica significativa.
- 21** Convé recordar que ens hem limitat als informatius, programes poc preferits per la gent jove, i que si miren és segurament perquè el televisor està engegat en aquell moment (hores d'àpats, principalment).

Bibliografia

- BALLESTA, J. [dir.] *El consumo de medios en los jóvenes de secundaria*. Madrid: Editorial CCS, 2003
- BRYANT, J.; ZILLMAN, D. *Los efectos de los medios de comunicación. Investigaciones y teorías*. Barcelona: Paidós, 1996.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Col. Estudis i informes, 2000.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. Llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual". A: *Quaderns del CAC*, núm. extraordinari, 2003
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. *Els factors de discriminació als mitjans de comunicació audiovisual*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2005 [document en premsa].
- CASANOVAS, P.; GIRÓ, X. *Compartir planeta: imatges de la immigració*. Barcelona: Fundació de Serveis de Cultura Popular, 1997 [material multimèdia]
- CASSETTI, F.; DI CHIO, F. *Análisis de la televisión. Instrumentos, métodos y prácticas de investigación*. Barcelona: Paidós, 1999.
- COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA *Manual d'estil*. Consultable a: <http://www.periodistes.org/cat/CpcSolidaritat02.htm?elmenu=1> [18.1.2006].
- DAYAN, D. [comp.] *En busca del público. Recepción, televisión, medios*. Barcelona: Gedisa, 1997.
- FERRÉS, J. *Educación en una cultura del espectáculo*. Barcelona: Paidós, 2000.
- FERRÉS, J. [coord.] *Com veure la TV*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya [material multimèdia], 2005
- GIRÓ, X. "Comentaris al Manual d'estil periodístic per al tractament de les minories ètniques". A: *Quaderns del CAC*, 12, p. 13-24, 2002.
- GIRÓ, X. (dir.) *Prensa escrita i immigració. Estudi sobre l'opinió dels diaris sobre la immigració procedent de fora de la Unió Europea i la cobertura informativa de conflictes destacats que hi tenen relació (Octubre 1999-Juny 2002)*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2004[document inèdit]
- LORITE, N. *Cómo miran los medios la inmigración y transmiten la diversidad*. Ponència del diàleg "Comunicació i diversitat cultural", del Fòrum de les Cultures, Barcelona, 2004. Consultable a: http://www.portalcomunicacion.com/dialeg/paper/pdf/130_lorite.pdf [15.012006]
- MARTÍNEZ, M.; BUJONS, C. *Un lugar llamado escuela: en la sociedad de la información y la diversidad*. Barcelona: Ariel, 2001.
- MCQUAIL, D. *Mass Communication Theory*. Londres: Sage Publications. 4a edició, 2000. [Traducció espanyola: *Introducción a la teoría de la comunicación de masas*. Barcelona: Paidós, 2000, 3a edició revisada.]
- PRATS, E. *Racismo en tiempos de globalización. Una propuesta desde la educación moral*. Bilbao: Desclée De Brouwer, 2001.
- PRATS, E. [coord.] *El tractament televisiu de la diversitat cultural segons els telespectadors joves*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2005 [document inèdit]
- PUIG, J. *Prácticas morales*. Barcelona: Paidós, 2004.
- RÍO PEREDA, P. *Psicología de los medios de comunicación*. Madrid: Síntesis, 1996.
- SAPERAS, E. (1987) *Los efectos cognitivos de la comunicación de masas*. Barcelona: Ariel.
- SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ Pla de Ciutadania i Immigració. 2005-2008. Generalitat de Catalunya: Departament de Benestar i Família, 2005. <http://www.gencat.net/benestar/societat/convivencia/immigracio/pla/plans/index.htm> [consultada: 10.12.2005]
- WIMMER, R.; DOMINICK, J. *Introducción a la investigación de medios masivos de comunicación*. México DF: International Thomson Editores, 2001
- WOLF, M. *Los efectos sociales de los media*. Barcelona: Paidós, 1994

Els noticiaris televisius i l'accés a l'agenda pública dels temes de la immigració

Josep Gifreu, Joan Maria Corbella, Laia Aubia i Roberto Suárez

- *L'objectiu d'aquest article és examinar com les principals cadenes televisives espanyoles intervenen en els processos de selecció i narració dels conflictes relatius a la immigració a través dels noticiaris televisius. També pretén oferir una metodologia específica per al seguiment i l'anàlisi de la informació televisiva sobre la problemàtica de la immigració amb el propòsit de facilitar la continuació d'estudis comparatius entre cadenes i longitudinals en el temps. L'article resumeix els resultats obtinguts de l'anàlisi qualitativa d'una mostra de tres períodes de 2003 en què es comparaven les agendes sobre immigració de les cadenes generalistes espanyoles TVE-1, Antena 3 TV i Tele-5 i la catalana TV3. Els resultats permeten detectar insuficiències importants en la cobertura televisiva de la problemàtica de la immigració, així com diferències notables en l'activitat de cada cadena com a selectora i narradora dels conflictes relatius als nous fluxos migratoris a Espanya.*

Paraules clau

Televisió, immigració, agenda temàtica, noticiaris televisius, Espanya, Catalunya, tematització

Josep Gifreu, Joan Maria Corbella, Laia Aubia i Roberto Suárez

Membres del grup de recerca UNICA/UPF

1. Objectius

La recepció d'immigrants procedents d'arreu del món a l'Estat espanyol és, com s'ha repetit, un fet relativament nou. Ho és des del punt de vista socioeconòmic i també des de l'òptica política. Els últims anys, el flux constant de nous emigrants que truquen a les fronteres espanyoles ha començat a ser un dels principals objectes de l'atenció pública i de l'atenció política.

En efecte, els immigrants arriben a les fronteres i immediatament són identificats, retinguts, escorcollats i potser retornats al lloc d'origen per la policia de fronteres. Aquesta imatge reiterada en la iconografia ja habitual en els països fronteres de la Unió Europea, sintetitza el paper crucial del sentinella en l'accés dels immigrants a la condició de nou ciutadà.

El propòsit d'aquest article és, anàlogament, explorar el paper de sentinella que els mitjans de comunicació, i molt especialment els noticiaris informatius de la televisió, tenen adjudicat en la creació d'imatges i d'agendes públiques sobre els processos i conflictes de la immigració. En aquest sentit, aquest article recull una part dels resultats d'un projecte de recerca més ampli sobre *La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espanya*¹, finançat en el marc del Plan Nacional del Conocimiento 2001-2003.

La tradició investigadora internacional en periodisme i comunicació ha interpretat i explicat aquests processos d'intervenció dels mitjans en el control de la informació i de l'agenda pública com a processos de *gatekeeping*, *agenda-setting* i *newsworthing*.

En aquest marc, l'objectiu bàsic de l'article és aportar unes primeres aproximacions exploratòries sobre com les principals cadenes televisives espanyoles intervenen en els processos de selecció o marginació dels conflictes relatius

a la immigració, a través dels noticiaris televisius. També pretén elaborar i justificar una metodologia específica per al seguiment i l'anàlisi de la informació televisiva sobre la problemàtica de la immigració amb el propòsit de facilitar la continuació d'estudis comparatius entre cadenes i longitudinals en el temps. La metodologia aplicada en aquesta investigació ha estat utilitzada amb variacions més o menys significatives en diversos estudis del grup UNICA de la Universitat Pompeu Fabra sobre l'agenda temàtica en els noticiaris televisius.²

2. Apunts metodològics

2.1. Marc teòric

Aquest estudi s'ubica en l'encreuament de dues de les principals línies de recerca actuals sobre el paper dels mitjans i les seves mediacions en la definició dels problemes públics. D'una banda, la sociologia del coneixement proposa considerar els mitjans com a instruments narratius i discursius centrals en la construcció social de la realitat. En aquesta línia, l'estudi de les notícies i del paper dels periodistes i de les empreses periodístiques en els processos de selecció, categorització i jerarquització dels fets d'interès públic, a efectes d'atribuir-los rellevància pública, té una sòlida tradició d'estudis de referència.³

D'altra banda, una potent orientació investigadora procedent de la teoria política, i més concretament de la comunicació política, considera els mitjans com a intermediaris fonamentals en la construcció dels problemes públics. És a dir, fonamentals en la determinació d'imatges de referència de la conflictivitat social, que competeixen entre els actors polítics i que apel·len a la intervenció del poder polític. En aquest sentit, són de singular interès algunes línies que proposen d'investigar com els problemes socials arriben a ser problemes públics, quins actors tenen més probabilitats de competir amb èxit o quines modalitats d'implicació entre sistema mediàtic i sistema polític es donen en els processos de definició d'uns determinats problemes com a públics⁴.

En aquest context teòric, podem pressuposar que la definició pels mitjans d'una agenda temàtica i la definició d'un determinat camp de conflictivitat com a problema públic estan íntimament vinculades.

La tradició investigadora de base empírica pròpia de l'escola de l'*Agenda-Setting* ha recollit part de totes dues orientacions. El marc teòric i metodològic de l'*Agenda-Setting*, especialment a partir de les aportacions innovadores de Iyengar i Kinder i del mateix fundador McCombs⁵, així com de les noves perspectives introduïdes per les metodologies del *framing*, permeten fixar les bases metodològiques d'aquest treball.

2.2. Objecte de l'estudi

L'objecte empíric del projecte d'estudi van ser els noticiaris informatius de les cadenes de televisió generalistes d'Espanya durant el 2003. Atès el volum de l'univers a examinar, s'imposava una estratègia de mostreig que fos àmpliament significativa del conjunt i que permetés una economia de la gestió de la mostra i de l'aplicació dels protocols d'anàlisi.

L'objecte concret d'aquest estudi comprèn una mostra dels informatius de *prime-time* de les tres cadenes generalistes d'àmbit estatal TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV i de la cadena generalista catalana TV3.

El total de noticiaris analitzats comprèn sis setmanes de 2003, distribuïdes en tres períodes temporals de dues setmanes cada un, corresponents als mesos de febrer, juliol i setembre, com s'indica en el quadre 1:

La selecció d'aquests tres períodes respon a l'estratègia de recerca qualitativa adoptada (seguint les recomanacions d'autors com Altheide i Cassetti i De Chio⁶): un primer període s'escollí a l'atzar (període de juliol); després, la mostra es completà amb dos períodes significatius (febrer i setembre) d'acord amb el seguiment de la informació periodística publicada en una selecció de premsa escrita entre novembre de 2002 i setembre de 2003.

El seguiment de l'agenda de la premsa escrita permeté de determinar els períodes significatius partint de criteris contextuals que podien influir en les probabilitats d'accés als noticiaris de les informacions relacionades amb el tema de la immigració. Així, els períodes analitzats foren períodes informativament poc condicionats per factors polítics i periodístics singulars (principalment la guerra de l'Iraq i les campanyes electorals municipals i autonòmiques i autonòmiques catalanes), els quals haurien pogut alterar els resultats.

Quadre 1. Mostra de noticiaris televisius de les cadenes analitzades

Cadena	Període	Mes	Any	Nombre noticiaris	Temps *	Total cadena
TVE-1	Dies 1-14	Febrer	2003	14	10h 36'05''	30h 15'32''
	Dies 30-13	Juny/ Juliol	2003	13	10h 44'39''	
	Dies 6-19	Setembre	2003	14	8h 54'48''	
Antena 3 TV	Dies 1-14	Febrer	2003	14	9h 12'35''	25h 47'48''
	Dies 30-13	Juny/ Juliol	2003	13	9h 47'04''	
	Dies 6-19	Setembre	2003	13	6h 54'09''	
Tele-5	Dies 1-14	Febrer	2003	14	9h 52'45''	29h 54'39''
	Dies 30-13	Juny/ Juliol	2003	13	9h 46'58''	
	Dies 6-19	Setembre	2003	13	10h 14'56''	
TV3	Dies 1-14	Febrer	2003	14	10h 49'03''	32h 08' 07''
	Dies 30-13	Juny/ Juliol	2003	13	10h 30'27''	
	Dies 6-19	Setembre	2003	13	10h 48'37''	
Total temps analitzat						118h 06'06''

* El temps de cada informatiu inclou pauses publicitàries intermèdies.

2.3. Estratègia de recerca

L'estratègia de recerca aplicada a aquest objecte va seguir els passos següents.

1. **Elaboració del repertori de paraules clau.** Amb la finalitat de facilitar la classificació del contingut de les unitats i la seva anàlisi posterior, s'elaborà una relació de paraules clau⁷ sobre la problematització de la immigració a la televisió. Per realitzar el catàleg de paraules clau es tingué en compte la necessitat d'incloure tots els descriptors que apareixen a les mostres temporals elegides, i el criteri de no realitzar un catàleg universal sobre el tema d'estudi. A partir del seguiment de la premsa, clau de la selecció de la mostra, s'elaborà una bateria àmplia de descriptors que permet identificar exhaustivament quins són els subtemes, les tipologies de personatges, les accions i els territoris de referència que predominen a l'hora d'elaborar les propostes informatives. Els camps concrets que s'estableixen per classificar les unitats, i dins dels quals s'agrupen múltiples paraules clau, són: l'espai sociogeogràfic, és a dir, la referència sociogeogràfica en relació amb el lloc dels fets o accions o amb

la procedència dels protagonistes; els actors socials, que cataloguen els protagonistes de les accions segons siguin autoritats públiques, institucions socials, persones individuals, etcètera; i els temes/accions fonamentals als quals es refereix la unitat d'anàlisi, que inclouen un doble nivell (tema i subtema) per optimitzar la identificació de les unitats.

2. **Disseny d'una matriu d'anàlisi.** S'ha dissenyat una matriu d'anàlisi o graella per aplicar a totes les unitats d'informació relacionades amb el tema objecte d'estudi.⁸ Aquesta graella no només permet identificar, definir i descriure la presència del tema en l'agenda informativa de cada cadena, sinó també valorar-la en termes de preeminència dins del noticiari i presència i importància al sumari. La graella també considera l'estudi dels gèneres periodístics usats, la identificació i valoració de les fonts d'informació, tant de les notícies, com de les imatges, la definició dels personatges principals que hi apareixen i molts altres elements que contribueixen a dibuixar les estratègies narratives de cada cadena a l'hora de construir la imatge pública de la immigració. La quantificació de les unitats informatives i dels ítems que

les integren permet plantejar comparacions entre cadenes diferents, tant en nombre d'unitats sobre el conjunt com en temps que s'hi ha dedicat, així com pel que fa a les especificacions corresponents relacionades amb la importància, el tema, el personatge principal o la identificació de les fonts de cadascuna de les unitats i del conjunt de les cadenes.

3. Contextualització de la selecció informativa. L'anàlisi i valoració de la selecció empírica de la mostra ha de tenir en compte tant el context extern de la informació d'actualitat com el context intern a la mateixa cadena i les seves polítiques de programació. El primer factor obliga a considerar el context informatiu de les setmanes analitzades per tal de detectar la presència de grans fets i temes que acaparen l'atenció de tots els mitjans informatius, i per tant també de la televisió, i limiten l'atenció a problemàtiques considerades d'importància menor (com pot ser el cas de la immigració). En aquest sentit, la guerra de l'Iraq, les inundacions o els grans esdeveniments esportius constitueixen tres exemples de grans temes que "contaminaven" tota la informació periodística durant el període mostrat seleccionat. El segon factor a tenir en compte fa referència a l'anàlisi de la programació de cada cadena i la disponibilitat programàtica de què disposa cada canal per acomplir la seva funció informativa. D'aquesta manera, la presència del tema objecte d'estudi en els informatius no es pot considerar de forma aïllada, sinó que s'ha d'emmarcar en el conjunt de l'oferta del canal. La valoració de l'accés del tema de la immigració a les agendes informatives de les cadenes ha de tenir en compte el fet que alguns canals disposen únicament dels informatius per acomplir la seva funció informativa, mentre que d'altres (les televisions públiques, fonamentalment) inclouen en la seva programació altres espais de reportatges o documentals on amplien la seva proposta de continguts d'actualitat.

4. Comparació amb l'agenda de la premsa. La metodologia aplicada a l'anàlisi de les mostres televisives implicava, com hem dit, contrastar l'agenda televisiva amb la detectada en un conjunt de diaris de referència⁹. Això permet de relacionar la selecció temàtica que apareix a la televisió amb la que van fer els diaris en les mateixes dates. Es parteix de la consideració que els

informatius de televisió inclouen un nombre inferior d'unitats temàtiques al dels diaris, i que aquests darrers tenen una facilitat molt gran per modular en espai la cobertura que donen a les informacions, de tal manera que del seguiment de la premsa es pot obtenir una relació força exhaustiva dels esdeveniments i les notícies que poden recollir els informatius televisius en aquells mateixos períodes. En conseqüència, la comparació entre la relació informativa de la premsa i la relació de temes inclosos als noticiaris televisius aporta elements significatius per valorar la selecció feta pels diversos canals i conèixer la proporció d'informacions relacionades amb el tema de la immigració que queda fora de l'atenció dels noticiaris televisius. Aquest exercici, per tant, es concep amb la intenció de completar i explicar els processos de selecció que la graella ja identifica.

3. Resultats

3.1. Presència de la immigració

La primera constatació de l'anàlisi de les tres mostres examinades és el nombre escàs d'unitats informatives dedicades a la temàtica de la immigració en els períodes analitzats. Això fa que els resultats obtinguts hagin de ser considerats amb cautela i, en tot cas, com a base de contrast per a futures investigacions.

Entre les quatre cadenes analitzades, el que més crida l'atenció és la xifra registrada per TVE-1, que dedica només vuit unitats (la meitat o menys que la resta de cadenes analitzades) a temes relacionats amb la immigració. Tele-5 i TV3 són les dues televisions amb més nombre d'unitats recollides (divuit), i Antena 3 TV se situa en un punt intermedi amb catorze notícies. En conseqüència, el temps dedicat a la immigració pels informatius de les quatre cadenes analitzades en els períodes de mostra escollits és molt petit respecte al temps total de la mostra: la immigració representa l'objecte de la informació en un 0'57% del temps dels noticiaris de TVE-1, en un 1,24% en el cas d'Antena 3 TV, en un 1,44% del temps dels informatius de l'autònoma catalana i en un 1,86% en el cas de Tele-5, la que dedica un espai relatiu més important a l'objecte d'estudi.

Pel que fa a la distribució de les unitats informatives considerades, s'observa una tendència homogènia entre

Quadre 2. Unitats i temps dedicats a la immigració en els noticiaris televisius de TVE-1, Antena 3 TV, Tele-5 i TV3

Cadena	Període	Unitats	Temps	Relatiu
TVE-1	Febrer 2003 (01-14)	1	1'40"	0,26 %
	Juny-juliol 2003 (30-13)	4	5'15"	0,81 %
	Setembre 2003 (06-19)	3	3'26"	0,64 %
	Total	8	10'21"	0,57 %
Antena 3 TV	Febrer 2003 (01-14)	0	0	-
	Juny-juliol 2003 (30-13)	7	11'32"	1,96 %
	Setembre 2003 (06-19)	7	7'45"	1,87 %
	Total	14	19'17"	1,24 %
Tele-5	Febrer 2003 (01-14)	4	9'49"	1,66 %
	Juny-juliol 2003 (30-13)	7	12'57"	2,21 %
	Setembre 2003 (06-19)	7	10'37"	1,73 %
	Total	18	33'23"	1,86 %
TV3	Febrer 2003 (01-14)	5	6'22"	0,98 %
	Juny-juliol 2003 (30-13)	6	8'24"	1,33 %
	Setembre 2003 (06-19)	7	13'03"	2,01 %
	Total	18	27'49"	1,44 %

les quatre cadenes. Malgrat que el nombre d'unitats és diferent, les proporcions es mantenen similars en totes. Com es pot observar en el quadre 2, el període mostral que en totes les cadenes registra un percentatge de temps relatiu menor respecte al total del temps dels informatius és la primera quinzena de febrer, en el qual el nombre d'unitats recollides és menor. Els altres dos períodes, corresponents als mesos de juliol i setembre, inclouen el mateix nombre d'unitats si considerem les cadenes separatament i pràcticament iguals per a totes les televisions (al voltant de les set unitats) excepte en el cas de TVE-1 (al voltant de les quatre unitats). Resulta interessant veure com les quantitats no es corresponen amb les esperades en el moment de selecció de la mostra, basada en el seguiment de premsa per als mesos de febrer i setembre, i en l'atzar o intuïció per al mes de juliol. Com es desenvolupa més endavant, en l'anàlisi dels temes informatius discriminats per la televisió i inclosos a la premsa, el mes de febrer va acollir alguns fets recollits per la premsa que semblaven haver de ser traslladats als noticiaris televisius i que no ho van ser.

3. 2. Jerarquitització dels temes de la immigració

Malgrat l'escassetat d'unitats dedicades a la immigració, la decisió d'incloure-les o excloure-les en el sumari constitueix una intervenció clara en la jerarquitització i, per tant, en el procés de prioritització de la imatge pública de la conflictivitat derivada dels fluxos migratoris.

Les quatre cadenes analitzades situen aproximadament una quarta part de les unitats dedicades a temes relacionats amb la immigració (entre tres i quatre unitats en xifres absolutes) als sumaris dels seus informatius respectius. Les dues televisions amb menys nombre d'unitats, Antena 3 TV i TVE-1, en situen tres al sumari, però, en tots dos casos, dues es troben en les primeres posicions. D'altra banda, TV3 i Tele-5, amb un nombre total més alt de notícies dedicades al tema objecte d'estudi, en situen quatre al sumari, però molt poques entre les primeres posicions (només una en el cas de TV3).

Sobre el grau d'inclusió de les unitats informatives referides als diversos temes de la immigració als sumaris dels informatius de les diverses cadenes analitzades, destaquem les constatacions següents. De les onze notí-

cies relatives a estudis i dades estadístiques que es refereixen a la immigració com a gran fenomen social, gairebé la meitat (quatre) apareixen als sumaris dels informatius de les diverses cadenes, la major part (tres), durant la tercera quinzena analitzada que, com hem dit, acull la inauguració del curs escolar i proporciona grans xifres a les cadenes. De les deu unitats referides als projectes legislatius, més de la meitat apareixen al sumari. D'aquestes, quatre es produeixen durant el tercer període mostral, moment en què s'aprova la reforma de la Llei d'estrangeria, fet noticable que ocupa totes les agendes informatives mediàtiques. Les dues úniques cadenes que recullen aquest fet quan encara es troba en fase de debat, i a més a més l'inclouen al sumari, són les dues televisions públiques, l'autonòmica i l'estatal, durant el mes de juliol de 2003 (segon període mostral). Pel que fa a l'escolarització, tercer gran tema comú per a totes les cadenes, es presenta absolutament lligat a les xifres estadístiques. De les sis unitats referides a l'ensenyament, dues terceres parts són notícia de sumari i es produeixen en el moment de l'inici del curs. En aquest punt, és important destacar que només dues unitats del total van més enllà de les xifres per fer referència a la integració dels infants immigrants a les aules. Aquestes dues unitats són emeses per les dues televisions privades analitzades i només en el cas de Tele-5 se n'inclou una al sumari.

Pel que fa a tres dels temes associats a l'agenda informativa de la immigració en aquells mesos (conflictitat, pasteres i condicions de vida dels immigrants), la seva presència en sumari és pràcticament irrellevant. De les notícies referides a atacs i agressions, només una quarta part apareix al sumari. Pel que fa a les pasteres, cap de les cinc unitats recollides amb aquesta paraula clau apareix en sumari. Només TV3 i Tele-5 fan referència a aquest tema en poques ocasions repartides entre els tres períodes de mostra, i cap de les dues li atorga una rellevància especial. Pel que fa a les informacions registrades amb la paraula clau *batudes*, no només tenen una presència mínima (dues unitats), sinó que en cap cas les cadenes les situen en els sumaris. Per acabar, en relació amb les condicions de vida del col·lectiu immigrant, tema molt poc recollit a la mostra analitzada, val la pena destacar que només en una ocasió és situada a sumari i ho fa la televisió autonòmica catalana, la cadena que més unitats dedica a qüestions referents a

les formes de vida, les tradicions i els hàbits dels immigrants.

Finalment, la distribució de les unitats informatives en una posició o en una altra en el curs temporal del noticiari constitueix un altre criteri de jerarquització informativa. En aquest punt, s'observa una gran diferència entre TVE-1 i Antena 3 TV d'una banda, i TV3 i Tele-5 de l'altra. Les dues primeres s'ajusten a la línia general observada i ubiquen la meitat de les seves notícies en el primer terç i l'altra meitat en el segon. TV3 i Tele-5 les distribueixen al llarg de l'informatiu, reserven el gruix per al segon terç (pràcticament la meitat de les unitats informatives) i ubiquen l'altra meitat entre el primer i el tercer. A més d'aquesta similitud, aquestes són les dues cadenes que més volum d'informació emeten sobre la immigració, i aquelles que paren més o menys atenció, segons el cas, a temes de fons del fenomen (forma de vida, tradicions, integració, etcètera).

3.3. Repertori de fonts i tractament de les notícies

La identificació de les fonts (tant pel que fa a les notícies com en el cas específic de les imatges) mereix una especial atenció teòrica i empírica en una investigació centrada en la contribució dels mitjans en la construcció i definició dels problemes públics. A partir de la teoria dels "event-driven problems" (Lawrence, 2000), s'ha elaborat una tipologia que permet definir el tipus de fonts de què se serveixen les informacions periodístiques analitzades i, en conseqüència, el tipus de conflicte objecte d'atenció a partir del seu nivell de previsibilitat. L'autora distingeix entre dos models de construcció periodística: el model *institutionally-driven* (és a dir, el model oficial, en què la informació procedeix de fonts oficials i institucionals, caracteritzada per un nivell més alt de previsibilitat) i el model *event-driven* (els fets accidentals no previstos en què el periodisme es veu obligat a buscar i interrogar les fonts d'informació entre els mateixos protagonistes dels fets). L'origen de les imatges té també un interès obvi per als propòsits de l'anàlisi. Sovint la disponibilitat d'imatges sobre el fet és el que en determina la inclusió i la posició en el sumari o en el noticiari.

En primer lloc, les notícies relatives a la immigració recollides per les cadenes durant el període analitzat presenten una distribució força equilibrada pel que fa a nivell de previsibilitat, i la majoria són de caràcter previsible (en gairebé un 40% dels casos). Els fets previstos i els no previstos

presenten un nivell pràcticament simètric. Si aprofundim en cadascuna de les cadenes analitzades, podem afirmar que Tele-5 és la que tendeix a mostrar més fets previsibles respecte al total d'informacions i Antena 3 TV és la cadena que més notícies presenta com a no previstes. El cas de TVE-1 és el més equilibrat (cal tenir en compte el nombre escàs d'unitats analitzades per aquesta cadena), i TV3 destaca pel nombre escàs d'unitats no previstes incloses. Aquest fet es contradiu amb la presència institucional en la cobertura periodística, que, en tots els casos i especialment en el cas de Tele-5, és mínima.

En segon lloc, si analitzem el tipus de fonts informatives utilitzades, veiem que un 65% de les unitats utilitzen fonts oficials (entre les que trobem fonts parlamentàries, governamentals, judicials i policials), mentre que el 35% restant n'utilitza de no oficials (protagonistes, organitzacions civils, familiars, veïns, altres mitjans de comunicació, etcètera). Mentre que les fonts oficials són mencionades explícitament en gairebé un 82% dels casos, no succeeix així quan es tracta de fonts no oficials, en la major part dels casos no citades. En aquest sentit, però, l'excepció es troba en la cadena autonòmica catalana, única en invertir les proporcions i en mencionar les fonts no oficials en 5 dels 7 casos totals.

D'altra banda, pel que fa al contingut visual de les unitats informatives, en gairebé tots els casos les imatges utilitzades procedeixen de la redacció o d'un reporter/a o corresponsal. La proporció per a cadascuna d'aquestes dues opcions, però, és diferent en cada cadena. Mentre que Antena 3 TV i TV3 presenten un equilibri entre totes dues, a Tele-5 i TVE-1 podem observar tendències inverses: TVE-1 opta molt poques vegades pel reporter/a o corresponsal i Tele-5 no utilitza gairebé mai imatges procedents de la redacció. Algunes cadenes, a més, opten en algunes ocasions per l'arxiu (és el cas de TV3) i esporàdicament per agències (Tele-5 i Antena 3 TV), per la policia (una unitat a Antena 3 TV, Tele-5 i TV3) o per una font *amateur* (una sola ocasió en el cas de Tele-5). En tots els casos, la valoració de l'accés a les fonts és pràcticament sempre neutra (només hi ha dos casos en què es pot definir com a positiva).

Finalment, i en el context d'aquest epígraf, val la pena constatar algunes dades relatives a la utilització de determinats actors periodístics per introduir i conduir la unitat.

Malgrat que podem observar petites diferències en cadascun dels casos, les cadenes analitzades utilitzen fonamentalment el conductor/a i el reporter/a en *off* per a la introducció periodística de les unitats relacionades amb el tema objecte d'estudi (en un 90 % i un 72 % del casos, respectivament). L'ús del conductor/a en *off* també és important en els casos de TV3 i d'Antena 3 TV, tot i que menys que les dues opcions anteriors. L'absència pràcticament absoluta de corresponsals per a les unitats dedicades a la immigració revela la naturalesa puntual d'aquest tipus d'informacions.

3.4. Els temes associats a la immigració

Els tres grans temes associats a la immigració identificats en la mostra estudiada són les polítiques d'immigració (que inclouen projectes legislatius, expulsions i legalitzacions i tramitació de permisos), el plantejament de la immigració com a fenomen social (per l'alta freqüència d'informacions relacionades amb estadístiques i estudis) i l'ensenyament (a través de les xifres d'escolarització i de les informacions sobre integració a les aules). Els resultats a aquest nivell estan condicionats per la incidència de tres dels grans fets que es produeixen al llarg dels dos períodes mostrals amb una xifra més elevada d'unitats relacionades amb el tema objecte d'estudi: la presentació de l'*Anuario de la Inmigración en España* el mes de juliol de 2003, la reforma de la Llei d'estrangeria i l'inici del curs escolar el setembre del mateix any. En efecte, si observem els resultats parcials referents al tercer període de mostra, que acull l'inici del curs escolar i el moment d'aprovació de la reforma legislativa, ens adonem que el grau de coincidència entre les diverses cadenes analitzades a l'hora de configurar les agendes informatives corresponents és molt superior al dels dos períodes anteriors.

Si aprofundim en les tres grans categories que agrupen tota la relació de paraules clau elaborada¹⁰, els resultats es poden desglossar amb més detall. En primer lloc, el recompte de presències dels termes agrupats sota la categoria *Temes/accions* ens permet establir en quines activitats o tipus de fets s'emmarca més sovint el fenomen de la immigració. En segon lloc, la comptabilització de les presències dels mots ubicats en el camp *Actors socials*, en canvi, ens permet aprofundir en quines són les parts que entren en joc en el marc d'acció en qüestió. Finalment, la

Referència sociogeogràfica de la unitat de contingut completa la classificació temàtica de les agendes informatives i situa en un espai determinat els fets i/o els protagonistes.

Tot i que l'agenda informativa de la immigració a les diverses cadenes analitzades inclou temes i jerarquitzacions diverses, l'anàlisi de les unitats informatives seleccionades permet constatar la presència de categories temàtiques que s'afegeixen als tres grans temes esmentats (polítiques d'immigració/legislació, immigració com a fenomen social i ensenyament). A través dels resums de les unitats recollides i, sobretot, mitjançant la relació de termes clau sobre la presència de la problematització de la immigració agrupats sota la categoria *Temes/accions*, s'observa, per ordre de més a menys volum, la presència de notícies relacionades amb: les estadístiques sobre presència d'immigrants a Espanya, el debat polític sobre la Llei d'estrangeria, l'impacte de la immigració en les xifres de l'ensenyament obligatori (només en les dates de setembre en què es feu l'estudi), el desplaçament a través de les fronteres i de la geografia espanyola, i alguns fets diversos associats a la delinqüència amb algun punt de notorietat per al tractament periodístic, com ara la desarticulació de bandes d'estrangers, el contraban, els matrimonis fraudulents, etc. (cal advertir que en les televisions s'usa la nacionalitat en aquestes notícies, no la condició de persona immigrada).

Pel que fa als actors socials, la relació de termes amb més aparicions està encapçalada per la immigració com a col·lectiu (com es desenvoluparà més endavant), per la policia en segon lloc i pel Govern espanyol. També són nombroses les aparicions de menors immigrants, de delinqüents, de grups organitzats o màfies i dels immigrants com a individus. La referència sociogeogràfica de les unitats de contingut és predominantment espanyola i catalana i també d'àmbit local i municipal.

Pel que fa a la identificació territorial del tema o dels protagonistes, només en 17 unitats de la mostra total (i en 19 ocasions) s'identifiquen procedències no espanyoles. D'aquestes referències, només quatre corresponen a les cadenes que ens ocupen en aquest article: dues per Tele-5 i una per TV3 i per Antena 3 TV. Les dues mencions de Tele-5 i la d'Antena 3 TV identifiquen el tema o el/la protagonista com a *subsaharià*. En el cas de TV3, la referència territorial és *asiàtica*.

3.5. Els personatges principals

L'estudi del personatge que rep més cobertura a la unitat s'ha dut a terme a partir d'una tipologia que diferencia entre els personatges individuals (classificant-los segons gènere, edat o condició nacional), els personatges col·lectius (que poden ser socials, ONG o altres tipus) i els personatges institucionals (que inclouen la política i els parlaments dels diversos àmbits geopolítics, el poder judicial, el sindicalisme, la jerarquia eclesiàstica, l'activitat empresarial i financera, la científica i tècnica, la intel·lectual i artística, el periodisme i la comunicació social, la delinqüència, el terrorisme, l'esport i els espectacles). Les cadenes analitzades tendeixen a identificar el personatge principal de les seves informacions com a col·lectiu (en un 63,8% dels casos), mentre que els personatges institucionals i els individuals (amb una presència d'un 20,7% i un 15,5% respectivament) queden en un segon i tercer lloc molt igualats. La cadena que més remarca aquesta tendència és TV3, els informatius de la qual, almenys en el període analitzat, no presenten cap personatge com a individu i molt pocs casos identificat com a institucional (4 de 18, un 22,2%). La cadena que inclou més volum d'unitats o històries protagonitzades per un personatge presentat com a individu és Antena 3 TV. Els noticiaris d'aquest canal són, a més, els que més equilibri presenten en la distribució de les tres categories. Tot i que Tele-5 i TVE-1 segueixen una línia similar, TVE-1 s'acosta més a Antena 3 TV pel pes atorgat a les històries individuals, mentre que Tele-5 s'assimila a TV3 per la presència del personatge col·lectiu.

Tenint en compte que la immigració es dibuixa principalment com a col·lectiu, resulta interessant aprofundir en la categorització i analitzar quin tipus de personatge col·lectiu té més presència. A aquest nivell, els resultats són més homogenis. Tele-5, TVE-1 i Antena 3 TV dibuixen tots els col·lectius com a col·lectius socials. Només TV3 presenta quatre unitats de les catorze en les que el personatge col·lectiu és d'un altre tipus, especialment una ONG (dues unitats). Pel que fa al personatge institucional, en línies generals, en la meitat dels casos es tracta de la política del Govern espanyol, seguit d'un 15% per la política autonòmica. La resta es distribueix entre els parlaments autonòmics, la política de la Unió Europea, la política estrangera, el sindicalisme i altres.

3.6. Les cadenes de televisió com a selectors i narradors

L'estudi de l'agenda de la immigració de cada cadena posa en evidència algunes diferències dignes de destacar en les seves funcions de selectors i narradors. Les dues cadenes públiques (TVE-1 i TV3) plantegen la conflictivitat principalment en termes de polítiques públiques sobre la immigració i com a fenomen social. La cadena autonòmica, però, es diferencia de l'estatal tant pel volum de temps dedicat a les informacions relacionades amb l'objecte d'estudi, com per la gran diversitat d'unitats dedicades a temes relatius a les cultures i els estils de vida de comunitats immigrants, les dificultats per a la contractació i les denúncies d'organismes com SOS Racisme i Amnistia Internacional. D'altra banda, les dues cadenes privades espanyoles inclouen un major nombre de casos relacionats amb les accions policials, la delinqüència i els atacs i les agressions, emfasitzant la presència a Tele-5 d'unitats relacionades amb els desplaçaments de la immigració, i el desenvolupament d'informacions relatives a les polítiques públiques en el cas d'Antena 3 TV.

D'altra banda, l'anàlisi del volum d'informació i dels temes relacionats amb la immigració a cada cadena ha de prendre en consideració alguns factors contextuals que permeten una valoració més ajustada del paper de les cadenes en la construcció de la imatge pública de la immigració. Així, el marc general de la programació, el context dels grans temes de l'agenda mediàtica i l'entorn informatiu recollit per la premsa ofereixen elements significatius en aquest sentit.

En primer lloc, i tal com constaten els estudis de programació que s'inclouen en aquest mateix número de *Quaderns*, les dues televisions públiques analitzades, TVE-1 i TV3, disposen en les seves graelles d'espais complementaris dels informatius, en els quals desenvolupar més exhaustivament alguns temes plantejats en els noticiaris, o bé completar el ventall de la seva agenda informativa per mitjà de reportatges. Les dues televisions privades, Antena 3 TV i Tele-5, per contra, han d'emplaçar tota la seva proposta informativa en els noticiaris, per manca d'altres programes complementaris. Aquest fet pot contribuir a explicar les diferències detectades en la manera de cobrir les informacions i la pròpia selecció de les notícies.

En segon lloc, de forma semblant en tots els canals de

televisió, l'existència d'altres grans temes d'actualitat dificulta la presència d'informacions relatives al tema que ens ocupa. Així, mentre que els prolegòmens bèl·lics a l'Iraq dominen àmpliament els noticiaris durant el mes de febrer i contribueixen a la sequera de notícies sobre la immigració, el juliol i el setembre recullen un volum superior d'unitats per la força de les notícies del tema que s'imposen a d'altres: en concret, el pacte entre PP i PSOE per una nova Llei d'immigració i l'inici del curs escolar en què la presència de nens i nenes immigrants es converteix en un dels elements informatius clau en tots els mitjans.

I en tercer lloc, resulten molt significatives les diferències entre televisió i premsa en la cobertura i el tractament de la immigració en els tres períodes examinats. En efecte, cal destacar algunes notícies que la premsa escrita va recollir i en canvi van tenir una presència nul·la o molt escassa en els informatius convencionals dels canals de televisió. Durant la mostra corresponent al mes de febrer, competint amb altres grans temes (Iraq), van quedar fora dels noticiaris propostes polítiques com la del Ministeri de l'Interior sobre programes per al retorn voluntari d'immigrants, o la de la Generalitat de Catalunya, que subvencionava escoles privades per a l'acollida d'infants immigrants. Malgrat que van ser recollides en tots els principals diaris de l'Estat espanyol, les declaracions d'Ana Botella, esposa del president del Govern espanyol, José María Aznar, en les quals associava inseguretat ciutadana i immigració il·legal, no van ser incloses en cap dels informatius de les cadenes analitzades. En la mostra de juliol, les informacions del debat sobre l'estat de la nació al parlament espanyol no van recollir cap de les intervencions sobre les polítiques sobre immigració, ni el resultat d'una enquesta segons la qual el 58% dels espanyols vinculaven inseguretat i immigració. En el marc específic de Catalunya, crida l'atenció l'absència en l'agenda informativa de TV3 de tres temes que recollien tots els diaris catalans en aquells dies: les crítiques i denúncies per l'enviament d'immigrants sense papers a Lleida ordenat pel Govern espanyol, les conseqüències per als immigrants dels desallotjaments i enrunaments de les casernes de Sant Andreu, i les declaracions d'Artur Mas i Jordi Pujol en relació amb la necessitat d'aprendre el català com a requisit per legalitzar-los¹¹. En aquesta mateixa línia, durant la mostra corresponent al mes de setembre, no queda recollida a cap de les cadenes analitzades (ni a la televisió catalana) la

informació present en tots els diaris sobre l'anunci del Govern català d'instaurar un acte oficial d'adhesió dels immigrants per obtenir-ne el reconeixement.

4. Conclusions

Com a aspectes més significatius de l'estudi exploratori sobre la construcció de l'agenda televisiva de la immigració a Espanya, desplegat el 2003 a partir de tres mostres de noticiaris informatius de les cadenes espanyoles TVE-1, Antena 3 TV, Tele-5 i l'autònoma catalana TV3, podem destacar els punts següents.

En primer lloc, i pel que fa a la cobertura de la problemàtica de la immigració, sorprèn el nombre escàs d'unitats informatives de les quatre cadenes dedicades a aquesta temàtica. En les tres mostres considerades, que totalitzaven sis setmanes, el temps relatiu destinat al tema era d'1,86 % (del total dels noticiaris) a Tele-5, d'1,44 % a TV3, d'1,24 % a Antena 3 TV i de 0,57 % a TVE-1. El cas de TVE-1, la cadena pública espanyola, resulta especialment eloqüent per la manifesta falta d'interès en la cobertura d'una problemàtica progressivament present en la vida pública.

Segonament, si posem en relació les fonts i el tractament de les notícies, observem que més de dues terceres parts de les unitats informatives (un 65 %) procedeixen de fonts oficials. Tot i que una meitat aproximadament de les notícies sobre immigració deriven de fets no previsibles o no previstos, la gran dependència de la informació en aquest punt respecte de les fonts oficials suggereix una diligència baixa o una inhibició clara de les cadenes en la presa en consideració, com a tema central de la vida pública, de les noves circumstàncies de la immigració.

En tercer lloc i malgrat l'apreciació anterior, la televisió no ignora del tot el nou fenomen que trasbalsa la societat espanyola. Els personatges i els temes de la immigració comencen a aflorar a la superfície de l'agenda. En efecte, el conjunt de les quatre cadenes analitzades tendeix a identificar el personatge principal de la immigració en un 64 % dels casos com a *col·lectiu d'immigrants*, més que com a

personatges institucionals (en un 20 %) o com a *problemes individuals* (en un 15 %). I quant als temes principals associats a la immigració, les mostres n'identifiquen tres de més importants: la legislació i les polítiques d'immigració (concretades en les informacions sobre la Llei d'estrangeria), les grans xifres i la immigració com a fenomen social (que es materialitza en la presentació d'un informe sobre l'estat de la immigració) i la immigració en relació amb l'ensenyament (sobretot arran de l'inici del curs escolar).

En quart lloc, la condició singular de cada cadena com a selectora i narradora dels temes de la immigració també s'apunta a molts nivells. S'observa una diferenciació consistent entre públiques i privades en la predisposició a determinats enquadraments dels conflictes immigratoris. Les cadenes públiques (TVE-1 i TV3) plantegen la conflictivitat en termes de polítiques públiques que cal aplicar a la immigració com a nou fenomen social. Les privades (Tele-5 i Antena 3 TV) tendeixen a emfasitzar els aspectes del conflicte més susceptibles de dramatitzar i espectacularitzar, com ara accions policials, delinqüència, agressions, desplaçaments, etc.

Finalment, la comparació de l'agenda temàtica de la immigració durant els tres períodes de la mostra entre les quatre cadenes de televisió i la premsa escrita amb una cobertura o difusió similar en conjunt, suscita interrogants sobre el grau de reducció de l'agenda televisiva. La qüestió no és pas si el conjunt de la premsa aborda i tracta amb molta més amplitud i profunditat els temes de la immigració, cosa òbvia. La qüestió que aquest estudi deixa sobre la taula és fins a quin punt les cadenes analitzades, públiques i privades, van dedicar durant el 2003 l'atenció i la consideració que la problemàtica de la nova immigració requeria, i que la premsa va detectar en gran part. Hi ha temes i debats d'importància que no aconsegueixen d'entrar a l'agenda de la televisió. La conclusió provisional que aquest estudi suggereix és que, en general, les cadenes de televisió majoritàries no van ser prou diligents durant el 2003 en la cobertura informativa i en la definició d'una agenda suficientment representativa dels nous problemes i reptes de la immigració.

Notes

- 1 El projecte *La televisión y la construcción de una imagen pública de la inmigración en España* obtingué un ajut PGC-MCYT del Ministeri de Ciència i Tecnologia del Govern espanyol en la convocatòria de 2001 i fou liderat pel grup consolidat UNICA de la Universitat Pompeu Fabra, sota la direcció, com a investigador principal, del doctor Josep Gifreu. Col·laboraren també en alguna fase del projecte els investigadors i investigadores següents: Agustín García Mantilla (Universidad Complutense de Madrid), María Ángeles González Abrisketa i Rosa María Martín Sabarís (Universidad del País Vasco), Aurora Labio Bernal (Universidad de Sevilla), Rosanna Mestre (Universitat de València) i Francisco Javier Vaz (Universidad de Santiago de Compostela). El projecte va comptar amb la col·laboració activa dels serveis tècnics del Consell de l'Audiovisual de Catalunya per obtenir còpies de les mostres televisives de les quatre cadenes analitzades.
- 2 Vegeu la síntesi d'aplicacions en la presentació de l'annex 1.
- 3 Vegeu els exemples d'ALTHEIDE (1976), TUCHMAN (1978), GANS (1979), GITLIN (1980), GRABER (1980), BENNET (1983).
- 4 Vegeu EDELMAN, M. (1971, 1988); GUSFIELD, J. (1981); KINGDON, J. W. (1984); PALETZ, D. L. (1987); BEST, J. (1988); ERICSON, R. V., BARANEK, P. M., I CHAN, J. B. L. (1989).
- 5 Vegeu especialment IYENGAR, Sh. i KINDER, D. R. (1987); IYENGAR, Sh. (1991); MCCOMBS, M., SHAW, D. L. i WEAVER, D. (1997).
- 6 ALTHEIDE (1996) i CASSETTI i DI CHIO (1999)
- 7 Vegeu l'annex 1
- 8 Vegeu l'annex 2
- 9 Els diaris que van ser objecte de seguiment en el període comprès entre novembre de 2002 i setembre de 2003 són:
ABC, El Mundo, El País, La Razón i La Vanguardia (d'àmbit estatal); *El Periódico de Catalunya, Avui, Regió 7, Diari de Tarragona i Diari de Terrassa* (d'àmbit català); *Diario de Burgos i Diario de Navarra* (d'àmbit regional espanyol), *Expansión, Expansión Cataluña, Cinco Días* (econòmics); i *Le Figaro i Le Monde Diplomatique* (d'àmbit internacional).
- 10 Vegeu l'annex 2 per a la distribució dels termes en les tres categories (*Temes/accions, Actors socials i Referència sociogeogràfica*) i consulteu l'epígraf 2.3. dedicat a les estratègies de la recerca per a un desenvolupament més aprofundit d'aquesta relació.
- 11 Segons l'informe del CAC "Informacions sobre immigració aparegudes en els teleinformatius d'àmbit català durant els anys 2002, 2003 i 2004", TV3 recull les informacions sobre els immigrants a Alcarràs a partir del 15 de juliol de 2003, dos dies després de la data de finalització de la nostra mostra de juliol. D'altra banda, pel que fa a les informacions relatives a les casernes de Sant Andreu, és important destacar que malgrat que segons el CAC, TV3 informa sobre l'inici de la desratització i l'enderrocament dels edificis els dies 3, 9 i 10 de juliol, la nostra anàlisi no les inclou a la mostra ja que no tracten específicament la relació d'aquests fets amb la immigració, objecte del nostre estudi.
La publicació del CAC, que no es va poder tenir en compte en el moment d'elaborar l'informe ja que data del 13 d'abril de 2005, analitza la presència de les informacions sobre immigració als teleinformatius de migdia i vespres de les cadenes d'àmbit estatal (TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV), d'àmbit autonòmic (TV3 i K3/33) i de les emissores locals de Barcelona BTV i Citytv.

Bibliografia

- ALTHEIDE, D. L. *Creating reality: How TV news distorts events*. Beverly Hills (California): Sage, 1976.
- ALTHEIDE, D. L. *Quantitative media analysis*. Thousand Oaks (California): Sage, 1996.
- BENNET, W. L. *News: The politics of illusion*. London, New York: Longman, 1983.
- BEST, J. *Images of issues: Typifying contemporary social problems*. New York: Aldine de Gruyter, 1988.
- CASSETTI, F.; DI CHIO, F. *Análisis de la televisión: instrumentos, métodos y prácticas de investigación*. Barcelona: Paidós, 1999.
- EDELMAN, M. *Politics as symbolic action*. New York: Academic Press, 1971,
- EDELMAN, M. *Constructing the political spectacle*. Chicago: University of Chicago Press, 1988
- ENTMAN, R. "Framing toward clarification of a fractured paradigm", *Journal of Communication*, 43-4, 1993, pp 51-58.
- ERICSON, R. V.; BARANEK, P. M. ; CHAN, J. B. L. *Negotiating control: A study of news sources*. Toronto: University of Toronto Press, 1989.
- GANS, H. J. *Deciding what's news*. New York: Pantheon, 1979.
- GIFREU, J.; PALLARÈS, F. (EDS). *Comunicació política i comportament electoral a les eleccions autonòmiques de 1995 a Catalunya*. Barcelona: Mediterrània, 1998.
- GIFREU, J.; PALLARÈS, F. (EDS.). *La campanya més disputada: Mitjans, partits i ciutadans a les eleccions catalanes del 1999*. Barcelona: Pòrtic, 2001.
- GITLIN, T. *The whole world is watching*. Berkeley: University of California Press, 1980.
- GOFFMAN, E., *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Boston, Northeastern University Press, 1974
- GRABER, D. *Crime news and the public*. New York: Praeger, 1980.
- GUSFIELD, J. *The culture of public problems*. Chicago, University of Chicago Press, 1981
- IYENGAR, SH.; KINDER, D. R. *News that matters: Television and American opinion*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1987.
- IYENGAR, SH. *Is anyone responsible? How television Frames political issues*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1991.
- KINGDON, J. W. *Agendas, alternatives, and public policies*. New York, Harper Collins, 1984.
- LAWRENCE, R.G. *The Politics of Force. Media and the Construction of Police Brutality*, Berkeley (LA)-London, University of California Press, 2000.
- MCCOMBS, M.; SHAW, D. L.; WEAVER, D. (EDS.). *Communication and democracy: exploring the intellectual frontiers in agenda-setting*. Mahwah (N.J.): Lawrence Erlbaum, 1997.
- PALETZ, D. L. (ED.). *Political communication research: Approaches, studies, assesments*. Norwood (N.J.): Ablex, 1987.
- REESE, S. D.; GANDY, O. H.; GRANT, A. E. (EDS.). *Framing Public Life*. Mahwah (NJ)-London, Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
- TUCHMAN, G. *Making news: A study in the construction of reality*. New York: Free Press, 1978

Annexos

ANNEX 1

GRAELLA PER ANALITZAR LA IMMIGRACIÓ EN ELS NOTICIARIS TELEVISIUS A ESPANYA

Josep Gifreu i Joan M. Corbella

Presentació

Aquesta graella d'anàlisi dels noticiaris televisius, concebuda específicament per aplicar al projecte d'investigació *La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espanya*, és una nova versió de la graella base desenvolupada durant anys en el si del grup UNICA de la Universitat Pompeu Fabra per estudiar l'agenda dels noticiaris televisius. Entre les aplicacions de la graella base cal destacar l'elaboració de diversos projectes competitiu i de contractes d'investigació, i concretament: tres estudis sobre l'agenda política en les campanyes electorals al Parlament de Catalunya (eleccions de 1995, 1999 i 2003), dos treballs sobre la imatge de Catalunya (1999) i la identitat d'Espanya en els noticiaris de les cadenes espanyoles (2001), un treball sobre el format i l'agenda dels noticiaris a Espanya (1996) i un estudi comparat sobre els noticiaris europeus i la transformació dels espais públics nacionals (1994).

1. IDENTIFICACIÓ DE LES PARAULES CLAU

2. IDENTIFICACIÓ DE LES UNITATS D'ANÀLISI

2.0. NÚMERO UNITAT

2.1. IDENTIFICACIÓ CANAL TELEVISIÓ

2.1.1. Noticiari televisiu (NT):

2.1.1.1. Migdia-tarda

2.1.1. 2. Tarda-nit

2.1.1. 3. Canal:

Antena 3 TV

Tele-5

TVE-1

TV3-K3/33

2.1.2. Data (dia/mes/any)

2.1.3. Dia de la setmana

2.1.4. Horari d'emissió

2.1.5. Incidències

2.1.6. Durada, posició i ordre en el NT

2.1.6.1. Durada

2.1.6.2. Sumari (sí) (no)

2.1.6.3. Número de sumari (1) (2) (3) (4) (altres)

2.1.6.4. Ordre d'aparició de la unitat en el NT

2.1.6.5. Bloc (per ¼ hora) 1r, 2n, 3r

2.2. IDENTIFICACIÓ DEL GÈNERE

2.2.1. Unitats informatives

2.2.2. Unitats d'opinió

2.2.3. Documentació

2.3. IDENTIFICACIÓ DE L'ACTOR PERIODÍSTIC

2.3.1. Conductor/a

2.3.2. Reporter/a

- 2.3.3. Corresponsal
- 2.3.4. Conductor/a en *off*
- 2.3.5. Reporter/a en *off*
- 2.3.6. Corresponsal en *off*

2.4. RESUM DE LA UNITAT INFORMATIVA

2.5. IDENTIFICACIÓ DEL PERSONATGE PRINCIPAL

[Tipologia de personatges]

2.5.1. Individu

- 2.5.1.1. Gènere (home/dona)
- 2.5.1.2. Edat (infant/adolescent/jove/adult/ancià)
- 2.5.1.3. Condició nacional (espanyol/no espanyol; si no espanyol: europeu comunitari europeu extracomunitari / africà / asiàtic / americà / etc.)

2.5.2. Col·lectiu

- 2.5.2.1. Tipus
 - ONG, associacions no governamentals
 - Social (veïnals, religiosos, d'estudiants, etc.)
 - Altres
- 2.5.2.2. Nom o descripció

2.5.3. Institucional

- 2.5.3.1. Política Govern espanyol
- 2.5.3.2. Política autonòmica
- 2.5.3.3. Política local
- 2.5.3.4. Política Unió Europea
- 2.5.3.5. Política estrangera
- 2.5.3.6. Poder legislatiu
- 2.5.3.7. Parlamentari Govern espanyol
- 2.5.3.8. Parlamentari autonòmic
- 2.5.3.9. Parlamentari europeu
- 2.5.3.10. Poder judicial
- 2.5.3.11. Sindicalisme
- 2.5.3.12. Jerarquia eclesiàstica
- 2.5.3.13. Activitat empresarial i financera
- 2.5.3.14. Universitat i/o activitat científica i tècnica
- 2.5.3.15. Activitat intel·lectual i artística
- 2.5.3.16. Periodisme i comunicació social
- 2.5.3.17. Delinqüència
- 2.5.3.18. Terrorisme
- 2.5.3.19. Esports
- 2.5.3.20. Espectacles
- 2.5.3.21. Altres

2.6. IDENTIFICACIÓ TEMA PRINCIPAL

[Cal elaborar tipologia de temes principals a partir de paraules clau, fins a un màxim de quatre]

3. IDENTIFICACIÓ DE LES FONTS (DE NOTÍCIES I D'IMATGES)

3.1. TIPUS DE CONFLICTE OBJECTE D'ATENCIÓ

3.1.1. Nivell de previsibilitat

- 3.1.1.1. Esdeveniment previsible (continuació o desenvolupament)
- 3.1.1.2. Esdeveniments previstos (agenda, conferències de premsa, etc.)
- 3.1.1.3. Esdeveniment no previst
- 3.1.1.4. Altres

3.1.2. Cobertura periodística

- 3.1.2.1. Cobertura amb presència institucional
- 3.1.2.2. Cobertura sense presència institucional

3.1.3. Nivell de novetat

- 3.1.3.1. Conflict e nou
- 3.1.3.2. Conflict e en desenvolupament

3.1.4. Intervenció del canal de TV

- 3.1.4.1. Originat pel canal de TV
- 3.1.4.2. No originat pel canal de TV

3.2. FONT INFORMATIVA

3.2.1. Font oficial

3.2.1.1. Tipus:

- 3.2.1.1.1. Parlament
- 3.2.1.1.2. Govern
- 3.2.1.1.3. Poder Judicial
- 3.2.1.1.4. Policia
- 3.2.1.1.5. Altres (cal especificar)

3.2.1.2. Àmbit de competència:

- 3.2.1.2.1. Local
- 3.2.1.2.2. Autonòmic
- 3.2.1.2.3. Estatal
- 3.2.1.2.4. Europeu
- 3.2.1.2.5. Internacional

3.2.2. Font no oficial

- 3.2.2.1. Protagonistes de la notícia
- 3.2.2.2. Organització civil (cal especificar)
- 3.2.2.3. Familiars

- 3.2.2.4. Veïns
- 3.2.2.5. Altre mitjà de comunicació (cal especificar)
- 3.2.2.6. Altres (cal especificar)

3.3. ESMENT DE LA FONT

- 3.3.1. Referència explícita
- 3.3.2. Referència implícita
- 3.3.3. Sense referència

3.4. IMATGES

3.4.1. ORIGEN DE LES IMATGES

- 3.4.1.1. Redacció
- 3.4.1.2. Reporter/a o corresponsal propi/a
- 3.4.1.3. Agència de notícies (cal especificar)
- 3.4.1.4. Altre canal (cal especificar si consta)
- 3.4.1.5. Policia
- 3.4.1.6. Amateur
- 3.4.1.7. Arxiu
- 3.4.1.8. No especificades
- 3.4.1.9. Altres

3.4.2. VINCULACIÓ DE LES IMATGES AL TEMA

- 3.4.2.1. Són un complement addicional
- 3.4.2.2. Il·lustren gràficament el tema (mapes, gràfics, etc.)
- 3.4.2.3. Constitueixen el tema de la unitat
- 3.4.2.4. Dades biogràfiques
- 3.4.2.5. Altres

3.5. VALORACIÓ DE L'ACCÉS A LES FONTS

- 3.5.1. Valoració positiva
- 3.5.2. Valoració negativa
- 3.5.3. Valoració neutra
- 3.5.4. Sense valoració

4. ANÀLISI DE L'ENUNCIACIÓ

4.1. ACTITUD I COMPORTAMENT DEL LOCUTOR

- 4.1.1. Implicació explícita del “nosaltres exclusiu”
- 4.1.2. Implicació implícita del “nosaltres exclusiu”
- 4.1.3. Implicació explícita del “nosaltres inclusiu”

- 4.1.4. Implicació implícita del “nosaltres inclusiu”
- 4.1.5. Comportament neutre del/de la locutor/a

4.2. TERRITORIALITZACIÓ DE LA INFORMACIÓ

- 4.2.1. Informació neutra
- 4.2.2. El referent implícit és l'estatal
- 4.2.3. El referent explícit és l'estatal
- 4.2.4. El referent implícit és el de la comunitat autònoma
- 4.2.5. El referent explícit és el de la comunitat autònoma
- 4.2.6. El referent implícit és el de la Unió Europea
- 4.2.7. El referent explícit és el de la Unió Europea
- 4.2.8. El referent implícit és l'estranger
- 4.2.9. El referent explícit és l'estranger

4.3. MENCIO DEL TERRITORI

- 4.3.1. No es fa referència a la localització geogràfica
- 4.3.2. Es fa referència a l'Estat espanyol
- 4.3.3. Es fa referència a la comunitat autònoma
- 4.3.4. Es fa referència a una província
- 4.3.5. Es fa referència a una població (explícita)
- 4.3.6. Es fa referència a un país estranger (cal especificar)
- 4.3.7. Es fa referència a una regió geopolítica (cal especificar)
- 4.3.8. Es fa referència a un continent
- 4.3.9. Altres

4.4. RELACIÓ ENUNCIATIVA DE LA PROXIMITAT

- 4.4.1. Ús de locucions inclusives
- 4.4.2. Ús de locucions exclusives
- 4.4.3. Referència implícita a relacions de proximitat
- 4.4.4. Referència implícita a relacions de distància
- 4.4.5. Sense referència a la proximitat

4.5. PRESÈNCIA D'ELEMENTS INDICADORS DE CONTACTE (fàtic)

- 4.5.1. En la presentació de la unitat
- 4.5.2. En el desenvolupament de la unitat
- 4.5.3. En tots dos casos
- 4.5.4. Sense presència d'indicadors de contacte

4.6. VALORACIÓ ENUNCIATIVA DE LA UNITAT

(del locutor)

- 4.6.1. Comentari positiu explícit
- 4.6.2. Comentari positiu implícit
- 4.6.3. Comentari negatiu explícit
- 4.6.4. Comentari negatiu implícit
- 4.6.5. Valoració neutra

5. ANÀLISI DE L'AVALUACIÓ (factor "bias": positiu vs. negatiu)

- 5.1. Positiu: si només hi ha referències positives sobre una determinada acció política
- 5.2. Més aviat positiu: si hi ha més referències positives que negatives
- 5.3. Negatiu: si només hi ha referències negatives
- 5.4. Més aviat negatiu: si hi ha més referències negatives que positives
- 5.5. Mixt: si hi ha referències positives i negatives per igual
- 5.6. Neutre: si no hi ha referències, ni positives ni negatives

6. ANÀLISI DIMENSIÓ EPISÒDICA / TEMÀTICA

- 6.1. Episòdica
- 6.2. Principalment episòdica
- 6.2. Temàtica
- 6.3. Principalment temàtica

7. ANÀLISI ATRIBUCIÓ CAUSALITAT

- 7.1. Causa mecànica
 - 7.1.1. Agent intermediari (exemple: persona sota tortura)
 - 7.1.2. Màquines
 - 7.1.3. Animals ensinistrats
 - 7.1.4. Individus inconscients
- 7.2. Causa accidental
 - 7.2.1. Naturalesa
 - 7.2.2. El temps atmosfèric
 - 7.2.3. Terratrèmols
 - 7.2.4. Màquines sense control

7.3. Causa intencionada

- 7.3.1. Agressió, violència
- 7.3.2. Opressió
- 7.3.3. Conspiració
- 7.3.4. Pla d'acció

7.4. Causa inadvertida

- 7.4.1. Circumstàncies de l'intermediari
- 7.4.2. Efectes no previstos
- 7.4.3. Negligència
- 7.4.4. Falta d'atenció
- 7.4.5. Omissió

8. ANÀLISI COBERTURA

- 8.1. Cobertura estratègica
- 8.2. Cobertura més aviat estratègica
- 8.3. Cobertura política
- 8.4. Cobertura més aviat política

9. ANÀLISI DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ COM A ACTORS

- 9.1. Presa de posició explícita de la unitat sobre el tema principal
 - 9.1.1. En aquest cas, resum de la presa de posició (favorable, desfavorable, amb matisos, etc.)
- 9.2. Proposta explícita de solució del problema en qüestió
 - 9.2.1. En aquest cas, resum de la proposta
- 9.3. No hi ha presa de posició

ANNEX 2 IDENTIFICACIÓ DE LES PARAULES CLAU

L'equip d'investigació va elaborar un repertori breu de paraules clau relacionades amb els problemes de la immigració recent a Espanya. Per preparar la llista es van consultar els documents ja existents sobre la problemàtica de la immigració i es va utilitzar un mostreig suficientment

significatiu de les notícies sobre el tema en la premsa. Un cop elaborada, es van fer diversos tests de comprovació entre analistes per aplicar-la de manera correcta a les mostres de televisió.

Proposta de paraules clau per analitzar la immigració en els noticiaris televisius a Espanya

GRUP 1. ESPAI SOCIOGEOGRÀFIC

Espanya
Andalusia
Canàries
Catalunya
Galícia
Madrid
País Basc
València
Ceuta/Melilla
Estret de Gibraltar
Local/municipal
Països àrabs
Marroc
Altres Magrib
Altres
Àfrica subsahariana
Llatinoamèrica
Argentina
Colòmbia
Equador
Perú
Mèxic
Altres
Països asiàtics
Xina
Pakistan
Altres
Països de l'Europa oriental
Albània
Antiga Iugoslàvia
Rússia
Altres
Altres referències sociogeogràfiques

GRUP 2. ACTORS SOCIALS

Administració municipal/local
Administració autonòmica
Administració central espanyola
Parlament espanyol
Parlaments autonòmics
Govern espanyol
Governos autonòmics
Tribunals espanyols
Comissió Europea
Parlament europeu
Polícia/forces de l'ordre
Altres autoritats públiques
Organitzacions empresarials
Organitzacions sindicals
ONG
Església catòlica
Altres institucions religioses
Líders religiosos
Intel·lectuals
Altres líders socials
Periodistes/comunicadors
Mitjans de comunicació
Familiars
Immigrants-individus
Immigrants-col·lectius
Immigrants-menors
Individus autòctons
Delinqüents/grups/máfies

GRUP 3. TEMES/ACCIONS

Fenomen social general	Discursos sobre immigració
	Racisme
	Impacte/efecte demogràfic
	Formació d'enclavaments urbans d'immigrants
	Convivència
	Multiculturalitat
	Estudis i estadístiques
Opinions i resposta social	Racisme
	Discursos sobre immigració
	Manifestacions-protestes
	Manifestacions- actes solidaris
	Accions humanitàries
	Insults/opinions de rebuig
	Agressions i atacs
	Sondejos d'opinió
Polítiques d'immigració	Projectes legislatius
	Legalització/Permisos de residència
	Nacionalització
	Justícia
	Repatriacions/expulsions
	Batudes
	Altres actuacions governamentals i administratives
Educació	Integració escolar
	Escolarització
Pràctiques culturals	Costums i tradicions
	Conflicte entre pràctiques culturals
	Models familiars
	Pràctiques religioses
	Conflictes religiosos
Ocupació i feina	Contractació
	Atur
	Efectes en l'economia
	Qualitat dels llocs de treball
Desplaçaments	Accidents i rescats
	Pasteres
	Xarxes de transport il·legal
	Rutes d'immigració
Habitatge	Dificultats per obtenir-lo
	Condiciones de vida
Sanitat i salut	Efectes econòmics
	Malalties
	Atenció sanitària

La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió

**Xavier Ruiz Collantes, Joan Ferrés, Matilde Obradors,
Eva Pujadas i Oliver Pérez**

- *Quan la ficció televisiva recrea la realitat, projecta imatges, estereotips i marcs de referència que influeixen en la ciutadania. Per aquest motiu el seu paper és molt important a l'hora de construir i crear imaginaris sobre col·lectius específics, com ara la immigració. En aquest article es presenten els resultats d'una anàlisi comparativa de la imatge pública sobre la immigració en les sèries de producció espanyoles i catalanes, sobre la procedència, els trets físics i de caràcter, els estereotips i el rol de les persones immigrades dins les sèries de ficció, així com les estructures narratives de què formen part. Segons els autors de la recerca, una gestió adequada de la imatge de la immigració a la ficció televisiva requereix un qüestionament constant i una anàlisi profunda dels continguts i valors que es transmeten.*

Paraules clau

Televisió, immigració, imatge pública, ficció televisiva, Espanya, Catalunya

**Xavier Ruiz Collantes, Joan Ferrés, Matilde Obradors,
Eva Pujadas i Oliver Pérez**

Membres del grup de recerca UNICA/UPF

1. Introducció

En aquest article presentem els resultats principals d'una recerca al voltant de la imatge que projecten les sèries de televisió de les cadenes d'àmbit estatal i de Televisió de Catalunya sobre els immigrants. Aquest estudi forma part d'un projecte de recerca més ampli, titulat *La televisión y la construcción de una imagen pública de la inmigración en España*, finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia¹.

Aquesta part de la investigació se centra a estudiar com afecta la ficció televisiva als processos de creació d'imaginaris i prototips socials que influeixen en la forma que té el públic de percebre, pensar i viure la realitat social, en particular la manera com les telesèries de producció espanyola i catalana incideixen en la construcció d'una imatge pública de la persona immigrada, així com de les problemàtiques derivades dels processos d'immigració.

Amb aquest propòsit, es va plantejar una metodologia d'anàlisi fonamentada en la semiòtica narrativa que abordés les característiques dels immigrants que apareixen en les sèries, així com els rols narratius que exerceixen en cadascuna de les trames.

1. 1. Metodologia

La metodologia elaborada per a aquesta recerca es va materialitzar en una graella d'anàlisi. Aquesta graella, que adjuntem com a annex, va ser implementada com a base de dades informàtiques, i ofereix tres blocs d'informació fonamentals:

- El primer bloc d'anàlisi correspon a la definició de les característiques de la persona immigrada: com és físicament, quin tipus de trets temperamentals se li poden atribuir, d'on prové, etc.
- El segon bloc d'anàlisi tracta sobre la definició de les seves accions: per exemple, quines són les motivacions

que guien la seva intervenció, quin tipus de capacitats aplica per desenvolupar l'acció, quina mena d'accions desenvolupa i, finalment, quins són els estats finals o resultats de l'acció que porta a terme la persona immigrada. Efectivament, la construcció pública de la imatge de la persona immigrada no consisteix en una simple qüestió de càsting: quin tipus d'actors encarnen els immigrants i com són, sinó també a través d'allò que fan. En aquest sentit, la imatge dels immigrants que es construeix en les sèries de ficció no resulta la mateixa si, per exemple, desenvolupen activitats legals (treballen en un bar, són futbolistes) o il·legals (màfia, prostitució), si exerceixen rols directius o són treballadors subordinats o bé si es guien per motivacions de tipus passional o econòmic.

- Finalment, el tercer bloc d'anàlisi serveix per caracteritzar la imatge de la persona immigrada en funció del rol narratiu que aconsegueix en la trama, i de la relació que estableix amb la resta de rols narratius que apareixen en les trames. Així, s'analiza el context d'aparició de la figura de la persona immigrada en relació amb la resta de categories narratives. És a dir, quan la persona im-

migrada adopta el paper de protagonista de l'acció, quin tipus d'objectius sol buscar?, qui l'ajuda a aconseguir-los?, a qui s'ha d'enfrontar?, etc. Aquesta informació resulta especialment rellevant per completar la imatge construïda sobre la persona immigrada perquè permet concebre-la en un entorn d'actuació més ampli, que contribueix a caracteritzar de forma més aviat implícita però igualment significativa la imatge de la persona immigrada.

1. 2. Mostra analitzada

El corpus analitzat comprèn les sèries de producció espanyola i catalana amb participació d'almenys un personatge que representa una persona immigrada que van ser emeses durant tota una temporada televisiva, la temporada 2002-2003. Les sèries analitzades i el nombre de trames de cadascuna responen a la taula 1.

A través de les sèries que es poden observar i dins de la temporada seleccionada es van determinar com a unitats d'anàlisi totes les trames que contenien almenys un personatge que representava una persona immigrada en algun rol narratiu. El concepte *rol narratiu* s'associaria a una

Taula 1. Sèries analitzades i el nombre de trames. Temporada 2002-2003

Àmbit de difusió	Cadena	Sèrie	Nombre de trames per sèrie	Nombre de trames per cadena	Nombre de trames per àmbit de difusió
Cadenes d'àmbit estatal	Tele-5	<i>El comisario</i>	12	23	41
		<i>Hospital Central</i>	4		
		<i>Los Serrano</i>	3		
		<i>Javier ya no vive solo</i>	2		
		<i>Siete vidas</i>	2		
	Antena 3	<i>Un paso adelante</i>	11	17	
		<i>Policías</i>	5		
		<i>Código fuego</i>	1		
	TVE-1	<i>Ana y los siete</i>	1	1	
Televisió de Catalunya	TV3	<i>El cor de la ciutat</i>	12	25	25
		<i>Majoría absoluta</i>	11		
		<i>Setze dobles</i>	2		

funció específica que desenvolupa un personatge dins de l'estructura narrativa d'una trama, amb el benentès que un personatge no equival a un únic rol narratiu, sinó que un personatge pot desenvolupar diverses funcions narratives dins d'una mateixa trama.

Quant a les cadenes que van emetre ficció seriada de producció pròpia en la temporada analitzada, TV3 és la que presenta una quantitat més elevada de trames amb participació d'algun personatge que representa una persona immigrada (25 trames), però cal tenir en compte que gairebé totes les trames corresponen a la sèrie *El cor de la ciutat*, que comptava amb una periodicitat diària en l'emissió dels seus capítols, a diferència de la resta de sèries. D'altra banda, destaca la mínima presència d'immigrants en la ficció seriada de Televisión Española, amb només una trama.

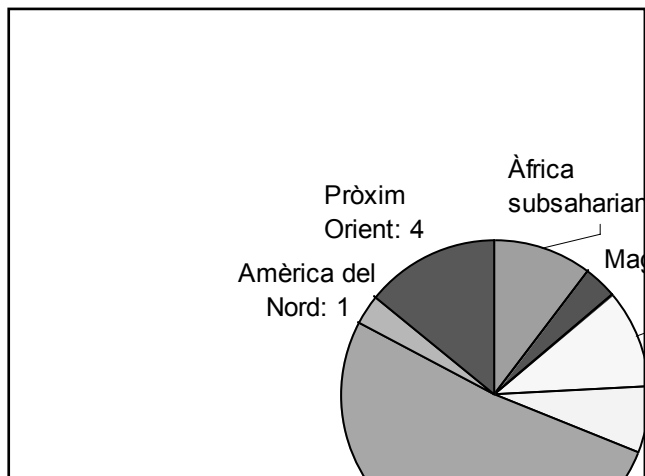
2. Anàlisi dels resultats

2. 1. Quantificació i descripció de les característiques dels personatges que representen immigrants

2. 1. 1. Cadenes d'àmbit estatal

En les 41 trames de sèries de producció espanyola analitzades hi ha 29 personatges que representen immigrants i un total de 86 rols narratius interpretats per immigrants.

Gràfic 1. Origen dels personatges immigrants a les sèries de cadenes d'àmbit estatal

El personatge més recurrent és un jove cubà de la sèrie *Un paso adelante*, anomenat Pavel. Del total de 86 rols narratius exercits per immigrants, el personatge de Pavel en representa 20, una xifra molt alta que es deu, fonamentalment, al fet que és l'únic immigrant del corpus referent a les cadenes d'àmbit estatal que actua com a personatge fix i amb notable protagonisme a la sèrie a la qual pertany.

A continuació, plantejem els resultats de l'anàlisi quant a la caracterització dels personatges que representen immigrants en les sèries espanyoles de difusió estatal, sense entrar encara en les estructures narratives, que abordarem més endavant.

- **Origen:** Per començar, el gràfic 1 posa de manifest el gran predomini de personatges que representen immigrants procedents d'Amèrica Llatina en les tele-sèries de producció espanyola durant la temporada analitzada. D'altra banda, cal relativitzar la rellevància dels quatre personatges amb origen al Pròxim Orient, ja que tots pertanyen a un sol capítol, on apareix una família del Kurdistan.

És especialment destacable el fet que dels quatre personatges d'origen africà, tres són subsaharians i només en trobem un de magribí, la qual cosa resulta paradoxal respecte al fenomen de la immigració en la realitat social espanyola. Així mateix, crida l'atenció l'absència de personatges que representen immigrants d'origen asiàtic, en contrast amb la presència important d'immigració xinesa a Espanya.

- **Trets físics:** Pel que fa als trets físics dels personatges que representen immigrants, cap raça predomina clarament sobre les altres; la majoria de personatges es troben en una edat adulta, entre els 18 i els 40 anys, i, quant al gènere, es detecta un lleuger predomini de personatges masculins.

- **Caràcter:** El caràcter dels personatges que representen immigrants, segons el corpus analitzat, sol respondre a tres variables fonamentals, associades als camps semàntics següents:

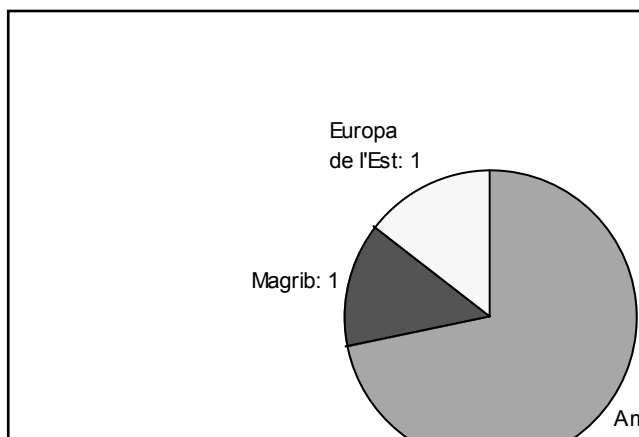
- Extravertit/da
- Seductor/a
- Ensarronador/a

En funció de l'origen, es desprèn dels resultats que els personatges llatinoamericans són seductors, extravertits i, en menor mesura, ensarronadors, mentre els personat-

ges d'origen africà queden fonamentalment adscrits al caràcter ensarronador. Respecte als immigrants europeus, els procedents de l'Europa de l'Est solen ser intel·ligents i ensarronadors i, en canvi, els originaris de l'Europa occidental són orgullosos, tradicionalistes, ambiciosos o tossuts. Els personatges del Pròxim Orient es caracteritzen amb trets fonamentalment passionals, com la gelosia o la infidelitat amorosa. Finalment, l'únic personatge immigrant dels Estats Units és definit com a arrogant i patriòtic.

- **Tipologies d'actuació:** Pel que fa al marc d'actuació característic amb què es perfila el personatge que representa una persona immigrada, destaca la presència pública gairebé nul·la dels immigrants, que acostumen a actuar en l'àmbit personal o professional i gairebé mai com a actors socials o polític/institucionals. Respecte a les professions, les ocupacions més recurrents de la persona immigrada són les relatives al sector serveis, a activitats il·legals o al marge de la legalitat (delinqüència, prostitució, etc.) i a espectacles (circ, futbol, etc.).
- **Entorn:** L'anàlisi dels entorns on transcorre l'activitat dels personatges que representen immigrants ofereix dades molt similars a les de les tipologies d'actuació, tot i que amb un grau més elevat d'àmbits públics. Malgrat això, cal destacar que en algunes esferes públiques registrades, la persona immigrada hi participa o hi assisteix per obligació o sota alguna mena de pressió —a causa d'una detenció, per sospites de culpabilitat en algun fet delictiu, etc.

Gràfic 2. Origen dels personatges que representen persones immigrades a les sèries de TVC

2. 1. 2. Televisió de Catalunya

La mostra d'anàlisi sobre les telesèries catalanes de producció pròpia comprèn totes les trames de les sèries de TVC que compten amb la presència d'algun personatge que representa una persona immigrada en la temporada analitzada. Així, en les 25 trames seleccionades es van trobar set personatges que representaven immigrants i un total de 50 rols narratius realitzats per aquests personatges. Els personatges més significatius en la temporada analitzada són Huari i Nelson a *El cor de la ciutat*, Jairo i Kòstia a *Majoria absoluta*, i Alexei a *Setze dobles*. Tot i que numèricament la quantitat de personatges que representen immigrants en les sèries de TVC és inferior a la de les cadenes d'àmbit estatal, cal tenir en compte que a les sèries catalanes aquests personatges solen tenir la condició de personatges fixos, la qual cosa fa que, quantitativament, la mostra sigui inferior però, en termes qualitius, pugui oferir resultats prou significatius.

- **Origen:** En el gràfic 2 podem observar l'origen dels personatges que representen immigrants en les trames de la mostra referent a les sèries catalanes. Es posa novament de manifest el predomini de personatges que representen immigrants procedents d'Amèrica Llatina, en aquest cas amb tres personatges d'origen equatorià i dos de cubans. Tot i així, cal assenyalar que el "pes" de dos dels personatges equatorians és moderat, ja que, de fet, un d'ells no apareix físicament en imatge. Pel que fa als països d'origen de la resta de personatges, hi trobem un marroquí i un rus. D'altra banda, igual que en les cadenes d'àmbit estatal, resulta significatiu el fet que no hi aparegui cap immigrant asiàtic, tenint en compte la important presència de la immigració xinesa no només al conjunt d'Espanya sinó també a Catalunya. Tampoc no hi trobem immigració de l'Àfrica subsahariana, ni personatges originaris de l'Europa occidental, i tampoc del Pròxim Orient i de l'Orient Mitjà.
- **Trets físics:** Pel que fa als trets físics dels personatges que representen immigrants, cap raça predomina clarament sobre les altres, i la majoria de personatges es troben en una franja d'edat entre els 25 i els 35 anys. Quant al gènere, destaca un predomini clar de personatges masculins, en una relació de 6 a 1.
- **Caràcter:** El caràcter dels personatges que representen

immigrants, segons la mostra de trames de sèries catalanes, sol respondre als camps semàntics següents:

- Generós
- Extravertit
- Seductor
- Ensarronador

En funció de l'origen, començant pels personatges que representen immigrants d'origen llatinoamericà: Jairo, l'equatorià de *Majoria absoluta*, presenta totes quatre característiques en capítols diferents, i Nelson, el cubà d'*El cor de la ciutat*, la seducció i l'extraversió. Huari, el magribí de la mateixa sèrie, és generós, es tracta d'un personatge descrit de forma força positiva, que transmet el valor de la confiança. Finalment, el rus Alexei, de *Setze dobles*, respon en diverses ocasions a les variables de generositat i seducció.

- **Tipologies d'actuació:** En aquest aspecte, els resultats en l'àmbit català de difusió són similars als de les cadenes d'àmbit estatal, atès que cap dels personatges que representen immigrants exerceix cap càrrec públic ni cap acció puntual com a representant social, polític o institucional.

Dins de l'àmbit privat, en la distinció entre la tipologia personal i la professional, els personatges que representen immigrants es caracteritzen molt més sovint en funció de relacions personals que no pas per la seva dimensió professional. Destaca especialment, en les telesèries catalanes, l'èmfasi que es posa a projectar la integració dels immigrants en l'àmbit familiar, sobretot a *El cor de la ciutat*.

- **Entorn:** En l'entorn on actuen els personatges que representen immigrants té un clar predomini l'esfera privada, sobretot l'àmbit familiar, i només en un cas trobem l'esfera institucional: un jutjat. Pel que fa als espais d'actuació, en coherència respecte als resultats anteriors, la casa és l'espai on la persona immigrada apareix amb més freqüència. Tot i així, es troba un major nombre de referències d'àmbit laboral pel que fa als espais físics que no pas a les classificacions sobre les esferes d'actuació. Això ve donat perquè les esferes d'actuació estan més estretament relacionades amb el contingut de la trama, i els espais físics on veiem la persona immigrada no ho estan necessàriament.

2. 1. 3. Anàlisi comparativa

A través de la comparació entre les característiques dels personatges que representen immigrants de les sèries de producció espanyola i els de les catalanes podem recollir algunes observacions especialment significatives, algunes de les quals desenvoluparem amb més detall en l'apartat de conclusions:

- Les sèries catalanes atorguen un paper més rellevant en el seu repartiment fix als personatges que representen immigrants que no pas les sèries de cadenes d'àmbit estatal.
- La caracterització física dels immigrants a les telesèries observades sol respondre a dos trets compartits per les cadenes d'àmbit estatal i TVC: una edat jove, aproximadament entre els 20 i els 40 anys, i el predomini del gènere masculí, sobretot en els personatges que representen immigrants de TVC.
- Pel que fa a l'origen dels personatges que representen immigrants, destaca el predomini de l'origen llatinoamericà tant a les sèries d'àmbit estatal com a les catalanes. En canvi, ni a les sèries de les cadenes d'àmbit estatal ni a les de TVC apareix cap personatge que representi una persona immigrada d'origen asiàtic. D'altra banda, cal ressaltar la presència escassa d'immigració magribina en les sèries de producció espanyola, en contrast amb la rellevància de Huari a *El cor de la ciutat*, en el marc de TVC.
- Les sèries de producció espanyola i també les catalanes coincideixen a recórrer molt sovint als trets de caràcter extravertit, seductor i ensarronador en la descripció dels personatges que representen immigrants, però la ficció seriada catalana es distingeix per assignar-los també amb bastant freqüència la característica de generositat, la qual cosa aporta una pinzellada de caire més positiu a aquest tipus de personatges.
- En la mostra analitzada, el personatge que representa una persona immigrada en la ficció seriada catalana té, a l'igual de la ficció seriada espanyola, una presència pública nul·la o pràcticament nul·la.
- La integració familiar dels personatges que representen immigrants resulta més accentuada en les sèries catalanes que no pas en les d'àmbit estatal, mentre que les sèries espanyoles projecten una imatge dels immigrants més lligada al món laboral. Tot i així, cal tenir en compte

la tendència general de les sèries de producció espanyola a posar èmfasi en les esferes professionals, diferent de la tradicional rellevància de l'àmbit familiar i domèstic en la ficció seriada catalana.

2. 2. Rols narratius dels immigrants

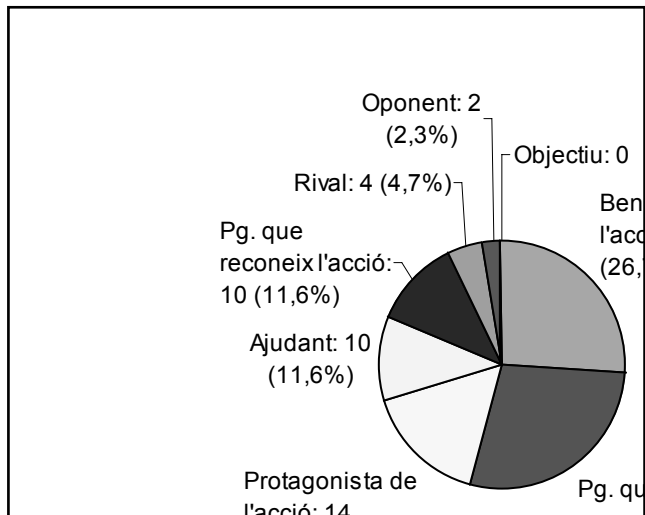
2. 2. 1. Tipus de rols narratius

Amb l'objectiu d'analitzar quins rols narratius s'assignen als immigrants en les trames de la mostra, es va recórrer a categories de la semiòtica narrativa, a les quals, en funció d'interessos particulars de la recerca, es van incorporar algunes lleugeres distincions. Per facilitar la lectura no utilitzem els termes teòrics corresponents, però mantenim les mateixes categories analitzades, que correspondrien als rols narratius següents:

1. Protagonista de l'acció: el personatge que porta a terme l'acció principal de la trama per aconseguir un objectiu determinat.
 - 1.1. Protagonista de l'acció que actua per a si mateix: el tipus de protagonista de l'acció que pren la iniciativa per resoldre per a si mateix un problema, un desig, etc.
 - 1.2. Protagonista de l'acció que actua per a un altre: el tipus de protagonista de l'acció que tendeix a beneficiar un altre personatge.
2. Personatge beneficiari de l'acció del protagonista: el personatge al qual tendeix a beneficiar el protagonista de l'acció.
 - 2.1. Beneficiari "passiu": el tipus de beneficiari de l'acció principal de la trama que no exerceix cap altre rol narratiu en la mateixa trama, sinó que es manté al marge.
 - 2.2. Beneficiari "actiu": el tipus de beneficiari de l'acció del protagonista que exerceix algun altre rol narratiu en la trama, generalment encarregar la missió i/o agrair o criticar l'actuació del protagonista al final de la trama.
3. Personatge que encarrega la missió: el personatge que sol·licita la recerca d'un objectiu al protagonista de l'acció a l'inici de la trama.
4. Ajudant del protagonista de l'acció: el personatge benefactor, que facilita d'alguna manera la consecució de l'objectiu per part del protagonista de l'acció.
5. Oponent del protagonista de l'acció: el personatge que s'interposa en el camí del protagonista de l'acció i li dificulta la consecució del seu objectiu.

Gràfic 3. Rols narratius dels immigrants a les sèries de cadenes d'àmbit estatal

(Sobre un total de 86 rols narratius exercits per immigrants)

6. Rival del protagonista de l'acció: el personatge que ambiciona el mateix objectiu que el protagonista de l'acció i se situa en una relació de competència respecte al protagonista.
7. Personatge que reconeix l'acció del protagonista: el personatge que, al final de la trama, agraeix o recrimina la tasca del protagonista de l'acció.
8. Objectiu del protagonista de l'acció: allò que el protagonista vol aconseguir per al beneficiari de les seves accions, que pot ser ell mateix o bé un altre personatge.

2. 2. 2. Cadenes d'àmbit estatal

Els primers resultats significatius que ofereix l'anàlisi dels rols narratius parteixen d'una quantificació general dels rols que desenvolupen els personatges que representen immigrants. En el gràfic 3 podem observar aquests resultats en referència a les cadenes d'àmbit estatal.

Com es pot observar, els immigrants apareixen en les sèries de difusió estatal més de la meitat de vegades com a beneficiaris de l'acció principal de la trama o com a personatges que encarreguen la missió al protagonista de l'acció. Cal assenyalar que el personatge que encarrega la missió és una figura que coincideix sovint amb la figura del beneficiari de l'acció, aquí en 15 dels 23 registres, on una persona immigrada encarrega, en benefici propi, una missió

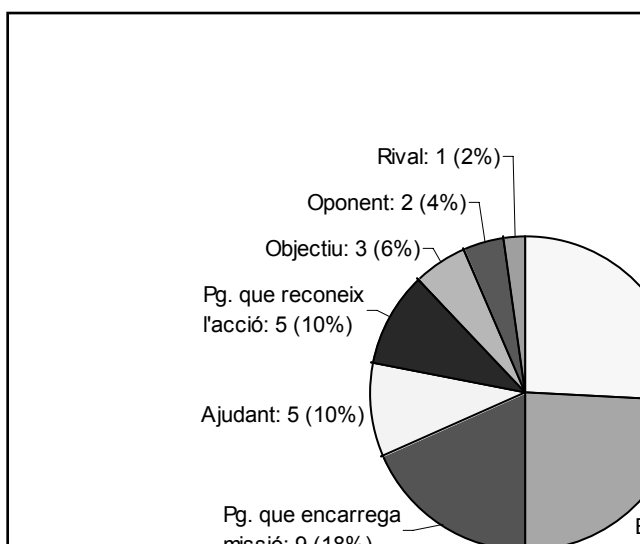
a un altre personatge, generalment espanyol. La major rellevància de tots dos rols narratius es produeix en la part inicial de la trama, la fase on es planteja el conflicte narratiu: algú desitja o necessita alguna cosa o bé, encara que no la vulgui ni la necessiti, algú altre considera que seria bona per a ell, i arrenca l'acció. Atès que la persona beneficiària de l'acció principal del protagonista és un personatge "incomplet", i resoldre els seus problemes és l'objectiu que persegueix el protagonista de l'acció, resulta significativa l'alta freqüència amb què es retrata els immigrants com a personatges amb algun tipus de problema o carència rellevant que un espanyol ha de resoldre. En canvi, la presència d'una persona immigrada com a protagonista de l'acció en les trames de les sèries d'àmbit estatal resulta sensiblement inferior.

Els beneficis que s'assignen amb més assiduitat a la persona immigrada són els relatius a fer-li justícia –venjar una agressió o una ofensa, descobrir un assassí, etc.–, altres finalitats d'ordre vivencial –seguretat, protecció, llibertat–, o algun benefici de tipus socioeconòmic –diners, feina– o legal –permís de residència o de treball, per exemple.

D'altra banda, al voltant dels rols narratius en què els immigrants apareixen amb menys freqüència –objectiu, oponent i rival–, en primer lloc és convenient puntualitzar

Gràfic 4. Rols narratius dels immigrants a les sèries de TVC

(Sobre un total de 50 rols narratius exercits per immigrants)

que només en rares ocasions l'objectiu com a categoria narrativa és encarnat per un personatge, la qual cosa sol produir-se en trames de tipus passional, generalment. En canvi, la gran escassetat d'immigrants com a oponents i rivals sí ha de ser subratllada. El fet que entre oponents i rivals de condició immigrant només sumin 6 registres de 86 fa que la representació dels immigrants com a adversaris dels espanyols sigui pràcticament inexistent en les sèries de cadenes d'àmbit estatal. Així, lluny de dibuixar una imatge dels immigrants com a enemics del protagonista (generalment un personatge espanyol), sembla que la ficció seriada de producció espanyola, per contra, tendeix a adoptar una posició "políticament correcta", on els immigrants poden causar una conflictivitat freqüent per les seves mancances, que s'han de resoldre, però gairebé mai la generen de manera voluntària. En definitiva, els immigrants poden causar problemes però no tenen voluntat de confrontació.

2. 2. 3. Televisió de Catalunya

Pel que fa a les sèries de producció catalana, l'anàlisi dels rols narratius exercits per immigrants obté la quantificació general mostrada en el gràfic 4.

És remarcable l'alt nombre de vegades en què la persona immigrada actua com a protagonista de la trama a les sèries catalanes, comparativament en un percentatge força més alt que a les sèries d'àmbit estatal: 26% per una banda i 16'3% per l'altra.

Pel que fa a la presència dels immigrants com a beneficiaris de l'acció del protagonista espanyol o català, els resultats a TVC són molt similars als de les cadenes d'àmbit estatal. En canvi, la figura de la persona immigrada apareix amb una freqüència clarament inferior com a personatge que encarrega la missió al protagonista en les sèries catalanes que no pas en les d'àmbit estatal.

D'altra banda, destaca novament que els personatges que representen immigrants de la ficció seriada catalana gairebé mai apareixen com a oponents ni com a rivals del protagonista de l'acció.

2. 2. 4. Anàlisi comparativa

La quantificació general dels rols narratius dels immigrants en les sèries de cadenes d'àmbit estatal i de TVC ofereix tres línies d'anàlisi fonamentals des del punt de vista

comparatiu, en les quals aprofundirem en les conclusions:

- En primer lloc, destaca l'elevada freqüència d'aparició del personatge que representa una persona immigrada com a beneficiari de l'acció de l'espanyol o català, tant a les sèries de cadenes d'àmbit estatal com a TVC, tot i que menys a aquesta última.
- La sensiblement superior freqüència d'aparició dels immigrants com a protagonistes de l'acció a les trames de les sèries catalanes respecte a les de producció espanyola tendeix a suggerir un grau més alt d'integració com a subjectes actius en la societat dels personatges que representen immigrants de les sèries catalanes.
- D'altra banda, tant a la ficció seriada espanyola com a la catalana, es defuig notòriament la representació de la persona immigrada com a adversari (oponent o rival) directe de personatges espanyols o catalans.

3. Estructures narratives prototípiques

L'anàlisi detallada de cadascuna de les trames de la mostra en funció del rol narratiu que exerceixen els personatges que representen immigrants ha donat com a resultat vuit estructures narratives prototípiques en què participen immigrants. La primera que presentem és compartida per la ficció seriada estatal i la catalana, en canvi, la resta d'estructures narratives prototípiques compten amb diferències significatives entre les cadenes d'àmbit estatal i TVC.

D'altra banda, cal assenyalar que les narracions prototípiques més rellevants són les que corresponen als rols narratius centrals, fonamentalment el protagonista de l'acció i el beneficiari de l'acció. Les estructures narratives sobre la persona immigrada com a ajudant del protagonista de l'acció presenten una recurrència sensiblement inferior en el conjunt de les trames de les sèries televisives.

3. 1. Estructura narrativa prototípica compartida per les cadenes d'àmbit estatal i TVC

La persona immigrada com a beneficiària passiva

L'èpica dels espanyols i catalans bons, justos i solidaris

Un espanyol o català jove, responsable i solidari, actua en l'àmbit personal o com a professional d'un servei públic o fa que un altre espanyol o català actuï per a algun immigrant

o col·lectiu d'immigrants –família o grup d'amics, generalment–, amb l'objectiu de fer justícia –venjar-lo, eliminar una falsa acusació, descobrir qui el va matar, etc.– o aconseguir per a ell o ells un benefici de tipus socioeconòmic.

Els impediments fonamentals per portar a terme la missió provenen de les lleis, les institucions i la cultura racista d'algun grup d'espanyols o catalans, o bé són problemes que la persona immigrada arrossega des del seu propi país.

En qualsevol cas, l'espanyol o català que adopta la missió positiva per a la persona immigrada acaba tenint èxit i aconsegueix el seu objectiu.

3. 2. Estructures narratives prototípiques diferents entre les cadenes d'àmbit estatal i TVC

3. 2. 1. Estructures narratives prototípiques de les cadenes d'àmbit estatal

La persona immigrada com a protagonista de l'acció que actua per a si mateixa

El gran ensarronador

A una persona immigrada llatinoamericana, que pot ser de gènere masculí o femení, jove, atractiva i amb vincles afectius amb algun espanyol o espanyola, li urgeix obtenir un benefici d'ordre socioeconòmic o passional per a si mateixa i recorre a l'engany, la seducció o la manipulació d'espanyols per aconseguir-ho.

En l'esfera sentimental, topa amb espanyols possessius i en l'esfera professional –que es dona menys que la personal–, l'obstaculització són autoritats espanyoles –caps de la feina, lleis o institucions policial o jurídica. Per contra, no acostuma a trobar ajuda i, si la troba, és merament atzarosa.

Malgrat això, gràcies a les seves competències en l'engany, la seducció i la manipulació, gairebé sempre assolix el que es proposa, encara que, en ocasions, alguna persona gelosa o una autoritat espanyola li acaba recriminant els perjudicis que ha causat amb els seus enganys.

La persona immigrada com a protagonista de l'acció que actua per a un altre

La temible iniciativa de la persona immigrada benintencionada

Un immigrant de raça negra o mulata, de gènere masculí,

cubà, jove, obert i seductor, pretén esmenar o evitar una pèrdua o perjudici que ha patit o està a punt de patir la seva parella o un amic o amiga. Amb un impuls solidari, l'immigrant s'afanya a actuar encara que no li ho hagin demanat i malgrat que l'única col·laboració efectiva que rep és per part de familiars.

En haver-se mogut en el passat o en l'actualitat dins d'una esfera d'il·legalitat, tard o d'hora topa amb alguna autoritat espanyola –caps i lleis, principalment–, de tal manera que quan actua per a uns altres immigrants acaba sempre fracassant i quan actua per a espanyols tant pot obtenir èxit com fracassar.

La persona immigrada com a beneficiària activa

L'espanyol o espanyola respon a la crida de la persona immigrada

Una persona immigrada llatinoamericana, de gènere masculí o femení, jove, seductora, simuladora i manipuladora aconsegueix que un espanyol o espanyola jove, generós i solidari, que sol treballar en serveis públics –en un hospital, com a agent de policia, etc.– s'encarregui d'aconseguir per a ell o ella més seguretat, llibertat o protecció, o bé algun benefici econòmic o legal.

Durant el desenvolupament de la missió, ajuda el personatge protagonista de l'acció, una altra persona de nacionalitat espanyola companya de feina, però entorpeix la consecució de l'objectiu algun col·lectiu d'espanyols racistes i intolerants, o lleis o normes legals restrictives respecte als drets dels immigrants.

Finalment, la persona immigrada agraeix la dedicació a l'espanyol o espanyola que ha actuat per aconseguir-li algun benefici.

La persona immigrada com a ajudant de l'acció

La tragicomèdia del justicier amb gran cor

Un immigrant de raça negra i caràcter agradable (obert, generós, simpàtic) si és un home, o una mulata amb temperament negatiu (nerviosa, insegura, atemorida) si és una dona, actua amb bona intenció per ajudar un espanyol o espanyola de raça blanca, jove, amb qui té relacions de tipus personal, amb la finalitat de suplir l'acció d'institucions públiques espanyoles o compensar situacions de desigualtat i injustícia social.

La persona immigrada es mou en àmbits d'actuació pri-

vats, en l'esfera familiar o professional, i les accions que porta a terme són bones o amb l'objectiu d'aconseguir bones causes, tot i que la persona destinatària de la seva ajuda es comporta en ocasions guiada per motivacions de característiques negatives.

Malgrat els seus bons propòsits, la intervenció de la persona immigrada resulta inútil en la majoria dels casos i es mostra incapaç de suplir funcions habitualment corresponents a organismes públics.

3. 2. 2. Estructures narratives prototípiques de la Televisió de Catalunya

La persona immigrada com a protagonista de l'acció que actua per a si mateixa

La persona immigrada que busca l'afecte per damunt de tot

Un immigrant jove, de gènere masculí i origen llatinoamericana, que és extravertit i carismàtic però, en algunes ocasions, també ensarronador, té un objectiu de tipus sentimental per a si mateix.

Encara que sovint necessita diners, l'immigrant actua fonamentalment per motivacions emocionals. Quan rep ajuda, sol ser de part d'un català o catalana intel·ligent que pertany al seu cercle familiar. En canvi, li dificulten l'acció subjectes d'autoritat, com ara lleis o porters de discoteca, o bé homes ensarronadors.

Tot i que, en un primer moment, l'immigrant arriba a assolir allò que s'havia proposat, al final acaba fracassant.

La persona immigrada com a protagonista de l'acció que actua per a un altre

L'immigrant solidari amb qui ningú se solidaritza

Un immigrant jove, de gènere masculí, sud-americà o magribí, que és solidari, carismàtic i seductor, actua en benefici d'un familiar amb problemes.

L'immigrant es mostra generós i porta a terme accions de tipus comunicatiu, dins de les esferes passional i emocional. Tot i que actua en benefici de catalans, l'immigrant no sol rebre ajuda en les seves accions i, en canvi, troba obstacles molt diversos: mitjans de comunicació, lleis, burocràcia, dones catalanes manipuladores i homes catalans. Malgrat tot, l'immigrant sol tenir èxit en la seva acció solidària.

La persona immigrada com a ajudant del protagonista de l'acció

El conseller sexual de l'home català

L'immigrant que ajuda el protagonista de l'acció és un home jove i que té una relació de tipus personal amb altres personatges, de raça blanca i origen català, a qui ajuda a través d'accions de tipus comunicatiu. L'immigrant es defineix a partir de la seva experiència sexual, que utilitza per aconsellar personatges masculins catalans en qüestions relatives al sexe.

Les motivacions que guien l'immigrant són de tipus passional, creences o instints també de tipus sexual per aconseguir beneficis de tipus passional per a l'home català a partir de la seva experiència sexual (inici de relació sentimental, aprendre a besar, lligar amb noies), i de tipus cognitiu relacionades amb el sexe (informació sobre el sexe).

4. Conclusions

En aquestes conclusions finals, més que presentar un resum del contingut dels apartats anteriors, s'hi desenvolupen algunes reflexions que fan referència als valors més profunds i significatius que configuren la imatge dels immigrants a les sèries de ficció televisives de les cadenes espanyoles d'àmbit estatal i de les catalanes.

4. 1. Sobre la visibilitat dels immigrants

La figura dels immigrants s'encarna en un conjunt de personatges que apareixen a diferents sèries de televisió, fet que suposa un reflex de la presència de la immigració en la vida social espanyola i catalana. En aquest sentit, les sèries televisives tendeixen a introduir en algunes de les seves trames narratives la figura de la persona immigrada, fent que aquesta figura sigui visible en els mons de ficció representats a les sèries. Hem de tenir en compte que aquest fet es veu afavorit per la circumstància que, en general, les sèries de producció pròpia de les cadenes d'àmbit estatal i de Televisió de Catalunya intenten reflectir, de manera realista, dramàtica o en clau de comèdia, mons de vida quotidiana tant en l'àmbit professional com en el domèstic i privat.

Això no obstant, la visibilitat de la figura de la persona

immigrada resulta molt desigual, tenint en compte alguns criteris específics:

Quant a cadenes televisives, resulta summament rellevant el fet de la pràctica absència de la figura de la persona immigrada a les sèries de producció pròpia emeses durant la temporada 2002-2003 a Televisión Española. Per al món social que reflecteix aquesta cadena a les seves sèries de ficció, la immigració a Espanya és un fet inexistent, produint un efecte d'invisibilitat de la immigració. D'aquesta manera, TVE circumscriu el tractament de temes referits a la immigració i a la construcció de la imatge de la persona immigrada únicament als espais d'informació i magazins. Resulta curiós, en tot cas, el fet que sigui precisament l'única cadena pública de televisió d'àmbit estatal la que no incorpori, en els mons de ficció de les seves sèries de producció pròpia, la temàtica de la immigració i, per tant, no sembli assumir la responsabilitat d'establir uns paràmetres per difondre algun tipus de valor social i cívic entorn del tema de la immigració.

En contrapartida, la televisió pública de Catalunya, en introduir de manera significativa personatges immigrants a les sèries de producció pròpia que emet, sí que sembla haver assumit aquesta responsabilitat social a través de la ficció seriada.

D'altra banda, a les sèries de les diferents cadenes, la visibilitat dels diversos tipus d'immigrants amb relació al seu origen resulta molt desigual. S'ofereix una presència clarament predominant d'immigrants llatinoamericans tant a les sèries d'àmbit estatal com a les de TVC. També és remarcable la presència nul·la de personatges d'origen xinès en el conjunt global de les sèries, així com l'aparició escassa de personatges d'origen magribí a les sèries de difusió estatal, en contrast amb la presència important d'immigració magribina a la societat espanyola. Sobre les raons per les quals es produeix aquest fenomen a les sèries televisives, es podrien establir diverses hipòtesis que podrien anar des de la imatge pública més o menys problemàtica o discreta que tenen aquests dos tipus d'immigració fins a la dificultat dels guionistes de les sèries per construir personatges creïbles i atractius. En tot cas, el fet apuntat aquí mereixeria una reflexió en profunditat entorn de la imatge mediàtica i social d'aquests dos col·lectius d'immigrants.

Pel que fa a les sèries catalanes específicament, cal destacar que a *El cor de la ciutat* sí que trobem un

personatge magribí rellevant (Huari), a diferència de les sèries d'àmbit estatal. Per contra, a la mostra de TVC no hi ha cap immigrant de l'Àfrica subsahariana, fet que, tenint en compte la presència considerable d'aquest tipus d'immigració a Catalunya, podria ser interessant continuar observant amb atenció. A les sèries catalanes, tampoc no s'hi troben personatges originaris de l'Europa occidental, ni del Pròxim Orient, zones geogràfiques que sí estan representades en la ficció seriada d'àmbit estatal en la temporada analitzada. Tot i així, cal tenir en compte que el nombre més alt de cadenes i també de sèries de la mostra d'àmbit estatal permet abastar amb més facilitat un nombre més alt de diferents zones de procedència dels personatges que representen immigrants.

Una altra dada d'interès es refereix a la centralitat o marginalitat del personatge que representa una persona immigrada a les sèries de televisió. A les sèries de TVC hi ha diversos personatges que resulten importants a les trames i que perduren al llarg dels episodis. En canvi, a les cadenes d'àmbit estatal aquests personatges tendeixen a aparèixer dins de les sèries a trames i subtrames que es desenvolupen només en un o dos episodis. En definitiva, són personatges que no són protagonistes dins dels mons de ficció que es presenten i, en aquest sentit, apareixen com a personatges marginals i eventuais. Aquest fet projecta la imatge d'una realitat social espanyola en què els personatges amb origen a altres països tenen una posició perifèrica i no estan integrats d'una manera estable dins de la vida social del país. A més, tenint en compte que els protagonistes estables de les sèries són aquells amb els quals la persona espectadora tendeix a identificar-se, l'absència de protagonisme dels immigrants a la ficció televisiva d'àmbit estatal podria considerar-se un símptoma de la dificultat d'identificació de l'espectadora o espectador espanyol amb la persona immigrada i, alhora, suposaria una absència de voluntat dels productors i guionistes d'anar formant el públic espectador en aquest tipus d'identificació amb la figura de "l'altre", d'aquella persona que prové d'un altre país i una altra cultura.

Com hem assenyalat, a TVC es produeix més aviat l'escenari oposat, ja que la majoria dels personatges que representen immigrants de les sèries catalanes són personatges estables en els mons de ficció: Huari i Nelson a *El cor de la ciutat*, Jairo i Kòstia a *Majoria absoluta* i Alexei a

Setze dobles. Tot i així, cal tenir molt en compte que la tendència de les sèries espanyoles a incorporar personatges nous en cada capítol és molt menys significativa en les sèries catalanes, on s'acostuma a articular les trames a través dels personatges fixos del repartiment, sense gaires aparicions eventuais d'altres personatges. En qualsevol cas, independentment de la importància que tenen aquí les diferents tendències de guió i producció, sembla que la ficció seriada catalana afavoreix més la projecció d'una figura de la persona immigrada integrada de manera estable en la societat.

En aquest sentit, només hi ha una excepció remarcable a les cadenes d'àmbit estatal: a la sèrie *Un paso adelante*, d'Antena 3, es presenta un protagonista estable anomenat Pavel, que té algunes característiques d'interès. Es tracta d'un home negre, jove, d'origen cubà, seductor i dedicat al món de l'espectacle. Per tot això, resulta una figura prototípica en alguns aspectes: l'origen llatinoamericà connecta amb la presència més elevada de llatinoamericans a les sèries televisives respecte a altres tipus d'immigrants (un predomini clar a les cadenes d'àmbit estatal i encara més destacat a la televisió catalana). D'altra banda, les seves característiques l'associen a alguns personatges que a Espanya s'han fet famosos i tenen una presència constant a la premsa del cor, els magazins i els *talk shows* televisius. És a dir, es tracta d'un prototipus de personatge amb una presència mediàtica important.

4. 2. Sobre la plenitud dels immigrants com a personatges positius

A qualsevol trama narrativa els personatges, en funció del rol que assumeixen, poden presentar característiques diferents. La figura de l'heroi prototípic tindria les qualitats següents: central, actiu, independent, eficaç i positiu.

Central: els rols narratius centrals en una trama són bàsicament el personatge protagonista de l'acció i el subjecte beneficiari de l'acció, i també, si s'escau, el subjecte que s'enfronta amb el personatge protagonista de l'acció competint per un mateix objectiu. Rols narratius més perifèrics serien el del personatge que impulsa el protagonista de l'acció a actuar, els subjectes que ajuden o dificulten que el personatge protagonista desenvolupi la seva missió i el personatge que finalment agraeix o recrimina l'acció desenvolupada pel protagonista.

En la ficció seriada d'àmbit estatal, els immigrants solen ocupar una posició central fonamentalment com a subjectes beneficiaris de l'acció d'un espanyol o espanyola, mentre que en la ficció seriada catalana el rol narratiu més freqüent dels personatges immigrants és el de protagonistes de l'acció. Aquest és un dels principals factors diferencials entre les sèries d'àmbit estatal i les catalanes, i acostava més els immigrants de les sèries de TVC a la figura del protagonista prototípic. Tot i així, en la suma de trames de sèries d'àmbit estatal i d'àmbit català, els immigrants ocupen una posició central predominant com a subjectes beneficiaris de l'acció dels espanyols o catalans.

La posició perifèrica que la persona immigrada assumeix amb més freqüència correspon al personatge que impulsa el protagonista de l'acció a actuar en benefici propi, protagonista que generalment és espanyol o català.

Actiu: un prototipus d'heroi ha d'aparèixer com un personatge que es fa càrrec de l'acompliment d'una missió. En aquest sentit, els personatges que representen immigrants que apareixen a les sèries d'àmbit estatal no es presenten de manera majoritària com a protagonistes de l'acció, però a la televisió catalana se'ls tendeix a concedir un potencial d'acció més gran.

Independent: la independència d'un personatge es fonamenta en la seva capacitat d'iniciativa no només per plantejar-se missions sinó també per desenvolupar-les personalment, sigui en benefici propi o d'altres. En contrapartida, un personatge dependent seria aquell que necessita que uns altres duguin a terme accions en benefici seu. En aquest sentit, hi ha una majoria de casos en què es construeix la imatge de la persona immigrada com a personatge dependent a les sèries d'àmbit estatal i, per contra, a les sèries catalanes, un predomini de trames en què la persona immigrada que presenta alguna mena de problema decideix iniciar l'acció pel seu compte.

Eficaç: el personatge eficaç és aquell que, en desenvolupar una acció amb un objectiu determinat, aconsegueix efectivament l'objectiu que s'havia proposat. Pot ser una acció protagonista (perquè el personatge protagonista de l'acció actui) o una acció d'ajut al personatge protagonista. Tenint en compte que l'heroi prototípic sol aconseguir gairebé sempre els seus objectius, la figura de la persona immigrada com a protagonista de l'acció presenta una imatge d'ineficàcia considerable, i se situa al voltant del

50% d'èxit en les seves actuacions, un percentatge massa baix per a un protagonista prototípic. Cal matisar, però, que a les trames de sèries catalanes la persona immigrada protagonista de l'acció aconsegueix èxits parcials en diverses ocasions, en el sentit que arriba a assolir allò que s'havia proposat però en l'últim moment acaba perdent-ho, al final del mateix capítol o en capítols posteriors.

Positiu: aquesta característica d'un personatge es defineix en funció dels valors ètics i socials que es desprenen dels objectius que persegueix i dels mitjans i de les accions que posa en pràctica per aconseguir aquests objectius, siguin de tipus socioeconòmic, institucional, vivencial, passional, etc. En general, els personatges que representen immigrants que apareixen a les sèries no persegueixen objectius de caràcter ètic o social negatius. Això no obstant, sí que acostumen a utilitzar estratègies de consecució d'aquests objectius basades en l'engany, la seducció o la manipulació d'altres personatges, majoritàriament espanyols o catalans. Els enganys, la simulació i les ensarronades predominen especialment en la forma d'actuar dels immigrants a les sèries de producció espanyola, però també són relativament freqüents a les sèries catalanes.

En resum, tot i que a les sèries catalanes es projecta una visió de la persona immigrada més propera a la de l'heroi prototípic, en termes generals, ni a les sèries d'àmbit estatal ni a les catalanes s'arriba a oferir una imatge significativa de la persona immigrada com a heroi "complet". Concretament, les característiques: central, actiu, independent, positiu i eficaç, segons han estat definides, només es troben reunides en un personatge que representa una persona immigrada en tres rols narratius sobre el total de 86 respecte a les sèries d'àmbit estatal, i en dos casos sobre el total de 50 rols narratius exercits per immigrants a les sèries de TVC, és a dir, un percentatge molt baix i similar en tots dos àmbits de difusió, al voltant del 4%.

Així, quan apareix com a personatge actiu, la persona immigrada resulta, però, ineficaç o negativa en el desenvolupament de les seves estratègies d'acció; quan és activa i independent, no ocupa un rol central dins de l'estructura narrativa de la trama; quan és eficaç és alhora dependent; de fet, la figura de la persona immigrada es presenta en molts casos com a eficaç en la dependència; i quan resulta positiva és alhora ineficaç.

Aquesta manca de plenitud en la imatge de la persona

immigrada com a heroi d'una acció contrasta amb la imatge que a les mateixes trames es presenta de molts personatges espanyols o catalans que sí que apareixen alhora com a centrals, actius, independents, positius i eficaços.

4. 3. Sobre les relacions entre els ciutadans d'origen i els immigrants

Relacions sense confrontació

El recent flux massiu d'immigració a Espanya pot generar una percepció de situació de conflicte entre les persones originàries del país i els diferents grups de persones que arriben de l'exterior.

Tant a les sèries televisives de les cadenes d'àmbit estatal com a les catalanes es defuig clarament presentar una imatge on les relacions de conflicte es facin paleses. En aquest sentit, és molt rellevant el fet que els personatges que representen immigrants s'enfrontin en molt poques ocasions amb personatges d'origen espanyol o català, sigui per competir per un mateix objectiu o per entorpir directament l'acció d'un personatge protagonista espanyol o català.

Tot i que la imatge de conflicte directe no apareix a través de la persona immigrada enfrontada amb l'espanyol o el català, la imatge de la persona immigrada presenta de manera recurrent dos valors clarament negatius en les seves relacions amb els espanyols o catalans: el problema i la simulació.

La persona immigrada com a problema

El conflicte i la competència per un mateix objectiu, sigui social, econòmic, institucional o passional, projectaria una imatge de la immigració com a col·lectiu disposat a sostreure alguna mena de bé o de valor als ciutadans originaris del país. Com hem indicat, aquesta imatge no és gens habitual a les sèries espanyoles ni a les catalanes; això no obstant, tampoc no apareix clarament la imatge oposada, la del col·lectiu d'immigrants com a persones que aporten valors al país receptor, siguin valors culturals, socials o econòmics. En aquest sentit, és rellevant el fet que, a més de les activitats que s'inclouen en el sector serveis o en el petit comerç, moltes de les activitats professionals dels immigrants que apareixen en les sèries, sobretot en les sèries d'àmbit estatal, estiguin lligades al

món de l'espectacle o a activitats il·legals, però que no es presentin immigrants en activitats professionals com la construcció o l'agricultura, freqüents en la realitat social de la immigració i que projectarien la imatge d'un esforç productiu beneficiós per al desenvolupament de la societat.

D'altra banda, a TVC sí que trobem personatges que representen immigrants que amb certa freqüència porten a terme amb èxit accions destinades a afavorir altres personatges catalans, però el fet que quan això succeeix es produeixi gairebé sempre dins de cercles estrictament personals o familiars de la persona immigrada dificulta la projecció d'aquestes accions positives com a valor social i col·lectiu en les trames de les sèries catalanes.

Per tant, en termes molt generals, es pot afirmar que, a les sèries, els immigrants no sostreuen, però tampoc no aporten. Una imatge molt recurrent en les trames de les sèries televisives d'àmbit estatal, que ho és menys en les sèries catalanes tot i que també hi apareix en diverses ocasions, és la de la persona immigrada amb mancances i problemes, que finalment un espanyol o català, generós i solidari, ha de resoldre. Aquí apareix la imatge de la persona immigrada com a problema. Així doncs, la persona immigrada no es presenta gairebé mai com a usurpadora però tampoc clarament com a benefactora, i en la dicotomia entre aparèixer com a problema o com a solució, la immigració apareix més aviat com a problema.

Les relacions de confiança: simulació i transparència

A les trames de les sèries televisives d'àmbit estatal, la persona immigrada sol aparèixer sovint com un personatge que recorre a la manipulació, la seducció i l'engany davant el personatge espanyol per aconseguir els seus objectius, que assoleix en molts casos. En aquest sentit, els personatges espanyols apareixen com a ingenus que es deixen enganyar o com a persones que han d'estar permanentment alerta per evitar ser enganyades. Tenim, doncs, un element de relació problemàtica molt important entre els col·lectius immigrant i espanyol que afecta fonamentalment les relacions de confiança entre uns i altres. Cal tenir en compte que les relacions de confiança són absolutament fonamentals per desenvolupar activitats de cooperació entre tots dos col·lectius.

D'altra banda, la persona immigrada apareix en ocasions com un individu amb greus problemes i mancances que són

conseqüència de diferents factors, com la situació en el país d'origen, les dificultats legals, institucionals i socioeconòmiques amb què es troba al país receptor, grups que encarnen la cultura racista a la nostra societat o les màfies internacionals d'immigració. En tot cas, la persona immigrada sol aparèixer com a víctima, és a dir, com algú la situació negativa de la qual no és conseqüència de conductes pròpies que puguin ser reprovables. En aquest sentit, la persona immigrada apareix, en principi, exempta de culpa; com tota víctima, és una víctima innocent. Això no obstant, també és freqüent, a les trames de les sèries d'àmbit estatal, el fet que la persona immigrada utilitzi la seva situació de víctima per fer actuar en benefici seu espanyols de caràcter solidari. Això sol estar lligat a estratègies d'engany i de manipulació per part de la persona immigrada, per assegurar-se que un espanyol o espanyola actuï en favor seu. En conseqüència, el que en principi és una situació d'innocència que a la persona immigrada se li pressuposa, en ocasions es reconverteix finalment, per l'ús d'estratègies de victimisme, en una posició de culpabilitat.

En canvi, pel que fa a la ficció seriada catalana, la figura de la persona immigrada no es vincula tan sovint a la simulació ni a actes de persuasió o manipulació d'altres personatges per fer que actuïn en benefici seu, en primer lloc perquè la persona immigrada de les sèries de TVC que presenta alguna mena de problema acostuma a actuar pel seu compte i, en segon lloc, perquè, tot i que la persona immigrada de les sèries catalanes recorre ocasionalment a enganys o ensarronades, ho fa amb menys freqüència que en les trames de les sèries d'àmbit estatal. Tenint en compte l'esmentada aparició d'ensarronades per part d'immigrants també a les sèries catalanes, que tot i que no és molt recurrent tampoc no es podria considerar merament anecdòtica, no podríem dir que la persona immigrada d'aquestes sèries se situa clarament en el valor de la transparència, però, en qualsevol cas, sí que es pot afirmar que la persona immigrada de les sèries catalanes no es troba tan marcadament associada a la simulació i l'engany com la de les sèries d'àmbit estatal.

Integració o exclusió

Podem classificar els diferents nivells d'integració en la societat a través de quatre àmbits fonamentals: l'àmbit

personal, el professional, el social i l'institucional. Pel que fa als dos últims, trobem el fet que els personatges que representen immigrants de les telesèries participen molt poc en esferes socials o institucionals i, quan ho fan, sol ser per obligació o sota alguna mena de pressió. Si sumem a això la presència elevada, tant en les sèries d'àmbit estatal com en les catalanes, de subjectes institucionals o subjectes d'autoritat com a adversaris de la persona immigrada, podem veure clarament que la integració dels immigrants de les sèries de televisió en les esferes social i institucional és pràcticament inexistent.

Pel que fa a les esferes personal i professional, s'aprecien diferències significatives entre les sèries d'àmbit estatal i les de TVC:

La majoria dels personatges que representen immigrants de les sèries de TVC estan casats amb una parella catalana o bé estan integrats dins d'una família catalana, mentre que, en contrapartida, en la temporada analitzada no se'ls presenta amb gaire freqüència en els àmbits laborals respectius, i de fet algun d'aquests personatges es troba a l'atur. Tot i la rellevància de la integració familiar de la persona immigrada en les sèries catalanes, cal assenyalar que en diverses trames l'estabilitat d'aquesta integració es posa en perill, a causa de conflictes amb grups racistes que provoquen l'abandonament temporal de la família, l'arribada d'un nou component a la família, o bé problemes de parella que desemboquen en una separació.

D'altra banda, en les sèries d'àmbit estatal es produeix més visibilitat de la persona immigrada en l'àmbit laboral, sobretot en el sector de serveis i en el món de l'espectacle, però també en moltes ocasions es representa la persona immigrada vinculada a esferes il·legals o al marge de la legalitat, com ara la prostitució o la delinqüència.

En definitiva, en general no s'acaba de consolidar totalment la integració de la persona immigrada, tant a les sèries de difusió estatal com a les catalanes, ja que l'aparició d'algun problema familiar amb conseqüències importants o bé la condició *al·legal* del seu àmbit laboral tendeixen a impedir la projecció d'una imatge d'integració plena de la persona immigrada.

Amics i enemics

Per resoldre els seus problemes i mancances, la persona immigrada troba personatges que li donen suport o que, al

contrari, tendeixen a impossibilitar la resolució dels seus problemes. En la majoria dels casos, els personatges que donen suport a la persona immigrada i que assumeixen la missió d'atendre les seves necessitats estan encarnats per espanyols o catalans que actuen de manera individual i des d'un rol privat, tot i que sovint la seva actuació es desenvolupa en el marc d'una institució pública. Així, és habitual l'aparició a les trames de les sèries televisives d'espanyols o catalans solidaris, generosos, voluntaristes i intel·ligents que actuen en benefici dels immigrants. La posició negativa es trasllada gairebé sempre de l'esfera del que és individual i privat envers l'esfera d'allò abstracte, col·lectiu o institucional, tant a les sèries d'àmbit estatal com a les catalanes. D'aquesta manera, els factors que dificulten la possible solució dels problemes de la persona immigrada són personatges abstractes, com les normes socials i institucionals i les legislacions de l'Estat que afecten aquests col·lectius, així com personatges col·lectius com ara grups racistes o màfies d'immigració internacional. Apareix, per tant, una certa tendència a projectar una imatge que, explicada d'una manera molt directa, respondria a l'esquema següent: l'espanyol i el català són bons, el "sistema" és el dolent.

S'ha de destacar el fet que, tant a les cadenes d'àmbit estatal com a les catalanes, no aparegui una presència significativa de solidaritat entre els mateixos immigrants, més enllà d'alguns casos que es donen per raons familiars, d'amor o amistat, i resulta encara més rellevant l'absència de suport per part d'organitzacions socials d'immigrants. Aquest fet projecta la imatge que la persona immigrada és un subjecte aïllat que resol els seus problemes de manera individual, incapaç de generar estructures de suport a través d'organitzacions socials pròpies. Aquestes associacions ja existeixen en el nostre país, tot i que encara, amb tota seguretat, tenen un caràcter embrionari. Crida l'atenció que aquest fet no es reflecteixi a les sèries televisives i, al contrari, sobretot en les sèries d'àmbit estatal, sí que es faci referència de manera recurrent a l'existència d'organitzacions il·legals i delictives, com ara les màfies d'immigració, de tràfic de drogues, de tràfic de blanques amb dones estrangeres, etc.

4. 4. La gestió comunicativa de la imatge social de la persona immigrada

El món de la ficció televisiva, sobretot aquell que pretén

representar la realitat social d'un país, és molt important en la creació d'imaginari sobre col·lectius socials específics. Amb tota seguretat, la gestió política, social, institucional i cultural de les relacions entre els ciutadans originaris del país i els immigrants serà una qüestió fonamental en el desenvolupament de la societat en les pròximes dècades. La construcció de mons de ficció, en un mitjà d'influència tan important com la televisió, jugarà, en aquest sentit, un paper molt rellevant. La ficció televisiva no només reflecteix la realitat, sinó que, sobretot i especialment, projecta i difon marcs de referència, imatges i estereotips que incideixen directament en la manera com els ciutadans viuen la realitat social.

Tal com hem pogut veure a través dels resultats d'aquesta investigació, les sèries de ficció televisiva a Espanya i Catalunya no alimenten els valors més directament racistes i xenòfobs que es podrien estar incubant en la societat; no obstant això, hi ha algunes dades que conviden a la reflexió. Per exemple, per què hi ha cadenes que fugen directament de la presència de la persona immigrada en els seus mons de ficció? o, quin problema existeix respecte a la figura del xinès en la societat espanyola i catalana perquè sigui inexistent en les sèries de ficció televisiva? i respecte a la figura del magribí en les sèries de les cadenes d'àmbit estatal?

D'altra banda, hi ha certs valors assignats als immigrants, més recurrents en les sèries d'àmbit estatal que no pas en les catalanes, que no faciliten la seva incorporació plena a la vida de la societat ni una actitud positiva de la resta de ciutadans envers aquest col·lectiu. Es pot dir clarament que, en funció de les imatges que es transmeten i de les estructures narratives que es construeixen a les sèries d'àmbit estatal, es generarà en el públic espectador espanyol una actitud de desconfiança respecte a la persona immigrada: a les trames de les sèries d'àmbit estatal, la persona immigrada sol ser ineficaç i incompetent, no està capacitada per aconseguir aquells objectius que es proposa, i/o tendeix a la simulació, la manipulació i l'engany. Com a conseqüència, no es pot confiar en l'eficàcia d'allò que la persona immigrada fa, ni tampoc en la veracitat d'allò que la persona immigrada diu. Com ja hem indicat anteriorment, un projecte col·lectiu comú, compartit per immigrants i espanyols, ha de fonamentar-se en una relació prèvia de confiança mútua i la construcció

d'aquesta possible i desitjable relació podria veure's afectada negativament pels imaginaris col·lectius que es projecten a través de les sèries televisives.

En aquest sentit, com en altres ocasions, trobem a les sèries catalanes un reflex atenuat d'allò que s'observa de forma més evident en les sèries d'àmbit estatal: tot i que els personatges que representen immigrants de la ficció seriada catalana no projecten desconfiança de forma tan recurrent com els de les sèries d'àmbit estatal, cal no passar per alt que el retrat dels immigrants a les sèries catalanes sovint també va acompanyat d'una certa ombra de desconfiança.

Finalment, cal recordar que una gestió adequada de la imatge de la immigració requereix un qüestionament constant dels continguts de ficció que es transmeten a través dels mitjans de comunicació de masses, una anàlisi que vagi més enllà del que és superficial i evident per aprofundir en les estructures i els valors subjacents dels missatges que es transmeten, estructures i valors que tenen una gran importància respecte a la construcció dels imaginaris que es generen a la nostra societat al voltant de la immigració.

Nota

- 1 El projecte va obtenir, amb aquest títol, un ajut PGC-MCYT del Ministeri de Ciència i Tecnologia del Govern espanyol en la convocatòria de 2001 i el va liderar el grup consolidat UNICA de la Universitat Pompeu Fabra, sota la direcció, com a investigador principal, del Dr. Josep Gifreu.

Bibliografia

- ALTHEIDE, D. L. *Creating Reality: How TV News Distorts Events*. Beverly Hills-London: Sage, 1976.
- ALTHEIDE, D. L. *Qualitative media analysis*. Thousand Oaks (Calif.): Sage, 1996.
- GREIMAS, A. J. *En torno al sentido, ensayos semióticos*. Madrid: Fragua, 1973.
- GREIMAS, A. J. *Del sentido II, ensayos semióticos*. Madrid: Gredos, 1989.
- GREIMAS, A. J. *Narrative semiotics and cognitive discourses*. London: Pinter, 1990.
- MUMBY, D. (comp.) *Narrativa y control social*. Buenos Aires: Amorrortu Editores, 1997.
- REESE, S. D.; GANDY, O. H.; GRAN, A. E. (eds.) *Framing Public Life*. Mahwah-London: Lawrence Erlbaum Ass. Publishers, 2001.
- RICOEUR, P. *Historia y narrativa*. Barcelona: Paidós, 1999.
- IYENGAR, S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago-London: University of Chicago Press, 1991.
- TAMBLING, J. *Narrative and ideology*. Milton Keynes: Open University Press, 1991.
- VAN DICK, T. A., *Racismo y análisis crítico de los medios*. Barcelona: Paidós, 1997.

Annex

La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió

Anàlisi de ficció

Plantilla metodològica per analitzar trames narratives

La plantilla d'anàlisi que es presenta ha estat dissenyada amb l'objectiu d'identificar els trets més destacats i significatius de les estructures narratives dins d'un corpus en què s'inclou un gran volum d'unitats d'estudi.

Aquesta plantilla està específicament adreçada a l'anàlisi de les trames de ficció en les sèries de televisió i en les quals apareix la figura d'algun personatge caracteritzat com a persona immigrada; no obstant això, també podria utilitzar-se, introduint els canvis específics oportuns, per estudiar altres tipus de corpus de diferents gèneres i temàtiques.

La plantilla s'organitza a partir dels diferents tipus de rols narratius que pot complir un personatge. Aquests rols narratius es corresponen fonamentalment amb aquells que estan definits en el marc teòric de la semiòtica narrativa. Cada personatge d'una trama narrativa se situa dins del rol o els rols narratius que compleix dins d'aquesta trama i, a partir d'aquesta ubicació, la plantilla permet identificar diferents aspectes del personatge, com ara la caracterització en termes de tipus de subjecte, els trets físics, cognitius o emocionals, els espais i el temps en què actua, les creences i passions que l'impulsen a actuar, les capacitats i competències que li permeten realitzar una acció, el tipus d'accions que desenvolupa, els objectius que persegueix, els resultats de l'acció, les relacions amb altres personatges, etc.

La plantilla d'anàlisi està, per tant, organitzada per obtenir una informació sistemàtica i exhaustiva de cada personatge, o de cada tipus de personatge, en el marc d'una gran quantitat de trames narratives. Aquesta plantilla també permet obtenir informació sobre les estructures profundes

més significatives en el conjunt de les unitats narratives analitzades.

Per utilitzar aquesta plantilla cal desenvolupar, implementar i emprar un programa informàtic específicament dissenyat que permeti organitzar i creuar de manera flexible la informació amb la finalitat que pugui ser explotada adequadament.

Per emprar la present plantilla s'estableixen quatre fases fonamentals:

1. S'analitza cada unitat narrativa a partir de les categories establertes. Després de l'estudi de cada unitat narrativa, s'emplena la plantilla amb l'objectiu de reflectir l'estructura profunda del contingut d'aquesta unitat.
2. Els registres del conjunt d'unitats narratives analitzades són introduïts en un sistema informàtic dissenyat amb aquesta finalitat.
3. Es decideixen les qüestions sobre les quals es pretén obtenir respostes i s'explota, en aquest sentit, la informació emmagatzemada en el sistema informàtic.
4. S'analitzen les dades obtingudes i se n'extreuen conclusions.

I. IDENTIFICACIÓ DE LES UNITATS D'ANÀLISI

1. Número d'unitat
2. Número d'analista
3. Data d'anàlisi
4. Número de fitxa ID producte ficció

II. IDENTIFICACIÓ DE LES TRAMES D'ANÀLISI

1. Unitat d'anàlisi (trama)
2. Nombre de trames (total)
3. Tipus de trama
 - a. Principal
 - b. Secundària
4. Nombre d'escenes (trama)
5. Durada de la trama/total
6. Resum de la trama
7. IDENTIFICACIÓ DE PARAULES CLAU
 - a. Tema principal
Paraules clau
 - b. Actors
Paraules clau
 - c. Accions
Paraules clau
 - d. Àrees territorials
Paraules clau

MARCS NARRATIUS

I. SUBJECTE D'ACCIÓ (HEROI)

1. TIPOLOGIES

- a. Tipologia 1
 - I. Individual
 - II. Col·lectiu
- b. Tipologia 2
 - I. Figuratiu
 - II. Abstracte
- c. Tipologia 3
 - I. Element sobrenatural (cal especificar)
 - II. Element natural (cal especificar)
 - III. Artefacte (cal especificar)
 - IV. Individus o col·lectius humans (cal especificar)
 - V. Elements culturals (cal especificar)
- d. Públic
 - I. Politicoinstitucional (cal especificar)
 - II. Social (cal especificar)
- e. Privat
 - I. Professional (cal especificar)
 - II. Personal (cal especificar)

2. CARACTERÍSTIQUES

- a. Trets físics, edat i gènere (cal especificar)
- b. Caràcter, ètics, passionals, cognitius (cal especificar)
- c. Origen (cal especificar)

3. COMPETÈNCIES PER A L'ACTUACIÓ

- a. Voler
 - I. Sí
 - II. No
 1. Explícit
 2. Es pressuposa
 3. Indefinit
- b. Haver de
 - I. Sí
 - II. No
 1. Explícit
 2. Es pressuposa
 3. Indefinit

c. Poder

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

d. Saber

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

4. PASSIONS I CREENCES

Impulsen a actuar:

- a. Passions** (cal especificar)
- b. Creences** (cal especificar)

5. ESPAIS I TEMPS D'ACTUACIÓ

- a. Espais** (cal especificar)
- b. Temps** (cal especificar)

6. ACCIONS/TRANSFORMACIONS DEL SUBJECTE D'ACCIÓ

a. Destinada a:

- I. Fer guanyar un objecte
- II. Fer perdre un objecte
- III. Mantenir una possessió d'objecte
- IV. Mantenir una manca d'objecte

b. Tipus d'acció:

- I. Material-somàtica (cal especificar)
- II. Cognitiva (cal especificar)
- III. Comunicativa (cal especificar)
- IV. Institucional (cal especificar)

c. Esfera d'actuació:

I. Pública

- 1. Políticoinstitucional (cal especificar)
- 2. Social (cal especificar)

II. Privada

- 1. Professional (cal especificar)
- 2. Personal (cal especificar)

II. SUBJECTE D'ESTAT (BENEFICIAT/PERJUDICAT)

1. TIPOLOGIES

a. Tipologia 1

- I. Individual
- II. Col·lectiu

b. Tipologia 2

- I. Figuratiu
- II. Abstracte

c. Tipologia 3

- I. Element sobrenatural (cal especificar)
- II. Element natural (cal especificar)
- III. Artefacte (cal especificar)
- IV. Individus o col·lectius humans (cal especificar)
- V. Elements culturals (cal especificar)

d. Públic

- I. Políticoinstitucional (cal especificar)
- II. Social (cal especificar)

e. Privat

- I. Professional (cal especificar)
- II. Personal (cal especificar)

2. CARACTERÍSTIQUES

a. Trets físics, edat i gènere (cal especificar)

b. Caràcter, ètics, passionals, cognitius (cal especificar)

c. Origen (cal especificar)

3. ESPAIS I TEMPS D'ACTUACIÓ

a. Espais (cal especificar)

b. Temps (cal especificar)

III. OBJECTE DE VALOR

TIPOLOGIA

1. Vivencial/existencial (cal especificar)

2. Social/econòmic (cal especificar)

3. Ètic/polític (cal especificar)

4. Passional (cal especificar)

5. Cognitiu (cal especificar)

6. Competències per actuar i aconseguir objectius

- a. **Voler**
- b. **Haver de**
- c. **Saber**
- d. **Poder**

IV. ADJUVANT

1. TIPOLOGIES

a. Tipologia 1

- I. Individual
- II. Col·lectiu

b. Tipologia 2

- I. Figuratiu
- II. Abstracte

c. Tipologia 3

- I. Element sobrenatural (cal especificar)
- II. Element natural (cal especificar)
- III. Artefacte (cal especificar)
- IV. Individus o col·lectius humans (cal especificar)
- V. Elements culturals (cal especificar)

d. Públic

- I. Políticoinstitucional (cal especificar)
- II. Social (cal especificar)

e. Privat

- I. Professional (cal especificar)
- II. Personal (cal especificar)

2. CARACTERÍSTIQUES

- a. **Trets físics, edat i gènere** (cal especificar)
- b. **Caràcter, ètics, passionals, cognitius** (cal especificar)
- c. **Origen** (cal especificar)

3. BENEFICIS DE L'ACCIÓ DE L'AJUDA

TIPOLOGIA

- a. **Vivencial / existencial** (cal especificar)
- b. **Social i econòmic** (cal especificar)
- c. **Ètic i polític** (cal especificar)
- d. **Passional** (cal especificar)
- e. **Cognitiu** (cal especificar)

f. Competències per actuar i aconseguir objectius

- I. **Voler**
- II. **Haver de**
- III. **Saber**
- IV. **Poder**

4. ACCIÓ DE L'AJUDA

a. Destinada a:

- I. Fer guanyar un objecte
- II. Fer perdre un objecte
- III. Mantenir una possessió d'objecte
- IV. Mantenir una manca d'objecte

b. Tipus d'acció:

- I. Material-somàtica (cal especificar)
- II. Cognitiva (cal especificar)
- III. Comunicativa (cal especificar)
- IV. Institucional (cal especificar)

c. Esfera d'actuació:

- I. Pública
 - 1. Políticoinstitucional (cal especificar)
 - 2. Social (cal especificar)
- II. Privada
 - 1. Professional (cal especificar)
 - 2. Personal (cal especificar)

V. OPONENT

1. TIPOLOGIES

a. Tipologia 1

- I. Individual
- II. Col·lectiu

b. Tipologia 2

- I. Figuratiu
- II. Abstracte

c. Tipologia 3

- I. Element sobrenatural (cal especificar)
- II. Element natural (cal especificar)
- III. Artefacte (cal especificar)
- IV. Individus o col·lectius humans (cal especificar)
- V. Elements culturals (cal especificar)

- d. **Públic**
 - I. Políticoinstitucional (cal especificar)
 - II. Social (cal especificar)
- e. **Privat**
 - I. Professional (cal especificar)
 - II. Personal (cal especificar)

- II. **Privada**
 - 1. Professional (cal especificar)
 - 2. Personal (cal especificar)

2. CARACTERÍSTIQUES

- a. **Trets físics, edat i gènere** (cal especificar)
- b. **Caràcter, ètics, passionals, cognitius** (cal especificar)
- c. **Origen** (cal especificar)

3. PERJUDICIS DE L'ACCIÓ D'OPOSICIÓ TIPOLOGIA

- a. **Vivencial/existencial** (cal especificar)
- b. **Social/econòmic** (cal especificar)
- c. **Ètic/polític** (cal especificar)
- d. **Passional** (cal especificar)
- e. **Cognitiu** (cal especificar)
- f. **Competències per actuar i aconseguir objectius**
 - I. **Voler**
 - II. **Haver de**
 - III. **Saber**
 - IV. **Poder**

4. ACCIÓ D'OPOSICIÓ

- a. **Destinada a:**
 - I. Fer guanyar un objecte
 - II. Fer perdre un objecte
 - III. Mantenir una possessió d'objecte
 - IV. Mantenir una manca d'objecte
- b. **Tipus d'acció:**
 - I. Material-somàtica (cal especificar)
 - II. Cognitiva (cal especificar)
 - III. Comunicativa (cal especificar)
 - IV. Institucional (cal especificar)
- c. **Esfera d'actuació:**
 - I. **Pública**
 - 1. Políticoinstitucional (cal especificar)
 - 2. Social (cal especificar)

VI. CONTRACTE (DESTINADOR / DESTINATARI)

DESTINADOR

1. Tipologies

- a. **Tipologia 1**
 - I. Individual
 - II. Col·lectiu
- b. **Tipologia 2**
 - I. Figuratiu
 - II. Abstracte

2. Intern al subjecte

- a. **Tipologia**
 - I. **Caràcter** (cal especificar)
 - II. **Valors ètics** (cal especificar)
 - III. **Passions** (cal especificar)
 - IV. **Creences** (cal especificar)
 - V. **Instints** (cal especificar)
 - VI. **Altres** (cal especificar)

b. Manipulació contractual

- I. **Promesa** (cal especificar)
- II. **Amenaça** (cal especificar)
- III. **Sedució** (cal especificar)
- IV. **Provocació** (cal especificar)

c. Efecte de la manipulació contractual

- I. **Fer voler** (provocar desitjos) (cal especificar)
- II. **Fer haver de** (provocar obligacions) (cal especificar)

d. Espais i temps d'actuació

- I. **Espais** (cal especificar)
- II. **Temps** (cal especificar)

3. Extern al subjecte

- a. **Tipologia**
 - I. **Públic**

1. Políticoinstitucional (cal especificar)
2. Social (cal especificar)
- II. Privat**
 1. Professional (cal especificar)
 2. Personal (cal especificar)
- b. Característiques**
 - I. Trets físics, edat i gènere** (cal especificar)
 - II. Caràcter, ètics, passionals, cognitius** (cal especificar)
 - III. Origen** (cal especificar)
- c. Competències per a l'actuació**
 - I. Voler**
 1. Sí
 2. No
 3. Explícit
 4. Es pressuposa
 5. Indefinit
 - II. Haver de**
 1. Sí
 2. No
 3. Explícit
 4. Es pressuposa
 5. Indefinit
 - III. Poder**
 1. Sí
 2. No
 3. Explícit
 4. Es pressuposa
 - IV. Saber**
 1. Sí
 2. No
 3. Explícit
 4. Es pressuposa
 5. Indefinit
- d. Passions i creences**

Impulsen a actuar:

 - I. Passions** (cal especificar)
 - II. Creences** (cal especificar)
- e. Manipulació contractual**
 - I. Promesa** (cal especificar)
 - II. Amenaça** (cal especificar)
 - III. Seducció** (cal especificar)
 - IV. Provocació** (cal especificar)

- f. Efecte de la manipulació contractual**
 - I. Fer voler** (provocar desitjos) (cal especificar)
 - II. Fer haver de** (provocar obligacions) (cal especificar)
- g. Espais i temps d'actuació**
 - I. Espais** (cal especificar)
 - II. Temps** (cal especificar)

VII. SANCIÓ (DESTINADOR/DESTINATARI)

DESTINADOR

1. TIPOLOGIES

a. Tipologia 1

- I. Individual
- II. Col·lectiu

b. Tipologia 2

- I. Figuratiu
- II. Abstracte

c. Tipologia 3

- I. Element sobrenatural (cal especificar)
- II. Element natural (cal especificar)
- III. Artefacte (cal especificar)
- IV. Individus o col·lectius humans (cal especificar)
- V. Elements culturals (cal especificar)

d. Públic

- I. Políticoinstitucional (cal especificar)
- II. Social (cal especificar)

e. Privat

- I. Professional (cal especificar)
- II. Personal (cal especificar)

2. CARACTERÍSTIQUES

- a. Trets físics, edat i gènere** (cal especificar)
- b. Caràcter, ètics, passionals, cognitius** (cal especificar)
- c. Origen** (cal especificar)

3. COMPETÈNCIES PER A L'ACTUACIÓ

- a. Voler**
 - I Sí

- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

b. Haver de

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

c. Poder

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

d. Saber

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

4. PASSIONS I CREENCES

Impulsen a actuar:

- a. **Passions** (cal especificar)
- b. **Creences** (cal especificar)

5. ESPAIS I TEMPS D'ACTUACIÓ

- a. **Espais** (cal especificar)
- b. **Temps** (cal especificar)

6. SANCIÓ

Tipus de sanció:

a. Reconeixement

- I. Positiu (cal especificar)
- II. Negatiu (cal especificar)

b. Retribució

- I. Premi (cal especificar)
- II. Càstig (cal especificar)

VIII. ANTISUBJECTE

1. TIPOLOGIES

a. Tipologia 1

- I. Individual
- II. Col·lectiu

b. Tipologia 2

- I. Figuratiu
- II. Abstracte

c. Tipologia 3

- I. Element sobrenatural (cal especificar)
- II. Element natural (cal especificar)
- III. Artefacte (cal especificar)
- IV. Individus o col·lectius humans (cal especificar)
- V. Elements culturals (cal especificar)

d. Públic

- I. Políticoinstitucional (cal especificar)
- II. Social (cal especificar)

e. Privat

- I. Professional (cal especificar)
- II. Personal (cal especificar)

2. CARACTERÍSTIQUES

- a. **Trets físics, edat i gènere** (cal especificar)
- b. **Caràcter, ètics, passionals, cognitius** (cal especificar)
- c. **Origen** (cal especificar)

3. COMPETÈNCIES PER A L'ACTUACIÓ

a. Voler

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

b. Haver de

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

c. Poder

- I. Sí

- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

d. Saber

- I. Sí
- II. No
 - 1. Explícit
 - 2. Es pressuposa
 - 3. Indefinit

4. PASSIONS I CREENCES

Impulsen a actuar:

- a. **Passions** (cal especificar)
- b. **Creences** (cal especificar)

5. ESPAIS I TEMPS D'ACTUACIÓ

- a. **Espais** (cal especificar)
- b. **Temps** (cal especificar)

6. ACCIONS/TRANSFORMACIONS DE L'ANTISUBJECTE

a. Destinada a:

- I. Fer guanyar un objecte
- II. Fer perdre un objecte
- III. Mantenir una possessió d'objecte
- IV. Mantenir una manca d'objecte

b. Tipus d'acció:

- I. Material-somàtica (cal especificar)
- II. Cognitiva (cal especificar)
- III. Comunicativa (cal especificar)
- IV. Institucional (cal especificar)

c. Esfera d'actuació:

I. Pública

- 1. Políticoinstitucional (cal especificar)
- 2. Social (cal especificar)

II. Privada

- 1. Professional (cal especificar)
- 2. Personal (cal especificar)

IX. ESTATS FINALS

1. Relació subjecte estat/objecte de valor

- a. Conjunció
- b. Disjunció

2. Acció del subjecte d'acció

- a. Èxit
- b. Fracàs

Estratègies de programació i llocs possibles per a la construcció de la imatge pública de la immigració: la temporada 2002/2003 a Catalunya

Lorena Gómez, Arantxa Capdevila i Ivan Pintor

- *L'estudi comparat de les polítiques de programació de les grans cadenes de televisió permet apreciar les oportunitats d'accés i tematització dels conflictes socials com a problemes públics. En el cas de la problemàtica derivada dels fluxos de la immigració a Espanya, les estratègies de programació de les grans cadenes determinen l'abast dels llocs possibles per a la construcció d'una imatge pública d'aquests temes. Aquest article resumeix l'estudi de l'oferta de televisió gratuïta a Catalunya durant la temporada 2002/2003, constituïda bàsicament per la cobertura de les tres cadenes espanyoles TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV, i per l'autònoma catalana TV3. L'anàlisi comparada entre les quatre programes permet constatar importants divergències entre les dues cadenes públiques, i entre aquestes i les privades: estratègia de silenci a TVE-1, notable presència a TV3 i opcions per a la ficció a Tele-5 i Antena 3 TV.*

Paraules clau

Polítiques de programació, immigració, tractament informatiu, conflictes, televisió, opinió pública

Lorena Gómez, Arantxa Capdevila i Ivan Pintor

Membres del grup de recerca UNICA/UPF

1. Introducció

La problemàtica particular derivada dels fluxos migratoris procedents del Magrib, de l'Àfrica subsahariana, de l'Amèrica Llatina, de l'est d'Europa i d'Àsia, i dels seus nous assentaments és comuna als països de la Unió Europea. La conflictivitat generada al voltant d'aquest fenomen es constata en els debats sostinguts a Europa al llarg de l'última dècada, que tracten no només els processos de regulació o el control dels accessos al flux migratori, sinó també temes com ara la integració, la identitat, la multiculturalitat, els drets polítics, el racisme o la xenofòbia.

La complexitat d'aquesta problemàtica social es tradueix en una diversificació cada vegada més gran dels discursos dels mitjans de comunicació en la seva labor de construcció d'una imatge pública de la immigració en el nostre context més immediat. Es tracta d'una diversificació que traspasa els àmbits temàtics i arriba a la varietat d'estratègies discursives dels mitjans de comunicació: la immigració apareix a l'agenda temàtica televisiva, en relats d'actualitat, ja no únicament informatius, sinó també de ficció i d'entreteniment o d'espectacle.

L'anàlisi de les estratègies de programació de les televisions de més audiència entre l'oferta de televisió gratuïta a Catalunya durant la temporada 2002/2003 permet no només apuntar aquestes tendències sinó també observar quin ha estat el posicionament d'aquestes cadenes com a actors socials, quines estratègies discursives han utilitzat i quins espais han habilitat per a la construcció de la imatge pública de la immigració a Espanya.

Aquest article presenta una part dels resultats d'un projecte d'investigació més ampli que, amb el títol de "La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espanya", va obtenir finançament del Ministeri de Ciència i Tecnologia en el marc del Pla Nacional del Coneixement 2001-2003¹.

2. Les polítiques de programació televisiva: estratègies de la cadena emissora com a narrador i actor social

Les polítiques de programació televisiva, com a estratègia de la institució emissora, responen a una multiplicitat de factors condicionants que es poden agrupar en dues grans dimensions: la dimensió econòmica, que respon al finançament publicitari regit pels resultats d'audiència, i la dimensió cultural, que es refereix a la relació entre cadena i públic a partir de determinats continguts².

Dins dels factors de caràcter econòmic destaquen l'objectiu de la cadena segons l'ordre jeràrquic de funcions que cal complir, en gran mesura definides pel tipus de gestió –pública o privada–, el caràcter generalista o temàtic, i si són cadenes de pagament o gratuïtes. La selecció de les cadenes televisives objecte d'estudi d'aquesta anàlisi (TVE-1, Tele-5, Antena 3 TV, TV3) segueix aquest últim criteri: totes formen part de l'oferta televisiva gratuïta a Catalunya.

A aquests factors, se n'hi afegeixen d'altres de més específics que afecten la política de programació de cada emissor: la rendibilitat de la inversió, el funcionament del mercat publicitari, l'àmbit sociogeogràfic de cobertura, el *target* objectiu, i la competència entre cadenes i altres usos de l'audiovisual.

Quant a la dimensió cultural i a les relacions establertes per la cadena amb el públic, cal destacar algunes consideracions preliminars que marquen la televisió contemporània: la programació de flux³, les característiques del consum de televisió i del públic potencial, i la definició dels gèneres televisius.

Els hàbits de consum i les variables temporals marcades per l'estil de vida social i els costums culturals del país determinen la definició de les etapes de la temporada i de les franges horàries de programació televisiva segons les necessitats (informatives, d'entreteniment, etc.) de cada moment del dia. Per tant, de l'anàlisi de la programació televisiva per franges horàries es desprèn no només el públic al qual es dirigeix la cadena, sinó també l'abast pretès dels espais on es possibilita el tractament de problemàtiques socials com ara la immigració segons la ubicació dins la graella⁴.

Quant als gèneres televisius, qualsevol categorització

sistemàtica de programació ens situaria lluny del context actual dels programadors i els productors televisius, que opten, cada vegada més, per programes contenidor on es barregen elements propis de diferents gèneres, o per programes on la hibridació de gèneres és la seva característica essencial.

Algunes tendències clau en la programació de les últimes temporades reafirmen la dissolució de gèneres. Per exemple, l'aplicació d'estratègies de transversalitat a la programació de determinades cadenes que opten per incorporar continguts propis del programa *estrella* (generalment un xou d'impacte) en tots els programes d'entrevistes (*talk shows*) i magazins. Aquesta pràctica ha arribat a generar un estil més enllà del subministrament de continguts a partir d'un programa concret i s'ha convertit en una constant i endogàmica interreferencialitat entre programes de la cadena. Corrobora així el principi de flux televisiu continu i, en alguns casos, porta a l'extrem de la progressiva homogeneïtzació de continguts⁵.

Tenint en compte el que s'exposa, s'adopta una certa denominació genèrica de grups de programes segons criteris funcionals: informatius (generals, esportius, especialitzats, setmanals, etc.), entreteniment (*infoxous*, concursos, programes d'entrevistes, magazins, programes d'espectacle en general) i juntament amb aquests, la ficció televisiva (específicament de producció pròpia). S'han exclòs de la nostra anàlisi les retransmissions esportives i la ficció cinematogràfica d'origen estranger, perquè s'han considerat produccions no estrictament televisives, i després d'haver constatat la seva escassa incidència en el tractament explícit del tema de la immigració tal com ha estat definida aquí⁶.

Aquesta denominació genèrica no pretén ser exhaustiva sinó una mera orientació operativa, ja que l'objectiu és discernir el tractament que pugui donar cada programa a les problemàtiques socials com la immigració. El tipus de tractament s'observa en funció del format o gènere del programa i de la seva capacitat per vehicular discursos sobre dificultats o avenços en la integració dels fluxos migratoris, publicar dades o informes relatius a aquests col·lectius, o bé oferir espais per a un debat públic sobre qüestions d'interès social relacionades amb la immigració⁷.

3. Els llocs possibles per a la construcció d'una imatge pública de la immigració a través de les cadenes de televisió

L'anàlisi comparada que segueix destaca l'existència d'espais proclius a la presència de temes socials com la immigració, contextualitzats en les graelles de programació, amb la finalitat de valorar la importància i l'abast que els concedeix cadascuna de les cadenes, així com el tractament que promouen.

La delimitació d'aquests llocs possibles de la programació televisiva permet, d'una banda, definir els fragments del flux televisiu que són clau per analitzar la construcció de la imatge pública de la immigració a través de les cadenes televisives seleccionades, és a dir, definir la mostra significativa sobre la qual caldria analitzar la presència i el tractament d'aquest tema en el discurs televisiu. I de l'altra, en contextualitzar la importància i l'abast d'aquests llocs possibles, s'observa el paper de mediador que s'atorga cadascuna de les cadenes en la seva labor d'actor polític promotor de determinades construccions socials de la problemàtica migratòria.

A grans trets, es pot afirmar que tant les tres cadenes de cobertura estatal com l'autònoma generalista analitzada presenten, al llarg de la programació de la temporada 2002/2003, una estructura pràcticament estable en les jornades laborables i de cap de setmana. Les principals variacions responen a les festivitats assenyalades i als períodes de vacances. Això, unit a la necessitat d'abreujar aquesta exposició, ens porta a presentar de manera esquemàtica els resultats obtinguts per a cada una d'aquestes cadenes, centrant-nos especialment en la programació dels mesos de setembre a desembre i de març a juny, ja que són els períodes de màxim consum televisiu.

3.1. La Primera (TVE-1): absència del tema de la immigració més enllà dels informatius periòdics

El primer canal de TVE mostra en la temporada 2002/2003 una política continuïsta en la seva línia de programació, d'acord amb les tendències del sector, encara que amb una actitud de reducció de riscos que elimina les noves apostes pràcticament en el global de la graella. La televisió pública, sota tutela del govern del Partit Popular en la seva segona

legislatura, aposta per una oferta d'entreteniment en els horaris de màxima audiència i llima qualsevol diferència amb les graelles de programació de les seves competidores de gestió privada.

L'element vertebrador de la programació de La Primera continua sent l'informatiu en les seves diverses edicions, tot i que al marge del *Telediario* i del tradicional *Informe Semanal*, els espais dedicats a la informació general són una absència significativa a la graella. La presentació de temes sobre dificultats i avenços en la integració dels immigrants i de les dades i informes relatius a la immigració queda reduïda a l'espai de reportatges d'una hora setmanal o al ritme de l'actualitat informativa abocada en quaranta-cinc minuts.

La política de programació de la cadena pública respecte de les sèries de ficció pròpia les situa com a productes privilegiats que compleixen una clara funció de fidelització del públic en horari de màxima audiència. En la temporada analitzada van destacar: *Ana y los 7*, *Cuéntame* i *La vida de Rita*. *Ana y los 7* és un format de comèdia de factura similar als habituals de la cadena (*Hostal Royal Manzanares*, entre altres) que no només reuneix l'audiència majoritària de la cadena sinó que atreu xifres significatives de públic jove. *Cuéntame cómo pasó* transforma la comèdia en repàs històric i, gràcies a la qualitat del format, repetidament premiat, afegeix a les seves funcions la de constituir-se com a estendard de la imatge de marca de la cadena, la qual cosa, malgrat l'esforç de producció, no va aconseguir la comèdia costumista *La vida de Rita* en les seves cinc emissions.

No obstant això, cap de les tres sèries presenta el tema de la immigració ni en l'argument principal ni en cap trama o personatge. Aquesta és una dada significativa, ja que l'absència del tema de la immigració en la ficció seriada implica l'absència de relats en els quals es plantegin qüestions relatives a la integració d'aquest col·lectiu en estructures de conflictes i resolucions, és a dir, de presentació de dificultats i d'avenços cap a la convivència. Es renuncia a la representació de comportaments i actituds lligats a aquesta problemàtica social i, en definitiva, al reconeixement de l'existència de la immigració com a realitat social que ocupa els nostres relats⁸.

Un altre aspecte destacat de les polítiques de programació de TVE-1 ha estat la uniformitat dels blocs de matí i tarda,

dirigits a un públic predominantment femení i adult. Aquest fet comporta la relegació de la programació infantil i juvenil al cap de setmana i, al seu torn, situa espais proclius a la presentació de temes públics com la immigració en els dies laborables. Aquests espais, per bé que diferents en l'estructura i el tractament, comparteixen trets elementals. En el context de la temporada analitzada destaquen: en el bloc matinal, el magazín *Por la mañana* i el divulgatiu *Saber vivir*; mentre que en la franja de tarda s'ha de considerar el programa d'entrevistes *Cerca de ti*; i, ja previ a l'hora de màxima audiència, el format de reportatges *Gente*, entre informatiu de proximitat i comentari de societat o premsa rosa.

Tant en la secció d'actualitat i successos de *Por la mañana*, com a la primera meitat de *Gente*, els temes es presenten sota un format similar a l'informatiu, però amb un tractament de proximitat que es mou entre l'aspecte anecdòtic i cridaner de l'espectacle més pur i el punt escabrós de la crònica negra clàssica. Passaria el mateix amb el programa d'entrevistes de tarda *Cerca de ti*, tot i que incrementant la via d'explotació de la intimitat, ja que selecciona temes i continguts directament vinculats a les relacions interpersonals pròpies de l'esfera privada.

Com a programes propensos a l'oferta d'espais per al debat de temes socials o públics trobaríem a la graella de La Primera únicament el potencial de *Saber vivir*, restringit a l'àmbit de la salut, i el d'*Ésta es mi historia*, com a format de debat a partir de casos personals, tot i que ja en horari nocturn.

Quant al primer, destaca l'absència total de qualsevol referència al tema de la immigració, la qual cosa porta a pensar que o bé la immigració no comporta canvis, ni positius ni negatius en l'àmbit de la salut i la sanitat pública, o bé no existeix immigració, almenys per a aquest programa de divulgació de salut i nutrició amb voluntat manifesta de servei públic.

El segon, *Ésta es mi historia*, es defineix per ser l'únic espai obert al debat de temes públics o de preocupació social, procliu, en major mesura, a l'aparició del tema de la immigració. La dinàmica de debat, encara que el to sigui el de la polèmica i l'exacerbació, promou l'intercanvi d'opinions i fins i tot la manifestació pública de discrepàncies en temes com la delinqüència lligada a la immigració, la convivència entre cultures diferents o els

canvis necessaris per a la integració. En qualsevol cas, durant la temporada 2002/2003 no hi ha constància que cap d'aquestes qüestions constituís el tema d'*Ésta es mi historia*.

En resum, la programació de TVE-1 en la temporada 2002/2003 s'orienta cap a un públic majoritari, preferentment femení i adult, que requereix un servei informatiu periòdic i un alt grau de continguts d'entreteniment. Entreteniment que ve donat, d'una banda, per programes d'humor i concursos i, de l'altra, per programes divulgadors, programes d'entrevistes i formats informatius els continguts dels quals parteixen de la premsa rosa i la crònica de successos. L'oferta de ficció pròpia és molt reduïda, tot i que compta amb una trajectòria consolidada.

Els espais susceptibles de vehicular continguts relatius al tema de la immigració, de caràcter públic, es redueixen a les quatre edicions del *Telediario*, l'hora dedicada els dissabtes a *Informe Semanal*, en una nit de baix consum televisiu, i potencialment les seccions que ofereix la crònica de l'actualitat de *Por la mañana* i *Gente*. A això s'afegeix la possibilitat oberta per *Ésta es mi historia* d'establir un debat que, tot i que polèmic, aborda temes públics. L'emissió d'aquest espai, els divendres ja gairebé de matinada, denota el pes que la cadena generalista pública dóna a aquesta mena de fòrum públic o debat mediàtic.

3.2. Antena 3 TV: la immigració en la ficció com a complement dels espais informatius

De la mateixa manera que a TVE-1, la programació d'Antena 3 TV la vertebraren els informatius en les seves quatre edicions. Però a diferència de la cadena pública, els espais diaris d'*A3Noticias* es veuen reforçats per una àmplia dedicació en la franja matinal a la informació gràcies al nou espai *Buenos días, España* i al format d'entrevista i debat ofert a *El primer café*. Aquí cal afegir dos programes que se situen a mig camí entre la informació i l'espectacle, i en horaris d'audiència poc rellevants: *Espejo público*, previ a l'horari nocturn de màxima audiència dels diumenges, i *Alerta 112*, els divendres de matinada.

Espejo público inclou reportatges de més profunditat i proximitat a l'actualitat quotidiana, mentre que a *Alerta 112* el que impera és la imatge atractiva i el succés extraordinari. Situacions de conflicte i tensió pròpies dels avisos al servei d'emergències que, pel seu tractament,

tendeixen més a l'entreteniment mitjançant exemples de casos aïllats que a la informació contextualitzada de fets conflictius.

Quant a la programació de sèries de ficció pròpia, Antena 3 TV destaca pels consecutius fracassos de les seves estrenes al llarg de la temporada. *London Street* va ser la primera aposta fallida de la cadena, amb tres emissions; *Código fuego*, en la línia de les sèries professionals, ambientada en un parc de bombers, amb prou feines va superar les cinc emissions; *Un lugar en el mundo* va emetre els tretze episodis de la seva primera etapa però ja traslladada a horaris de matinada; d'*El pantano* se'n va abandonar la producció. De fet, els canvis d'ubicació a la graella van ser un dels factors que va col·laborar al ràpid fracàs d'aquestes estrenes de ficció en un context de crisi financera de la cadena i, per tant, de reducció de costos de producció. La sèrie de ficció que va sobreviure a la temporada no va ser una estrena, sinó un clàssic consolidat: *Un paso adelante*⁹.

Aquesta sèrie coral planteja el tema de la immigració de manera constant, ja que inclou en l'elenc protagonista i el seu argument principal un personatge cubà, Pável, que dona lloc a diverses trames relatives a la integració del col·lectiu immigrant. La sèrie proporciona material significatiu per a l'anàlisi d'aquelles estructures de conflictes i resolucions, que trobem rere les escenes on la problemàtica té com a tema principal la immigració.

La uniformitat dels blocs de matí i tarda, dirigits a un públic predominantment femení i adult, que ha estat destacada a TVE-1, es repeteix en la programació d'Antena 3 TV. No obstant això, la televisió privada no relega la programació infantil i juvenil al cap de setmana, i recupera el contenidor infantil *Megatrix* als matins, i redueix *Buenos días, España* passat Setmana Santa.

Els espais que ocupen les franges horàries de matí i de tarda segueixen una lògica que al llarg de la temporada resulta comuna a totes les cadenes televisives estatals: l'auge dels continguts de premsa rosa. Els magazins matinals s'estructuren en diverses seccions i varien els seus presentadors i col·laboradors, però a grans trets, segueixen un mateix desenvolupament.

Pel que fa a Antena 3 TV, cal destacar una dedicació encara menor a temes de caràcter públic en el programa *Como la vida*, presentat per Alicia Senovilla. Això es deu a

la ja comentada generació endogàmica de continguts a partir d'un programa estrella, en aquest cas el *reality* d'aventures *La isla de los famosos*.

En canvi, el tractament de temes públics, sota una òptica de l'exemple il·lustrat de les vivències d'anònims, és la fórmula predominant a les tardes. Fórmula comuna al magazín d'Ana Rosa Quintana, *Sabor a ti*, i al programa *El diario de Patricia*, que el segueix a la graella.

Sabor a ti dedica una secció a entrevistar breument testimonis o protagonistes d'històries que no transcedeixen del seu àmbit personal de desenvolupament¹⁰. El programa d'entrevistes de tarda, *El diario de Patricia*, és un programa de testimonis que es basa en històries de gent comuna sobre la seva vida quotidiana, que permeten, en el relat o en la discussió al plató, l'exhibició de sentiments íntims. La tendència general d'exposar comportaments no sempre exemplars que no es debaten ni qüestionen si no és a través de la rialla distanciada i burleta no permet parlar d'un tractament de la immigració com a tema públic.

En definitiva, la programació d'Antena 3 TV en la temporada 2002/2003 aposta pels serveis informatius periòdics i, davant el fracàs de la ficció televisiva pròpia, opta per l'oferta cinematogràfica i la de programes d'entreteniment: concursos, d'una banda, i magazins o programes d'entrevistes, de l'altra.

S'evidencia la seva orientació comercial en l'escassa presència de llocs possibles per a la construcció de temes públics o problemàtiques socials com la immigració. Des de l'entreteniment i l'espectacle dominants, només tenen cabuda en espais com *Alerta 112*, i de manera peculiar en les seccions de testimonis de *Sabor a ti* i *El diario de Patricia*. El pes de l'anàlisi ha de situar-se en els informatius diaris, el setmanal *Espejo público* i la sèrie de ficció *Un paso adelante*.

3.3. Tele-5: el potencial de la ficció televisiva en la construcció del tema de la immigració

En la línia de la seva homòloga privada, Tele-5 dedica la primera franja horària matinal a reforçar els seus serveis informatius amb un programa d'entrevistes i debat, *La mirada crítica*. Aquest serà l'únic espai informatiu que completarà les edicions diàries periòdiques d'*Informativos Telecinco*.

Quant a la programació de sèries de ficció pròpia, Tele-5

no pateix el fracàs de les seves estrenes en el mateix grau que Antena 3 TV, però també se'n ressent, en el seu afany d'explotar el nou cicle de la ficció pròpia. Així, *Una nueva vida*, seqüela d'*Hospital Central* protagonitzada per una consagrada ginecòloga, no arriba a les cinc emissions, i *Javier ya no vive solo* s'acomiada després de la segona temporada de declivi. Aquesta última sèrie havia modificat el seu plantejament en situar el protagonista en un centre d'ajuda i reinserció infantil i juvenil, la qual cosa permetia introduir temes socials més enllà de l'estructura familiar.

Les clàssiques sèries professionals van mantenir el seu èxit en l'horari de màxima audiència dels dimarts i els dimecres: *El comisario* i *Hospital Central*. I després d'alguns ajustos de programació, els diumenges van ser les nits de l'èxit de la clàssica comèdia de situació *Siete vidas*. No obstant això, la sèrie que es va consolidar com l'estrena estrella de la cadena va ser la comèdia familiar *Los Serrano*.

Les sèries de ficció televisiva pròpia de Tele-5 constitueixen un espai privilegiat per al tractament de temes socials públics, com ara la immigració. En primer lloc, perquè es mantenen les sèries professionals, que es construeixen en l'àmbit sanitari i policial, on les històries presentades s'inspiren en casos reals i posen de manifest temes socials d'actualitat. Per això, no resulta estrany trobar trames on la immigració apareix com a tema a través de personatges o situacions en les quals intervenen immigrants i on la seva condició marca l'evolució de la història plantejada. A aquesta línia s'afegeix *Javier ya no vive solo*, on les trames episòdiques són susceptibles de vehicular temes com l'anorèxia infantil, la discriminació sexual o racial, la violència xenòfoba, entre altres.

D'altra banda, les sèries de caràcter còmic es mostren permeables a temes com la immigració. *Los Serrano* presenta un grup d'amics de l'escola d'un dels fills, entre els quals es troben un argentí i un marroquí. *Siete vidas* ho fa des de la seva particular forma d'humor basada en l'actualitat i en la crítica irònica de situacions problemàtiques.

La ficció televisiva seriada domina la franja horària de màxima audiència de la cadena al llarg de la temporada. L'alternativa la donen les sèries importades (l'estrena de *CSI*) i els xous d'impacte (*reality shows*) que segueixen el model de *Gran Hermano*: *Hotel Glam* i *Vive cantando*. A

més, la premsa rosa té a Tele-5 un programa de llarga durada, *Salsa Rosa*, els dissabtes, i compta durant els primers mesos de la temporada amb l'emissió d'un altre polèmic programa, *A corazón abierto*. En menys grau que Antena 3 TV, Tele-5 aposta per les pel·lícules cinematogràfiques (*Cine 5 estrellas*), tot i que sí que les programa els caps de setmana en horari de tarda (*Cine Fiesta*).

Quant a la programació de matí i de tarda, es manté la uniformitat dels blocs que s'ha assenyalat en el cas de TVE-1 i Antena 3 TV, però Tele-5 la varia lleugerament al llarg de la temporada. El fracàs del serial juvenil *20 y tantos*, que emulava el seu antecessor de gran èxit *Al salir de clase*, porta la cadena a modificar la seva aposta radicalment. En el segon trimestre de 2003 estrena *Aquí hay tomate*, un magazín de premsa rosa que es caracteritza per un to irreverent i provocador. També desapareix el programa d'entrevistes *Nadie es perfecto* després de no aconseguir una audiència mínimament acceptable després d'un mes d'emissió. El substitueixen la sèrie americana *Embrujadas* i el resum diari d'*Hotel Glam*.

Precisament serà el programa *Hotel Glam* un dels principals proveïdors de continguts dels magazins que es mantenen inamovibles els matins i les tardes de Tele-5: *Día a día* i *A tu lado*. L'estructura de l'un i de l'altre dóna lloc a l'aparició de seccions de durada i presència variable al llarg de la setmana on potencialment pot tractar-se el tema de la immigració.

Mentre que *A tu lado* inclou com a única secció no dedicada a la premsa rosa un breu espai d'entrevista de testimonis, María Teresa Campos a *Día a día* és qui permet un discurs allunyat d'aquest tòpic a través de la secció que dedica a comentar l'actualitat. A diferència del programa matinal de TVE-1, planteja un debat entre els col·laboradors i la presentadora del programa susceptible de ser analitzat com a comentari d'opinió sobre l'agenda de notícies d'actualitat.

I un comentari irònic i humorístic és el que ofereix el format *Pecado original* després de l'informatiu nocturn. A través d'un conductor anònim, que varia a cada emissió, es connecten diferents seccions que van des de les curiositats trobades a la xarxa fins a la paròdia de les notícies més polèmiques del dia. La incidència en notícies de l'àmbit polític i social fa d'aquest programa un lloc possible per a discursos sobre temes públics allunyats d'allò estrictament

informatiu i/o ficcional.

A partir del mes de juliol la programació matinal a Tele-5 es transforma en un clar intent de captar públic infantil i juvenil, a través de sèries i reposicions. Una nova aposta per la ficció que fracassa, tot i que discretament, és la comèdia *Tres son multitud*, que no sobreviu al període estival. Durant les vacances, la reposició de ficció i la reemissió de pel·lícules cinematogràfiques supleix la falta de producció pròpia d'estrena.

En resum, la programació de Tele-5 durant la temporada 2002/2003 aposta pels serveis informatius periòdics, la ficció televisiva pròpia i estrangera i els xous d'impacte i programes dedicats a la premsa rosa com a principal font d'entreteniment. Això limita el nombre de llocs possibles per a la construcció de la immigració com a problemàtica social. Juntament amb els informatius diaris i *La mirada crítica*, destaquen les sèries de ficció pròpia, especialment les protagonitzades per col·lectius professionals de caràcter públic. Quant a la resta de la programació, els temes socials queden relegats a les seccions dels dos magazins de matí i de tarda, i el primer és l'únic que els tracta.

L'escassa presència d'espais per vehicular temes públics torna a posar de manifest l'orientació comercial de les cadenes estatals de gestió privada. Allunyades d'una proposta àmplia de compliment de servei públic, construeixen, no obstant això, la seva imatge corporativa incloent-hi una certa labor social que s'estén des dels informatius fins a certs programes especials.

A Tele-5, a més de les gales benèfiques, existeix una iniciativa denominada *Doce meses, doce causas* que consisteix a plantejar un tema o problemàtica de caràcter social a través d'una campanya formada per anuncis protagonitzats per cares conegudes de la cadena, una breu secció en els informatius, algun reportatge puntual i edicions especials dels magazins de tarda. Es compleix una doble funció: la conscienciació social sobre el problema plantejat i el reforç de la imatge corporativa del canal. Durant aquesta temporada no van ser *causa* temes relacionats amb la problemàtica derivada de la immigració.

3.4. TV3: una aposta per la construcció de la immigració com a tema públic: presència plural i diversa

TV3, el primer canal de la cadena autonòmica catalana

Televisió de Catalunya (TVC), amb programació regular des de 1984, publica anualment els objectius i criteris de programació al seu web, i insisteix en la seva labor com a emissora de referència per als teleespectadors catalans i en el seu afany per aconseguir mantenir el lideratge de l'audiència amb una oferta programàtica variada i plural. Pel que fa a la temporada 2002/2003, la cadena ho plantejava especialment potenciant els informatius i consolidant l'oferta de ficció pròpia, així com dels magazins, documentals i nous formats¹¹.

A diferència de les cadenes estatals, TV3 ofereix, al costat de les edicions periòdiques de l'informatiu (*Telenotícies matí, migdia, vespre i nit*), una sèrie de programes i espais dedicats, en major o menor grau, a la informació general que, amb un tractament i una presència absolutament diversificada en la seva graella de programació, possibiliten la presentació de temes de caràcter públic. Magazins basats en l'actualitat periodística que s'allunyen del model dominant orientat cap a la premsa rosa i el món de l'espectacle (*Bon dia, Catalunya, La columna*), programes d'entrevistes o debat (*Coses que passen, En camp contrari*), informatius de proximitat (*En directe*), reportatges (*Entre línies*) i documentals (*30 minuts*), són alguns dels espais que permeten ampliar la informació reduïda del format clàssic del *Telenotícies* i aprofundir en el coneixement i el debat públic de dificultats i avenços en la integració dels immigrants, més enllà de la publicació de dades i informes institucionals o de la immediatesa de l'agenda temàtica politicosocial. Aquests programes, disseminats per totes les franges horàries, reuneixen en la seva majoria les funcions d'entretenir i formar, però prioritàriament fan de la informació un element transversal i cohesionador de la programació de la cadena catalana.

En l'àmbit de la ficció, com a pilar de qualitat i proximitat cultural, les sèries de producció pròpia són una aposta clara de la cadena autonòmica amb òptim rendiment en les franges de més audiència. Així, *El cor de la ciutat*, serial emès diàriament després de l'informatiu, és líder de la franja de màxima audiència del migdia i també el programa més vist de la cadena. I la presència en horari nocturn de màxima audiència de sèries de ficció pròpia, en la seva majoria comèdies o productes de clar component humorístic, és important: *16 dobles, Majoria absoluta, Dinamita, Jet lag* o la reposició de *Plats bruts* i *La memòria dels Cargols*.

Pel seu tractament de la immigració, a través de diversos personatges i trames, destaca la sèrie coral de més orientació dramàtica, *El cor de la ciutat*, on en el període analitzat apareixen com a protagonistes de trames principals un immigrant marroquí, Huari, plenament integrat al barri barceloní on s'ambienta l'acció; quan desapareix s'incorpora a la sèrie un immigrant cubà, Nelson. Amb aquest nou personatge fix es reprenen els discursos sobre l'acceptació del nou membre estranger en la comunitat receptora, a través d'estructures de conflictes i resolucions que mostren comportaments i actituds possibles davant el coneixement mutu i la integració de costums socials, i posen de manifest algunes de les dificultats i avenços cap a la convivència d'aquest col·lectiu i la formació progressiva de noves identitats culturals.

L'existència de la immigració com a realitat social de més importància es trasllada a altres relats de ficció de TV3 de caràcter no tan marcadament realista, com ara *16 dobles*, on un immigrant de l'Europa de l'est planteja el tema dels matrimonis de conveniència per aconseguir la legalització, o la comèdia *Majoria absoluta*, que integra en una ja eclèctica família un jove sud-americà. El tractament del tema de la immigració en els discursos de la ficció pròpia de TV3 no només és ampli, sinó també plural, en les seves formes i referents.

De la mateixa manera que les cadenes estatals, la programació dels blocs de matí i tarda de TV3 és uniforme, tot i que, com ja s'ha assenyalat, es diferencia per un major component informatiu en els magazins matinals i de sobretaula. Això implica un potencial més gran per a la presentació de temes públics en aquestes franges. En el magazí matinal *Bon dia, Catalunya*, els temes d'actualitat marquen la tertúlia i l'eix central de l'espai, el debat a "El tema del dia", amb participació del públic, on va tenir cabuda la controvèrsia generada al voltant de la immigració a l'escola i la necessitat de reequilibrar el nombre d'immigrants entre col·legis públics (80%) i centres concertats (5%) i implementar mitjans d'integració.

El programa que va ocupar aquesta mateixa franja entre el març i el juliol del 2003, *Dies de tele*, també va tenir una presència destacada i no tan previsible del tema de la immigració, ja que va debatre en la seva secció d'efemèrides el tema de les adopcions internacionals a través de la reposició del reportatge sobre orfenats xinesos, que les

va incrementar a Catalunya; la integració de la comunitat musulmana a través de la batalla de les mesquites; o la imatge de la delinqüència associada a la immigració; així, va recuperar el reportatge sobre la banda de peruans que delinquen a les autopistes catalanes.

La franja de sobretaula, en canvi, suavitza el component informatiu per un tractament familiar, de quotidianitat, de "les coses que ens interessin a tots", d'actualitat política, social i cultural. El criteri de pluralitat del magazí de Julia Otero, *La columna*, diversifica els personatges que hi apareixen: des de polítics o professionals de tota mena fins a anònims que per la seva condició protagonitzen la realitat social. Aquest plantejament, la multiplicitat de seccions alternades al llarg de la setmana, i la voluntat de desmarcar-se de la tendència a centrar-se en temes de premsa rosa o groga propis de l'esfera privada, converteixen *La columna* en un programa de referència per al plantejament de qüestions relatives a la immigració. Per complementar aquesta línia, en la franja prèvia a l'horari nocturn de màxima audiència trobem *En directe*, l'informatiu de proximitat basat en connexions amb joves reporters que interactuen amb els protagonistes de les notícies. S'ocupen de temes relacionats amb qüestions socials en la mesura que configuren l'actualitat de la societat catalana que intenten reflectir des de la proximitat. Són exemples d'aquesta temporada el tancament d'immigrants a les esglésies, els problemes d'integració d'alguns col·lectius immigrants o els treballs de neteja a les casernes de Sant Andreu ocupades per immigrants.

La cadena autonòmica catalana es desmarca de les precedents en la seva inclusió del tema de la immigració en els programes de la franja de màxima audiència, a causa, en gran part, de la forta vocació formativa i informativa que es manifesta fins i tot en espais que en els últims anys solen veure's com a terreny adobat de l'entreteniment. Destaca el programa de reportatges sobre temes socials que s'emeten els dilluns a les 22.30 hores, *Entre línies*, on es tracten amb freqüència aspectes relacionats amb la immigració a partir del seguiment d'històries reals¹².

També el nou format de debat a través de la reflexió generada per la convivència entre persones d'opinió oposada, *En camp contrari*, es va ocupar del tema de la immigració incidint en les dificultats d'integració que comporta tant per als nousvinguts com per a la societat receptora.

De manera similar es va plantejar aquesta qüestió en el programa de debat de temes d'actualitat *Coses que passen*, la nit dels diumenges, tot i que centrant-se en la necessitat d'aprendre la llengua catalana. Abans d'aquest espai, s'emet el clàssic programa de reportatges en profunditat de la televisió catalana, *30 minuts*, de prestigi reconegut internacionalment i on no resulta estrany trobar temàtiques socials relacionades amb la immigració¹³.

A això cal afegir aparicions esporàdiques del tema de la immigració, filtrades de manera més subtil, com a *Vides de pel·lícula*, un programa d'entrevistes nocturn que s'emetia a l'estiu; quan es va emetre *Memòries d'Àfrica* i després es va entrevistar una jove africana establerta a Catalunya; o bé les variacions d'alguns programes a *La setmana de TV3* dedicada a Àfrica (*Totes les cares d'Àfrica*), iniciativa de la cadena l'objectiu de la qual és proporcionar als ciutadans elements de reflexió sobre valors socials mitjançant l'acostament a algunes realitats o temes que normalment no poden ser tractats amb la profunditat que mereixen. Tot i que el tema no era específicament la immigració, sí que es va tractar en els seus orígens i causes.

En resum, la programació de TV3 en la temporada 2002/2003, orientada cap a un públic majoritari, que es caracteritza per ser preferentment de classe mitjana i adult, potencia clarament el seu caràcter informatiu i formatiu, així com els relats de ficció com a pilar bàsic d'entreteniment.

La presència del tema de la immigració s'estén per la pràctica totalitat de les franges horàries amb especial incidència en l'horari de màxima audiència i a través de qualsevol gènere.

És especialment significatiu que als programes en què apareix el tema de la immigració gairebé sempre es tracti des de la perspectiva de la integració o dels conflictes que se'n deriven, fins i tot quan es plantegen debats a manera de fòrum públic i mediàtic. I ho és encara més que alguns estiguin entre els programes més emblemàtics i més vistos de la cadena. Això permet concloure que la programació de la cadena autonòmica catalana ha estat, durant la temporada d'estudi, molt sensible a aquest tema i l'ha tractat àmpliament.

4. Conclusions

L'anàlisi comparada de les polítiques de programació de les

cadena generalistes de cobertura estatal i de la cadena autonòmica catalana permet assenyalar quins són els aspectes comuns i divergents en el seu posicionament com a actors socials, responsables de la programació de cadenes televisives de gran impacte, en la construcció de la imatge pública de la immigració. Com a síntesi conclusiva, s'apunten algunes reflexions al voltant de la delimitació i l'abast dels llocs que les cadenes analitzades ofereixen en les seves graelles per a la construcció de temes de caràcter públic com la immigració, al costat de l'anàlisi de les estratègies que s'utilitzen per tractar-los.

Un primer element, comú a totes les cadenes televisives analitzades, és, sens dubte, l'informatiu diari que constitueix, en les diverses edicions, l'eix referencial de la cadena en el seu paper d'actor social i polític a través de la narració de la realitat circumdant. La diferència la marquen les cadenes que complementen el format rígid de l'informatiu diari —subjecte als imperatius d'actualitat i novetat, així com el de brevetat expositiva— amb formats diversos que donen alternativa al tractament de la informació.

Així, mentre que TVE-1 redueix la possibilitat de tractar el tema de la immigració com a problemàtica de caràcter públic gairebé exclusivament al format de notícia en les seves edicions del *Telediario*, les cadenes estatals de gestió privada ofereixen, en la seva franja matinal, espais de discussió o tractament en profunditat d'aquest i altres temes de l'agenda pública (*Buenos días, España* o *El primer café* a Antena 3 TV, *La mirada crítica* a Tele-5, i *Bon dia, Catalunya* a TV3).

A excepció de Tele-5, que opta per un comentari humorístic i irònic de l'agenda informativa (*Pecado original*), totes les cadenes analitzades mostren una tendència comuna en els programes de tarda o *access prime time* a donar espai a reportatges més amplis que opten per un enfocament de proximitat tant en l'estil audiovisual com en l'acotació sociogeogràfica, tot i que amb matisos diversos (*En directe* a TV3, *Espejo público* a Antena 3 TV o *Gente* a TVE-1).

No obstant això, és la televisió autonòmica catalana la que es desmarca d'aquesta labor informativa circumscrita a les edicions periòdiques i un format vesperí de proximitat. TV3 amplia i diversifica l'oferta de programes l'objectiu principal dels quals és el d'informar tant pel que fa a les estratègies discursives (entrevistes, reportatges, debat al plató o documentals són algunes de les propostes presentades) com a

la ubicació d'aquests espais a la graella, majoritàriament en hores de màxima audiència (*Coses que passen, En camp contrari, Entre línies, 30 minuts*). La cadena catalana opta per una construcció del tema de la immigració com a problemàtica pública amb un abast ampli i plural en termes informatius, que li permet no només publicar dades o informes relatius a la immigració, sinó també vehicular discursos sobre dificultats o avenços en la integració dels fluxos migratoris, o generar i promoure un debat públic sobre qüestions d'interès social relacionades amb la immigració.

La presència de la informació en horari de màxima audiència contrasta amb la política de programació de les cadenes de cobertura estatal, que aposten exclusivament per una oferta d'entreteniment per maximitzar l'audiència. Una oferta que en la temporada 2002/2003 protagonitzen els xous d'impacte i, en menor grau, la ficció seriada de producció pròpia.

Els xous d'impacte apareixen com a programes estel·lars no només pel seu resultat en termes d'audiència, sinó, i sobretot, pel seu potencial de generar continguts que permeten alimentar els espais de les franges de menor rellevància. En la temporada 2002/2003 es constata l'expansió d'aquest fenomen en les cadenes estatals, on l'homogeneïtzació dels blocs de programació de matí i de tarda és un fet indiscutible. D'aquesta manera es redueix la possibilitat de crear llocs possibles per a la construcció de la immigració com a tema públic, ja que els espais proposats, pràcticament idèntics entre si, al marge dels continguts del *reality* de referència obligada, es limiten a l'esfera privada i a les seccions de testimonis anònims que no superen l'exposició de vivències singulars i eviten articular un debat sobre la dimensió pública dels temes tractats.

En aquest punt també es desmarca la televisió autonòmica catalana que, sense telerealtà a la seva graella, presenta un magazín informatiu matinal de més durada, on tracta els temes de la informació d'actualitat que requereixen una reflexió o debat social pel seu caràcter de problemàtica pública. I de la mateixa manera, el magazín de tarda *La columna*, malgrat que l'entreteniment en sigui l'objectiu principal, es diferencia dels seus homòlegs estatals perquè opta per continguts més socials o propis de l'àmbit d'oci (moda, televisió, cinema, etc.) i evita tant els temes de premsa rosa com l'explotació de l'esfera privada.

L'altre gran eix d'entreteniment el constitueix l'oferta de ficció, que contribueix a la creació de la imatge corporativa del canal i aporta un valor essencial per a la programació televisiva: la fidelització de l'audiència.

En el context d'una temporada on la innovació en el terreny de la ficció seriada queda en mans de les cadenes estatals privades, i copa les estrenes possibles en horari de màxima audiència, destaca la resposta de l'audiència a favor de les sèries amb trajectòria consolidada (*Un paso adelante* a Antena 3 TV; *El comisario* i *Hospital Central* a Tele-5). Això, unit al fet que es tracta de sèries de ficció ambientades en el sector professional sanitari, policial o educatiu, que actua com a font d'inspiració, les converteix en un referent imprescindible per a l'anàlisi de la construcció de la imatge pública de la immigració a Espanya.

La ficció activa un camp d'estratègies discursives que permeten establir nexes lògics entre les accions mostrades i, per tant, lectures i reflexions sobre els comportaments i actituds que es representen al voltant de la conflictivitat derivada de la integració de la immigració en un context social narrat que s'assembla o s'assimila al propi. Per això resulta especialment significativa l'absència de la immigració com a tema, ja sigui a través de trames episòdiques o de personatges fixos, en les dues úniques sèries de producció pròpia de la televisió pública estatal. I a l'extrem oposat, destaca de nou l'autonòmica catalana, no només per una presència constant del tema de la immigració en els seus relats de ficció pròpia, sinó per la seva oferta de ficció plural i diversificada.

Com a conclusió global de l'anàlisi comparada de les estratègies de programació de les cadenes generalistes en la temporada 2002/2003, pot assenyalar-se una clara disparitat entre la cadena pública catalana i les cadenes estatals, al marge de quina sigui la seva gestió.

Si hem de jutjar per la sensibilitat, pluralitat i diversitat del tractament i la presència del tema de la immigració que s'ha pogut observar en l'anàlisi de la temporada 2002/2003, resulta evident l'esforç constant per part de TV3 de complir amb els criteris de programació que la mateixa cadena fixa en la seva condició de servei públic.

En contraposició, Tele-5 i Antena 3 TV, d'acord amb els seus objectius comercials com a cadenes de gestió privada, es constitueixen com a actors polítics i socials de manera

activa a través de la línia editorial dels seus informatius diaris i de la ficció televisiva seriada. Aquesta última es converteix en un element clau de relació entre la cadena i la realitat social circumdant, ja que s'emmarca en un context de programació televisiva on impera l'entreteniment de xous d'impacte i programes d'entrevistes i els continguts de premsa rosa, i que, per tant, evita un paper actiu en altres fronts.

Finalment, cal assenyalar que TVE-1 opta per un posicionament sens dubte més proper al de les seves competidores en àmbit estatal que al de la seva homòloga pública en l'àmbit autonòmic. La seva labor com a actor social i polític en un tema de candent actualitat com és la problemàtica de la immigració en el context de la temporada televisiva 2002/2003 dista del plantejament ferm, plural i divers de TV3, i es redueix pràcticament al mínim informatiu, i fa de les absències la seva dada més significativa.

En definitiva, es desprèn una clara divergència de l'anàlisi de les estratègies de programació de les cadenes generalistes estatals i l'autonòmica catalana, tant en termes d'oportunitat o oferta de llocs possibles com en termes de tractament discursiu de temes d'interès públic com la problemàtica derivada dels fluxos migratoris. Aquestes diferències són les que permeten valorar el seu paper com a actors socials i polítics en la construcció de la imatge pública de la immigració a Espanya.

Notes

- 1 El projecte d'investigació "La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espanya" va ser liderat pel Grup UNICA de la Universitat Pompeu Fabra, sota la direcció del Dr. Josep Gifreu.
- 2 Vegeu: J. M. Contreras i M. Palaus, 2001.
- 3 La programació de flux o *continuum* d'emissió per captar i mantenir el màxim d'audiència al llarg del procés televisiu redefineix el mateix acte de programar com una estratègia de construcció del discurs televisiu més enllà de les unitats discretes.
- 4 Les franges horàries de programació televisiva a Espanya s'han consolidat entre les diferents cadenes en nou particions: des de la banda despertador (de 7 a 9 hores), que marca l'inici de la jornada escolar i laboral majoritària, passant per la franja matinal (de 9 a 13 hores), i l'accés al migdia (de 13 a 15 hores), que suposa el retorn a la llar d'estudiants i alguns professionals fins a arribar al primer màxim de consum, el del *prime time* de migdia (de 15 a 16 hores); després d'una llarga franja de sobretaula o tarda (de 16 a 19 hores), s'arriba a l'accés (de 19 a 21 hores) i el *prime time* nocturn (de 21 a 24 hores), el de més consum televisiu del dia, al qual segueix la franja oberta en la dècada de 1990 a partir de les 24 hores (*late night*, de 24 a 2 hores) i una última franja, fora del còmput d'audiències de Sofres a Espanya, denominada de matinada (de 2 a 7 hores) que tanca el cicle. [Contreras, J. M. i Palaus, M., 2001].
- 5 Es confirma com una percepció compartida entre els qui estudien la programació televisiva en el nostre context immediat, i com a mostra significativa trobem l'apunt realitzat pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya en el seu Informe de 2003 (*Quaderns del CAC*, número extraordinari, setembre de 2004, pàg. 40).
- 6 Les premisses bàsiques que delimiten l'estudi d'immigració són la consideració dels fluxos migratoris de procedència comunitària o extracomunitària (no nacional) en el context contemporani d'Espanya. Podem afegir que s'estudien

únicament aquells espais televisius on es detecta la presència explícita de la immigració com a tema. Així, per exemple, l'aparició d'un immigrant en el palimpsest televisiu no és rellevant per si mateixa, llevat que sigui la seva condició com a tal el tema tractat en el programa objecte d'estudi.

- 7 La referència a aquesta classificació funcional, adoptada per criteris estrictament pragmàtics, es troba a l'informe *Inmigración y racismo. Análisis de radio, televisión y prensa española. Informe anual 2002*. Ministeri de Treball i Afers Socials.
- 8 Per a una anàlisi més detallada d'aquesta perspectiva d'aproximació a la ficció com a element de construcció social com a relat d'una societat per a si mateixa i des de si mateixa, pot consultar-se l'obra de referència de la sociòloga Milly Buonanno publicada en castellà (*El drama televisivo*. Barcelona: Ed. Gedisa, 1999).
- 9 Es tracta d'una sèrie ambientada en una acadèmia de ball, dirigida preferentment a un públic jove i que prové de les dates pròximes a l'eclosió de sèries construïdes a partir de col·lectius professionals. Però mentre que *Policías, en el corazón de la calle* ja únicament apareix durant aquesta temporada com a reposició en forma de telefilm emès de matinada, *Un paso adelante* es converteix en l'aposta estrella de la ficció televisiva seriada d'Antena 3 TV.
- 10 Es tracta d'exposar conflictes personals (infidelitats, disputes familiars, malalties, maltractaments, etc.) amb una voluntat d'exemplificació més que de reflexió en l'àmbit de l'esfera pública (sense que s'abordin qüestions d'estructura familiar, sanitat, violència domèstica, etc.). Tot i que pot donar-se un tractament puntual de la immigració com a tema social, l'actitud dominant en el programa és la d'evitar la seriositat i la reflexió, i tornar, contínuament, a l'entreteniment.
- 11 Els propòsits de la cadena autonòmica catalana es resumien en aquests termes: és la cadena de referència en informació, de qualitat tant en els continguts com en la forma, de seguretat i estabilització dels hàbits de consum del públic majoritari franja a franja, de proximitat en la seva dimensió cultural, i es diferencia d'altres cadenes en la configuració d'una línia de programes dramàtics, d'entreteniment i documentals. Cal destacar l'impuls donat per TV3 a l'àmbit de la producció audiovisual catalana, gràcies als convenis de foment de coproduccions, que fixen un mínim anual de telefilms, documentals i sèries d'animació, fet que ha aconseguit incrementar el seu espai en la programació de les últimes temporades. Cal recordar, així mateix, que en la temporada 2002/2003, com a televisió pública catalana, TV3 es regia per les polítiques del govern de Jordi Pujol, en la que seria l'última legislatura de Convergència i Unió després de 23 anys al capdavant de la Generalitat de Catalunya.
- 12 En són una mostra: la presència creixent de joves europees que treballen com a mainaderes a Catalunya; l'equip de futbol multiracial del Raval com a vehicle d'integració; l'adaptació de Maxi Rodríguez, jugador argentí fitxat pel RCD Espanyol, a Barcelona; les unions per interès promogudes per agències matrimonials entre catalans i ucraïnesos; la integració de la comunitat filipina a Catalunya; la convivència d'un estudiant guineà amb una família catalana; l'ocupació de les casernes de Sant Andreu i la convivència entre els seus 500 ocupants, immigrants de diversa procedència; o la integració de la segona generació d'immigrants xinesos a Catalunya, entre altres temes.
- 13 A 30 minuts van aparèixer al llarg de la temporada temes com la vivència dels fills d'immigrants després de l'enduriment de la Llei d'estrangeria, la percepció negativa de la societat sobre la immigració o la resolució de conflictes derivats entre dues cultures, la materna i la paterna, a "Fills de dos mons"; o la problemàtica derivada de la immigració massiva en analitzar la situació de risc de conflicte social entre els diversos col·lectius que conviuen al barri de la Pau de Badalona, amb un 40% de població immigrant estrangera, a "Recuperar la pau".

Bibliografia

GABINETE DE ESTUDIOS DE COMUNICACIÓN AUDIOVISUAL (GECA). *Anuario de la televisión 2004*, editat per GECA a partir de dades de TNS Audiencia de Medios.

CONTRERAS, J. M.; PALACIO, M. *La programación de televisión*. Madrid: Síntesis, 2001.

“Estatuto de Radio y Televisión Española”. A: *Leyes Políticas del Estado*. Madrid: Civitas-Ministeri de Justicia, 1994.

CORPORACIÓ CATALANA DE RÀDIO I TELEVISIÓ. *Pla d'activitats per a l'any 2003*. Generalitat de Catalunya.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Pla Contracte-programa 2002/2005*.

FUNDACIÓN CENTRO DE INVESTIGACIONES, PROMOCIÓN Y COLABORACIÓN INTERNACIONAL (CIPIE). *Inmigración y racismo. Análisis de radio, televisión y prensa española. Informe anual 2002*. Ministeri de Treball i Afers Socials.

FUNDACIÓN CENTRO DE INVESTIGACIONES, PROMOCIÓN Y COLABORACIÓN INTERNACIONAL (CIPIE). *Inmigración y racismo. Análisis de radio, televisión y prensa española. Informe anual 2003*. Ministeri de Treball i Afers Socials.

CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. *Informe de l'Audiovisual de Catalunya 2003. Quaderns del CAC*, número extraordinari, Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, setembre 2004.

Enllaços

www.antena3tv.com

www.ccrtv.com

www.imsersomigracion.upco.es

www.ine.es

www.rtve.es

www.telecinco.com

www.tvcatalunya.com

Invitacions a la reconciliació: la immigració a través de programes divulgatius de proximitat

Ingrid Guardiola

- *Des de fa uns quants anys, comencem a trobar a les graelles televisives espais que busquen i proposen invitacions a la reconciliació i que trenquen tant amb un cert discurs hegemònic sobre els perills de la immigració com amb els formats més habituals, els informatius. Solen presentar-se com a espais divulgatius i culturals, animats per una orientació més social i humana envers les problemàtiques de la immigració i de la interculturalitat. Paradoxalment, aquests espais, innovadors no només pel seu format, sinó per la manera d'articular els continguts, no encaixen bé en les graelles de les televisions generalistes, on brillen per la seva absència. Aquest article presenta els resultats d'una breu exploració en les ofertes recents de programes que podríem considerar "exemplars" sobre el tractament de l'altre en el discurs televisiu.*

Paraules clau

Immigració, interculturalitat, televisió de proximitat, resposta pedagògica (pedagogia), audiències, institucions públiques

Ingrid Guardiola

*Coordinadora del Mercat Audiovisual de Catalunya,
coordinadora del Miniput de la Universitat Pompeu Fabra*

1. Introducció

En general, desconeixem les comunitats i cultures que conviuen amb nosaltres. Sobretot en un temps d'acceleració dels corrents migratoris i de nous assentaments en el nostre entorn. L'aproximació a l'altre sempre és una aproximació tipificada i, molt sovint, demonitzada, ja que se sol demonitzar allò que no es coneix. Evidentment, la nostra experiència de la immigració esdevé bàsicament mediatitzada pels mitjans de comunicació, i per tant construïda i per tant interessada (polititzada).

Els espais informatius de les cadenes de televisió solen ser els llocs més habituals d'aquesta mediació. Tanmateix, els informatius no són segurament l'espai idoni per tractar el tema de la immigració des d'un punt de vista social ampli i divers. D'entrada, ens trobem amb el fet que els espais informatius ocupen la graella de l'horari de màxima audiència (*prime time*), que és l'hora en què resulta més rendible qualsevol informació, per tant, és l'hora més reclamada pels que es publiciten, ja siguin comerciants o òrgans de poder. A les bones intencions dels professionals¹ s'hi sumen els interessos econòmics, els quals condicionen fortament els criteris d'objectivitat, neutralitat i transparència. A més, els trenta minuts aproximats de durada dels espais informatius no permeten un tractament reflexiu de la notícia, i n'impedeixen, per tant, una comprensió clara. Sovint són missatges breus, carregats d'imatges, que es repeteixen en una serialització redundante que mor quan entra un nou esdeveniment-objectiu.

Tot i la importància dels informatius com a fonts primàries del discurs sobre els temes associats a la immigració, les televisions poden recórrer a altres gèneres i formats per abordar aquests temes d'una forma més plural, més creativa i més serena. Existeixen en el nostre entorn televisiu iniciatives que es puguin considerar "exemplars" en aquest

sentit? La resposta que aquí proposem es limita a una primera aproximació, com un estudi pilot, tot intentant argumentar el perquè de l'exemplaritat d'uns espais o programes en relació amb la problemàtica de la immigració. Concretament, la que aquí proposem és la d'un conjunt de programes divulgatius, majoritàriament programats per a televisions de proximitat.

1.1. Programes seleccionats

Per a aquest estudi pilot s'han seleccionat com a "mostres exemplars" els programes següents:

- *KARAKIA*² és una producció de Televisió de Catalunya. A través de la cultura culinària, el programa s'endinsa en les tradicions i els costums dels col·lectius immigrants del nostre país. S'emmet setmanalment al 33 en horari de màxima audiència. Va néixer el 2001 i encara s'emmet el 2006.
- *DICCIONARI DE LA DIVERSITAT*³ és un programa que es va crear el segon trimestre del 2004 des del CRID (Consorti de Recursos per a la Integració de la Diversitat) i la Xarxa de Televisions Locals. Constava de 26 capítols emesos setmanalment (a la franja de les 19.00 h i reemès a la 1.00 h) en un període de 6 mesos a 12 estacions de televisions locals (BTV Barcelona Televisió, TV L'Hospitalet, Televisió de Badalona, Canal Terrassa TV, TV Mataró, Canal Blau Informació, Granollers TV, TV Manresa, El 9 TV, Canal Reus TV, Lleida TV i TV Girona). Descriu els conceptes clau que contindria un possible glossari sobre la "diversitat" amb l'objectiu de promoure aquests valors entre el públic espectador. El fil conductor dels 26 temes genèrics vinculats amb la diversitat eren les lletres de l'abecedari ordenades alfabèticament.
- *NYAM NYAM* va ser una sèrie de reportatges setmanals de 20 minuts, produïts i realitzats per Clot RTV-Sant Martí i patrocinats pel CRID i l'Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona. El primer dels programes va ser produït a principis de 2002 i l'emissió va tenir lloc del gener al 26 de març de 2003. Aquest programa aprofitava la cuina dels diferents pobles, ètnies i cultures que conviuen a Catalunya per tal de poder endinsar-nos i conèixer altres maneres de viure i entendre la vida.
- *UNÍSON* és una sèrie de 12 capítols de 10 minuts de durada cada un, produïda per l'Orfeó Lleidatà i Fluïda

Comunicació que s'emmet a tot el territori català. S'emmet cada dimecres en la secció de nous formats de la Xarxa de Televisions Locals de Catalunya anomenada "Denominació d'Origen" (DO). El que pretén és establir un diàleg per tal d'aprofundir en les vivències de diferents persones que conviuen a la nostra societat a través del llenguatge universal de la música.

- *ELS NOUS CATALANS*⁴ és un programa de mitja hora de durada que es va estrenar el 3 de novembre de 2004 i que encara trobem a la graella de La 2 els dissabtes a les 23.30 hores. S'hi retrata i s'hi analitza el fenomen de la immigració i ens ensenya com viuen i comparteixen espai ciutadans i cultures d'arreu del món.
- *INFO IDIOMES*⁵ és una producció de Lavínia TV per a Barcelona Televisió que va néixer el 1998 (en quatre llengües) i que continua el 2006 a la seva graella televisiva (en 18 idiomes). És un espai informatiu de caps de setmana (de 10.30 a 14.00 h) d'un caràcter molt especial, ja que es fa en 18 llengües i dues variants dialectals per tal d'establir un pont entre les diferents comunitats lingüístiques residents a Barcelona (les més representatives).
- *ANDALUCÍA SIN FRONTERAS*⁶, amb una durada de 30 minuts, és un programa que, des de principis de 2005, s'emmet per Canal Sur (televisió autonòmica) els dijous a la 1.50 h, els dissabtes a les 2.00 h i a les 8.00 h, i els diumenges a les 00.45 h. El propòsit d'entrada és donar a conèixer les principals notícies relacionades amb la immigració que s'hagin produït al llarg de la setmana, juntament amb espais que ajudin a divulgar la pluralitat social i les tradicions que aporten els immigrants.

Si argumentem que aquests programes divulgatius adopten un punt de vista o una aproximació inusuals envers la figura de l'altre/l'immigrant allunyada de la versió tipificada dels informatius, caldrà veure quins elements nuclears els conformen i com s'articulen. Per obtenir aquesta informació, les fonts bibliogràfiques consultables són escasses, per això s'ha optat per la informació més directa a partir d'un visionament dels programes (una tria), de les pàgines web respectives (si en tenen) i de la informació cedida en les rodes de premsa el dia de la presentació pública d'aquests espais.

La nostra anàlisi comparativa d'aquests programes se

centrarà en els aspectes següents: el format, el títol, l'eix temàtic, l'argument i l'estructura, el tractament de la diferència, els personatges, el tractament lingüístic i la relació amb l'espai públic.

a) El format

Tots els programes seleccionats s'allunyen diametralment del format informatiu. Es parteix del "divulgatiu", un format contenidor on caben múltiples propostes. El fet d'optar per un format nou fa que s'evitin els clicés propis d'un format encasellat d'antuvi.

Per exemple, el fet de no tractar-se d'un reportatge dins d'un informatiu, fa que el relat tingui el seu temps per desplegar-se (amb la qual cosa es multipliquen els punts de vista des dels quals s'explica la història), que sigui molt més amè, que pugui arribar a ser pedagògic (pels factors anteriors), que trenqui amb les barreres de la *informativitat* a través d'un tractament especial de la imatge, del llenguatge i de l'estructura del capítol (amb la possibilitat de seriar-se), i tot això sense deixar d'informar, ja que si bé no es judica sobre un tema, sí que se'n mostren les parts implicades. Només així és possible entendre un problema, deixant de problematitzar-lo *a priori*.

b) El títol

El títol ens ajuda a veure el diferencial entre el paper que es dona al tema de la immigració en un informatiu i el paper que se li dona en aquests espais. El títol és la porta d'entrada a allò que després ens trobarem. Per exemple, tenim el primer cas, el de *Karakia*. *Karakia*, en la vida quotidiana dels maoris de Nova Zelanda i la Polinèsia, és una pregària que es feia servir per obrir la terra i cuinar, tot simbolitzant el forn subterrani en un camí del menjar cap als déus, convertint la terra en un "gran fogó" comú. Amb aquest títol, ja es pot entreveure la vasta perspectiva des de la qual es parteix. En el segon cas, trobem el *Diccionari de la diversitat*. El fet que la paraula *diversitat* encapçali aquest espai fa que, automàticament, el públic televident que es disposa a rebre'l, pressuposi un tractament de la informació més plural i menys encasellat en els esquematismes dels estàndards informatius. Amb *Nyam nyam*, s'opta per un títol de caire *naïf* i, alhora, bastant explicatiu del que es pot trobar dins del programa. Agafant l'onomatopeia pròpia de l'acte de menjar, s'apel·la a un gest universal propi de tot

ésser humà i bandeja qualsevol possible perjudici de caire cultural. El títol *Uníson* ens transmet, no només l'eix temàtic del programa, sinó una idea de veus que sonen alhora sense cap tipus de distintiu construït *a posteriori*. Amb *Els Nous Catalans* ens trobem el mateix intent de convergència entre cultures tot apropant el nouvingut a la cultura ja assentada. En certa manera, trenca amb el binomi *ells vs. nosaltres*, i acosta, des de la diferència, les cultures que es van assentant al nostre país. El títol *Info Idiomes* parteix del format informatiu, però en lloc de basar la seva agenda en els temes més candents, s'acull a les notícies més rellevants de la cultura que parla l'idioma a través del qual es fa l'informatiu. Finalment, *Andalucía sin fronteras* fa l'últim pas en aquesta política de convivència entre cultures tot denotant (a través de la seva negació) el que impedeix aquest objectiu: les fronteres (ja siguin físiques o conceptuals).

c) L'eix temàtic

A partir de l'eix temàtic, el que volem mostrar simplement és com tots aquests programes focalitzen l'atenció en la temàtica de la immigració.

L'eix temàtic de *Karakia* parteix del fet que a totes les cultures el menjar és senyal d'hospitalitat, coneixem nous aliments (desconeguts en les nostres terres) i com cuinarlos. En el cas del *Diccionari de la diversitat*, l'eix és presentar, des de diferents perspectives i a través de les lletres de l'abecedari, vint-i-sis temes genèrics vinculats amb la diversitat, que donen com a resultat els conceptes claus d'un hipotètic glossari sobre la diversitat per tal de promoure aquests valors entre el públic espectador. En el cas de *Nyam nyam* (precedent immediat de *Karakia* quant a la temàtica), s'aprofitava la cuina dels diferents pobles, ètnies i cultures que conviuen a Catalunya, també com una manera d'apropar-se al coneixement d'altres cultures (formes de vida). *Uníson* estableix un diàleg entre els diferents integrants de la nostra societat a través de la música, la qual no necessita cap mitjà de traducció. *Els Nous Catalans*, mostrant els principals col·lectius d'immigrants (amb la seva feina, les formes de lleure, la seva cultura, etc.), vol descobrir com són els nous ciutadans (amb la seva diversitat de classes) i que tothom es pugui enriquir amb la diversitat de cultures. L'eix temàtic de l'*Info Idiomes* és, evidentment, el fet de tractar-se d'un informatiu en 18

idiomes (japonès, àrab, italià, danès, finès, portuguès, alemany, suec, noruec, amazig, occità, urdú, llengua de signes catalans, francès, xinès, rus, tagal, bubí i mandinga) per tal d'apropar els ciutadans de Barcelona a les realitats dels col·lectius representats i, alhora, per aproximar aquest col·lectiu a la realitat lingüística de Catalunya. Finalment, l'eix temàtic d'*Andalucía sin fronteras* segueix sent el tema de la immigració, però des d'un punt de vista bastant heterogeni: passa de l'assessorament legal, per les notícies sobre la immigració, a la música o el menjar, tot amb una mateixa finalitat, la convivència entre cultures.

d) L'argument i l'estructura

Presentar l'argument (o estructura del programa) ens serà útil per veure les diferents formes que presenta el format divulgatiu i com utilitza, cada programa, una estructura pròpia i intransferible per tal d'aconseguir els seus objectius.

Karakia fa de la vida quotidiana de les comunitats culturals immigrades que viuen a tot Catalunya un camp d'exploració. A partir d'aquesta quotidianitat es pot veure com són els costums tradicionals. Concebre una cultura amb la seva tradició ens ajuda a humanitzar-la i a identificar-nos-hi des de la nostra pròpia tradició (que ha hagut de dialogar amb altres tradicions per sobreviure). Passem d'una mirada puntual a una mirada històrica.

Pel que fa al *Diccionari de la diversitat*, es pretenia ajudar la població a entendre els canvis que provoca la immigració, explicar què ens diferencia de les noves cultures amb què convivim i quins són els trets comuns que compartim. Per assolir el plantejament inicial, van comptar amb estudiosos dels camps de la sociologia, la història o la llengua, que aportaven la seva opinió. La selecció dels vint-i-sis temes respon a elements que estructuraven o alimenten la diversitat en diferents sentits: llengua (diversitat lingüística), espai públic (diversitat present als carrers), habitatge (diversitat en les condicions de vida), ètnia (diversitat ètnica), i així successivament. Cada capítol està estructurat en blocs de continguts, introduïts per paraules que comencen per la lletra de referència. L'aproximació a cadascun dels temes es du a terme a través de les intervencions de diferents "experts" en la matèria que transmeten els conceptes de caire més tècnic, així com de diferents "ciutadans" que aporten les seves opinions i anàlisis des d'una perspectiva més quotidiana.

Nyam nyam deixa que els seus personatges parlin davant de la càmera i els observa (sense gaires artificis ni esteticismes) mentre cuinen, i mentrestant aflora naturalment la memòria de tota una tradició, la nostàlgia de la casa abandonada o la por de la conquesta emocional de la nova llar. Segons l'equip va declarar, aquest programa entén la cuina "com una cerimònia visual i com un pretext de coneixement i comprensió de l'altre". A més, aquest és un dels programes capdavanters a incloure el terme *interculturalitat* en la descripció de les directrius bàsiques i els objectius més immediats del programa.

Uníson reuneix, en cada capítol, dues persones de procedències diferents perquè dialoguin i expliquin les seves vivències amb l'excusa de la música. Al llarg del capítol, coneixem les vinculacions de cadascun dels nostres protagonistes amb la música (anècdotes, experiències, primers contactes, etc.) i veiem com comparteixen la preparació de la seva actuació per assistir, finalment, a la interpretació de la peça que han escollit. Tot això amb l'objectiu de "promoure el coneixement de la música d'altres ètnies i facilitar el coneixement mutu i la convivència entre persones i cultures diverses" (segons l'equip). I és que la televisió, no només posa l'agenda dels temes sobre els quals es parla *vox populi*, sinó que també obre camps d'interès. Per enregistrar cada capítol, en primer lloc coneixem la parella participant i es du a terme l'entrevista conjunta, on s'expliquen les claus del projecte. Més tard, es realitzen les entrevistes individuals, en què els participants ens expliquen els seus primers contactes amb la música, les seves experiències, el significat de la música en les seves vides, la interacció entre la seva procedència, la seva cultura i la música i com entenen, personalment, aquest llenguatge universal. Finalment, la parella interpreta la peça o la dansa escollida. Veiem la preparació i els assaigs de la peça musical i alhora assistim a les explicacions individuals i conjuntes dels dos participants. Els capítols són independents els uns dels altres i s'organitzen segons un esquema previ que permet oferir una visió panoràmica dels diferents ritmes musicals, tot reflectint les cultures que es mesclen a la nostra societat.

Els Nous Catalans s'estructura al voltant de quatre reportatges que en són els eixos vertebradors. El primer reportatge dura cinc minuts, és d'àmbit general i s'hi tracten temes d'actualitat que afectin una o més de les comunitats

que conviuen a Catalunya, com ara els problemes per aconseguir el reagrupament familiar, l'existència de màfies, el procés de regularització, la convivència a pobles i ciutats amb un índex d'immigració alt, la dificultat per trobar habitatge, etc. El segon reportatge (també de cinc minuts) ronda la quotidianitat catalana, fent de l'arribada de persones immigrades un enriquiment per als pobles i les ciutats de Catalunya. Es procura reflectir (des d'un punt de vista menys folklòric i més plural) les manifestacions culturals més populars, com ara l'any xinès, el Ramadà, la moda de Bollywood, etc. El tercer dels reportatges (que també dura cinc minuts) se centra en la gastronomia com a element distintiu de cada poble. A més, el programa inclou una entrevista, de dos minuts de durada, amb personatges populars i rellevants de la societat catalana que, tot i que no han nascut a Catalunya, viuen i treballen aquí i ja són "nous catalans". Al voltant d'aquests reportatges s'articulen diverses càpsules que completen els continguts del programa: a) Contrapunt: dues persones que provenen de cultures diferents expliquen què és el que més els ha sorprès l'una de l'altra; b) La xifra: en aquest apartat s'amplia la informació d'un dels reportatges amb dades representatives i estadístiques; c) L'objecte: el fenomen de la immigració ha portat noves eines que trobem en botigues d'importació. Aquesta secció n'explica l'origen i el funcionament; d) Si vas a...: recull consells relacionats amb els països d'origen de les persones que surten als reportatges; e) La dita: la realitat lingüística de cada col·lectiu de persones immigrades està també present al programa a través de refranys populars que reflecteixen la idiosincràsia de cada comunitat.

L'Info Idiomes és un espai de notícies de durada mitjana que, si bé aparentment podria semblar que és un noticiari més, només ens cal mirar com s'hi estructuren les notícies (centrades en les comunitats de Barcelona, fent d'aquesta reducció demogràfica un punt d'obertura de comprensió de les realitats que comprèn), quin tractament tenen i quina és la política que les motiva, per adonar-se que no és així. Es pot dir que un dels punts més innovadors és que el programa ha estat cogestionat amb les associacions de les comunitats que defineixen els continguts de l'informatiu i el seu presentador, prioritzant les informacions rellevants per a les comunitats i definint l'estil més propi, tot sota la supervisió de la coordinadora del programa. Aquest format,

simbiosi d'informatiu i programa educatiu sobre llengües i cultures estrangeres, és completament innovador perquè acostava els informatius a un plantejament socialment més plural i responsable amb la realitat immediata del país.

Andalucía sin fronteras apareix com un programa contenedor, completament heterogeni, que consta de les seccions següents: *Panorama* (mosaic de l'actualitat immediata, incloent-hi continguts de seminaris, cursos i convocatòries on es mediatitzen les friccions entre els nousvinguts i la societat d'acollida), *No me llames extranjero*, *Ventana a Europa* (obertura a la realitat europea), *Encuentros: Noticias culturales* (contenedor de continguts com ara la relació dels estrangers que viuen a Andalusia amb el món de la cultura, les tradicions o l'oci, afegint-hi l'apartat *Cocina sin fronteras*, on s'inclouen receptes dels menjars dels països nats dels immigrants), *Temas sin fronteras*, *Consultas* (on l'advocat andalús d'origen haitià, Max Adam, assessora els espectadors en matèria de permisos de residència i treball), o *Música sin fronteras* (on es retransmeten concerts en directe d'immigrants a Andalusia).

e) El tractament de la diferència

En tots aquests programes es fa una cosa fins ara inaudita, que és prendre el que ens diferencia entre les diferents cultures per fer, d'aquesta diferència, no un motiu de discòrdia o incomprensió, sinó un valor afegit per a una entesa mútuament necessària.

Llarga seria la llista de plats, begudes, cançons, balls, costums i vestits que *Karakia*, al llarg d'aquests dos anys, ens ha mostrat. L'equip de *Karakia* ens acostava a les diferències per aprendre'n tot enriquint la nostra cultura. Pel que fa al *Diccionari de la diversitat*, trobem en els objectius immediats de la política del programa (procediment necessari si volem que es doni tot el que diem) les diferències socioculturals que conformen la diversitat (diversitat com a font de diferenciació), les desigualtats socioculturals presents en les societats diverses (diversitat com a font de desigualtat) i, finalment, els contextos econòmics, socials i polítics sobre els quals s'assenta la diversitat sociocultural (diversitat com a repte per a la convivència). L'equip del programa tenia molt clar que "la diversitat no només comporta prendre consciència de les diferències, sinó també evidenciar les dinàmiques discriminatòries que intervenen en les relacions socials

entre aquestes diferències". Quant a *Uníson*, el programa també marca, en les directrius bàsiques de la política del programa, aquest tractament igual de la "diferència" a través d'intentar establir un espai televisiu de diàleg, de presentar la riquesa de les cultures del món i descobrir el plaer de crear, de fer visibles diferents comunitats d'immigrants i valorar la seva cultura, de promoure la convivència i la tolerància entre persones de diferents grups culturals o ètnics que resideixen en el nostre entorn, de contribuir a la seva integració des del respecte als trets diferencials de cadascun i de descobrir altres maneres diferents de viure, d'utilitzar i de sentir la música. A l'*Info Idiomes*, la diferència defineix la línia editorial del programa, ja que per elaborar les notícies es disposa d'un cos assessor de gent procedent de cada cultura (cal tenir en compte que l'espai es realitza en japonès, àrab, italià, danès, finès, portuguès, alemany, suec, noruec, amazig, occità, urdú, en la llengua de signes catalans, francès, xinès, rus, tagal, ubi i mandinga). Per tal d'aproximar els ciutadans de Barcelona a les realitats dels col·lectius representats i, alhora, apropar aquests col·lectius a la realitat lingüística de Catalunya, BTV té previst afegir-hi subtítols en català a partir del setembre amb la col·laboració de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat.

f) Els personatges

Quant als personatges, s'ha procurat prendre, no només les víctimes d'una catàstrofe natural, ni aquelles persones sense recursos que intenten buscar una sortida econòmica a l'entrada il·legal al nostre país, sinó ciutadans de classes socials diferents i amb professions diferents.

Alhora, en molts d'aquests programes (com a *Karakia o Els Nous Catalans*), s'accedeix a persones vinculades amb la persona immigrada protagonista tant des del seu país d'origen com des d'aquí. Quant al *Diccionari de la diversitat*, els "experts" i els "ciutadans" que hi intervenen ho fan en diversos capítols, de manera que esdevenen personatges/protagonistes de la sèrie. Malgrat tot, val a dir que els experts varien segons la temàtica de cada capítol. Es tracta d'una mostra ben diversa dels ciutadans que integren la nostra pròpia cultura.

Uníson s'endinsarà en la vida de 24 persones que conviuen a Catalunya, ja siguin nascudes aquí o a altres indrets del món. Pel fet de centrar-se en les persones, el que es mostrarà seran les seves experiències, les pors i els

desigs, és a dir, les pulsions bàsiques que motiven qualsevol ésser humà, sentiments tan universals com el que desvetlla la música, sempre, però, salvant les diferències i les particularitats en contra de la estereotipificació recurrent. Al llarg dels diferents capítols podrem veure parelles com ara un professor de percussió africana nascut a Mali i un dels seus alumnes nascut a Catalunya, un guitarrista gitano i una ballarina de dansa del ventre, un jove del Marroc i un pagès de les Borges Blanques, un expert en música *guinawa* i la seva companya, un cantaire de l'Orfeo Lleidatà i un cantant uruguaià, un professor colombià de l'escola de música de l'Orfeo i una de les seves alumnes, una nena colombiana i una altra catalana, etc.

Els personatges de l'*Info Idiomes* dependran de l'interès informatiu. El fil conductor seran els presentadors (autòctons de la comunitat a la qual es dedica el programa), però els protagonistes autèntics de la notícia variaran d'acord amb els esdeveniments que cal posar en relleu. Aquest format híbrid és el que s'aproxima més a l'informatiu, per tant, seguirà part del seu esquema; així passarà quan es tractin els personatges, ja que amb mitja hora d'informatiu no hi ha prou temps perquè hom copsi el perfil psicològic del personatge. De totes maneres, en aquest espai se'ls dóna la veu que en informatius estàndards no tenen.

El fil conductor d'*Andalucía sin fronteras* són tres presentadors immigrants, una veneçolana (Albania Ferrer), un marroquí (Ahmed Sefiani) i una cubana (Odette Samá). Els personatges dels quals es parla són variats, ja que, a més d'informar, aquest espai respon a una estructura pròxima a la del magazín, amb la diferència que l'eix principal són les notícies i els esdeveniments protagonitzats o vinculats amb la immigració. Així passem del pintor de Tetuan Ahmed Ben Yessef (resident a Sevilla) a Zamari (una noia que va estudiar magisteri a Cuba i que va muntar una guarderia a Sevilla), fins al veterà actor argentí Hector Alterio, passant per personatges com la Clàudia (una immigrant romanesa que treballa i redacta la seva tesi).

g) El tractament lingüístic

El tractament lingüístic és un dels punts clau d'aquests programes. En els informatius sovint ens trobem amb el fet que, tant els corresponsals que informen des de països estrangers, com els que retransmeten notícies vinculades amb la immigració des d'aquí, no entenen les llengües dels

protagonistes dels esdeveniments, amb la qual cosa es veta un diàleg necessari.

Aquests programes divulgatius ens posen en contacte amb la llengua de l'*altre*. Per exemple, en l'especial dedicat a la comunitat boliviana de *Karakia*, una de les seccions es dedica a parlar del quítxua, llengua que parlen nou milions i mig d'habitants i que ignorem des d'aquí. A banda de posar-nos en relació amb l'idioma nadiu dels immigrants, el que es posa en relleu és la relació que aquests immigrants tenen amb la llengua catalana.

En el cas del *Diccionari de la diversitat*, la llengua serveix per estructurar els capítols, ja que cada un l'encapçala una lletra i una paraula, per exemple, en la *I d'identitat* trobem una exploració del concepte d'identitat des d'un vessant personal i col·lectiu amb la intenció de derivar el discurs cap a la idea de cohesió i respecte de la diferència.

Pel que fa a l'*Info Idiomes*, es treballa amb divuit llengües (les ja esmentades) i dues variants dialectals, tot per establir un pont entre les diferents comunitats lingüístiques residents a Barcelona, cosa que es reforçarà amb el subtítol en català suportat per la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat.

h) La relació amb l'espai públic

Una de les característiques fonamentals que presenten aquests programes divulgatius és que, d'una banda, l'equip es proveeix de professionals de l'eix temàtic (per tal d'oferir una visió més rica i documentada) i, de l'altra, treballa amb les institucions públiques per fer del programa un autèntic bé públic al servei de l'interès general.

En aquest sentit, no ha d'estranyar veure com Josep Mulet i Alba Casals-Potrony (director de *Karakia*) obté el 2004 el premi de Televisió dels premis Ciutat de Barcelona "per l'habilitat i originalitat de la proposta, que reflecteix la imatge cosmopolita i plural de la ciutat i aconsegueix a través de la cuina la descoberta de les diferents tradicions culturals de les comunitats que han anat arribant al nostre país en els últims anys"⁷. Mentre els informatius el 2001 ens bombardejaven amb imatges d'iraquians armats que extorsionaven soldats americans, *Karakia* ens acostava a una cultura mil·lenària. El programa *Els Nous Catalans* també ha guanyat un premi, el II Premi Francesc Candel "per la important tasca d'integració i d'espai de trobada que es realitza des d'aquest mitjà de comunicació, que constitueix

una finestra oberta al coneixement mutu de totes les cultures que actualment conviuen a Catalunya"⁸. Cal que les institucions públiques donin un reconeixement a la gran tasca d'aquests espais televisius, però també cal que la producció de continguts incentivi la inversió en productes d'aquest tipus i que les polítiques de programació els donin un espai considerable a les graelles.

Tampoc no és estrany veure com el *Diccionari de la diversitat* s'elabora des de la Xarxa de Televisions Locals i el CRID (Consorti de Recursos per a la Integració de la Diversitat). Gràcies a això, el programa, a banda de voler apropar i sensibilitzar el públic espectador a la temàtica de la diversitat des d'una perspectiva gairebé quotidiana, va servir de font de materials per als ajuntaments: eines audiovisuals destinades a municipis perquè els facilitessin la comprensió envers els canvis que el fenomen de la immigració provoca a la ciutat i perquè els ajudessin a millorar la percepció i comprensió que en té la ciutadania. També el programa *Nyam nyam* compta amb el patrocini del CRID, a més de l'Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona. De la mateixa manera, l'*Info Idiomes* compta amb la col·laboració de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat, i *Andalucía sin fronteras* compta amb el patrocini de la Conselleria de Governació de la Junta d'Andalusia i amb l'ajuda de la Comissió Europea.

Pel que fa a *Uníson*, es tracta d'un programa que forma part d'un projecte de l'Orfeó Lleidatà anomenat "Un món de música", que engloba activitats tan diverses com tallers familiars i escolars de músiques del món o la Setmana de la Diversitat. El programa, llavors, no funciona de forma autònoma, sinó que forma part de tota una xarxa de serveis que l'equipament pedagògic i cultural de la ciutat posa al servei del ciutadà. Quant als altres programes, només cal anar a les pàgines web de *Karakia*, *Els Nous Catalans* o *Andalucía sin fronteras*, per veure el treball de documentació, informació, educació i entreteniment que ofereixen els portals, un servei que amplia la informació que ja contenen els mateixos programes.

2. Conclusions

Comprovant (segons l'experiència més immediata) la falta d'un debat real sobre la immigració en els mitjans que responen a la denominació de "periodisme informatiu", ens hem endinsat en la descripció d'una sèrie de programes televisius que responen al següent: són programes divulgatius d'àmbit local i/o autonòmic (XTVL, BTV, C33, TVE-Catalunya i Canal Sur); prenen la immigració com a eix temàtic del programa des d'allò bàsic que fonamenta una cultura (llengua, menjar, música); en tots els programes es destaca el paper de servei públic que fan; es prioritza el contingut per sobre de les informacions sensacionalistes aconseguint un tractament més just del tema; són programes on es col·labora amb associacions o institucions públiques; es busca un enfocament que combini la pedagogia amb l'entreteniment, l'aprenentatge de noves cultures amb la simpatia dels personatges i les diferents trames; en la majoria es treballa amb persones concretes en contextos determinats, cosa que permet donar un punt de vista més humà a la figura de la persona immigrada, es tracta de dotar l'*altre* d'un cos amb tot el que comporta⁹; a la persona immigrada se li dona una cosa que no havia tingut mai, la paraula, i rep, alhora, l'oportunitat d'expressar-se; es diversifiquen les fonts, per tant, els punts de vista; s'apel·la a valors culturals universals per tal d'aproximar-nos a la figura de l'*altre* des de les diferències per fer un pont cap a la "multiculturalitat"; es procura donar una imatge de la persona immigrada sense connotacions pejoratives; finalment, la manca de distància entre la realitat que representen i des d'on la representen, l'absència de filtres censoradors i la proximitat d'aquests mitjans a la ciutadania permeten reforçar la convivència i el coneixement mutu entre la població nouvinguda i la societat d'acollida.

La veritable motivació de la televisió pública, la d'oferir-se com a autèntic servei públic que transmeti valors positius i enriquidors al voltant d'una problemàtica social, troba la seva via d'expressió en aquests programes. Amb el reforç de l'equip d'especialistes i les institucions públiques cofinançadores, es presenten com un "recurs al servei dels ciutadans", un recurs al servei de la convivència, generalista, respectuós i proper a la gent, sense perdre, però, la qualitat dels continguts que volen donar a conèixer.

D'acord amb tots aquests punts, cal preguntar-nos per què

en l'àmbit de la televisió generalista no trobem programes que donin una resposta pedagògica, informativa i responsable al tema urgent de la immigració¹⁰? D'entrada, una televisió d'àmbit estatal, si parla de la immigració, només ho pot fer generalitzant (fent-ne una abstracció que impossibilita qualsevol comprensió real del tema) o bé donant una notícia puntual si és prou espectacular com per interessar en les graelles dels informatius més sensacionalistes. El que és molt difícil és que un programa com els que hem presentat pugui competir amb les audiències d'un informatiu de migdia o de vespre. A més, aquestes iniciatives de caràcter cívic i social necessiten, d'una banda, una implicació afectiva amb el tema per part dels ciutadans, i un autèntic suport de les administracions públiques. Les administracions públiques locals poden fer-ho, ja que inverteixen a focalitzar i treure l'entrellat d'una situació de proximitat problemàtica, una situació que coneixen, ja que hi conviuen. El que no té sentit és parlar d'una realitat allunyada en l'espai, mentre tots els problemes s'acumulen cegament a les cantonades de les nostres ciutats. Com fer-ho per parlar en general de la realitat d'un tema que presenta tantes versions com localitats existeixen en el nostre país? Crec que programes com els que hem presentat donen exemple de com establir un diàleg profund, seriós, pedagògic i entretingut. Si el que no té clar la televisió generalista és per quina parcel·la de realitat començar, que s'aventuri a desfer el vincle polític que aquestes notícies mantenen en els informatius, a desfer les connotacions negatives que hi projecten, a obrir espais on es posi a l'abast dels ciutadans de manera comprensiva les millores legislatives i socials al voltant d'aquest tema tan present i urgent. Punts de partida n'hi ha, només cal prendre's seriosament la necessitat de convivència que aquest món fracturat (i fragmentat des dels mateixos telenotícies) demana.

Notes

- 1 Vegeu la pàgina web on es troba el *Manual d'estil* que va elaborar la Comissió Periodisme Solidari en el si del Col·legi de Periodistes de Catalunya després d'un llarg procés de reflexió del grup de treball del Col·legi "Mitjans de Comunicació i Minories Ètniques": <http://www.periodistes.org/cat/CpcSolidaritat.htm?elmenu=1>
- 2 Per a més informació del programa *Karakia* vegeu <http://www.tvcatalunya.com/pprogrames/karakia/krkSeccio.jsp>
- 3 Per a més informació del programa *Diccionari de la diversitat* vegeu <http://www.xtvl.org/news/pressroom/detall.asp?id=162279&root>
- 4 Per a més informació sobre el programa *Els Nous Catalans* vegeu <http://www.rtve.es/tve/b/elnouscatalans/index.htm>
- 5 Per a més informació sobre l'*Info Idiomes* vegeu <http://www.barcelonatv.com/programacio/detail.php?id=52>
- 6 Per a més informació sobre el programa *Andalucía sin fronteras* vegeu <http://www.andaluciasinfronteras.com/>
- 7 Segons es va declarar en l'acte de lliurament del premi.
- 8 Segons es va declarar en l'acte de lliurament del premi.
- 9 Devereaux ens diu que el que és important és captar com aquests subjectes viuen en els seus propis cossos la realitat social que els envolta i de la qual ells formen part.
- 10 Programes de les generalistes que han tractat el tema de la immigració (afegim Televisió de Catalunya i el segon canal de TVE):

TVE

La noche temática:

- (17 de març de 2000) "Los sin papeles en Europa"
- (20 de març de 2004) "En el nombre del color"

Informe semanal

(25 de setembre de 2004) "Inmigración, en busca de la legalidad"; "Alzheimer, la oscura enfermedad"; "San Sebastián, días de cine", i "Tíbet, entre el cielo y la tierra".

TV3:

30 minuts:

- (26 de març de 2000): "Els viatges il·legals de magribins cap a Europa i l'existència de les màfies que trafiquen amb aquests treballadors il·legals".
- (2 de desembre de 2001) "Units o separats per la fe: Melilla"
- (26 d'agost de 2001) "Els nens dels camions"
- (30 de juny de 2002) "Una mesquita a Premià"
- (9 de febrer de 2003) "Els fills de dos mons"
- (4 de maig de 2003) "Recuperar la pau, el barri de la Pau de Badalona"
- (12 de febrer de 2004) "Àfrica, anar i tornar"
- (5 de desembre de 2004) "Travessia clandestina"
- (6 de novembre de 2005) "Haixix fora borda"
- (18 de setembre de 2005) "Començar de nou"
- (14 de maig de 2005) "Paelles de tots colors"

K3/33:

Entre línies:

- (21 maig de 2001) "La casa d'Al·là"
- (1 octubre de 2001) "Islam pròxim"
- (17 març de 2003) "Guineans amb beca"
- (2 febrer de 2004) "Som cubans"
- (8 desembre de 2003) "Entre cultures"
- (10 novembre de 2003) "Aprendre a conviure en una escola pública de Barcelona"

Millennium:

- (10 de desembre 2001) Immigrants, lluitar per uns papers

Tele-5

12 meses, 12 causas: Tele-5 va emetre al llarg de tot el mes una campanya publicitària institucional que pretenia conscienciar que la diversitat cultural és un actiu de la nostra societat.

El tractament de la immigració en els teletinformatius durant el 2005

Laura Rodas

- *Aquest article aborda tres qüestions fonamentals relacionades amb el tractament de la immigració en els teletinformatius: quant se'n parla, quins temes s'associen a aquest fenomen i qui en parla. Les dades que s'ofereixen es desprenen d'una mostra que inclou els teletinformatius d'abast català de migdia i de vespre de TV3, K3/33, TVE a Catalunya, i els teletinformatius de les emissores locals BTV, Citytv i Localia entre l'1 de gener i el 31 de desembre de 2005. Cal matisar que l'article s'interessa per totes aquelles informacions que, més enllà d'abordar el fet estrictament migratori, contribueixen a configurar la imatge que la nostra societat té dels immigrants.*

Paraules clau

Immigració, tematització, televisió, teletinformatiu, tractament de la informació

1. Introducció

L'article 2 de la Llei 2/2000, de 4 de maig, estableix que el Consell de l'Audiovisual de Catalunya vetlla pel pluralisme social en el conjunt del sistema audiovisual català. Aquesta comesa porta implícita l'obligació de supervisar el tractament que els mitjans fan de les minories i de la diversitat cultural. De fet, tant la presència de la immigració en els mitjans de comunicació com el tractament que en fan són aspectes que interessin enormement a totes aquelles institucions que fan recerca entorn de l'audiovisual. D'una banda, perquè es tracta d'un fenomen de plena vigència i amb una gran incidència en les societats europees i, de l'altra, perquè la manera com els mitjans aborden aquest tema incideix en gran mesura en els sentiments i les actituds de la ciutadania envers aquest sector de la població.

El primer informe que el CAC va elaborar sobre aquesta temàtica data de febrer de 2001. Es tracta d'un informe breu i senzill que analitza el tractament informatiu dispensat al naufragi d'una pastera a la platja de Tarifa. El segon estudi, realitzat el novembre de 2001, abasta una mostra més àmplia i es basa en una metodologia més complexa. Efectivament, es tracta d'un estudi que, sota el títol *El tractament de la immigració als programes informatius de televisió*, analitza la imatge de la immigració que en aquells moments transmetien i configuraven els mitjans de comunicació audiovisuals en els seus espais informatius. Per fer-ho, es van observar les formes de presència atorgades per la televisió a les persones immigrades i es van examinar tant els elements visuals i argumentatius com els temes de les unitats informatives amb els quals es relacionava la immigració.

El 2002 i el 2004, el CAC va elaborar dos informes sobre temàtiques concretes relacionades tangencialment amb la

Laura Rodas

Tècnica del Servei d'Anàlisi de Continguts del CAC

immigració. El primer d'aquests informes (2002) analitza el tractament donat pels informatius de televisió a la polèmica sorgida arran de l'assistència a l'escola d'una nena marroquina que vestia el hijab a San Lorenzo del Escorial (Madrid). El segon informe s'ocupa del tractament informatiu atorgat a les detencions de deu ciutadans d'origen paquistanès, presumptament relacionats amb el terrorisme islàmic, el 15 de setembre de 2004. Aquest segon informe el va motivar una queixa de l'Associació de Treballadors Paquistanesos en relació amb el tractament que els teletinformatius havien dispensat als detinguts i a la criminalització del col·lectiu d'immigrants paquistanesos per part dels mitjans. Aquest informe, a més, estudiava quin havia estat el compliment de les recomanacions del CAC sobre el tractament informatiu de la immigració¹.

Finalment, durant la primavera del 2005, el CAC va realitzar un estudi que ofereix dades referents a la presència d'informacions sobre immigració als teletinformatius d'àmbit català entre l'abril de 2002 i el desembre de 2004. És important posar de manifest que l'elaboració d'aquest estudi fou possible gràcies a la base de dades sobre pluralisme social i polític de què disposa el CAC.

Ara, el CAC es proposa estudiar quin ha estat el tractament que els mitjans, i més concretament els teletinformatius, han dispensat a la immigració durant el 2005. Per fer-ho, el punt de partida tornen a ser les dades referents al pluralisme social i polític però, en aquesta ocasió, se n'han extret totes les notícies relacionades amb la immigració per poder fer un tractament específic d'aquestes notícies. D'aquesta manera, les dades que apareixen en aquest article es desprenen d'una mostra que inclou els teletinformatius d'àmbit català de migdia i de vespre de TV3, K3/33, TVE a Catalunya, i els teletinformatius de les emissores locals BTV, Citytv i Localia entre l'1 de gener i el 31 de desembre de 2005. A continuació, es detallen alguns dels conceptes d'anàlisi que el Servei d'Anàlisi de Continguts del CAC utilitza habitualment per elaborar els seus estudis.

2. Definició de conceptes

- **Temps de notícia**

És el temps resultant de la suma total de la durada de les notícies referides a un tema concret.

- **TER (Tema d'Espcial Rellevància)**

Els TER són categories que permeten agrupar aquelles notícies que estan relacionades entre si pel contingut i fer-ne un seguiment seqüencial al llarg del temps.

- **TER Immigració**

El TER *Immigració* inclou aquelles notícies que parlen del fet migratori des de qualsevol vessant i que, per la seva naturalesa, no poden ser incloses en cap altre TER més específic.

- **TER relacionats amb la immigració**

Aquest grup inclou tots aquells TER sobre fets concrets relacionats amb la immigració i també aquells que poden incidir d'alguna manera en la percepció social dels immigrants i del fet migratori en general.

- **Descriptors temàtics**

Són categories que permeten agrupar les informacions en funció del seu contingut temàtic.

- **Actor**

Personatge que apareix en el mitjà audiovisual com a representant d'un grup d'interès, una associació o organització, un partit polític o una institució.

- **Temps de paraula**

És la suma total de la durada dels inserts (inserció d'imatges i veu d'un actor sense que hi intervingui cap mena de locució per part del mitjà). Aquest temps mesura la presència directa dels actors en l'espai mediàtic.

- **Les agrupacions d'actors**

Són grans categories que permeten la ubicació, en el seu si, de diversos actors que s'ajusten als seus criteris definidors. Així, a més d'individualment, els actors apareixen en grups i podem conèixer dades referents a les diverses agrupacions que s'han establert. Es poden distingir dos grans grups: les agrupacions d'actors polítics i les agrupacions d'actors no polítics.

3. Objectiu de l'article

L'ànim d'aquest article és intentar donar resposta a tres qüestions fonamentals en l'estudi del tractament de la immigració en els teletinformatius:

- quant es parla d'immigració?
- de què es parla quan es parla d'immigració?
- qui parla en les notícies sobre la immigració?

D'altra banda, és important fixar, des del principi, què s'ha entès per *informació relacionada amb la immigració*. En aquest sentit, s'han identificat i analitzat totes les notícies aparegudes a la mostra que formen part del TER *Immigració* o de qualsevol altre TER relacionat amb la immigració. D'aquesta manera, cal tenir present en tot moment que aquest article no només aborda aquelles notícies que van informar sobre aspectes estrictament relacionats amb la immigració sinó que també s'interessa per les informacions que contribueixen, d'una manera o d'una altra, a configurar la imatge que la nostra societat té dels immigrants.

Un cop fet aquest aclariment previ, el punt de partida d'aquest article és l'anàlisi del volum d'informació sobre immigració que ens ofereixen els teletinformatius. Però la resposta a aquest interrogant únicament ens permet afirmar si els mitjans van parlar molt, bastant, poc o gens sobre immigració. Per analitzar en un primer estadi la imatge que els mitjans construeixen entorn d'aquest fenomen social, cal fer un salt qualitatiu i conèixer els temes amb els quals s'associa el fet migratori. Finalment, per poder establir si els mitjans donen o no veu als immigrants és imprescindible analitzar la presència d'actors en aquest tipus d'informacions.

De fet, el tractament informatiu de la immigració es podria comparar amb un triangle, perquè les característiques dels

tres vèrtexs que el configuren (quant?, de què? i qui?) determinen la forma final que ha de tenir. No en va, l'estudi d'aquests tres aspectes no és nou sinó que ja ha suscitat l'interès de diferents grups d'estudi i institucions, com ara l'Institut Europeu dels Media (EIM). Aquest organisme independent, que investiga l'impacte dels mitjans en la societat, ha examinat la indústria audiovisual de cinc països i ha conclòs que "... les minories ètniques estan infrarepresentades. Quan són representades, són mostrades de manera negativa o inadequada (...) la seva representació i la representació dels seus punts de vista depèn de voluntats d'altres...".²

4. Quant es parla d'immigració? La informació relacionada amb la immigració durant el 2005

Si es comparen les dades obtingudes durant el 2005 pel que fa a la presència informativa del fet migratori amb les del període 2002-2004, s'observa una tendència generalitzada a l'alça a totes les cadenes, llevat del K3/33. De fet, el format de l'informatiu *La nit al dia* (emès per aquesta cadena fins al 8 de juliol), que incorpora un gran nombre d'entrevistes en profunditat, determina que la dada referent al temps de notícia variï molt en funció de qui són les persones entrevistades.

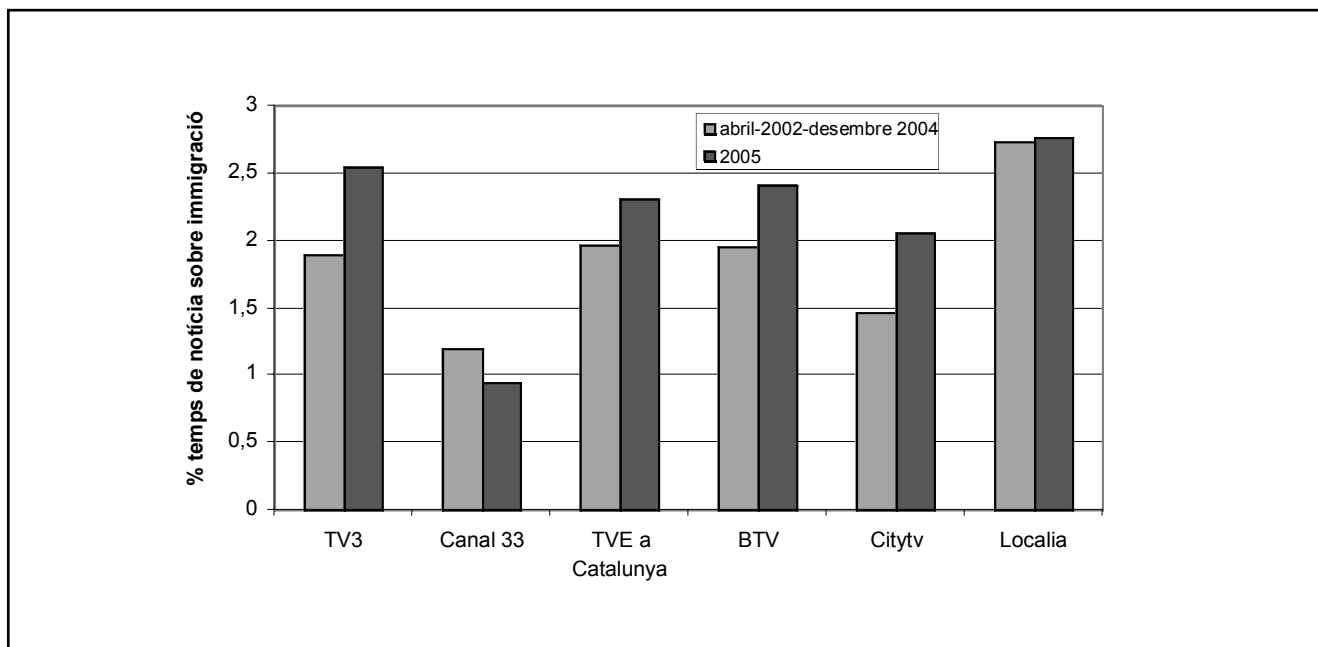
Si s'analiza l'evolució de les dades sobre la presència informativa de la immigració al llarg del 2005 es poden fer algunes observacions interessants:

Taula 1. Temps de notícia de les informacions relacionades amb la immigració

Cadena	Període abril 2002 – desembre 2004 ¹		2005	
	Temps de notícia sobre immigració	% sobre total analitzat	Temps de notícia sobre immigració	% sobre total analitzat
TV3	28:04:22	1,89	16:34:43	2,54
K3/33	06:37:32	1,20	1:43:12	0,94
TVE a Catalunya	10:03:02	1,96	4:57:13	2,31
BTV	20:44:26	1,95	11:07:58	2,41
Citytv	01:01:09	1,47	0:36:33	2,06
Localia	00:20:07	2,73	2:22:47	2,76
<i>Total</i>	<i>71:02:04</i>	<i>1,82</i>	<i>37:22:26</i>	<i>2,30</i>

Font: elaboració pròpia

Gràfic 1. Presència de la immigració en els informatius

Font: elaboració pròpia

A l'abril es va registrar la xifra més elevada de tot el 2005 pel que fa a presència de la immigració en els teletinformatius i, de fet, existeixen diversos factors lligats a l'actualitat d'aquell mes que expliquen aquest increment. Aquest mes va coincidir amb el final del procés de normalització de treballadors estrangers dut a terme pel Govern espanyol i, precisament en aquesta etapa, es van intensificar les protestes del col·lectiu d'immigrants que reclamaven la flexibilització dels requisits per poder-s'hi acollir. D'altra banda, durant el mes d'abril es van celebrar dos judicis susceptibles d'incidir de manera negativa en la percepció social de la immigració: el judici pel 'cas Ronny Tapias' i el judici contra la cèl·lula espanyola d'Al-Qaeda vinculada als atemptats de l'11-S.

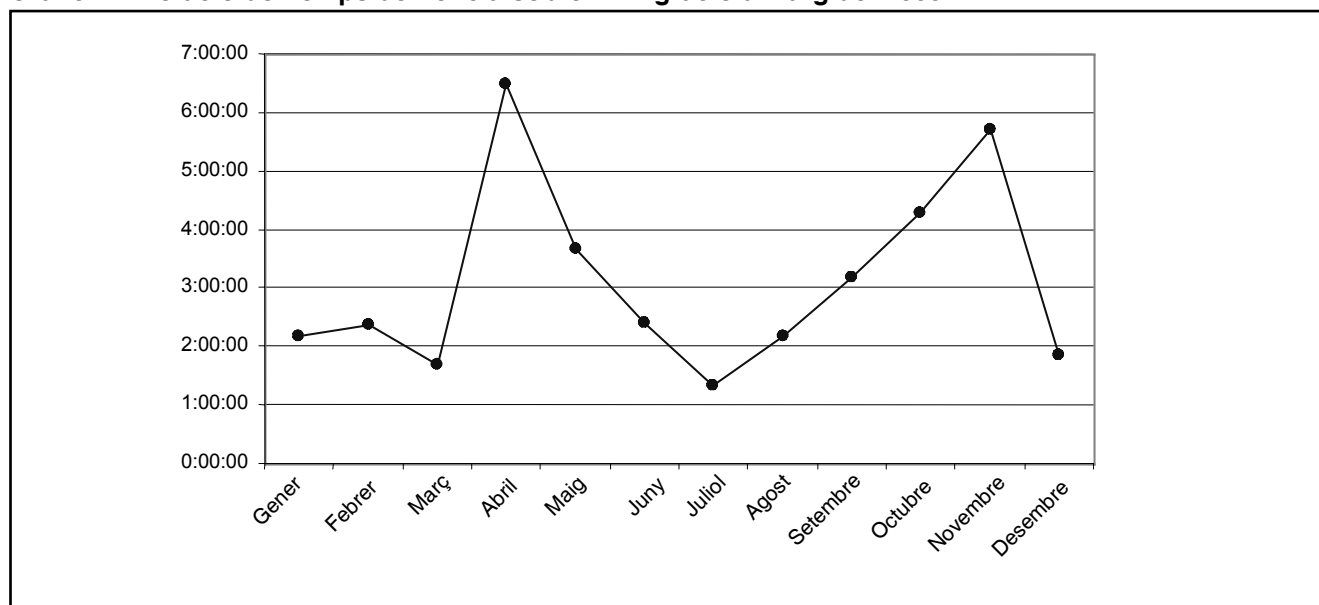
El volum d'informació relacionada amb els fluxos migratoris comença a descendir el maig fins arribar al seu punt més baix durant el mes de juliol. Curiosament, aquesta dada contrasta amb les obtingudes en l'estudi del període abril 2002 - desembre 2004, que reflectien un increment de la informació lligada a aquests fluxos precisament durant els mesos d'estiu (sobretot juny i juliol). En aquest sentit, caldria veure si el nombre d'embarcacions que van arribar

a les costes espanyoles durant l'estiu del 2005 realment va ser menor o si, contràriament, es tracta d'un tipus d'informacions que, per habituals, han quedat excloses de l'agenda mediàtica.

Durant el setembre, especialment durant la darrera setmana, es van intensificar les informacions sobre l'arribada d'immigrants a les tanques frontereres de Ceuta i Melilla que havien començat a sorgir en els últims dies d'agost. Aquests fets van suscitar un gran interès informatiu que es va mantenir en nivells força elevats fins a mitjan octubre. Durant tot aquest temps, les denúncies de diverses ONG en relació amb el tracte que les autoritats dispensaven als immigrants també van ser recollides pels teletinformatius.

Finalment, les informacions sobre el fet migratori assoleixen la segona xifra més important del 2005 el novembre. Durant aquest mes es va informar, sobretot, dels incidents a França que s'havien iniciat a finals d'octubre, de l'inici del Ramadà i de la detenció a Espanya d'onze presumptes membres d'un grup salafista vinculat a Al-Qaeda. A l'últim, durant el desembre, el volum de notícies sobre immigració torna a disminuir i dona pas a altres informacions tradicionalment lligades al període nadalenc.

Gràfic 2. Evolució del temps de notícia sobre immigració al llarg del 2005

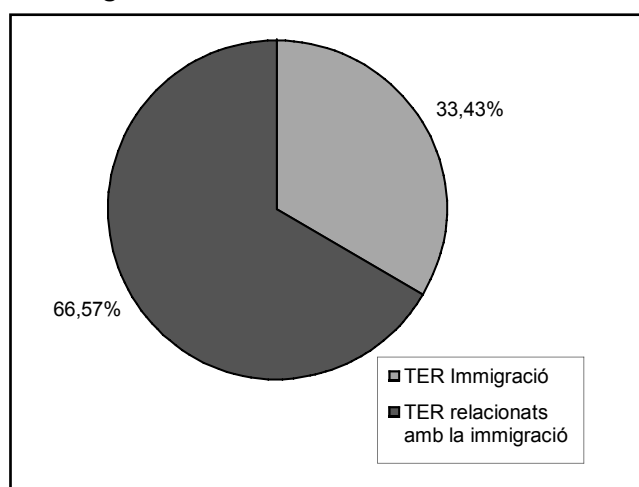
Font: elaboració pròpia

5. De què es parla quan es parla d'immigració?

5.1. El TER Immigració i els altres TER

Durant el 2005, el TER *Immigració* va ocupar 12 hores i 29 minuts dels teletinformatius analitzats, la qual cosa suposa un 33,43% del total d'informacions emeses en relació amb

Gràfic 3. Distribució de la informació sobre la immigració

Font: elaboració pròpia

la immigració. El conjunt de TER relacionats amb la immigració representa, per tant, el 66,57% restant.

A la taula 2 es detallen tots els TER relacionats amb la immigració que han aparegut durant el 2005:

Tal com es desprèn del quadre, hi ha tres TER que acaparen més del 42% del total de temps dedicat a informacions relacionades amb la immigració. Val la pena comentar-ne breument el contingut i la incidència.

- Procés extraordinari de regularització d'immigrants

El 30 de desembre de 2004, el Consell de Ministres va aprovar el nou reglament de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. Aquest nou reglament establia un procés de normalització de treballadors estrangers que es va desenvolupar entre el 7 de febrer i el 7 de maig de 2005. Finalment, els aspectes relacionats amb aquest procés van acaparar més de set hores d'informació durant el 2005, la qual cosa representa un 19,20% del total d'informacions sobre immigració.
- Arribada d'immigrants a les tanques frontereres de Ceuta i Melilla

El 31 d'agost de 2005, arran de la mort d'un jove camerunès, presumptament a mans de la Guàrdia Civil, quan intentava creuar la frontera entre el Marroc i Melilla, va

Taula 2. Temps de notícia dels TER relacionats amb la immigració

TER	Temps de notícia	% sobre total immigració
Procés extraordinari de regularització	7:10:29	19,20
Arribada d'immigrants a les tanques frontereres de Ceuta i Melilla	4:36:50	12,35
Aldarulls als suburbis de diverses ciutats franceses	4:03:59	10,88
Judici pel cas Ronny Tapias ⁴	1:48:25	4,83
Judici contra la cèl·lula espanyola d'Al-Qaeda vinculada als atemptats de l'11-S	1:24:26	3,77
Incendis en habitatges socials a París	0:57:04	2,54
Operacions Tigris i Segell contra el terrorisme internacional	0:47:27	2,12
Detencions a Espanya relacionades amb el terrorisme internacional	0:41:05	1,83
Operacions policials contra els autors de l'11-M	0:37:04	1,65
Celebració del Ramadà	0:34:17	1,53
Agressió amb arma blanca en un institut de l'Hospitalet ⁵	0:29:20	1,31
Assassinat d'un vianant a Tortosa ⁶	0:26:10	1,17
Procés judicial contra els autors de l'11-M	0:16:40	0,74
Operació Vespa contra màfies de països de l'Est	0:13:50	0,62
Desaparició i assassinat d'una estudiant de Lleida ⁷	0:11:42	0,52
Dia Internacional del Migrant	0:10:10	0,45
Judici contra els detinguts en l'operació Nova	0:08:27	0,38
Judici pel crim del Maremàgnum ⁸	0:05:48	0,26
Assassinat del realitzador holandès Theo van Gogh ⁹	0:04:38	0,21
Assassinat d'un jove a la Granyanella ¹⁰	0:03:33	0,16
Operació Nova contra el terrorisme internacional	0:01:25	0,06
<i>Total TER relacionats amb la immigració</i>	<i>24:52:49</i>	<i>66,57</i>

Font: elaboració pròpia

saltar a l'agenda dels mitjans de comunicació el tema de l'arribada d'immigrants a través de les fronteres de Ceuta i Melilla. A partir d'aquí, les informacions es van dividir en tres direccions principals: d'una banda, les actuacions i els esforços diplomàtics del Govern de l'Estat per abordar aquest fenomen, que va suscitar una certa alarma social; d'una altra banda, els successius intents dels immigrants de traspasar les fronteres i, finalment, els actes que diversos col·lectius van dur a terme per denunciar la vulneració de drets humans que, segons ells, estava tenint lloc en aquestes fronteres.

Les notícies sobre aquests fets (179 en total) van acaparar més de quatre hores i mitja d'informació, la qual cosa suposa un 12,35% de les informacions relacionades amb el fet migratori. L'interès informatiu en relació amb aquests fets es va perllongar durant bona part del mes d'octubre però pràcticament va desaparèixer a partir del novembre. Efectivament, durant aquest mes només es va emetre una breu informació de 18 segons a BTV sobre una manifestació que va tenir lloc a Ceuta en contra de la que es va conèixer com a "tanca de la mort". El desembre es van emetre tres informacions relacio-

nades amb aquests fets: la retirada de l'exèrcit espanyol de les tanques, la demanda d'una família d'aclarir les circumstàncies en què va morir el seu fill quan intentava saltar la tanca de Melilla i la denúncia d'una ONG de la situació de desemparament dels immigrants que els governs espanyol i marroquí havien deportat al Sàhara Occidental arran dels fets.

- Aldarulls als suburbis de diverses ciutats franceses
Durant la tardor de 2005, França va assistir alarmada a una creixent onada de disturbis que es van iniciar el 27 d'octubre a la comuna de Clichy-sous-Bois, als suburbis de París. Aquests disturbis es desencadenaren després que dos adolescents d'origen africà nascuts a França morissin electrocutats fugint de la policia. Al llarg dels dies, els aldarulls es van reproduir tant a altres punts de la perifèria parisenca com a altres ciutats de l'Estat francès com ara Rouen, Dijon, Marsella, Lille o Tolosa. Aquests fets es van seguir amb un gran interès a l'Estat espanyol, temorós que els disturbis es reproduïssin dins de les seves fronteres, i van originar un debat profund sobre l'eficàcia dels mecanismes d'acolliment de la població immigrada. L'enorme interès que van originar aquests fets a Espanya queda reflectit en les més de quatre hores d'informació que els teleinformatius hi van dedicar (10,88%).

És interessant constatar que entre els TER relacionats amb la immigració n'hi ha vuit relacionats amb el terrorisme internacional. Aquests vuit TER sumen un temps de notícia proper a les quatre hores, la qual cosa suposa un 10,55% del temps de notícia del conjunt d'informacions analitzades. La decisió d'incloure aquestes notícies en un estudi sobre la presència de la immigració en els teleinformatius podria ser discutible, però el cert és que es tracta de notícies que, malgrat no abordar directament el fet migratori, incideixen de manera negativa en la percepció social dels immigrants i, sobretot, dels immigrants musulmans.

5.2. Els descriptors temàtics

Per elaborar aquest informe s'han establert 14 categories que agrupen les informacions sobre immigració emeses pels teleinformatius durant el 2005 segons l'àmbit temàtic a què fan referència. Es tracta de categories que resulten molt útils per estudiar de què es parla quan es parla

Taula 3. Temps de notícia dels descriptors temàtics

Agrupació temàtica	Temps de notícia	% sobre el total
Arribada d'immigrants	6:17:47	16,85
Conflictes socials	4:30:42	12,07
Tràmits burocràtics	4:03:26	10,86
Terrorisme internacional	3:55:09	10,49
Protestes i reivindicació de drets	3:41:59	9,90
Activitat delictiva	3:04:56	8,25
Acolliment	3:03:35	8,19
Dades estadístiques	2:14:00	5,98
Mercat laboral	2:07:55	5,70
Marginalitat	1:38:14	4,38
Cultura i tradicions	1:10:43	3,15
Agressions a immigrants	0:46:07	2,06
Altres	0:24:40	1,10
Estafes a immigrants	0:23:13	1,04
<i>Total</i>	<i>37:22:26</i>	<i>100</i>

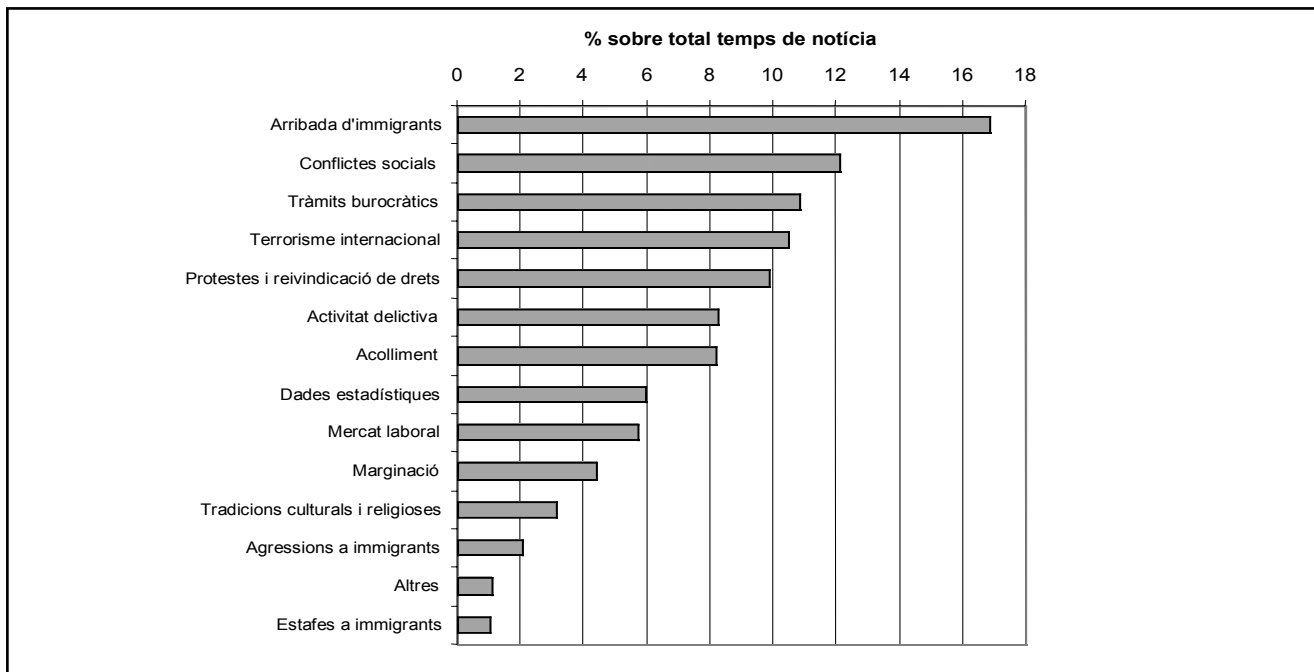
Font: elaboració pròpia

d'immigració, malgrat que l'adscripció d'una notícia a una determinada categoria comporti un cert grau de subjectivitat. En aquest sentit, no es pot afirmar que hi hagi un tema especialment destacat sinó que el temps de notícia està molt repartit entre les diverses categories.

En qualsevol cas, l'agrupació temàtica que acapara més temps de notícia durant el 2005 és la que engloba les notícies sobre l'arribada d'immigrants al nostre país (16,85%). Efectivament, a les notícies sobre l'arribada de pasteres a les costes espanyoles que sovint ofereixen els teleinformatius, enguany cal sumar-hi les notícies referents a l'arribada d'immigrants a través de les fronteres amb Ceuta i Melilla que, com hem vist abans, van centrar una gran atenció informativa per part dels mitjans.

La segona categoria amb més temps de notícia és la que es refereix a conflictes socials (12,07%). En aquest cas, l'onada de disturbis que es van succeir en diferents ciutats de França explica, en gran part, aquesta dada. Però aquesta categoria també recull conflictes de convivència de menys envergadura que s'han viscut dintre de les nostres fronteres com, per exemple, els fets esdevinguts entre els veïns del barri de Sant Roc de Badalona i un grup d'immigrants romanesos que s'hi van instal·lar o el malestar dels

Gràfic 4. Distribució dels descriptors temàtics

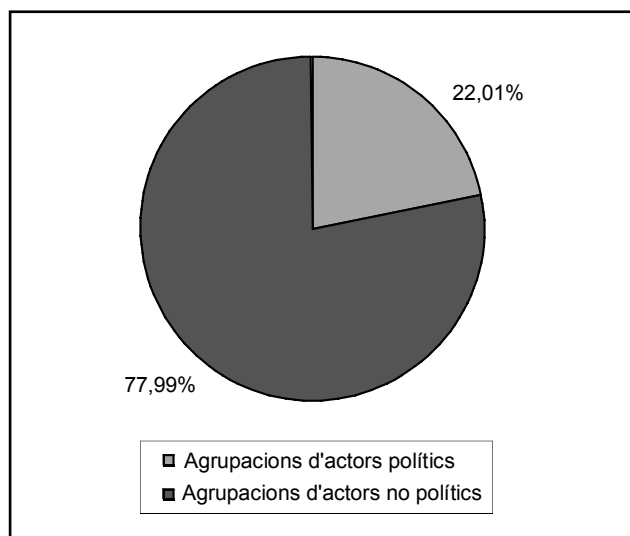
Font: elaboració pròpia

veïns del Poblenou per la presència d'immigrants magribins dormint al ras.

La tercera i quarta posició l'ocupen els tràmits burocràtics (10,86%) i el terrorisme internacional (10,49%), respectivament. La presència elevada de notícies relacionades amb la formalització de tràmits burocràtics, que s'acostumen a il·lustrar amb imatges d'immigrants fent cues molt llargues, es deu al procés de regularització desenvolupat entre febrer i maig. D'altra banda, és evident que les notícies sobre detencions i judicis relacionats amb el terrorisme internacional desperten un gran interès a l'Estat espanyol, especialment arran dels atemptats de l'11-M a Madrid.

Però el que resulta especialment significatiu és el fet que, si a la dada sobre notícies relacionades amb el terrorisme internacional (10,49%) se li suma la dada sobre les notícies en què els immigrants apareixen vinculats a altres activitats delictives (8,25%), resulta que les notícies on se'ns presenta els immigrants com a autors d'algun delictiu suposen un 18,74% del total d'informacions sobre immigració. Contràriament, els dos descriptors temàtics que presenten els immigrants com a víctimes d'un fet delictiu (*Agressions a immigrants* i *Estafes a immigrants*) apareixen en els darrers llocs i, conjuntament, només sumen el 3,10%.

Gràfic 5. Distribució del temps de paraula

Font: elaboració pròpia

6. Qui parla d'immigració?

La dada més rellevant quant a la distribució del temps de paraula en les informacions relacionades amb la immigració emeses durant el 2005 és la clara preeminència de les agrupacions d'actors no polítics, que van obtenir pràcticament el 78% d'aquest temps (7 hores i 24 minuts) davant el 22% de les agrupacions d'actors polítics (2 hores i 5 minuts). Aquest avantatge també es fa palès quant al nombre d'intervencions: 1.012 davant 380.

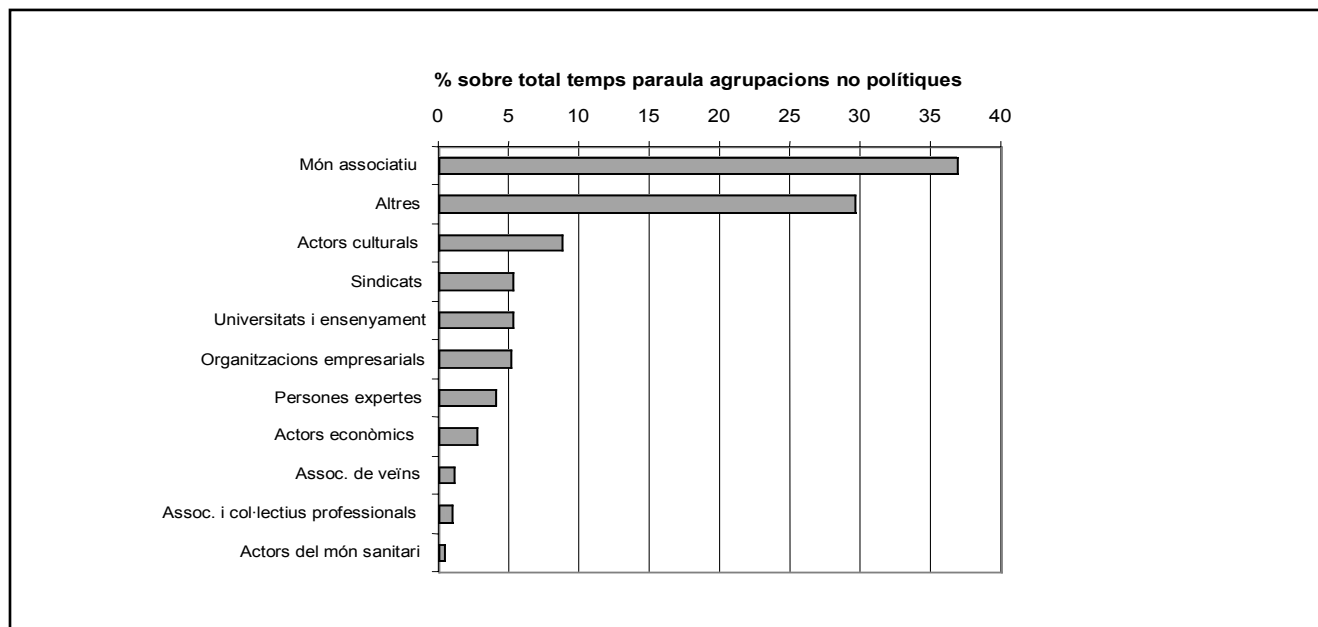
6.1. Els actors no polítics

El predomini dels actors no polítics fa interessant una anàlisi més extensa de com es va distribuir el temps de paraula dins d'aquesta categoria d'actors. En aquest sentit, hi ha dues agrupacions, *Món associatiu* i *Altres*, que es desmarquen clarament de la resta i acaparen, entre totes dues, gairebé el 67% del temps de paraula de les agrupacions d'actors no polítics. Precisament, en el si d'aquestes dues agrupacions és on rau el gruix de les intervencions dels mateixos immigrants, a través de les quals expressen els seus punts de vista, individuals o col·lectius.

Pel que fa a l'agrupació *Món associatiu*, hem destacat les deu associacions amb més nombre d'inserts. Curiosament, trobem que, en aquestes posicions, hi ha cinc associacions formades per immigrants i cinc associacions que, malgrat dedicar part de la seva activitat als immigrants, no estan formades majoritàriament per socis d'aquest col·lectiu. Les associacions d'immigrants amb més nombre d'inserts (Assemblea per la regularització sense condicions i la plataforma Papers per a Tothom) comparteixen una raó de ser comuna: la demanda de més flexibilitat pel que fa a la regularització d'immigrants. Les organitzacions no governamentals SOS Racisme i Metges sense Fronteres, en canvi, apareixen sobretot en notícies relacionades amb l'arribada clandestina d'immigrants al nostre país, ateses les circumstàncies precàries en què es produeixen. Concretament, moltes de les intervencions de representants d'aquestes dues ONG tenen a veure amb els incidents a les tanques frontereres de Ceuta i Melilla.

L'agrupació *Altres* la formen, majoritàriament, persones immigrades que intervenen en els teletinformatius per donar el seu punt de vista sobre diferents aspectes relacionats amb el fet migratori i, especialment, sobre els tràmits burocràtics necessaris per regularitzar la seva situació en el

Gràfic 6. Temps de paraula de les agrupacions d'actors no polítics

Font: elaboració pròpia

Taula 4. Distribució dels descriptors temàtics

Associació	Nombre d'inserts	% sobre el total d'inserts
<i>Assemblea per la regularització sense condicions</i>	49	18,4
SOS Racisme	36	13,5
<i>Plataforma Papers per a Tothom</i>	22	8,2
Metges sense Fronteres	13	4,9
Creu Roja	10	3,7
Casal d'Infants del Raval	10	3,7
<i>Associació de Treballadors Paquistanesos</i>	8	3,0
<i>Fedelatina</i>	7	2,6
Càritas	7	2,6
<i>Associació Xilena ASOPIX</i>	6	2,2
<i>Total d'inserts</i>	<i>267</i>	<i>100</i>

Font: elaboració pròpia

Taula 5. Distribució dels actors inclosos en l'agrupació Altres

Actors	Nombre d'inserts	% sobre el total d'inserts
Immigrants	257	61,8
Immigrants acusats en judicis	78	18,8
Veïns que opinen sobre la immigració	13	3,1
Actors diversos	68	16,3
<i>Total</i>	<i>416</i>	<i>100</i>

Font: elaboració pròpia

nostre país. No obstant això, el nombre d'immigrants que apareixen com a acusats en judicis (sobretot en el judici contra la cèl·lula espanyola vinculada als atemptats de l'11-S i en el judici per la mort de Ronny Tapias) és força elevat.

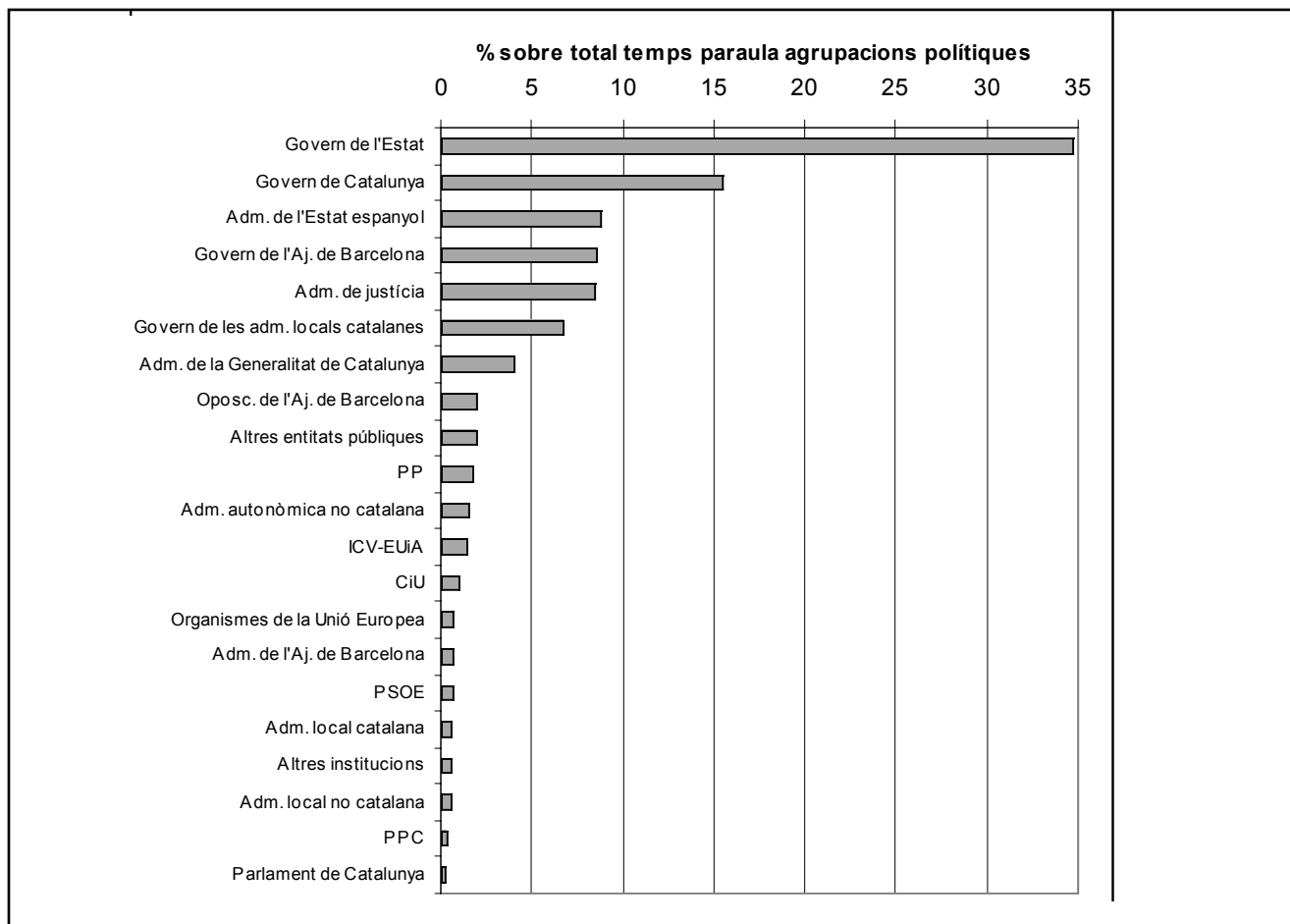
6.2. Els actors polítics

Tal com hem vist, els actors polítics acaparen un 22% del total de temps de paraula comptabilitzat en les notícies relacionades amb el fet migratori. En el si d'aquesta categoria, l'agrupació d'actors que obté més temps de

paraula és, de bon tros, el *Govern de l'Estat*. El fet que la Constitució espanyola atorgui a l'Estat la competència exclusiva sobre "nacionalitat, immigració, emigració, estrangeria i dret d'asil"¹¹ podria explicar d'alguna manera aquesta dada. En qualsevol cas, el cert és que el procés extraordinari de regularització d'immigrants dut a terme entre febrer i maig de 2005 va determinar de manera decisiva el predomini d'aquesta agrupació política per damunt de la resta. D'altra banda, resulta sorprenent constatar l'escassa presència dels partits polítics en les notícies sobre immigració. De fet, cap formació política assoleix la xifra del 2% sobre el total del temps de paraula de les agrupacions d'actors polítics.

És interessant veure, de manera personalitzada, quins són els actors polítics dels quals es van emetre més intervencions. En aquest sentit, el ministre de Treball i Afers Socials, màxim responsable del procés de regularització d'immigrants, apareix en la primera posició amb un total de 31 intervencions. En segon lloc, apareix el ministre de l'Interior amb 28 intervencions inscrites, la majoria en notícies sobre detencions. Pel que fa al tercer lloc, val a dir que l'ocupa el subdelegat del Govern a Catalunya amb 23 intervencions que fan referència al desenvolupament del procés de regularització específicament a Catalunya. D'aquesta manera, els tres primers llocs pel que fa al nombre d'inserts els ocupen tres actors de l'agrupació

Gràfic 6. Temps de paraula de les agrupacions d'actors no polítics

Font: elaboració pròpia

Govern de l'Estat, que sumen 82 intervencions, la qual cosa representa un 21,7% del total d'inserts d'actors polítics.

7. Conclusions

Pel que fa al primer dels interrogants plantejats, **quant es parla d'immigració en els teletinformatius?**, es constata una tendència generalitzada a l'alça, ja que si durant el període comprès entre abril de 2002 i desembre de 2004 les notícies relacionades amb la immigració van representar l'1,82%, durant el 2005 aquest percentatge s'incrementa fins al 2,30%.

Els mesos d'abril i de novembre de 2005 són els que

aglutinen un temps de notícia més elevat pel que fa a la immigració. Durant el mes d'abril, es van emetre 6 hores i 29 minuts d'informacions referents, sobretot, a les demandes de flexibilització del procés de regularització i a la celebració de dos judicis que van suscitar un gran interès mediàtic. Durant el novembre, es van emetre 5 hores i 42 minuts d'informacions referents, en gran part, als disturbis registrats en diverses ciutats franceses, a l'inici del Ramadà i a la detenció d'onze presumptes terroristes vinculats a Al-Qaeda.

Quant al segon interrogant plantejat, **de què es parla quan es parla d'immigració?**, i des de la perspectiva dels TER, tres esdeveniments van acaparar més del 42% de les notícies relacionades amb el fet migratori: el procés de regularització desenvolupat entre els mesos de febrer i

maig, l'arribada d'immigrants a les tanques frontereres de Ceuta i Melilla, i els disturbis a França. El TER genèric *Immigració* va concentrar el 33,43% de les notícies analitzades. A l'últim, destaca la presència de vuit TER relacionats amb el terrorisme internacional que, sumats, aglutinen el 10,55% de les informacions relacionades amb el fet migratori.

Des de la perspectiva dels descriptors temàtics no es pot afirmar que hi hagi un tema especialment destacat durant el 2005. En qualsevol cas, els tres temes que van obtenir més temps de notícia guarden relació directa amb els tres esdeveniments esmentats. El descriptor *Arribada d'immigrants* (16,85%) es relaciona amb els incidents a les tanques de Ceuta i Melilla; el descriptor *Conflictes socials* (12,07%) es relaciona amb els aldarulls als suburbis de diverses ciutats franceses; a l'últim, el descriptor *Tràmits burocràtics* (10,86%) es relaciona amb el procés de regularització. D'altra banda, si se sumen els temps de notícia de les informacions incloses en els descriptors *Terrorisme internacional* i *Activitat delictiva* s'obté un percentatge del 18,74%, superior al de qualsevol altre descriptor temàtic. En canvi, els dos descriptors temàtics on els immigrants apareixen com a víctimes (*Agressions a immigrants* i *Estafes a immigrants*) només sumen el 3,10%.

En relació amb el tercer interrogant, **qui parla d'immigració?**, es pot afirmar que els teletinformatius donen veu, majoritàriament, als actors no polítics. En efecte, el temps de paraula dels actors no polítics representa un 78% davant el 22% dels actors polítics. Entre els actors no polítics destaquen les dues agrupacions que recullen, amb més freqüència i més directament, els punts de vista dels immigrants: *Món associatiu* i *Altres*. Entre els actors polítics, en canvi, hi ha una agrupació, concretament el *Govern de l'Estat*, que es desmarca clarament de les altres pel que fa a temps de paraula. No en va, el ministre de Treball i Afers Socials, el ministre de l'Interior i el delegat del Govern a Catalunya són els tres actors polítics amb més nombre d'inserts.

Notes

- 1 Recomanacions publicades l'abril de 2002
- 2 Projecte de recerca *More Colour in the Media: Access of Ethnic Minorities to the Television Industry* (The European Institute for the Media)
- 3 A causa de la dimensió del període analitzat, la mostra no és homogènia sinó que varia al llarg dels dos anys i mig analitzats.
- 4 Tant els detinguts pel crim com la víctima eren d'origen llatinoamericà.
- 5 Tant els agressors com els agredits eren d'origen llatinoamericà.
- 6 El vianant assassinat era d'origen magribí.
- 7 L'autor de l'assassinat era d'origen equatorià.
- 8 L'home assassinat era d'origen equatorià.
- 9 Aquest realitzador havia criticat obertament l'Islam en les seves pel·lícules.
- 10 El jove assassinat era d'origen magribí.
- 11 Article 149 de la Constitució espanyola
- 12 S'ha exclòs d'aquesta relació la fiscal del 'cas Ronny Tapias', ja que els seus inserts són, majoritàriament, extractes de les intervencions en el judici.

Aproximació a les experiències audiovisuals sobre diversitat cultural i immigració a Europa o el Canadà

Doris Boira Bueso

- *L'article recull els resultats més significatius de la recerca "Aproximació a les experiències audiovisuals sobre diversitat cultural i immigració a Europa i el Canadà", encarregat per la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual, organisme impulsat pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya. A partir del context migratori i audiovisual es presenta l'evolució de la programació de les televisions públiques d'Europa i Canadà amb relació a la immigració i la diversitat cultural. El repàs a les experiències audiovisuals més representatives i consolidades, així com el coneixement dels mecanismes interns i externs dels canals per abordar el tema, permet extreure les claus entorn el paper dels mitjans en les societats multiculturals.*

Paraules clau

Immigració, minories culturals, diversitat cultural, representació, comunicació audiovisual, televisió, Europa, Canadà

El tema de la diversitat cultural i els mitjans de comunicació ha anat agafant pes en els darrers anys a Catalunya, tot i que a Europa i al Canadà fa gairebé mig segle que s'hi està treballant des d'àmbits diversos, com el professional, el polític i el ciutadà, i que han donat com a resultats recerques, programes de televisió, polítiques i mecanismes per afavorir-ne la presència als canals. Aquest article és, precisament, fruit de la voluntat de la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual de conèixer aquestes experiències amb l'encàrrec de la recerca que, finançada per la Fundació Jaume Bofill, porta per títol "Aproximació a les experiències audiovisuals sobre diversitat cultural i immigració a Europa i Canadà".

Durant el període d'investigació van tenir lloc alguns esdeveniments importants relacionats amb el tema que ens ocupava. D'una banda, la Unesco va aprovar la convenció sobre la protecció de la diversitat dels continguts culturals i de les expressions artístiques en la seva darrera conferència general¹. El consell representant del Grup de Programes Interculturals de l'EBU (European Broadcasting Union) es va reunir² per valorar la seva tasca i posar fil a l'agulla a dos projectes: l'elaboració d'un *tool kit* sobre diversitat³ i l'organització d'una conferència internacional de mitjans públics per tal de reflexionar sobre les polítiques de diversitat al 2006. L'Institut Panos de París va organitzar una trobada de la xarxa Mediam'Rad, anomenada Mitjans de la diversitat a Europa, amb l'objectiu de posar en comú la situació als països respectius, analitzar les relacions amb els mitjans convencionals i fer propostes de treball coordinat⁴. Al Canadà, la trobada Innoversity Creative Summit 2005, que aplega creatius de diverses trajectòries culturals i professionals dels mitjans, es va dedicar a la diversitat cultural. A banda de les trobades d'especialistes, institucions i mitjans entorn del tema, l'actualitat va estar marcada per esdeveniments com els atemptats a Londres

Doris Boira Bueso

Membre de la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual

i els disturbis de joves de barris perifèrics a París, entre altres. Fets que han posat de manifest la necessitat d'establir canals de comunicació entre les noves generacions sorgides de la immigració en les societats occidentals, des del reconeixement de la diversitat com a tret constitutiu i no com un problema a resoldre. Amb bones intencions, hi ha mitjans que tracten d'incorporar aquest plantejament. En tot cas, esbrinar si en la pràctica ho aconsegueixen o no, no ha estat l'objectiu de la recerca, sinó recollir informació sobre les experiències audiovisuals més representatives amb relació a la diversitat cultural en el context europeu i canadenc per tal d'extreure les claus del paper dels mitjans en les societats multiculturals.

Metodologia: enfocament, abast i estructura de la recerca

La investigació estava plantejada inicialment com una aproximació a les experiències televisives de mitjans generalistes entorn de la diversitat cultural, però la importància qualitativa i quantitativa de les troballes va justificar l'ampliació del seu abast al mitjà radiofònic i als mitjans de minories culturals⁵. Tanmateix, vam valorar adient incorporar elements del context migratori i de la política audiovisual dels diversos països i a escala europea. A partir d'aquestes consideracions, la recerca va anar més enllà del plantejament mediocèntric cap a una aproximació integral al tema. Al marge han quedat les valoracions sobre les tipologies de programes específics o generalistes en temes d'immigració i diversitat cultural; s'ha considerat un debat estèril. L'experiència ens mostra que són necessaris tant els uns com els altres. Si bé s'ha de donar resposta a les necessitats informatives de les poblacions que arriben, també s'ha de conscienciar tota la societat sobre els canvis socials que genera la immigració i el fet de viure en un entorn culturalment divers. De la mateixa manera, trobem innecessari, i fins i tot contraproductiu, valorar si són preferibles els mitjans generalistes o els minoritaris, ja que tots dos plantegen maneres diferents d'abordar la diversitat i/o l'especificitat cultural, i aquí radica la seva complementarietat.

Pel que fa a l'estructura dels continguts, i seguint el plantejament de la recerca, en un primer apartat fem un

repàs a l'evolució del tractament del tema des del marc europeu i per països. En un segon apartat tractem els mecanismes interns i externs dels canals destinats a promoure la diversitat als mitjans.

L'apropament a la diversitat cultural als mitjans en el marc europeu institucional

La discussió sobre mitjans i diversitat cultural en l'àmbit europeu s'ha desenvolupat en els darrers anys des de la base, és a dir lluny de les institucions i els grans mitjans. Arreu d'Europa s'han realitzat conferències, seminaris i actes, sobretot després de l'11-S, per reflexionar sobre el paper i l'impacte dels mitjans en les societats multiculturals. El tema ha estat abordat des de perspectives diverses, com la representació mediàtica de la diversitat cultural, les polítiques de personal dels mitjans, l'educació per als mitjans a les escoles i la promoció de mitjans de minories culturals. Des del punt de vista geogràfic, el tema ha transcendit els antics països de la UE i ha arribat a l'OSCE⁶, que ha considerat important abordar qüestions lingüístiques de les minories a les repúbliques exsoviètiques i als Balcans.

El Consell d'Europa ha incorporat novament a l'agenda política el tema dels mitjans i la diversitat en contextos de crisi en el nou pla d'acció acordat a finals de 2005 a Kiev. Però el seu apropament al tema data de finals dels 70, arran de l'estudi *Els grans mitjans al servei de la identitat cultural dels treballadors migrants*. Aquest estudi no va donar lloc a orientacions precises malgrat els resultats. Tampoc es van fer gaires esforços per difondre'ls. A finals dels anys 80 ja s'havien fet un seguit de conferències europees enfocades a l'intercanvi entre investigadors, entitats de promoció de la diversitat cultural als mitjans i representants dels mitjans més sensibilitzats en aquesta qüestió. Els temes que aquests anys van preocupar el Consell d'Europa van ser el respecte pel pluralisme al paisatge audiovisual, la lluita contra els monopolis multimèdia i la missió de la televisió com a servei públic envers el pluralisme cultural a la societat. Fent balanç, fins a principis dels anys 90, experts del Consell d'Europa van elaborar diversos informes sobre el tema però ben poques directives o orientacions s'han traduït en textos polítics, sobretot pel que fa a les polítiques

de les cadenes públiques, on la intervenció en principi era més fàcil. En canvi, sí que s'ha fet un pas endavant en la conscienciació sobre la diversitat cultural i la immigració, que ha passat de considerar-se un problema social a considerar-se un aspecte propi de la societat. Així, si bé l'aportació d'organismes internacionals no ha tingut un impacte significatiu en la millora de les polítiques institucionals potser sí que l'ha tinguda en el terreny de la reflexió i la divulgació.

L'apropament a la diversitat cultural des de televisions d'Europa i el Canadà

Tot i que no és comparable la situació migratòria i audiovisual dels països europeus i el Canadà, i potser precisament per això, el repàs a la trajectòria d'aquesta relació en contextos nacionals diversos permet conèixer un ric ventall d'experiències pel que fa a l'abordatge de la diversitat cultural. Cada país té una història migratòria i cada televisió ha desenvolupat una certa programació en funció del marc polític i audiovisual. La comparació de la situació actual i la seva trajectòria en diversos països, que no s'estableix explícitament, permet trobar aspectes semblants i diferents en les polítiques audiovisuals, programacions i mitjans multiculturals. Atenent a criteris diversos, hem seleccionat els següents països europeus: Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, Països Baixos i el Regne Unit.

Alemanya

Els primers programes dels mitjans públics d'abast nacional i regional per a immigrants van començar a emetre's als anys 60. Els anomenats programes de "treballadors convidats" van esdevenir una part crucial dels rituals diaris per a moltes famílies immigrades. Segons la Unesco, a mitjans dels anys 70 més del 75% dels treballadors immigrants a Alemanya els escoltaven amb fidelitat. Com a la resta d'Europa aquells programes van desaparèixer per raons diverses derivades de l'evolució de la situació migratòria i audiovisual del país, com l'entrada dels canals per satèl·lit i cable, donant pas a una programació de caràcter més multicultural en alemany adreçada a tota l'audiència. Pel que fa a les iniciatives de caràcter multicultural adreçades a audiències híbrides i ètnicament

diverses, la situació actual no és gaire encoratjadora. D'una banda, a causa de la competència dels grans canals de televisió als països d'origen dels immigrants, i de l'altra, arran del desconeixement de la majoria de població i dels mitjans alemanys envers els temes multiculturals. De fet, el procés polític i social cap al reconeixement de la realitat migratòria del país ha tingut una repercussió molt limitada en l'esfera de la producció mediàtica. Molts periodistes procedents de la immigració confirmen les grans dificultats per entrar a treballar en els mitjans alemanys, especialment en la televisió. Les dades del 2001 parlen d'entre un 1 i un 3% de professionals sorgits de la immigració a les plantilles dels mitjans. Actualment no existeix cap servei públic de ràdio i televisió per a immigrants. En canvi, hi ha experiències que aposten per un plantejament multicultural, com és el cas del canal públic regional WDR, a Colònia, que ha mantingut una política sensible a la realitat migratòria tant en la producció com en la programació.

El canal públic francoalemany ARTE mereix una menció especial en el marc dels mitjans amb plantejaments específics envers la diversitat cultural. L'Associació Relativa a la Televisió Europea (ARTE) va irrompre en el panorama audiovisual europeu l'any 1998 amb l'objectiu de concebre, realitzar i difondre programes de televisió de caràcter cultural i internacional, així com d'afavorir l'entesa entre els pobles d'Europa. En aquest sentit, la població immigrant, i més concretament la diversitat cultural de la societat europea, esdevé una línia transversal tant en l'enfocament dels temes com en la programació. El canal ARTE està associat a diversos canals públics d'àmbit europeu entre els que hi ha TVE, ORF a Àustria, RTBF a Bèlgica, NPS als Països Baixos i la BBC.

Bèlgica

La diversitat cultural als mitjans belgues s'ha abordat des d'angles diversos. El canal públic francòfon va començar a preocupar-se pel tema i a incorporar-lo a la seva programació en clau d'informació de servei als anys 60, vint anys després de l'arribada de les primeres migracions d'italians al país, per respondre a les necessitats informatives dels immigrants del sud d'Europa, Turquia i el nord d'Àfrica. Aquests programes van anar evolucionant al llarg dels anys, però no va ser fins que l'extrema dreta va fer servir la immigració per guanyar vots que el govern va

reaccionar. Entre els anys 70 i els anys 80 es van posar en marxa campanyes antiracistes i comissions d'immigració per establir un lligam amb els immigrants i les comunitats ètniques que havien estat ignorades durant dècades. A mesura que el govern s'implicava en aquestes qüestions ho anaven fent els mitjans amb moltes dificultats. Actualment la programació dels canals públics del país és diversa. Mentre el canal públic flamenc ofereix un ventall de programes de caràcter multicultural de gèneres diversos que van des dels programes d'actualitat fins al gènere híbrid del *docusoap*, les sèries de ficció i els programes infantils, el canal públic francòfon no ha diversificat tant la seva oferta multicultural.

Els mitjans de l'àmbit local, per la seva banda, han aconseguit en els darrers anys experiències comunicatives del món associatiu que, a més de complementar l'oferta televisiva institucional, han promogut l'accés dels immigrants a l'espai audiovisual, tot contrarestant la representació simplificada de la immigració que solen mostrar els grans mitjans.

França

El tema de la diversitat als mitjans francesos s'ha plantejat en els darrers quinze anys, d'una banda des del terreny social i professional, i de l'altra des de l'institucional i mediàtic en un procés cap a la visibilització i les propostes de canvi. L'any 1998 el Collectif Egalité va denunciar l'absència de *minories visibles*⁷ als mitjans i va reclamar una millor representació de la França *black-blanc-beur*. La seva presidenta va denunciar el Ministeri de Cultura per una actitud discriminatòria envers els negres. En una segona etapa el col·lectiu es va posicionar a favor d'una política de quotes als canals de televisió, qüestionant els principis republicans, i va traslladar les seves demandes al CSA⁸, que va assumir un rol mediador en aquest procés de presa de consciència de la situació. Per posar fil a l'agulla, aquest va encarregar l'estudi "Presència i representació de les minories visibles a la televisió francesa". L'any 1999, arran dels resultats d'aquest estudi, el CSA va declarar en un comunicat que una representació justa de les minories visibles als mitjans és l'única manera, pel que fa a la televisió, de jugar el seu paper integrador de manera creïble. És a dir, reflectint la societat francesa tal com és, i es va comprometre a fer un seguiment del compliment de les noves obligacions dels *cahiers de charges* dels mitjans

públics a partir de l'aplicació del decret de 2001, i a traspassar-les als canals privats, habitualment més oberts a reflectir la diversitat social.

Pel que fa a la presència de professionals als canals de televisió francesos com a mesura de reflectir la diversitat, a banda de l'època dels magazins específics impulsats pel Fons d'Acció Social des de mitjans dels anys 70, el tema es va reprendre a principis dels anys 90 amb la incorporació progressiva de periodistes d'origens culturals diversos al capdavant de programes informatius i com a personatges de sèries de ficció de gran audiència. De fet, després del 2000 molts professionals de minories culturals s'han vinculat a canals de cable i hertzians, presentant espais informatius, meteorològics o d'altres tipus. Malgrat ser casos aïllats que il·lustren una evolució cap a la visibilitat, aquestes iniciatives mostren la voluntat dels canals per fer evolucionar una situació a la qual encara li queda molt en el terreny de la representació per superar els estereotips.

Itàlia

La televisió pública italiana ha seguit des de finals dels anys 80 dos camins paral·lels per informar sobre la immigració coincidint amb l'augment de l'arribada d'estrangers al país. D'una banda abordant el tema a programes adreçats a una audiència general, i de l'altra a través de programes específics adreçats a immigrants. Des de les cadenes generalistes s'atorga poca importància als immigrants com a audiència potencial, una actitud que possiblement s'anirà ampliant en els propers anys. En canvi, des dels anys 90 en els mitjans d'abast local hi ha nombroses experiències de programació multilingüe, sobretot en ràdio, amb l'objectiu d'afavorir l'accés al mitjà dels immigrants de la regió i alhora garantir-ne una representació més correcta. Destaquem algunes de les iniciatives més significatives d'aquesta època en el mitjà televisiu local: *Una strada a colori*, de Teleregione a Roma, *Bianco, nero e a colori*, d'Antena Vesuvio a Nàpols. Cap al 2000 en van aparèixer d'altres seguint un model de finançament mixt com ara: *TG Extra*, de TV Vicenza, *Mosaico*, de la Televisió local de Pisa, i *TG Multietnico*, de TeleBrescia, amb un abast a 12 províncies.

Països Baixos

La diversitat cultural ha estat un tema clau en la política audiovisual holandesa, sobretot en els mitjans públics i els

d'abast local, motivat per la tasca d'entitats socials i professionals que s'hi han dedicat i per la proliferació de mitjans adreçats a minories que ha afavorit la legislació. A banda dels programes dels anys 70 als canals públics adreçats a immigrants, les mesures institucionals de recolzament a la política de diversitat dels anys 90 es van vehicular des de l'autoritat pública de l'audiovisual envers l'àmbit laboral, de la programació i la producció de mitjans públics nacionals i regionals.

Malgrat el progressiu suport institucional a les empreses audiovisuals per fomentar una política de diversitat, i la creixent demanda de professionals de minories culturals, encara es pot parlar d'una certa resistència per part de la indústria audiovisual a la interculturalització. Tot i així, la seva presència en els mitjans d'abast general, i sobretot al capdavant dels mitjans de minories, ha contribuït a la millora de la representació mediàtica de la multiculturalitat de la societat holandesa. En aquest sentit, la diversitat de canals per cable de ràdio i televisió gestionats i adreçats a minories culturals mereixen una atenció especial quant al paper que juguen en els processos d'integració i representació. Arran de la política audiovisual de concentració i professionalització de mitjans locals, l'any 2001 els canals de televisió local d'immigrants existents a les grans ciutats holandeses es van aplegar en un sol canal de televisió d'abast nacional anomenat Multicultural Television of the Netherlands. A més del MTNL, actualment existeixen unes 200 iniciatives de ràdio i televisió d'abast local gestionades i adreçades a les minories culturals del país.

El Regne Unit

La representació de la diversitat cultural ha estat un eix rellevant per als mitjans britànics, tant arran de les polítiques institucionals com de les iniciatives internes dels mitjans per mostrar un reflex fidel de la societat multicultural. Alhora, les pressions socials en el terreny de la lluita contra la discriminació racial i les demandes de canals d'expressió per part de les minories culturals, han influït en la proliferació de mitjans i iniciatives per a la promoció de l'autorepresentació. Pel que fa al mitjà televisiu, les primeres vagues d'immigrants al Regne Unit van coincidir amb el naixement de la televisió. Des de llavors, la immigració va començar a preocupar les cadenes públiques, tant pel fet d'esdevenir una nova audiència com per la responsabilitat

davant la seva representació a la pantalla. De manera progressiva, els canals, sobretot públics⁹, van anar incorporant la diversitat de la societat britànica en la seva programació, bé a través de programes específics com d'abast general, i amb el suport de mecanismes interns com ara la Unitat de Programes Multiculturals a Channel 4 i l'Asian Network a la BBC, entre molts altres. La presència de professionals de minories ètniques als mitjans va adquirir un caràcter oficial i planificat l'any 1988, quan la BBC va adoptar una política d'igualtat d'oportunitats perquè la composició de la plantilla reflectís plenament la de la societat. Alhora, la creació de Channel 4 va contribuir a l'augment de professionals de minories ètniques per tres raons: la vocació del canal de servir totes les minories, el finançament mixt, i l'obertura a productores independents. De fet, aquest canal el 2003 tenia un percentatge d'empleats pertanyents a minories de l'11% en plantilla i del 8% en quadres superiors. Per al 2006 la previsió era del 13% i del 9%, respectivament. En el cas de la BBC, si al 2004 el 22,5% de les sol·licituds de feina provenien de minories ètniques, aquestes només representaven el 13% del personal contractat. De cara al 2007, la BBC s'ha proposat noves fites en la representació de les minories ètniques, amb un 12,5% a tota la plantilla i un 7% als llocs de gestió.

Malgrat les crítiques, el Regne Unit és el país amb un nivell major de bones pràctiques amb relació a la representació de les minories ètniques als mitjans, sobretot per la implantació de la política d'igualtat d'oportunitats, en comparació amb altres països europeus que encara no compten amb mecanismes institucionals que vetllin per la presència de les minories en la indústria audiovisual.

El Canadà

En el context canadenc els mitjans juguen un paper important en la percepció pública del multiculturalisme, que alhora és un tret definitori del país de manera oficial, que fa de lligam per als nous nadius en el nou context i sensibilitza la resta de la societat en els canvis d'una societat diversa. "Mentre els mitjans generalistes solen difondre problemes relacionats amb la immigració, els mitjans ètnics tendeixen a mostrar històries d'integració en la vida diària"¹⁰. Tot i que cada cop més mitjans generalistes són conscients de la necessitat de millorar el seu trac-

tament de la diversitat al darrere i al davant de la càmera.

L'any 2003, arran d'una recerca de l'Associació Canadenca de Radiodifusors privats (ACR), elaborada a petició de l'entitat reguladora de l'audiovisual, es va donar a conèixer l'estat de la qüestió sobre la presència i la representació de la diversitat cultural a la televisió privada canadenca. Els resultats van confirmar l'existència de seriosos problemes de subrepresentació de les minories visibles i aborígens davant i darrere de la pantalla. L'estudi parlava de la tendència a la *guetització* dels professionals de minories culturals en mitjans o programes adreçats al seu grup, i de les dificultats per accedir als mitjans convencionals. Tot això, malgrat l'aplicació d'una política laboral d'igualtat d'oportunitats des dels canals públics d'abast nacional basada en els principis de justícia, equilibri i igualtat. En principi, la CBC¹¹ presenta la seva plantilla "tan diversa com la societat canadenca".

En relació al Quebec, on coexisteixen mitjans en llengua anglesa i francesa, la diversitat etnocultural i racial no està gaire representada a la televisió de llengua francesa en comparació amb la de llengua anglesa. Potser perquè la indústria francòfona està més centrada en la història dels quebequesos que no pas en la dels immigrants. A més, s'afegeix el fet que les audiències de minories culturals, per motius diversos, tenen la tendència a veure emissions en llengua anglesa. El mercat de les produccions audiovisuals al voltant de la diversitat cultural es concentra sobretot a Montreal per la composició multicultural de la seva societat. En general, a banda de les televisions públiques canadenques, les de titularitat privada i comunitària també apliquen el plantejament multicultural en l'àmbit laboral i de programació. Destaquem Télé Québec i City TV, a més dels canals de ràdio i televisió multilingües engegats als anys 70 CHIN International i OMNI TV a Toronto.

Mecanismes per promoure la diversitat cultural als mitjans

En el context europeu existeixen iniciatives, vinculades a entitats i institucions encaminades a la promoció de la diversitat cultural en els mitjans generalistes, la conscienciació dels professionals, la formació de minories culturals i la promoció de mitjans ètnics. Destaquem la xarxa On Line

More Colour in the Media, OLMCM, que des del 2003 promou el Dia Europeu de Seguiment de Mitjans, un projecte que s'emmarca en la Setmana Europea de Mitjans i Minories dedicada a analitzar el tractament de les minories culturals i els immigrants en els mitjans convencionals i de minories dels diversos països i a escala europea. En el marc d'aquesta jornada, al 2004 es va difondre el *Manifest europeu de suport als mitjans de minories culturals*, tant a escala institucional del Parlament Europeu com a través de mitjans i associacions.

Els premis són un altre mecanisme important a l'hora de valorar les produccions audiovisuals en favor de la integració social. Alguns dels més consolidats a Europa i per països són: Prix Iris, "Premi europeu de mitjans per la igualtat i la tolerància". Prix Civis, depèn de la Fundació Civis Media per la integració i la diversitat cultural a Europa. Aquest premi ha donat lloc al Civis Youth Video Award, adreçat a joves realitzadors al voltant del tema "viure en la diversitat cultural". Ebu Prix Jalla, premi creat en el desè aniversari del Grup de Programes Interculturals de l'EBU que premia els joves realitzadors compromesos amb l'Europa multicultural. IFJI, premi de la Federació Internacional de Periodistes a la producció periodística que millor hagi contribuït a la millora en l'enteniment dins la societat europea multicultural.

Una vegada més, internet esdevé l'eina imprescindible a l'hora de coordinar iniciatives a escala europea i oferir recursos. Destaquem tres portals dedicats específicament als mitjans i la multiculturalitat: la xarxa On Line More Colour in the Media gestiona un portal de recursos anomenat The Multicultural Skyscraper¹², MMC 2000¹³ (Multicultural Multimedia Channel), creat per l'ONG italiana Cospé, membre de la xarxa OLMCM, i concebut com una plataforma pels mitjans multiculturals del país amb vincles amb iniciatives europees; i TV Plurielle¹⁴, creat des de l'entitat Médias France Plurielle per professionals d'origens diversos.

Tanmateix, en els diversos països existeixen mecanismes interns als canals que afecten la política laboral i de producció, així com iniciatives externes procedents d'entitats professionals i socials; a continuació en presentem una selecció, sense entrar en cap tipus de valoració, de les més representatives i consolidades als diversos països. Començant pels mecanismes interns als canals de televisió,

destaquem les següents iniciatives per països. A Alemanya el canal regional de Nord Westfalia, WDR, compta des de finals dels anys 90 amb una figura referent per qüestions d'integració i diversitat cultural¹⁵. A Bèlgica el canal públic flamenc VRT va posar en marxa l'any 1999 un Pla d'Acció Positiva per augmentar la contractació de personal d'orígens culturals diversos i aconseguir una representació equilibrada a la programació, que va donar lloc a mecanismes com la "Diversity Charter"¹⁶ i la "Diversity Cell"¹⁷. A França, des de 2003, se celebra la Setmana per la integració i contra les discriminacions a France 3, amb suport institucional de l'HCJ¹⁸, vinculada a la Setmana de mitjans i minories de la xarxa europea OLMCM. Una altra mesura important ha estat el Pla d'Acció Positiva per la Integració de France Televisions, presentat el 2004, amb l'objectiu de millorar la representació de la diversitat de la població francesa a la televisió arran d'un informe sobre les minories visibles en el servei públic de televisió.

En països amb gran trajectòria migratòria destaquen polítiques de promoció de la igualtat d'oportunitats com ara mecanismes de discriminació positiva, seguida pels canals de televisió pública dels Països Baixos, el Regne Unit i el Canadà, per assegurar la presència de personal de grups minoritaris en proporció a la seva representació a la societat a través d'un sistema de quotes. Al Regne Unit la BBC ha posat en marxa altres iniciatives i programes: Ascend, curs de formació per a membres de minories ètniques dins l'empresa; BBC Mentor Project, iniciativa per promoure l'accés d'estudiants interessats a treballar en el mitjà a través de la figura del mentor; BBC New Talent, programa per afavorir talents en els diversos gèneres i funcions; Diversity Database, base de dades que permet l'accés a persones i entitats relacionades amb la diversitat cultural al país; Head of diversity, figura encarregada de coordinar i fer el seguiment de les mesures del canal respecte la diversitat, tant en l'àmbit de programació com en la plantilla de personal.

Ahora, la implicació de les institucions en la millora de la representació de la diversitat cultural als mitjans ha generat un ventall de mesures de gran repercussió. Concretament als Països Baixos el govern ha desenvolupat polítiques destinades a promoure el multiculturalisme als mitjans a través de l'elaboració de documents debatuts al Parlament, normatives, recerca continuada, signatura de convenis, plans governamentals i premis. Destaquem el document de

política d'integració, *Getting oportunities, taking oportunities. Integration policy* per al període 1999-2000, on s'inclou el paper de la comunicació en el marc de la política d'integració; el Pla governamental de mitjans i minories del 1999, *Make way for cultural diversity*, amb l'objectiu de traslladar els canvis en la composició de la societat holandesa als mitjans pel que fa a programes, producció i audiència; i la signatura l'any 2001 de l'acord de l'autoritat pública de ràdio i televisió (NOS) amb els ministeris d'Afers Socials i Ocupació i de Política Urbana i d'Integració de Minories Ètniques per posar en marxa una política intercultural de recursos humans.

Com a mesura implantada per diversos canals britànics de televisió públics i privats¹⁹, la Cultural Diversity Network, des del 2000 es dedica a la promoció de la millora de la representació de les minories ètniques tant davant com darrere de la pantalla, des d'un compromís per part dels àmbits de direcció i gestió. Alguns dels mecanismes que la CDN potencia són les quotes en la contractació de persones de minories ètniques en tots els càrrecs, la creació de bases de dades en línia de minories ètniques, la promoció de la recerca sobre la diversitat cultural als mitjans, així com la posada en marxa de sistemes de seguiment de la diversitat cultural als canals i la incorporació d'un enfocament multicultural en la producció i la presentació de notícies.

Des de l'àmbit associatiu i professional existeixen a tots els països iniciatives dedicades a la sensibilització sobre la realitat multicultural des de la comunicació, la promoció de l'accés de les minories culturals als mitjans així com la millora de la seva representació. A Itàlia la Federació de mitjans culturals estrangers esdevé una plataforma per als mitjans i els professionals d'orígens diversos i Asterisco és responsable del festival Comunicando dedicat a la comunicació intercultural. Als Països Baixos Mira Media és un referent en aquest terreny que, a més, impulsa iniciatives europees com la xarxa OLMCM. A França el Collectif Egalité i el Club Averroes desenvolupen una tasca de vigilància, reflexió i reivindicació sobre la representació de les minories visibles als canals. Al Regne Unit la CMA²⁰ dóna suport al tercer sector audiovisual des d'una perspectiva multicultural. Al Canadà l'ACTRA²¹ esdevé una entitat de defensa dels seus interessos i demandes, i la trobada Innoversity crea ponts entre la innovació i la diversitat en els mitjans.

Com a final o inici

Més enllà de la presentació de programes sobre immigració i diversitat cultural de les televisions públiques europees que recull aquest article, el tema de la seva representació es pot abordar des de vessants diverses com la política d'igualtat d'oportunitats, l'antiracisme, el dret d'accés, o fins i tot la necessitat comercial de la indústria audiovisual. Aquests aspectes no s'han tractat, tot i l'interès que plantegen, però si més no recollim una reflexió del Club Averroes sobre el paper dels mitjans avui dia. "Davant la impossibilitat de lluitar contra les discriminacions a les minories culturals sense resoldre el tema dels clixés negatius en què es tanca la societat, la comunicació és el sector clau que permetrà reparar aquesta injustícia". Malgrat les limitacions dels mitjans en aquest aspecte, hi ha experiències d'èxit i consolidades que mostren com es pot abordar mediàticament la realitat multicultural. El fet de conèixer com en altres països amb una àmplia trajectòria migratòria s'ha plantejat aquest repte és bàsic per poder aprofitar i adaptar aquestes experiències al context mediàtic i sociocultural de Catalunya. Aquest article representa un pas en aquest camí.

Notes

- 1 Conferència intergovernamental de la Unesco que va tenir lloc a París del 3 al 21 d'octubre de 2005.
- 2 Reunió celebrada a Berlín el 18 d'octubre de 2005.
- 3 El *tool kit* de diversitat es planteja com un recull comentat de mecanismes i polítiques de diversitat dels canals públics europeus.
- 4 Arran d'aquesta trobada (el 21 i 22 d'octubre) l'Institut Panos s'ha plantejat incloure representants de Catalunya i l'Estat espanyol a la xarxa Mediam'Rad.
- 5 El tema de la publicació, "Immigració i televisió", i les limitacions d'espai, fan que l'article se centri només en les experiències televisives d'àmbit públic, deixant fora les privades i les comunitàries, així com l'apropament al tema des dels gèneres. Tampoc no s'integren les iniciatives en el mitjà radiofònic, l'apartat dedicat al marc jurídic ni les recomanacions sobre aquesta qüestió.
- 6 OSCE són les sigles de l'Organització per la Seguretat i la Cooperació a Europa.
- 7 *Minories visibles* enteses com a minories ètniques d'origen no europeu, catalogades en tres grups: negres, magribines/àrabs i asiàtiques.
- 8 Conseil Supérieur de l'Audiovisuel.
- 9 En aquesta categoria també s'inclou Channel 4, que no està qualificat com a canal exclusivament privat.
- 10 Reflexions de l'article "Etnicitat i mitjans", de la web Diversity Now!, d'OVNI TV (29 de juny de 2005).
- 11 Canadian Broadcasting Corporation.
- 12 www.multicultural.net
- 13 www.mmc2000.net
- 14 <http://tvplurielle.free.fr>
- 15 El seu principi d'actuació considera que "la clau per adquirir competències en un context multicultural són la mobilitat, la flexibilitat i la integració". Per això, constata que la diversitat cultural a la plantilla és una condició indispensable perquè es produeixin relacions d'aprenentatge mutu i s'avanci en la capacitat multicultural des de l'àmbit professional.
- 16 Carta de la diversitat, declaració de compromisos per tal d'arribar a reflectir la diversitat cultural en tots els àmbits del canal.
- 17 Cèl·lula de la diversitat, personal específic dedicat a estimular una representació equilibrada de la diversitat cultural en la programació, crear una conscienciació sobre el tema entre els responsables de programes i afavorir la incorporació de nous talents al canal de diversos orígens culturals.
- 18 HCI són les sigles de l'Alt Consell de la Immigració.
- 19 Els canals membres de la xarxa CDN són: BBC, Channel 4, Sky, Five, GMTV, ITN, ITV, PACT i SMG Television.
- 20 Community Media Association.
- 21 Associació d'Artistes de Ràdio i Televisió

Servei públic en l'entorn digital: teoria i pràctica

Juan Luis Manfredi

- *La desregularització i la liberalització dels mercats televisius europeus, així com la popularització de la televisió digital, han conduït les emissores públiques, generalistes i estatals a un desafiament estructural. Davant el repte de l'era digital, les noves tecnologies poden millorar i complementar la missió del servei públic de televisió. Vam estudiar els casos espanyol, britànic i finlandès per comprovar si l'acció pública pot incentivar o endarrerir l'expansió de la televisió digital i internet a través de la televisió pública.*

Paraules clau

Televisió pública, televisió digital, internet i esfera pública.

La desregularització i la liberalització dels mercats televisius europeus, així com la popularització de la televisió digital, han conduït les emissores públiques, generalistes i estatals a un embat estructural, similar al de la dècada dels vuitanta.¹ Des d'aleshores s'han observat algunes estratègies per fer front al declivi de l'audiència, com la popularització dels continguts, la cooperació amb tercers per al finançament de projectes o la racionalització de la gestió mitjançant contractes programa. Aquestes accions s'han mostrat insuficients, perquè no han assumit el canvi, sinó que han tapat els successius forats que anaven apareixent. En el context actual sembla encertat suggerir que hi ha un perill real de concentració, que els operadors comercials a penes compleixen les funcions socials i polítiques de la comunicació i que l'experiència de vint anys de polítiques de liberalització i desregulació no han aportat més pluralisme. La digitalització del senyal, així com la seva interacció amb altres tecnologies, representa una oportunitat única per obrir el rang de serveis, renovar i innovar en la missió de la televisió pública dins d'una concepció àmplia de les polítiques de comunicació.

Com a mesures proactives per superar aquestes dificultats, la televisió pública ha d'assolir tres objectius: fer de contrapès de l'oligopoli empresarial i de la fragmentació de l'audiència, ampliar les possibilitats d'elecció dels consumidors i influir positivament en l'ecosistema nacional de mitjans. La idea que els mitjans públics desenvolupen una funció central en l'ecosistema nacional de mitjans es presenta com una idea central en el discurs de l'*Informe per a la reforma dels mitjans de comunicació de titularitat de l'Estat* i en la revisió del servei públic audiovisual al Regne Unit.

La salut de les democràcies contemporànies s'explica en funció dels seus sistemes de mitjans, mentre que la televisió, que actua d'organitzador de la vida privada, és el

Juan Luis Manfredi

Doctor en Comunicació i membre del grup de recerca Estratègies de Comunicació de la Universitat de Sevilla

catalitzador i el fòrum de debat dels afers de la vida pública. La responsabilitat social de la televisió resideix en les obligacions concretes envers la societat, fet que tradicionalment s'ha conegut com a interès públic i que manté reminiscències del projecte il·lustrat de modernitat. Com es concreta aquesta abstracció en la tasca quotidiana de programar 24/7? Com es pot sobreviure a la hipercomercialitat dels mitjans, a la concentració de la propietat i a l'infoentreteniment? Qualsevol intent d'aconseguir objectius ha d'estar associat a indicadors quantitius i qualitius de compliment de servei públic. Els dos primers objectius tenen efectes immediats en la graella setmanal. L'obligació de les televisions públiques és la provisió de continguts substancialment diferents dels que ofereixen les cadenes privades. Com en altres àmbits del servei públic, no cal redundar, al contrari, cal renovar i innovar, i oferir alternatives d'oci, informació i cultura. En aquesta definició hi ha espai per a una programació per a grans audiències i per a minories. L'anàlisi de costos ha de centrar-se en el compliment de la missió, no en dècimes d'audiència. El mètode per aconseguir aquest objectiu és establir un règim estable de finançament, que permeti sostenir una quota d'audiència i reinvertir els possibles beneficis en nous serveis i en continguts de risc. El tercer objectiu és resultat de l'establiment d'unes polítiques públiques a llarg termini. L'ecosistema nacional de mitjans és el resultat del sistema de televisió, les institucions que en vigilen el correcte funcionament, els continguts emesos, el pluralisme i la imparcialitat dels serveis informatius i la interacció entre el mercat, el públic i l'audiència. En una societat oberta, tots aquests elements interactuen en la creació d'una ciutadania activa.

Un nou model per a un nou entorn

Hi ha un ampli consens sobre el fet que les televisions públiques han de complir amb les seves tasques en el món digital. Les funcions són innovadores i alienes a la visió tradicional del servei públic de televisió, ancorada en el món analògic. Alguns actors privats s'han oposat a la participació dels operadors públics en l'espai cibernètic, perquè consideren que la majoria de les activitats en línia distorsionen la base comercial dels serveis associats a les

noves tecnologies, en especial, d'internet. Per contrarestar aquesta argumentació, els operadors públics han d'abandonar la versió economicista de l'ús de la televisió digital i internet i inventar una visió sinèrgica de la gestió de l'empresa pública audiovisual, en el marc d'unes polítiques públiques globals per al desenvolupament de la societat de la informació. La paradoxa és la multitud de possibilitats que ofereixen les tecnologies aplicades al concepte de servei públic. Així, com més èxit té l'operador públic, més crítiques rep per part dels actors privats. Crec que aquesta conceptualització és errònia, ja que "el concepte *comercial* és vàlid només si hi ha una diferència entre el comportament dels sistemes públics i comercials, reconeguda també per l'opinió pública i avalada per l'estament judicial".²

El primer pas per a la consecució d'aquest objectiu és la conversió de les pàgines web dels operadors públics en portals de referència. Es tracta d'aprofitar la força de la marca, que en l'actual entorn competitiu és l'actiu comercial i institucional més important. Com a valor de la indústria cultural, la marca és part substancial dels productes i senyal d'identitat, per damunt de la qualitat. El consumidor de televisió pública ha de trobar a la xarxa la resposta inicial a les necessitats de comunicació social: el web de la televisió pública es converteix en la porta principal d'accés a la xarxa i en font autoritzada de notícies i oci. Al mateix temps, un web de referència permet l'obtenció de nous ingressos procedents d'altres possibilitats d'informació comercial. En el camp de la programació, a internet es pot publicar una agenda completa de la programació preparada, amb tota mena de detalls sobre la producció (actors, directors, idiomes disponibles, etc.), i crear successius canals complementaris de materials d'arxiu, enllaços relacionats, etcètera. Així mateix, el web pot actuar com a font d'autoritat que redireccioni l'usuari cap a altres hipervincles d'interès. Seria interessant que els continguts de qualitat i amb un públic fidel tinguessin una relació de proximitat amb l'equip de producció. Com a font d'ingressos, la xarxa permet ampliar el marc d'actuació al planeta. En l'àmbit de la distribució i la difusió, el *webstreaming* no sembla una tecnologia a curt termini. En canvi, la televisió digital obre la porta a una distribució més democràtica dels continguts dels canals mitjançant la multiplicació dels canals bàsics, la creació de canals destinats a les minories, els serveis individualitzats, els interactius, els serveis en línia de con-

tinguts estàndard, els serveis en línia de pagament i altres recursos de gestió més avançada.

La fragmentació de les audiències televisives redueix l'espai públic comú, que és la base de la concepció democràtica dels mitjans de comunicació. El model sinèrgic obre el ventall de possibilitats d'avançar i enfortir la missió del servei públic com a força centrípeta que fomenta la comunicació plural i com a vehicle per a una cultura cívica revitalitzada. Els continguts han d'avaluar la igualtat d'oportunitats dels ciutadans i ciutadanes per participar activament en la societat civil, així com impulsar la independència i la individualització. La sinèrgia s'explica en funció de la creació de continguts de valor afegit per al ciutadà de manera que assegurí l'oportunitat d'obtenir i utilitzar coneixement en un món cada cop més globalitzat.

L'experiència d'Espanya, Finlàndia i el Regne Unit

L'erràtica política audiovisual dels anys noranta ha castigat severament el grup RTVE. La multiplicació del deute i l'absència d'un pla general de polítiques públiques de comunicació ha incrementat la crisi de l'entitat. El grup no s'ha adaptat al nou entorn: manté una estructura i uns continguts propis del món analògic. En relació amb la seva projecció a la xarxa, el tema a penes es va tractar durant el mandat popular, malgrat que existia un marc d'actuació dins de la Disposició addicional setzena de la Llei 24/2001 de mesures fiscals, administratives i de l'ordre social. La Llei d'acompanyament dels pressupostos defineix la funció de servei públic i esmenta explícitament la promoció activa del desenvolupament de la societat de la informació mitjançant quatre línies d'actuació: 1) la participació en el desenvolupament tecnològic; 2) la utilització de totes les vies i els mitjans de distribució i difusió, les noves tècniques de producció i difusió de programes i els serveis de comunicació audiovisual; 3) el desenvolupament de nous serveis, inclosos els digitals, i 4) l'acostament dels serveis i actuacions de les diferents administracions públiques a la ciutadania. De les mesures iniciades només cal destacar el projecte de digitalització de l'arxiu històric de TVE, inclòs dins del Pla marc, que té com a objectiu obrir les possibilitats d'explotació dels continguts del catàleg de la televisió. Fins ara, les noves tecnologies gairebé no aporten ingressos al

finançament de l'ens i s'han deixat escapar algunes oportunitats com les derivades dels programes de més èxit com *Operación Triunfo*, *Memoria de España* o *Cuéntame cómo pasó*.

L'estiu del 2004, Carmen Caffarel, just després de prendre possessió del càrrec, va reconèixer que el grup no tenia una presència adequada a la xarxa i va anunciar un nou disseny del portal amb la finalitat de millorar els continguts i els serveis informatius dins d'un compromís ampli amb el servei públic de qualitat. En l'àmbit de la informació, el teletext, el Canal 24 Horas i Radio 5 es transformarien en serveis digitals amb personal de plantilla. Després de 18 mesos de mandat és discutible l'èxit de les mesures. Els programes com *Redes*, *El mundo en 24 horas*, *Crónicas* o *En portada* no disposen d'un equip en línia per penjar material d'interès, fonts primàries, talls no difosos, el guió original del programa, hipervincles, etcètera. Els webs dels programes informen de l'equip tècnic i l'horari, o bé estan lligats a interessos privats com en el cas de *Redes* (www.smartplanet.es).

Els serveis del web indiquen el nivell d'adaptació a l'entorn digital, perquè mostren el procés de creació de valor i confirmen que el servei públic de televisió no s'ha d'esgotar necessàriament en el món analògic. El web de RTVE no compleix cap de les tres funcions clàssiques del periodisme: els serveis informatius no compten amb una secció específica, ni tan sols rudimentària com el teletext. Des del punt de vista del consumidor d'internet, aquesta pàgina no té cap interès perquè no aporta valor afegit ni elements diferenciadors. Pel que fa a la creació d'espais d'esfera pública no es permet la creació de fòrums, grups d'interès, correu electrònic ni cap altre servei propi de l'entorn digital. Només s'hi troben, amb dificultat, set blocs de dubtós nivell d'actualització. No hi ha dades sobre audiències a la xarxa.

L'àrea comercial de RTVE va un pas per davant, encara que no es faciliten dades comparatives. El 1998 es van fer els primers passos per a la contractació en línia d'espais i es va posicionar dins del mercat publicitari de televisió a través d'internet. Durant cinc anys es va experimentar amb les formes comercials i el mes de març del 2003 es va inaugurar el servei de contractació en línia. Es tracta d'un sistema multicanal de reserva d'espais publicitaris que, via internet, suporta la totalitat del procés de compra de publicitat a TVE, des de l'enviament de la sol·licitud de compra fins a l'adjudicació definitiva de la campanya. Consta del

canal XML, dissenyat per a les centrals de mitjans, i el canal web, per a empreses no especialitzades.

El procés de dispersió legal ha estat molt perjudicial per al desenvolupament normal del servei públic a l'entorn digital. La indefinició legal i el caos administratiu ha estat una rêmora per a la televisió digital, que hauria d'haver actuat com a locomotora de la transformació. El Reial decret 2169/1998, de 9 d'octubre, publicava el Pla Tècnic Nacional de TDT que organitzava l'audiovisual sobre la premissa de l'accés condicional, que obligaria l'usuari a pagar una part del salt de la tecnologia analògica a la digital. Aquesta estratègia va resultar errònia per al desenvolupament de la TDT i va confirmar les hipòtesis que l'usuari no té interès en la tecnologia de recepció, sinó en els continguts, que resultaven més interessants en les ofertes via satèl·lit, per la qual cosa era previsible la fallida del nou operador. Segons la Comissió del Mercat de les Telecomunicacions, la falta de viabilitat de dos o més projectes en el mercat espanyol i la dificultat de les empreses per quadrar els seus balanços acabarien fent tendir a la concentració o bé a un sol operador dominant. La tendència es va consumir l'any 2002, quan es van fusionar els dos principals agents i va desaparèixer el tercer, Quiero TV, que declarava tenir més de 200 mil abonats. Després del tancament, la Comissió del Mercat de les Telecomunicacions va recomanar que s'havia de "potenciar al màxim la implicació de les actuals concessionàries de televisió per ones i de les empreses públiques, estatals i autonòmiques, que constitueixen el mercat de televisió analògica per ones hertzianes, així com la resolució definitiva dels conflictes i problemes que són un llast per al desenvolupament d'aquest mercat".³ També avisava que, a partir d'una data, caldria la distribució i la comercialització d'aparells de televisió amb dispositius tècnics per a la recepció de les emissions digitals. Com que aquests aparells ja existeixen, l'obligació d'incorporar-los als analògics estimularia la implantació de la televisió digital i generaria un cercle virtuós de creixement.

El nou marc regulador aprovat pel govern socialista té com a objectiu posar fi als conflictes esmentats i establir un ordre legal estable i a llarg termini. La primera norma aprovada és la Llei 10/2005, de 14 de juny, de mesures urgents per a l'impuls de la televisió digital terrestre, de liberalització de la televisió per cable i de foment del pluralisme. L'estratègia legal no sembla encertada, perquè permet l'emissió

analògica fins al 2010, perquè supedita el desenvolupament a normes autonòmiques (que augmentaran la dispersió en el camp jurídic i en els terminis) i perquè autoritza la creació d'un nou canal analògic de televisió. El marc es complementa amb el Reial decret 944/2005, de 29 de juliol, que estableix el Pla Tècnic Nacional de la TDT i deroga el del 1998. El nou pla tècnic reordena les freqüències i atorga al grup RTVE el paper principal en la migració. Gestionarà un múltiplex complet, amb la possibilitat de realitzar desconnexions autonòmiques per a la difusió de quatre canals de televisió en obert, així com serveis connexos per a la prestació de servei públic. Es reserva un segon múltiplex fins a la conclusió de la reforma de RTVE. Els canals de freqüència múltiple podran emetre desconnexions regionals, mentre que aquests podran, al seu torn, realitzar desconnexions provincials. Antena 3 TV, Tele-5, Sogecable, Net TV i VeoTV han rebut un canal dins dels tres múltiplex disponibles per als operadors privats, si bé els tres primers ja realitzen les seves emissions en *simulcast*.⁴ Així mateix, després de l'apagada analògica prevista per al 2010 cadascun dels operadors disposarà d'un múltiplex complet. Aleshores es considerarà si els operadors privats han de poder realitzar desconnexions territorials. Els set canals restants disponibles en l'actual sistema s'assignaran per concurs públic. La freqüència de la desapareguda Quiero TV es reassignarà a programes lliures per a la cobertura estatal. En el pla autonòmic, cada comunitat disposarà de dos múltiplex que s'assignaran seguint la normativa pròpia. Els dos múltiplex permeten l'emissió de vuit programes (canals) complets, amb capacitat per efectuar desconnexions provincials, comarcals, insulars o regionals. Aviat s'adjudicaran els canals locals que emetran no més tard del gener del 2008. El Reial decret 945/2005, de 29 de juliol, aprova el Reglament general de prestació del servei de TDT, que corregeix els excessos legislatius determinats per sentència ferma del Tribunal Suprem. El nou Reglament tècnic es desenvolupa en l'Ordre ITC/2476/2005, de 29 de juliol. El Reial decret 946/2005, de 29 de juliol, crea, de fet, un nou canal de televisió analògica. Es tracta d'una decisió estratègica errònia, perquè l'experiència espanyola demostra que la TDT necessita el suport incondicional de tots els estaments del sector. La modificació del contracte concessional i l'autorització per emetre sense codificació en analògic entra en contradicció

amb l'esperit de la Norma 10/2005, de 14 de juny. El novembre del 2005 es va aprovar la distribució definitiva dels vint canals digitals gratuïts que emetran la TDT. RTVE comptarà amb TVE-1 i La 2 en digital, Canal 24 Horas, Teledeporte i Clan TVE/TVE 50 Aniversario. Cadascuna de les tres cadenes privades comptarà amb tres canals, mentre que Net TV, VeoTV i GAMP (Gestora d'Inversions Audiovisuales, concessionària del sisè canal analògic) de moment només en tindran dos. Cada comunitat autònoma tindrà dos múltiples més (vuit canals), excepte Catalunya, que en tindrà tres. Finalment, 281 demarcacions locals comptaran amb un múltiple.

En conclusió, RTVE no ha estat capaç d'enfrontar-se al repte digital, tot i ser una televisió amb capacitat de lideratge (30% d'audiència amb dos canals) en el món analògic. La falta de planificació estratègica i l'absència d'una definició prèvia de què és el servei públic audiovisual han frenat l'actuació del grup públic com a impulsor de la migració digital. En la seva última compareixença davant el Congrés, Carmen Caffarel ha presentat un pla amb cinc línies de treball, que inclou la potenciació de la presència i els continguts del grup a la xarxa i el reforçament del paper de TVE en el desenvolupament de la TDT. Urgeix que les mesures siguin ja una realitat, que s'acordin indicadors qualitius i quantitatius i revisions a llarg termini del grau de compliment de la missió de l'audiovisual públic en l'entorn digital.

Davant del fracàs públic i privat del cas espanyol, es planteja l'èxit de la televisió pública finlandesa (YLE). El 1995, el Ministeri de Transport i Comunicacions va aprovar el Pla Estratègic de la Ràdio i la Televisió 2010, que serveix de marc de referència per als successius projectes audiovisuals, com la digitalització del senyal (1996), la creació d'un satèl·lit per cobrir les necessitats dels finlandesos residents a l'estranger (1997), l'establiment d'un fòrum estable de debat sobre la televisió digital (1998), la concessió de les llicències d'emissió de la TDT (1999) i les successives fases de desenvolupament. A finals del 2005, el 99,9% de la població finlandesa té accés a dos múltiples i el 78% a un tercer. El repartiment de les llicències va atorgar un múltiple de quatre canals a la YLE per al compliment de la missió de servei públic audiovisual. YLE TV 1-D emet continguts de ficció i documentals d'actualitat, mentre que YLE TV 2-D ofereix una programació generalista que emet

en *simulcast* amb el segon canal públic analògic. YLE Teema és un canal dedicat a la cultura, la ciència i l'educació en totes les seves manifestacions. Finalment, YLE24 és un canal continu de notícies. La YLE ha mantingut un nucli d'interès públic general amb alts índexs d'audiència (20-25%), mentre que els altres canals completen el catàleg d'obligacions del servei universal. Amb aquesta estratègia, la YLE ha superat les crisis de transició cap a un nou sistema audiovisual i ha evitat la seva marginació del panorama audiovisual.

L'experiència confirma la hipòtesi de la Unió Europea de Radiodifusió que defensa el manteniment d'un o dos canals forts que aprofitin la posició estratègica de la marca de l'operador públic i liderin la migració. Sense aquest lideratge, la falta permanent de liquiditat i la baixa taxa de rendibilitat a curt termini hauria desestabilitzat la indústria nacional i l'hauria deixat a les mans de les empreses sueques i britàniques. La visibilitat d'YLE en les noves condicions del mercat ha resultat un èxit, de manera que el 62% de les produccions emeses en els operadors públics són nacionals, percentatge que s'eleva vuit punts pel que fa a la programació infantil. En l'àmbit de les noves tecnologies, el web d'YLE és un dels més populars i gaudeix de profunda credibilitat. Durant les eleccions municipals del 2005 es van registrar 657 mil visitants diferents en una setmana i durant el desastre produït al sud-est asiàtic el desembre del 2004 es va arribar als 900 mil visitants el cap de setmana. Des del 2004 s'ofereix un espai específic per a la creació de comunitats virtuals. Finalment, des del 2004, la YLE ofereix part dels seus serveis informatius en versió 3G per a telèfons mòbils, així com aplicacions per a l'educació i la cultura.

El Regne Unit ha optat per una solució mixta. La BBC ha estat pionera en els canvis aplicats tant en la seva funció de televisió pública com en el model de negoci. El Consell de Governadors ha acceptat el repte digital i considera la Corporació com una organització composta per ràdio, televisió i nous mitjans, que enriqueixen els serveis oferts pels dos mitjans tradicionals. Els serveis interactius (BBCi) i la pàgina web (www.bbc.co.uk) són les extensions naturals del servei i presenten objectius diferents, però sempre amb la mirada posada en el compliment de la missió de la BBC.⁵

La inversió en el currículum digital ha crescut d'una manera sostinguda durant els últims quatre anys. El 2003

es van gastar 451,52 milions d'euros, 29 milions més que en l'exercici anterior. La xifra es va mantenir el 2004 amb 451,80 milions d'euros i va fer un salt qualitatiu el 2005, en què va arribar als 512,87 milions d'euros.⁶ Aquestes inversions es justifiquen per la constant inversió en infraestructures, continguts i serveis diferenciats, i s'enquadren en la filosofia del *public value*, que té com a objectiu incrementar el rang de serveis i la defensa dels valors democràtics en un món globalitzat, i el *money for value*, que pretén optimitzar el valor del cànon.⁷

Els serveis web tenen com a objectiu complementar l'oferta audiovisual i augmentar la profunditat, la interactivitat i la facilitat de l'accés a la informació, la formació i l'entreteniment. Els serveis d'internet funcionen d'una manera molt acceptable i reben una mitjana de més de deu milions d'usuaris mensuals, amb un increment d'1,7 milions respecte de l'any anterior.⁸ Segons les estadístiques del metabuscador Lycos50.com, BBC News és la segona font d'informació mundial després de la cadena CNN. Compta amb tecnologia RSS, descàrregues per a telèfons mòbils i PDA i és el lloc britànic que té més contingut registrat, amb més de dos milions de pàgines, llocs especialitzats, comunitats virtuals, blocs associats, etc. La missió pública s'ha ajustat encara més després de les queixes del sector privat i la publicació de l'Informe Graf, que incloïa la revisió de les funcions de la Corporació en el món digital. S'han tancat serveis i s'han cancel·lat ofertes que distorsionaven la competència. En total, ha reubicat el 10% dels pressupostos destinats a continguts per complir amb el servei públic, i s'ha compromès a comptar amb un 25% de contingut de producció aliena. El 2006 es volen augmentar les facilitats d'accés per als discapacitats.

L'èxit ha facilitat l'expansió comercial en línia mitjançant dues activitats: la BBC Creative Archive, que ofereix des del setembre del 2003 més de dos mil vídeos i arxius audiovisuals (més de cent hores de continguts), i el sistema Interactive Media Player (iMP), que permet la descàrrega dels programes de ràdio i televisió emesos. Estan disponibles gratuïtament per a aquells que abonem el cànon i en versió de pagament per a la resta dels usuaris.

BBCi ofereix dues gammes de serveis interactius.⁹ D'una banda, BBCi 24/7 inclou notícies, informació meteorològica, esports i informacions relacionades amb la programació. El 2005 va tenir una mitjana de 6,1 milions de visitants

mensuals. BBCi eTV ofereix serveis específics per a esdeveniments determinats. Va obtenir un notable èxit durant els jocs olímpics del 2004, amb pics superiors als quatre milions de visitants. Sembla que l'èxit de l'oferta depèn del tipus d'esdeveniment mediàtic, perquè el projecte pilot Ten O'Clock News, uns serveis informatius diaris, es va retirar a causa de la baixa audiència.

En tercer lloc, la televisió digital ha rebut l'impuls públic i privat després de la fallida d'ITV Digital, la primera experiència britànica, que es componia de 28 canals de televisió, deu de ràdio i tres per a serveis interactius. El mes de març del 2002, els administradors de la companyia van declarar suspensió de pagaments, perquè "el mercat no demanava aquest tipus de negoci". Els accionistes principals van perdre 3.650 milions d'euros en la inversió inicial en continguts, fet que confirma la teoria del cercle viciós que vam veure anteriorment amb el cas de Quiero TV a Espanya. Com a resultat del tancament, es van perdre 1.500 llocs de treball directes i es va consolidar la posició hegemònica de BSkyB. Després del tancament de la cadena de pagament ITV Digital, les llicències de l'empresa cessant van ser concedides a la BBC i la companyia Castle Crown que, en col·laboració amb BSkyB, van llançar una nova oferta de televisió digital terrestre. Freeview, com es denomina, és gratuït i ofereix més de trenta canals de televisió, més de vint de ràdio i un ampli ventall de serveis interactius. El preu del receptor de televisió digital gira al voltant dels 85 euros. Es paga una única vegada i es té accés a tota l'oferta. El servei està integrat per BBC1 (versió digital del canal analògic), BBC2 (versió digital del canal analògic), BBC Choice 3 (per al foment de nous talents i la innovació), BBC4 (pensada per a una societat multicultural), Cbeebies (menors de 5 anys), CBBC (menors entre 6 i 13 anys), BBC News 24 (canal d'informació contínua), BBC Parlament (informació parlamentària i annexa) i els serveis interactius de BBCi.

La coordinació entre entitats públiques i privades ha generat una oferta estable i del gust del públic. El 2005 els canals digitals de la Corporació han obtingut el 44% de l'audiència (tres punts més que el 2004). Cal destacar el lideratge del canal BBC News 24 dins del seu segment i l'èxit dels canals per a menors amb el 6,4% de Cbeebies i el 5,7% de CBBC.¹⁰ La BBC ha complert la funció locomotora amb una oferta completa i variada de continguts,

mentre que l'entitat cessant deixava més de 800 mil descodificadors ja instal·lats a les llars britàniques. Fruit de l'expansió de la demanda el mes de març del 2004, va aparèixer Top Up TV, una segona oferta de televisió digital terrestre. Inclou el paquet bàsic de Freeview, al qual s'hi afegeixen deu canals temàtics més (TCM, Discovery Channel i Boomerang, entre altres) a un preu de 12 euros mensuals.

Conclusions

Les experiències espanyola, finlandesa i britànica demostren que l'acció de la televisió pública pot activar o endarrerir la societat de la informació en un país. Les companyies públiques i privades han de col·laborar, perquè ens movem en un entorn competitiu en què no hi ha una lliure competència absoluta. *Ceteris paribus*, els costos fixos seran cada vegada més grans i la sostenibilitat de les empreses en el mercat serà menor. Si no hi ha prou suport financer, les crisis no se superen i, com en el cas de Quiero TV i ITV Digital, l'operadora desapareix. En canvi, si la televisió pública lidera l'agregació de serveis d'una oferta compensada i amb un preu de referència, el mercat audiovisual rep l'estímul necessari, com ha succeït al Regne Unit i a Finlàndia. Tots els actors resulten beneficiats, perquè s'homogeneïtza el servei, es marquen uns requeriments mínims i s'estableixen els estàndards tècnics.

En segon lloc, la televisió pública pot participar en els processos de creació de valor, si ajusta els seus continguts a la missió i eleva el nivell de qualitat. Els valors que han de prevaler són la promoció de la ciutadania activa, mitjançant la informació, l'educació i la integració social, així com la diversitat i la innovació. Els criteris per avaluar aquests valors han d'expressar-se de manera fixa en percentatges de programació, quotes d'audiència, atenció a minories i menors, promoció de la diversitat cultural nacional i de productors independents, coordinació amb les administracions públiques, apostes innovadores, programes d'alfabetització digital, elaboració de manuals de qualitat i llibres d'estil, relació privilegiada amb institucions educatives, entre altres.

Notes

- 1 Durant la dècada dels vuitanta, l'onada liberalitzadora envaeix el sector. El 1980, a l'Europa occidental hi havia 36 operadors públics i només tres de privats. Altres països de l'entorn, com el Japó, el Canadà i Austràlia oferien un panorama similar amb la prevalença de l'NHK, la CBC i l'ABC, respectivament. A finals de la dècada dels noranta la xifra es capgirava: les televisions privades representen el 56% del total del mercat i passen de tres a 59 operadors.
- 2 MCQUAIL, D. "Commercialization and Beyond". A: MCQUAIL, D.; SIUNE, K. (eds.): *Mitjana Policy. Convergence, Concentration and Commerce*. Londres: Sage, 1998, pàg. 126.
- 3 *El sector en 2002. Informe anual*. Madrid: Comisión del Mercado de las Telecomunicaciones, 2002, pàg. 89.
- 4 El *simulcast* consisteix a mantenir una programació idèntica tant en digital com en analògic.
- 5 Vegeu GRAHAM, A. i DAVIES, G. *Broadcasting, Society and Policy in the Multimedia Age*. Luton: University of Luton Press, 1997. ISBN 186020550X i GRAHAM, A. et al. *Public Purposes in Broadcasting: Funding the BBC*. Luton: University of Luton Press, 1999. ISBN 1860205615.
- 6 Vegeu *Annual Report and Accounts 2001/2002*. Londres: BBC, 2002; *Annual Report and Accounts 2002/2003*. Londres: BBC, 2003; *Annual Report and Accounts 2003/2004*. Londres: BBC, 2004; i *Annual Report and Accounts 2004/2005*. Londres: BBC, 2005.
- 7 *Building Public Value. Renewing the BBC for a Digital World*. Londres: BBC, 2004.
- 8 *Annual Report and Accounts 2004/2005*. Londres: BBC, 2005, pàg. 39.
- 9 *Annual Report and Accounts 2004/2005*. Londres: BBC, 2005, pàg. 41.
- 10 BBC News / Entertainment: UK shows 'boost digital wat-ching', <http://news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/4529658.stm>

La Convenció de la Unesco sobre diversitat cultural: un tractat que arriba massa tard?

Martí Petit

- *La Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals, aprovada per de la Unesco l'octubre del 2005, reconeix la natura específica dels béns i serveis culturals, més enllà del seu valor mercantil. Tot i el seu retorn a la Unesco el 2003, els EUA no van poder evitar l'aprovació d'aquesta Convenció, concebuda com a contrapès als acords de l'OMC i de la seva lògica neoliberal. El nou tractat de la Unesco suposa una sacsejada al dret internacional i caldrà veure la doctrina jurídica que pot arribar a generar. D'altra banda, l'articulat de la Convenció, junt amb el nou Estatut d'Autonomia obren la porta a l'aplicació de polítiques culturals i a la projecció internacional de Catalunya (com ara la participació en determinats àmbits de la Unesco) que caldria no desaproveitar. I finalment, l'article analitza l'estratègia dels EUA en el sector audiovisual després d'aquest revés diplomàtic al si de la Unesco. En aquest sentit, la valoració no resulta molt encoratjadora per als partidaris de la diversitat cultural.*

Paraules clau

Unesco, diversitat cultural, Convenció, polítiques culturals, comerç internacional, nou Estatut de Catalunya, Motion Pictures Association of America (MPAA), cinema *on line*, comerç electrònic.

Martí Petit

Cap de redacció de Quaderns del CAC i professor de la Facultat de Comunicació de la UAB

La 33a Conferència general de l'Organització de Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (Unesco) va aprovar la **Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals**¹. Després d'un procés de negociacions que es va iniciar el novembre del 2001, la votació definitiva va tenir lloc a la seu central de la Unesco, a París, el 20 d'octubre passat a les 19.13 h, hora local. La Convenció va tenir els vots favorables de 148 estats membres de la Unesco, mentre que els EUA i Israel s'hi van oposar, i Austràlia, Hondures, Nicaragua i Libèria es van abstenir. Aprovat el text de la Convenció, s'entra ara en el procés de ratificació pels diferents estats. La Convenció entrarà en vigor per a aquells estats que l'hagin ratificat quan s'hagi assolit el nombre mínim de 30. En aquest sentit, el Parlament europeu va adoptar un informe que recomana la seva ratificació als 25 estats membres de la UE.² Cal observar, però, que quasi un any després de l'aprovació de la Convenció, només dos països l'han ratificada: el Canadà i Maurici.³

La Convenció consagra en l'àmbit del dret internacional la legitimitat dels estats a aplicar polítiques culturals. Els seus principis fonamentals són:

- El reconeixement de la natura específica dels béns i serveis culturals, que no poden ser tractats solament pel seu valor comercial, sinó també com a portadors de valors, d'identitat i de sentit.
- El dret dels estats a aplicar mesures de preservació i desenvolupament de totes les expressions culturals que li són pròpies.
- L'ajut a les indústries culturals dels països en desenvolupament.
- La no subordinació de la Convenció als altres acords i tractats internacionals, com els de l'Organització Mundial del Comerç (OMC).
- La creació d'un mecanisme de conciliació per a la

resolució de conflictes, que no té potestat sancionadora però sí que obre les portes a la creació d'una doctrina jurídica i una jurisprudència sobre política cultural a escala internacional⁴.

L'aprovació d'aquesta Convenció sobre la diversitat cultural marca una inflexió en un enfrontament que es va iniciar a mitjans dels anys 80 entre França i els EUA, i en la qual el país americà s'ha quedat actualment sense aliats.

La "batalla diplomàtica" sobre quin tractament jurídic ha de rebre la cultura es va encetar el 1986 a la *Ronda Uruguai*, la ronda de negociacions del GATT (General Agreement on Tariffs and Trade - Acord General sobre Aranzels i Comerç). Aquesta negociació va concloure el 1994 i va donar lloc al naixement de l'OMC. En la Ronda Uruguai, països com França i el Canadà defensaven que la cultura s'havia d'excloure de la liberalització del comerç internacional pel fet que és una activitat fonamental per a la societat, com ho són també la recaptació d'impostos o la preservació del medi ambient. D'aquesta defensa en va néixer una bandera que ràpidament esdevingué mediàtica: l'excepció cultural. Per la seva banda, la Comissió Europea (amb l'aleshores comissari britànic Leon Brittan al capdavant) plantejava que la cultura s'havia d'incloure "amb un tractament específic" en els acords de comerç internacional, atès que la cultura i l'audiovisual generen un intercanvi comercial important que cal regular (aquí es podria parlar d'*especificitat cultural*). I finalment, els EUA defensaven que la cultura era una activitat comercial com qualsevol altra; per tant, la intervenció de l'Estat no és legítima perquè podria distorsionar el correcte funcionament del mercat.

En termes de "guanyar o perdre", es pot dir que va guanyar la posició liberalitzadora dels EUA d'incloure la cultura en els tractats de l'OMC. Com a mal menor, el nivell de compromís en liberalitzar el sector cultural acceptat per la Comunitat Europea i els seus estats membres és ara com ara baix i permet preservar la legislació existent (tot i que en alguns casos, no de manera definitiva). Però la cultura està dins de l'acord general de lliure comerç i, per tant, no hi ha excepció cultural (com sí que es podria parlar d'*excepció aèria* dins dels acords de l'OMC). Això vol dir, en particular, que el sector cultural està inclòs dins les negociacions de liberalització en curs a l'OMC i de les que es puguin dur a terme en un futur. Els partidaris de l'excepció cultural, doncs, "van perdre".

Per això, ha calgut reformular l'estratègia dels sectors contraris a la mercantilització de la cultura. El discurs ha evolucionat a partir del nou context: si bé el plantejament adoptat durant la Ronda Uruguai era "defensiu", en aquests moments el discurs és "constructiu": de l'excepció cultural s'ha passat a la promoció de la diversitat cultural. I d'aquest nou *leit motiv* ha nascut la Convenció de la Unesco.

De tota manera, l'encaix de la nova Convenció al sistema jurídic internacional és certament ambigu. En el seu article 20, s'estableix per a la Convenció el mateix valor jurídic que la resta d'acords internacionals. No obstant això, la redacció és ambivalent, ja que es parla de "no supeditació", però també de "complementarietat", i deixa clar que en cap cas es podrà modificar els drets i les obligacions contrets pels estats en altres acords. Aquest punt ja ha estat objecte d'interpretacions oposades entre els signataris de la Convenció: mentre que el Regne Unit ha negat que aquest article permeti excloure els béns i serveis culturals dels acords de l'OMC (instaurant, així, l'excepció cultural), França afirma que sí⁵.

La premsa contribueix a augmentar la confusió sobre el tema. Per exemple, el 17 d'octubre (tres dies abans de l'aprovació de la Convenció) el diari francès *Le Monde* titulava així l'article que informava sobre la qüestió: "El Govern es declara satisfet pel text de la Unesco sobre l'excepció cultural". Cal observar la impropedència d'aquesta formulació, perquè *excepció cultural* és un terme propi del context de l'OMC, i no de la Unesco. A més, com ja s'ha dit, la cultura es va incloure (i no excloure) als acords de lliure comerç de l'OMC, que des dels seus inicis tenen una lògica de liberalització progressiva. Això vol dir que primer el GATT, i després la resta dels acords de l'OMC, poden tenir una evolució lenta, però no regressiva. En termes de dret internacional (i també de política cultural i de comerç), doncs, és un greu error mantenir la vigència del concepte *excepció cultural*.⁶

Els arguments favorables a la convenció: la mobilització francesa

Donada la creixent importància social i econòmica del sector audiovisual, diversos països, organismes internacionals i sectors professionals i socials es van mobilitzar per acon-

seguir un marc jurídic favorable a la diversitat cultural⁷. En aquest sentit, és destacable la intervenció del secretari general de la Francofonia, el senegalès Abdou Diouf, l'11 d'octubre de 2005, amb motiu del vintè aniversari de l'Association pour la Diffusion Internationale Francophone de Livres, Ouvrages et Revues (ADIFLOR): "Observem que l'auge de les indústries de la comunicació va acompanyat d'una difusió massiva i ininterrompuda de productes culturals que tenen una direcció dominant. Al final, el *laissez-faire* ens condueix inevitablement a la desaparició de nombroses expressions culturals o a un replegament temorós (i, per tant, perillós) de comunitats tancades sobre si mateixes."⁸

De fet, aquest moviment per a la promoció de la diversitat cultural ha estat concebut i pilotat per la francofonia. És la resposta necessària, argumenten els seus impulsors, a la globalització uniformitzadora de matriu anglosaxona. El ministre de Cultura i Comunicació de França, Renaud Donnedieu de Vabres, ho explicava així en el discurs pronunciat en la 33a Conferència general de la Unesco: "Una de les respostes fonamentals al repte que suposa el terrorisme i la violència rau en la cultura i la preservació de la diversitat de les identitats culturals. [...] Avui correspon a la nostra generació incorporar al dret internacional que les obres d'art i de l'esperit no poden ser considerades com a mercaderies. Avui correspon a la nostra generació decidir, en la nostra època en què tot s'intercanvia, en què tot pot arribar a ser objecte de comerç, que hem d'atorgar a la cultura un lloc particular, conforme a la dignitat humana. [...] Aquest missatge no és el del replegament identitari, no és el de la temptació del tancament i els particularismes que justificarien tot tipus de violència i fanatisme. Aquest missatge és el dels valors que fonamenten la Declaració dels drets humans."⁹

En tot cas, però, altres estats de llengua i cultura no francòfona també s'han posicionat a favor de la diversitat cultural, en els termes plantejats per la Convenció de la Unesco. Fem un repàs dels més destacables:

- **Trobada Internacional de Ministres de Cultura, Madrid, 11-12 juny 2005**¹⁰

En aquesta reunió, impulsada per França, el Brasil i Espanya, es va ratificar el dret de cada Estat a "adoptar mesures per a la protecció i la promoció de la diversitat

de les expressions culturals", i es va insistir en la necessitat que la Convenció "tingui un lloc adequat i legítim en el sistema legal internacional, que no impliqui la submissió jeràrquica respecte altres instruments internacionals".¹¹

- **II Reunió de Ministres de Cultura de l'ASEM (Asia-Europa Meeting), París, 7-8 juny 2005. "Diversitat cultural: oportunitats i reptes – El pla d'acció a llarg termini de l'ASEM"**¹²

La reunió informal de ministres de Cultura de l'ASEM es va celebrar per primera vegada el 1996, a partir d'una iniciativa conjunta de França i Tailàndia. Agrupa els 25 estats de la Unió Europea, la Comissió Europea, els 10 estats membres de l'Associació de Països del Sud-est Asiàtic (ASEAN), la República Popular de la Xina, la República de Corea i el Japó.

El Pla d'acció aprovat en aquesta reunió declarava la seva voluntat de contribuir a l'adopció de la Convenció a la 33a Conferència general de la Unesco.

- **Missatge del nou Papa Benet XVI, en el col·loqui "Cultura, raó i llibertat", Unesco, 3 juny 2005**¹³

En aquest missatge pronunciat a la seu de la Unesco, el Papa va declarar que "en un món a la vegada múltiple i esclatat, però també sotmès a les fortes exigències de la globalització de les relacions econòmiques i, més encara, de les informacions, és de cabdal importància mobilitzar les energies de la intel·ligència per tal que es reconguin arreu del món els drets de l'home a l'educació i a la cultura, especialment en els països més pobres."

- **Col·loqui "La diversitat cultural. Diàlegs entre els cineastes del sud", Festival de Cinema de Cannes, 27 maig 2005**

(Resum elaborat per Olivier Barlet, de l'organització Africultures.¹⁴)

Segons va explicar Miguel Necochea, de la Coalició Mexicana per a la Diversitat Cultural¹⁵, la producció cinematogràfica mexicana va disminuir un 72%, per la invasió del mercat de productes nord-americans propiciada pel Tractat de Lliure Comerç (TLC). El 2004, es van estrenar 280 films, 166 dels quals provenien dels EUA. A més, els Estats Units controlen 2.500 de les 3.000 sales de projecció de cinema de Mèxic. Necochea considera que s'ha trencat la relació entre el

cinema mexicà i el públic del seu propi país, perquè ha passat a dominar la *US ideology*. Com a conseqüència d'això, s'han tancat empreses de producció, ha augmentat l'atur en el sector i s'han reduït les exportacions audiovisuals del país. Una situació molt diferent passa al Canadà, que va excloure la cultura de les seves obligacions en el marc del TLC i pot aplicar mesures de promoció del sector. En aquest context, els cineastes mexicans exigeixen una revisió del TLC i demanen que la Convenció tingui efectes retroactius per tal de remeiar la situació.

Barlet continua el seu informe explicant la intervenció de Nabil Ayouch, de la Coalició Marroquina per a la Diversitat Cultural. Ayouch denuncia que fa 2 o 3 anys, els Estats Units van accelerar la negociació d'acords bilaterals amb una trentena de països. Les negociacions de liberalització del comerç eren plantejades en paquets que incloïen tots els sectors econòmics, circumstància que debilitava molt la capacitat de negociació dels països implicats. El Marroc en va ser un exemple, i ara no pot aplicar polítiques de promoció de la cultura nacional, per culpa d'aquest acord de liberalització amb els EUA.

En canvi, Kim Hong-Joon (Coalició Coreana per a la diversitat cultural), va explicar que el seu país representa un cas únic, amb un sistema de quota de pantalla que imposa als cinemes coreans la projecció d'un 40% de productes audiovisuals locals. Això no obstant, els Estats Units van demanar el 1999 l'abolició de les quotes coreanes, condicionant amb aquesta exigència la signatura del tractat bilateral d'inversions EUA-Corea. Això va provocar una conscienciació, tant de la indústria nacional com del públic. Hong-Joon va concloure que les pressions nord-americanes continuen i que "el renaixement del cinema coreà requereix com a arma la Convenció de la Unesco."

Els arguments contraris a la Convenció: els Estats Units

Pel que fa als EUA, la seva posició també ha evolucionat al llarg del temps. El 1984, els Estats Units van abandonar la Unesco per discrepàncies amb l'aleshores director general, el senegalès Amadou-Mahtar M'Bow¹⁶. Però quasi vint anys

més tard, el 29 de setembre de 2003, la primera dama Laura Bush va pronunciar un discurs a la sessió plenària de la Unesco, com a símbol del retorn dels EUA a l'organisme¹⁷. La reincorporació americana a la Unesco va ser gradual, i no va ser fins a la Conferència Intergovernamental, del 25 de maig al 4 de juny de 2005, en què la seva presència va esdevenir de ple dret. En aquesta reunió, l'actitud dels EUA era de presa de contacte i d'observació, i així ho explicita la pàgina web que informa dels treballs previs de la delegació: *Re-entering and Looking Ahead*.¹⁸

Precisament, en aquell moment feia dos anys que la Unesco estava debatent el projecte de Convenció sobre la diversitat cultural. La postura de la delegació nord-americana en el reingrés era formalment conciliadora, però deixava clar que s'oposava a la Convenció perquè era una barrera a la lliure circulació d'informació i idees i podia atemptar contra la llibertat d'expressió. I en efecte, l'estratègia de la delegació nord-americana perseguia desactivar el procés o com a mínim refredar-lo. En tots els seus comunicats, els EUA declaraven no entendre la pressa amb què es volia adoptar aquest acord.

De fet, però, el trajecte per a l'aprovació d'aquesta Convenció s'inicià el novembre del 2001, a la 31a Conferència general de la Unesco, en què es va aprovar per aclamació la Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural¹⁹. Aquesta declaració anava acompanyada d'un pla d'acció, que proposava un instrument internacional de caràcter vinculant i amb força de dret. Aquest instrument és precisament la Convenció. Després de diverses reunions de treball entre les delegacions dels estats membres, el projecte de Convenció va arribar a la Conferència Intergovernamental de maig-juny del 2005. Aquesta conferència havia de ser (i va acabar sent) fonamental en el procés d'aprovació. També va ser, repetim-ho, la primera reunió que va comptar amb una delegació nord-americana, per primera vegada en vint anys.

El debat de la Conferència Intergovernamental (CI) partia d'un document intern que recollia, d'una banda, tots els treballs previs i, de l'altra, la proposta feta pel president de la Conferència, Kader Asmal²⁰. Asmal havia rebut el mandat del director general de la Unesco, Koïchiro Matsuura, de presentar un document articulat, per tal d'agilitar la presa de decisions. Aquesta segona part del document representava, doncs, un impuls al procés, i va comptar amb la participació

de Mounir Bouchenaki, director general adjunt per a Cultura de la Unesco, Katerina Stenou, directora de la Divisió de Polítiques Culturals i Diàleg Intercultural, Jukka Liede, representant de Finlàndia i presidenta del Comitè de Redacció, i Artur Wilczynski, representant del Canadà i ponent per a les negociacions de la Convenció.²¹

La Conferència Intergovernamental arribava, doncs, amb la “feina bruta” ja feta. Però aquesta política de fets acomplerts va molestar profundament el cap de la delegació dels EUA, Robert S. Martin. En la declaració final dels EUA feta pública el 3 de juny (un dia abans de la conclusió de la CI), es feia una dura queixa pel fet que el president de la conferència donés instruccions i pressions per tal d’acordar un text definitiu. “Les normes de procediment, així com la pràctica habitual de la Unesco, s’han aplicat de manera incorrecta i tots els períodes [de decisió] s’han incomplert completament. (...) El que hem fet aquesta setmana passada ha dinamitat l’esperit de consens que habitualment caracteritza el treball de la Unesco. Això debilitarà sens dubte el prestigi de la Unesco com a organització internacional responsable i assenyada.”²²

Precisament, un dels efectes de la Convenció és el *principi de no subordinació*, que dona a la Convenció un estatut en dret internacional equivalent al d’altres tractats, com per exemple, els acords de comerç. I aquesta va ser la queixa de la delegació dels EUA: la Convenció no tracta sobre cultura, sinó sobre comerç. En l’esmentat comunicat dels Estats Units es denuncia que “atès que es tracta de comerç, aquesta convenció excedeix clarament el mandat de la Unesco. De fet, pot perjudicar drets i obligacions regits per altres acords internacionals i pot tenir un impacte negatiu per a un tancament satisfactori de l’actual ronda de negociacions de Doha [de l’OMC]. Si continua així, provocarà un retard en el progrés de la liberalització econòmica que tan positiva ha estat per al creixement econòmic arreu del món, particularment als països en desenvolupament, on la cultura juga un paper important en el desenvolupament.”²³

En qualsevol cas, l’obstrucció dels Estats Units no va aconseguir el seu propòsit, i el projecte de Convenció va arribar a la Conferència general amb un consens molt ampli. Després de l’acord a la Conferència Intergovernamental, la Conferència General (màxim òrgan de govern de la Unesco) tenia a l’ordre del dia la votació de la

Convenció. Donada la importància de l’esdeveniment, la mateixa Condoleezza Rice, secretària d’Estat dels EUA, va escriure als seus homòlegs d’Exteriors instant-los a retirar el seu suport a un projecte que, de fet, ja estava dat i beneït. Davant d’aquest aïllament diplomàtic, el Departament d’Estat va argüir que el text de la Convenció que s’havia de votar estava trufat d’ambigüitats i de contradiccions. Per això, demanava (en una única versió redactada en francès) l’elaboració “d’un nou projecte de Convenció, de manera que no es pugui interpretar erròniament per dir que els estats tenen la potestat de prendre mesures comercials proteccionistes, sota el pretext de protegir la cultura”.²⁴ Les deficiències de l’articulat es troben, a parer dels EUA, en els següents punts:

- Definició vaga del camp d’acció de la Convenció.
- Les disposicions que poden prendre les parts en la defensa d’objectius culturals mal definits poden tenir un caràcter “radical”.
- Relació ambigua entre la Convenció i altres acords internacionals, especialment els relatius al comerç.

En aquesta mateixa línia es van manifestar els principals diaris americans. Així, el 14 d’octubre de 2005, una setmana abans de la votació, el *Wall Street Journal* exposava els seus dubtes sobre la validesa de la Convenció: aquesta legítima la intervenció de l’Estat en els afers culturals i, així, “la Xina i altres països repressius estan entusiasmats amb la Convenció”.

Això no obstant, no tota la premsa nord-americana va compartir aquesta anàlisi. El 12 d’octubre, *The New York Times* publicava un article d’Alan Riding, en què remarcava el vot favorable del Regne Unit i explicava que la delegació britànica havia sol·licitat que Washington acceptés la Convenció. “La Convenció serà aprovada i, una vegada ratificada per 30 països, serà efectiva en l’ordre jurídic internacional. Els Estats Units no la firmaran i faran obstrucció, igual com ja van fer en el tractat sobre canvis climàtics (Protocol de Kioto) i el tractat pel qual es va crear el Tribunal Penal Internacional”²⁵, concloïa l’article del NYT.

La Convenció i el paper de Catalunya

A banda d’aquests detalls de la *realpolitik* que van envoltar l’aprovació de la Convenció, cal analitzar els efectes que

aquest tractat pot tenir per al disseny de polítiques culturals a Catalunya. Perquè els acords internacionals relacionats tant amb el comerç de béns i serveis culturals, com amb la promoció de la diversitat, condicionen la capacitat de maniobra del Govern català en aquesta matèria. Però contràriament al que es pugui pensar, no és cert que davant la negociació i signatura d'aquests tractats "no hi hagi res a fer". Perquè tant la Convenció de la Unesco com els acords de l'OMC no solament prenen en consideració els estats-nació, sinó també les comunitats culturals i lingüístiques que no disposen d'un estat per defensar la seva personalitat als fòrums internacionals.

Aquest és el cas, per exemple, del tracte diferenciat que rep el Quebec en matèria cultural i audiovisual dins de l'acord del GATS (Acord General sobre el Comerç de Serveis, de l'OMC). Durant la Ronda Uruguai, la delegació canadenca va defensar el caràcter federal del seu estat i així es va concretar en l'acord final: a la llista d'exempcions de l'article II del GATS del Canadà, a banda de les exempcions vàlides per a tot el país, figuren disposicions referides només al Quebec. El cas de Catalunya és comparable. En paraules de Ramon Torrent, exdirector de relacions econòmiques internacionals del Servei Jurídic del Consell de la Unió Europea, "no hi ha cap obstacle legal perquè l'Estat espanyol (o la Comunitat Europea en l'àmbit de la seva competència pròpia) doni un tracte diferencial a Catalunya en relació amb determinats aspectes del GATS, com ara l'audiovisual".²⁶ Com es veu, les autoritats espanyoles i catalanes tenen un cert marge de maniobra en aquest àmbit. Tot fatalisme davant d'una globalització que depassa l'àmbit de Catalunya és, doncs, un error polític greu.

I el mateix succeeix amb la Convenció sobre diversitat cultural. Que un estat signi un acord, adverteix Torrent, no comporta que assumeixi compromisos uniformes per a tots els seus nivells subcentrals de Govern²⁷. Una cosa és qui firma un acord internacional i l'altra és l'àmbit territorial de les obligacions assumides pel signatari, en estats d'estructura descentralitzada. Torrent va més enllà i remarca la importància de l'article 30 de la Convenció, referida als estats amb "règims constitucionals federals o no unitaris". Aquest article estableix que, en aquelles disposicions de la Convenció que siguin competència de les unitats constituents de l'estat signatari (com ara estats [de la federació], comtats, províncies o cantons), l'estat

signatari informará els governs subcentrals amb una recomanació per a la seva adopció²⁸. En estats federals o no unitaris, doncs, el paper de les instàncies de govern subcentrals tenen un paper certament decisiu pel que fa a l'assumpció d'obligacions internacionals. En aquest sentit, és destacable observar que algunes d'aquestes comunitats ja han ratificat la Convenció. És el cas del Quebec que, en data 10 de novembre de 2005, va ser "el primer Estat" (en paraules del seu primer ministre, Jean Charest) en aprovar la Convenció, i per unanimitat dels vots de l'Assemblea Nacional²⁹.

S'ha d'observar, però, que la redacció d'aquest article 30 és força confusa i, fins i tot, les versions oficials anglesa i francesa no diuen el mateix. D'altra banda, la versió no oficial catalana presenta defectes de traducció, com ja s'ha dit en la nota 28.³⁰

En qualsevol cas, és pertinent constatar que amb l'Estatut d'Autonomia de 1979³¹ a la mà, aquesta disposició que dona un cert paper als governs subcentrals no és aplicable a Catalunya. L'article 27 de l'Estatut parla "d'execució de tractats internacionals", i no pas de negociació o celebració. Fins ara, la Generalitat sols ha tingut, per tant, capacitat de desplegar els acords d'aquesta naturalesa, signats pel govern central. Vegeu l'Estatut vigent fins al 2006:

Article 27

3. La Generalitat de Catalunya adoptarà les mesures necessàries per a l'execució dels tractats i convenis internacionals en allò que afectin les matèries atribuïdes a la seva competència, segons el present Estatut.
4. Per tal com el català és patrimoni d'altres territoris i comunitats, ultra els vincles i la correspondència que mantinguin les institucions acadèmiques i culturals, la Generalitat podrà sol·licitar del Govern que celebri i presenti, si s'escau, a les Corts Generals, per a llur autorització, els tractats o convenis que permetin l'establiment de relacions culturals amb els Estats on s'integrin o resideixin aquells territoris i comunitats.
5. La Generalitat serà informada, en l'elaboració dels tractats i convenis, així com dels projectes de legislació duanera, en allò que afecti matèries del seu específic interès.

Deixant de banda l'Estatut del 79, l'article 30 de la Convenció no és aplicable, per a molts, a Espanya perquè amb l'actual règim constitucional, és un Estat unitari. A diferència d'Alemanya (Estat federal en què les unitats constituents són el conjunt dels *Länder*), la Constitució espanyola de 1978 estableix que la unitat constituent de l'Estat espanyol és la sobirania popular³². D'altra banda, en el títol III "De las Cortes Generales", capítol tercer "De los tratados internacionales" (articles 93 a 96), la Constitució diu que la "celebració" de tractats és competència de les Corts Generals o del Govern, segons els casos. I més endavant, quan defineix l'organització territorial de l'Estat i, en concret, de les comunitats autònomes (títol VIII, capítol tercer), dictamina a l'article 149.3 que l'Estat té competències exclusives en relacions internacionals. Però independentment de la validesa d'aquesta tesi, que d'altres constitucionalistes discutirien, el que de cap manera impedeix el text constitucional és que l'Estat espanyol assumeixi obligacions internacionals diferenciades per a les seves comunitats autònomes. Si en tractats de caràcter econòmic com el de la Comunitat Europea hi ha una diferenciació en els drets i obligacions per a les Canàries, per què no pot haver-hi una diferenciació en favor de Catalunya i altres comunitats autònomes amb característiques culturals pròpies en acords de contingut cultural?

Sigui com sigui, la Proposta d'Estatut d'Autonomia aprovada pel Parlament de Catalunya el 30 de setembre de 2005 dibuixava un nou marc de relacions Catalunya - Estat espanyol - organismes internacionals³³. Així, el capítol III "Acció exterior de la Generalitat" de la Proposta incloïa una sèrie d'articles que apuntaven a una nova estructura política i competencial en l'àmbit de la cultura i dels acords internacionals. L'article 199 "Participació en organismes internacionals" era prou explícit quan deia que "la Generalitat ha de participar en els organismes internacionals competents en matèries d'interès rellevant per a Catalunya, especialment la Unesco i altres organismes de caràcter cultural, de manera autònoma si ho permet la normativa corresponent, o bé, en tot cas, formant part de la delegació espanyola." Després de la negociació i posterior votació al Congrés dels diputats, aquest article va quedar pràcticament íntegre, si bé es va substituir el fragment marcat en cursiva per una fórmula més ambigua: "en la forma que estableixi la normativa corresponent".³⁴

És evident que aquest apartat pren com a referència la capacitat del Quebec de gestionar determinats àmbits de les seves relacions exteriors (de fet, aquesta província federal del Canadà té el seu propi Ministeri de d'Afers Internacionals³⁵). I precisament, la darrera fita de la projecció del Quebec ha estat l'obtenció d'una presència permanent al si de la delegació canadenca a la Unesco. El passat 5 de maig, el president del Canadà, Stephen Harper, així ho anunciava en presència del primer ministre del Quebec, Jean Charest.³⁶

Però la Proposta d'Estatut de Catalunya no s'aturava aquí i en l'article 197, "Tractats i convenis internacionals", donava un paper protagonista a la Generalitat en la matèria:

1. La Generalitat ha d'ésser informada prèviament pel Govern de l'Estat sobre els processos de negociació de tractats i convenis internacionals, si afecten les competències o els interessos de Catalunya. El Govern de la Generalitat i el Parlament poden dirigir al Govern de l'Estat i a les Corts Generals les observacions que considerin pertinents sobre aquesta qüestió.
2. *La Generalitat ha de participar en el procés de negociació dels tractats i els convenis internacionals que afectin les seves competències. Aquesta participació comporta, en tots els casos, la incorporació d'una representació de la Generalitat a la delegació negociadora i l'informe determinant del Parlament quan es tracti de competències exclusives.*
3. *La Generalitat pot sol·licitar al Govern de l'Estat la subscripció de convenis i tractats internacionals, o que aquest demani l'autorització de les Corts Generals per a subscriure'ls, sobre matèries d'interès per a Catalunya. En el cas de les competències exclusives, la Generalitat pot concloure preacords internacionals, que requereixen l'autorització de l'Estat.*
4. *La Generalitat pot sol·licitar l'autorització de l'Estat per a signar, en nom del Govern, tractats i convenis internacionals en l'àmbit de les seves competències.*
5. La Generalitat ha d'adoptar les mesures necessàries per a executar les obligacions derivades dels tractats i els convenis internacionals ratificats per Espanya o que vinculin l'Estat, en l'àmbit de les seves competències.

Altra vegada, la Proposta va ser retallada en el transcurs

de la negociació. Es van modificar els tres primers punts de l'article (marcats en cursiva) i es va suprimir el punt 4. L'article queda de la següent manera (aquesta versió en català no és oficial):

1. El Govern de l'Estat informará prèviament a la Generalitat dels actes de celebració d'aquells tractats que afectin directament i singularment les competències de Catalunya. La Generalitat i el Parlament podran dirigir al Govern les observacions que estimin pertinents.
2. Quan es tracti de tractats que afectin directament i singularment a Catalunya, la Generalitat podrà sol·licitar del Govern que integri en les delegacions negociadores representants de la Generalitat.
3. La Generalitat podrà sol·licitar del Govern la celebració de tractats internacionals en matèria de la seva competència.
4. *(Abans 5. Text sense canvis).*

Com es veu, l'"esperit" de l'article queda substancialment modificat i opta per un redactat que pugui encaixar dins de la Constitució sense modificar-la. En tot cas, després de l'aprovació de l'Estatut, caldrà veure com s'interpreta el capítol III suara analitzat i quina actitud tindrà el Govern central davant de les sol·licituds de participació de la Generalitat, en la negociació i celebració de tractats internacionals.

Però tornant a la Convenció de la Unesco, el fet cert és que el Govern de la Generalitat hi ha mostrat interès. Així es constata arran de la intervenció de Caterina Mieres, aleshores consellera de Cultura, a la IV Trobada Internacional d'Organitzacions Professionals de la Cultura, celebrada a Madrid del 9 a l'11 de maig del 2005³⁷. Una de les propostes de Mieres va ser la creació de l'Observatori de la Diversitat Cultural per fer el seguiment de la Convenció. Per tal que aquest instrument d'anàlisi sigui realment un referent a escala internacional hauria de comptar amb experts de primera línia, essent Ivan Bernier, professor de la Universitat de Laval (Quebec), o el mateix Ramon Torrent, alguns dels noms a considerar. Caldrà veure, aquí també, si el nou conseller de Cultura Ferran Mascarell manté l'interès per aquesta línia de treball.

La Convenció de la Unesco... un tractat que ja no serveix?

Finalment, i per primera vegada a la història, un organisme multilateral aprova un tractat amb força de llei que consagra la diversitat cultural com un dret humà inalienable. Tot i això, Ivan Bernier adverteix que l'alegria per la victòria de David enfront Goliat pot ser breu. Segons l'expert canadenc, "els acords de lliure comerç entre els EUA i Xile³⁸ (desembre 2002) i entre els EUA i Singapur³⁹ (febrer 2003) marquen una nova estratègia en la manera com els EUA plantegen el tractament de béns i serveis culturals en els acords de comerç"⁴⁰.

Fins al 2000, exposa Bernier, la posició oficial americana era que els productes culturals no es diferenciaven respecte les altres mercaderies. Però a partir d'aquell moment, el Govern nord-americà va canviar de postura, com es pot comprovar en una comunicació sobre audiovisual i serveis connexos a l'OMC del desembre del 2000⁴¹. En aquest document, els EUA admetien que el sector audiovisual havia canviat radicalment des del període de la Ronda Uruguai, en què les discussions es varen centrar bàsicament en la producció i la distribució cinematogràfiques i la radiodifusió terrestre de béns i serveis audiovisuals. El comunicat finalitzava anunciant que els Estats Units considerarien "comprensible els subsidis que respecten la necessitat de cada nació a fomentar la seva identitat cultural mitjançant la creació d'un entorn favorable a la cultura local"⁴².

Aquesta postura va ser adoptada també per la Motion Pictures Association of America (MPAA), en una compareixença davant del Congrés dels EUA el maig de 2001: "Molts països d'arreu del món tenen un desig raonable d'assegurar que els seus ciutadans puguin veure pel·lícules i programes de televisió que reflecteixin la seva història, les seves cultures i les seves llengües."⁴³

En altres paraules, el *lobby* de Hollywood a Washington assumia la política d'altres països en ajuts i quotes de continguts locals. De tota manera, en la mateixa compareixença al Congrés, la representant de l'MPAA, Bonnie Richardson, feia un gir interessant. Segons Richardson, aquesta concessió no representa cap problema per als seus interessos, perquè a partir d'ara, la distribució audiovisual serà a través de les xarxes de banda ampla. I

en aquest nou entorn digital, no té sentit plantejar una intervenció proteccionista estatal. En aquesta línia, l'MPAA albirava un horitzó favorable: “Afortunadament, fins a la data present, no hem vist que cap país tanqui el seu mercat a la distribució de continguts digitals [de banda ampla]. Esperem que aquest mercat romanguí sense obstacles, i esperem també que puguem comptar amb el vostre suport per tal de mantenir les xarxes digitals lliures del proteccionisme cultural”⁴⁴. I s’ha de reconèixer que l'MPAA té raó: quin sentit té aplicar una política de quotes a internet?

Aquesta postura va ser adoptada pel Govern del EUA el juliol del 2002, en la documentació aportada a les noves negociacions del GATS. L’Administració nord-americana no demanava una ampliació en la liberalització dels serveis audiovisuals convencionals, però sí que insistia en la necessitat de mantenir sense barreres el comerç de productes audiovisuals distribuïts per via electrònica⁴⁵.

Però no va ser fins als acords amb Xile i amb Singapur en què aquest plantejament va prendre cos jurídic per primera vegada i es va concretar en drets i obligacions legals. Una anàlisi en detall de les implicacions d’aquests dos acords bilaterals en el sector cultural donen a entendre el canvi radical de l’estratègia dels EUA en matèria de regulació del comerç internacional del sector audiovisual. Jack Valenti, aleshores president de l'MPAA, ho va sentenciar en el comunicat de premsa posterior a la signatura de l’acord de lliure comerç entre EUA i Xile: “En clar contrast amb acords precedents, aquest acord evita l’aproximació de l’excepció cultural (*the cultural exceptions approach*)”⁴⁶. En aquests tractats bilaterals, els EUA han desactivat la possibilitat que Xile i Singapur puguin aplicar mesures de promoció de l’audiovisual nacional.

Però això no s’acaba aquí. Ivan Bernier, en un nou estudi elaborat per al Ministeri de Cultura i Comunicacions del Quebec, ens adverteix que els EUA han estès aquesta estratègia, calladament, en els tractats amb els estats d’Amèrica central, amb Austràlia i amb el Marroc.⁴⁷ La teranyina neoliberal s’expandeix a través dels acords bilaterals.

Així que... després de l’alegria per l’aprovació de la Convenció sobre diversitat cultural de la Unesco, potser comprovem amb sorpresa que aquest acord ha arribat vint o trenta anys en retard, i que la nostra *alegria analògica* no serveix de res en un món de banda ampla. Cal mantenir totes les alertes connectades.

Nota al tancament de l’edició de *Quaderns del CAC*:

Al moment de tancar el present article, ha succeït un fet prou important com per ser comentat dins del text i no a peu de pàgina. Als primers mesos del 2006, l'MPAA va redissenar la seva web, eliminant tota la informació corporativa anterior a 2004.⁴⁸ Així, si hi fem una cerca de “Jack Valenti” (president de la Motion Picture durant 38 anys fins al 2004) no obtindrem cap resultat. Tampoc hi podrem trobar els comunicats de premsa de l'MPAA citats en el present article, ja que tots són anteriors a 2004. Aquestes referències, doncs, “s’han perdut”. Sense que prejutgem res al respecte, redireccionem els lectors als dos estudis d’Ivan Bernier analitzats aquí (vegeu notes 39 i 46):

- *A Comparative Analysis of the Chile – US and Singapore - US Free Trade Agreements with particular Reference to their Impact in the Cultural Sector*
- *Los recientes tratados de libre comercio de Estados Unidos como muestra de su nueva estrategia en el sector audiovisual*

Bernier hi cita aquests comunicats de premsa i admetem la seva autoritat per garantir la veracitat sobre aquesta informació extraviada en el ciberespai. D’altra banda, hi afegim el nostre testimoni, sens dubte més modest, i afirmem que durant uns mesos, també vam tenir-hi accés, abans que l'MPAA canviés la seva web.

Notes

Nota: Totes les webs referides en aquest article han estat consultades, en una revisió final, al tancament del *Quaderns del CAC* número 23-24, el 26 d'abril de 2006. Sobre aquesta qüestió, vegeu la nota que tanca l'article, dins del text.

- 1 *Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals.*
Versió en anglès disponible a: http://www.unesco.org/culture/culturaldiversity/convention_en.pdf
Versió en francès disponible a: http://www.unesco.org/culture/culturaldiversity/convention_fr.pdf
Versió no oficial en català disponible a: http://cultura.gen-cat.net/diversitat/docs/conveni_diversitat.pdf
Sobre la traducció al català, vegeu la nota número 28.
- 2 http://www.europarl.eu.int/news/expert/infopress_page/037-7660-117-04-17-906-20060425IPR07607-27-04-2006-2006-false/default_fr.htm
- 3 <http://portal.unesco.org/la/convention.asp?language=E&KO=31038>
- 4 Els sistemes de conciliació de conflictes són freqüents en els acords i organismes internacionals. Així, a l'anterior sistema del GATT de 1947, l'arranjament de controvèrsies es feia, essencialment, bàsicament a través d'un sistema de conciliació (amb informes no vinculants de panells *ad hoc*), que creava i els experts també van parlar de doctrina o jurisprudència. Altres exemples, serien les opinions consultives de la Cort Internacional de Justícia, que no són jurídicament vinculants però també generen jurisprudència. o també els informes del Comitè de Drets Humans, no vinculants, però que tothom s'hi refereix com a impulsors d'una doctrina o jurisprudència sobre el Pacte internacional de drets civils i polítics de 1966. Això no obstant, convé observar que la jurisprudència internacional no té, segons considera la doctrina majoritària, un efecte de precedent vinculant per assumptes posteriors, sinó essencialment un valor persuasiu.
- 5 Vegeu *La Vanguardia*, 20 octubre 2005
- 6 Sobre aquesta qüestió, vegeu: TORRENT, Ramon. "L' "excepció cultural" a l'Organització Mundial del Comerç (OMC): el fonament de la política audiovisual a Catalunya", a: *Quaderns del CAC*, núm. 14, Barcelona, setembre - desembre 2002.
Versió en català disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicacions/Q14torrent.pdf>
Versió en espanyol disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicaciones/Q14torrent.pdf>
Versió en francès disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicacions/Q14torrent.pdf>
Versió en anglès disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicacionsing/Q14torrent.pdf>
- 7 Per a més informació, vegeu: PETIT, Martí. "La Convenció internacional sobre diversitat cultural (Unesco). Context, evolució i perspectives", a: *Quaderns del CAC*, núm. 18, Barcelona, gener - abril 2004.
Versió en català disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicacions/Q18petit.pdf>
Versió en espanyol disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicaciones/Q18caspetit.pdf>
Versió en anglès disponible a: <http://www.audiovisual-cat.net/publicacionsing/q18angpetit.pdf>
- 8 http://www.francophonie.org/doc/dernieres/discours_sg_2005_10_11.pdf
- 9 <http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/conferen/donnedieu/unesco.html>
- 10 <http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/communiq/donnedieu/diversite-mars2005.html>
- 11 [Textos originals en espanyol, francès i portuguès.]
- 12 http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zonesgeo_833/asiem_1057/evenements_5127/990.asec-culture-7-8-06-05_13615.html
- 13 Versió espanyola del discurs: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/letters/2005/documents/hf_ben-xvi_let_20050524_card-tauran_sp.html

- Versió francesa del discurs: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/letters/2005/documents/hf_ben-xvi_let_20050524_card-tauran_fr.html
- 14 http://www.aficultures.com/index.asp?menu=affiche_article&no=3856
- 15 <http://www.coalitionfrancaise.org/eng/cil/membres.php>
- 16 http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=3387&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- 17 <http://usinfo.state.gov/products/pubs/unesco/priority.htm>
- 18 <http://www.state.gov/p/io/unesco/46933.htm>
- 19 <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf>
- 20 Versió en llengua anglesa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001392/139257e.pdf>
Versió en llengua francesa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001392/139257f.pdf>
- 21 Per a més informació sobre el procés de negociació de la Convenció, vegeu l'informe: BERNIER, I. *La tercera sesión de la reunión intergubernamental de expertos sobre el Anteproyecto de Convención sobre la protección y promoción de la diversidad de las expresiones artísticas y el examen del proyecto de Convención por la Conferencia General*, disponible a: <http://www.mcc.gouv.qc.ca/diversite-culturelle/esp/pdf/cronica06-01.pdf>
- 22 <http://usinfo.state.gov/xarchives/display.html?p=washfile-english&y=2005&m=June&x=200506071629501CJsamohT0.2950403&t=xarchives/xarchitem.html>
[Text original: *The rules of procedure -as well as UNESCO's normal practices- have been inconsistently applied and at times completely ignored. (...) What we have done here in the past week has undermined the spirit of consensus that normally characterizes the work of UNESCO. It will surely weaken UNESCO's reputation as a responsible, thoughtful international organization.*]
- 23 [Text original: *Because it is about trade, this convention clearly exceeds the mandate of UNESCO. Moreover, it could impair rights and obligations under other international agreements and adversely impact prospects for successful completion of the Doha Development Round negotiations. In so doing, it will set back progress toward the economic liberalization that has done so much to increase prosperity throughout the world, particularly in developing countries, where culture plays such an important role in development.*]
- 24 <http://usinfo.state.gov/xarchives/display.html?p=washfile-french&y=2005&m=October&x=20051012165201AKllenno ccM0.3783991&t=livefeeds/wfrr-latest.html>
- 25 <http://www.iht.com/articles/2005/10/12/news/entracte.php>
(L'article està tret de la web de l'*International Herald Tribune*, edició internacional del NYT.)
[Text original: *The convention will be adopted and, once ratified by 30 countries, it will go into effect. The United States will not sign it and, as with the Kyoto Protocol climate treaty and the treaty creating the International Criminal Court, will likely remain a critical - and perhaps obstructionist - outsider.*]
- 26 <http://www.audiovisualcat.net/publicacions/Q14torrent.pdf>
- 27 Dec aquesta reflexió a l'interessant intercanvi de correus electrònics mantingut amb el Ramon Torrent i la Laura Gómez Bustos, director i col·laboradora de l'Observatori de la Globalització, de la Universitat de Barcelona.
- 28 És important remarcar que la versió no oficial al català comet un error en la traducció: el terme anglès *counties* i el francès *comptés* i l'espanyol *condados* és traduït per *països*, un terme que clarament no correspon al significat d'aquells termes en les versions oficials.
- 29 Comunicat de premsa del Ministeri de Cultura i Comunicacions del Quebec: <http://mcc.quebecitel.qc.ca/sites/mcc/communiq.nsf/42e18349a0462c5185256b7200747b27/5535594aeb1332d7852570b5006f6e8a!OpenDocument>

Moció del Govern del Quebec a l'Assemblea Nacional per a l'adopció de la Convenció:

http://www.assnat.qc.ca/fra/37legislature1/Debats/journal/ch/051110.htm#_Toc119488116

Informe final de la comissió parlamentària sobre la diversitat de les expressions culturals:

http://www.assnat.qc.ca/fra/37legislature1/commissions/cc/expressionculturelles/rapport_final.html

- 30** A continuació transcrivim l'article 30b en les seves versions anglesa, francesa, espanyola (oficials) i catalana (no oficial):

"With regard to the provisions of the Convention, the implementation of which comes under the jurisdiction of individual constituent units such as States, counties, provinces, or cantons which are not obliged by the constitutional system of the federation to take legislative measures, the federal government shall inform, as necessary, the competent authorities of constituent units such as States, counties, provinces or cantons of the said provisions, with its recommendation for their adoption."

"En ce qui concerne les dispositions de la présente Convention dont l'application relève de la compétence de chacune des unités constituantes telles que États, comtés, provinces ou cantons, qui ne sont pas, en vertu du régime constitutionnel de la fédération, tenus de prendre des mesures législatives, le gouvernement fédéral portera, si nécessaire, lesdites dispositions à la connaissance des autorités compétentes des unités constituantes telles que États, comtés, provinces ou cantons avec son avis favorable pour adoption."

"Por lo que respecta a las disposiciones de la presente Convención cuya aplicación sea de la competencia de cada una de las unidades constituyentes, ya sean Estados, condados, provincias o cantones que, en virtud del régimen constitucional de la federación, no estén facultados para tomar medidas legislativas, el gobierno federal comunicará con su dictamen favorable esas disposiciones, si fuere necesario, a las autoridades competentes de la unidades constituyentes, ya sean Estados, condados, provincias o cantones, para que las aprueben."

(Noteu l'error en la versió oficial en espanyol, que diu "la unidades constituyentes").

"Pel que fa a les disposicions d'aquesta Convenció l'aplicació de les quals sigui competència de cadascuna de les unitats constituents, ja siguin dels estats, països, províncies o cantons que, en virtut del règim constitucional de la federació, no estiguin facultats per prendre mesures legislatives, el govern federal ha de comunicar aquestes disposicions, si escau amb el seu dictamen favorable, a les autoritats competents de les unitats constituents, ja siguin estats, països, províncies o cantons, per tal que aquestes les aprovin."

- 31** Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979.

Nom oficial: Llei Orgànica 4/1979, de 18 de desembre, publicada en el Boletín Oficial del Estado de 22 de desembre de 1979 i en el Diari Oficial de la Generalitat el 31 de desembre del mateix any.

<http://www.gencat.cat/generalitat/cat/estatut/index.htm>

- 32** Versió oficial de la Constitució espanyola disponible a:

<http://www.congreso.es/funciones/constitucion/indice.htm>

- 33** Versió oficial de la Proposta d'Estatut d'Autonomia:

<http://www.gencat.net/nouestatut/docs/proposta.pdf>

- 34** Estatut d'autonomia. Text aprovat al Congrés dels diputats, 21 març 2006.

<http://www.gencat.net/nouestatut/docs/estatutsenat.pdf>

Nota: Les traduccions del castellà aquí citades no són oficials.

- 35** Quebec, Ministère de Relations Internationales. Web:

<http://www.mri.gouv.qc.ca/>

- 36** Ministeri de Cultura i Comunicacions, Quebec, *Newsletter* sobre diversitat cultural: <http://www.mcc.gouv.qc.ca/diversite-culturelle/nouvelles/nouvelles06-05-08.htm#nouvelle2>

- 37** <http://www.coalicionedc.org>

- 38** Versió espanyola de l'acord a: <http://www.direcon.cl/documentos/TLC%20EEUU/version%20completa%20TLC%20Chile%20EEUU.pdf>

- Versió anglesa de l'acord a: http://www.ustr.gov/Trade_Agreements/Bilateral/Chile_FTA/Final_Texts/Section_Index.html
- 39 http://www.ustr.gov/Trade_Agreements/Bilateral/Singapore_FTA/Final_Texts/Section_Index.html
- 40 BERNIER, I. *A Comparative Analysis of the Chile – US and Singapore - US Free Trade Agreements with particular Reference to thier Impact in the Cultural Sector*
<http://www.screenquota.org/epage/upload/US%20Chile%20Singapore%20FTA%20&%20Culture%20by%20I.Bernier.pdf>
 [Text original: *The free trade agreements concluded by the United States with Chile in december 2002 and with Singapore in February 2003 mark a new development in the way the United States envisage the treatment of cultural goods and services in trade agreements.*]
- 41 WTO, Council for Trade in Services, Communication from the United States, Audiovisual and Related Services, Paragraph 9, 18 December 2000 : Doc. S/CSS/W/21
- 42 [Text original: *consider developing and understanding on subsidies that will respect each nation's need to foster its cultural identity by creating environment to nurture local culture.*]
- 43 [Text original: *Many countries around the world have a reasonable desire to ensure that their citizens can see films and TV programs that reflect their history, their cultures, and their languages.*]
- 44 [Text original: *Fortunately, to date, we haven't seen any country adopt this form of market-closing measure for digitally delivered content. We hope this market will remain unfettered – and hope we can count on your support as we work with our international trade partners to keep digital networks free of cultural protectionism.*]
- 45 <http://www.usmission.ch/press2002/0702liberalizingtrade.html>
- 46 [Text original: *In stark contrast to some earlier trade agreements, this Agreement avoids the “cultural exceptions” approach.*]
- 47 BERNIER, I. *Los recientes tratados de libre comercio de Estados Unidos como muestra de su nueva estrategia en el sector audiovisual.*
 Disponible a la web del Ministeri de Cultura i Comunicacions del Quebec: http://www.mcc.gouv.qc.ca/diversite-culturelle/esp/pdf/conf_seoul_esp_2004.pdf
- 48 MPAA. Arxiu notes de premsa: <http://www.mppa.org/PressReleases.asp?content=all>

Expectatives incomplertes a la "Cimera de les solucions"

Mercè Díez

- *A l'hora de fer balanç sobre la Cimera Mundial de la Societat de la Informació, potser el més remarcable es trobi en el terreny dels procediments, més que no pas dels resultats. És a dir, en la incorporació de mecanismes de debat i seguiment multisectorials - amb la presència de representants de la societat civil, d'interlocutors governamentals i del món empresarial- per tal de pensar els futurs desenvolupaments de la societat de la informació. Precisament, la multisectorialitat serà una de les característiques de l'Internet Governance Forum, un nou instrument internacional per debatre sobre el govern d'internet impulsat a la Cimera.*

Paraules clau

Societat de la informació, tecnologies de la informació i la comunicació, govern d'internet, desenvolupament

Per al secretari general de les Nacions Unides, Kofi Annan, la segona fase de la Cimera mundial sobre la societat de la informació¹ havia de ser la "Cimera de les solucions". El balanç de la trobada que va tenir lloc entre el 16 i el 18 de novembre de 2005 a Tunis² no permet assegurar, però, que hagi estat així. No es pot negar la contribució de la Cimera —malgrat la modesta cobertura mediàtica— en la presa de consciència pública sobre certes qüestions clau en la incorporació de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). Però poques solucions concretes es desprenen dels dos documents oficials adoptats a la Cimera: l'anomenat Compromís de Tunis i el Programa d'accions per a la societat de la informació. Amb tot, sí es van produir acords que aporten novetats pel que fa al govern d'internet, un dels temes que *a priori* suscitava més interès, juntament amb el dels mecanismes financers per reduir la bretxa digital.

El Compromís de Tunis és, bàsicament, una declaració d'intencions i, com a tal, no concreta acords ni mecanismes. En aquest document es vincula la societat de la informació amb la Declaració Universal dels Drets Humans i els Objectius de desenvolupament del mil·lenni de l'ONU. Així mateix, expressa un compromís genèric per reduir la bretxa digital, per facilitar un accés equitatiu de tots els països a les noves tecnologies i per prestar una atenció especial a les necessitats peculiars dels grups marginats i vulnerables de la societat.

Pel que fa al Programa d'accions, el més significatiu va ser l'acord per crear l'Internet Governance Forum (IGF), un instrument internacional i multilateral, vinculat a l'estructura de Nacions Unides, per debatre sobre les qüestions relatives al govern d'internet, tenint en compte les dimensions tècnica, política, social i econòmica.

Mercè Díez

*Coordinadora de la Càtedra Unesco de Comunicació
Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de
Barcelona (InCom-UAB)*

Un fòrum de debat sobre internet

L'IGF serà una instància sense capacitat decisòria, on participaran els governs de les diferents regions del món, les organitzacions intergovernamentals, la societat civil i les empreses privades. La seva missió serà facilitar el diàleg entre les instàncies responsables dels diferents aspectes del govern d'internet i identificar temes emergents que no entrin dins de les competències d'aquestes instàncies.

L'IGF iniciarà els seus treballs la tardor d'aquest any 2006 amb una reunió a la ciutat d'Atenes. Entre les qüestions que cal concretar hi ha qui i com participa en aquest organisme, quina serà l'agenda de debat o quina serà la relació amb altres organismes preexistents, com ara l'ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) o la UIT (Unió Internacional de Telecomunicacions)³.

Amb anterioritat, però, s'haurà dut a terme tot un treball previ de contactes entre els diversos actors involucrats en l'IGF per tal d'establir els criteris bàsics que hauran de regir la seva estructura, funcionament i objectius. La primera d'aquestes trobades va tenir lloc a Ginebra entre el 16 i el 17 de febrer de 2006 i va aplegar prop de 300 representants dels diferents sectors per debatre sobre quin hauria de ser el caràcter de l'IGF i l'agenda de temes prioritaris de discussió. Pel que fa a aquesta darrera qüestió, es van plantejar temes com ara el cibercrim, l'*spam* o el paper d'internet en la promoció del desenvolupament —tema que, al seu torn, obre interrogants sobre qüestions com ara els costos d'interconnexió, l'accés a internet i les condicions d'adquisició de programari per part dels usuaris dels països en desenvolupament⁴.

La creació de l'IGF no implica la desaparició de l'ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers), l'empresa responsable de la gestió dels noms i números IP dels dominis d'internet, tasca que realitza sota la supervisió del Departament de Comerç del govern nord-americà. Malgrat la incertesa sobre quina serà la capacitat real de l'IGF d'influir en el govern d'internet, es generalitza l'opinió que es tracta d'un acord satisfactori que pot impulsar un procés de més obertura i participació en els processos d'elaboració de polítiques sobre tecnologies de la informació i la comunicació.

Finançament per al desenvolupament

Pel que fa al segon dels temes principals de la cimera, el del finançament per reduir l'anomenada *bretxa digital*, els resultats palpables han estat escassos. A la cimera es van concretar una sèrie d'acords sobre els principis que han de guiar aquest finançament (no ha de ser únicament privat, no s'ha d'orientar únicament a les infraestructures sinó també a àrees com la formació o la creació de continguts locals, etc.). Amb tot, no es va incloure cap mecanisme per nodrir el Fons de Solidaritat Digital (FSD)⁵, a banda de la voluntarietat dels possibles donants. Entre els països que ja han anunciat les seves aportacions al fons hi ha clamoroses inhibicions d'algunes de les economies més dinàmiques del planeta.

L'FSD és una iniciativa que va sorgir a la primera fase de la cimera a proposta del president del Senegal. El comitè que va impulsar-ne la creació era integrat per autoritats locals (els alcaldes de Ginebra i Lió) i regionals (la presidenta de la província de Torí). A aquest nucli inicial, s'hi van afegir representants d'estats i d'organismes internacionals, fins a aglutinar una vintena de membres fundadors. L'FSD, creat el març de 2005, s'integra a la Fundació Fons de Solidaritat Digital, amb seu a Ginebra. Els membres del consell de la Fundació s'elegeixen per un període de tres anys i procedeixen, a parts iguals, de tres grups d'origen: governs dels estats, sector privat i societat civil (on s'integren els representants dels governs locals).

El finançament a l'FSD pot provenir de contribucions voluntàries de ciutadans, d'institucions públiques, del sector privat i de la societat civil. Les modalitats de recollida d'aportacions i els criteris de finançament de les activitats de l'FSD queden recollits a la Carta de Solidaritat Digital. A través del Fons, s'ha proposat un nou mecanisme de finançament per al desenvolupament anomenat Principi de Ginebra, que proposa que cada a contracte de TIC d'una empresa privada amb l'Administració pública es destini un 1% a l'FSD⁶.

En línies generals, el fons no s'orienta al finançament de grans infraestructures, sinó a projectes comunitaris.

En altres qüestions, com el programari lliure, la posició consensuada a la Cimera va ser, més que neutral, inconcreta. En el punt 29 del Compromís de Tunis s'afirma "la necessitat de fomentar i promoure el desenvolupament col·laboratiu, les plataformes interoperatives i el *software* de

codi obert i lliure”, i alhora es reconeix “la importància del programari propietari en els mercats dels països”.

L'organisme responsable de fer el seguiment dels mecanismes d'implementació i seguiment dels acords presos a la segona fase de la CMSI no serà la Unió Internacional de Tele-comunicacions, organitzadora de la CMSI, sinó l'ECOSOC (Consell Econòmic i Social de l'ONU), concretament des de la Comissió de Ciència i Tecnologia per al Desenvolupament.

Participació multisectorial

Un aspecte significatiu és que la participació en aquests processos de seguiment tindrà caràcter multisectorial, és a dir, hi prendran part tant els governs com el sector privat i la societat civil. Aquests tres sectors van ser representats a la segona fase de la Cimera per 174 països, dos centenars de firmes comercials i més de 600 ONG i entitats de la societat civil, a banda de 92 organitzacions internacionals i més de 600 mitjans de comunicació. En total, la convocatòria va aplegar més de 19.000 participants.

En un balanç de la primera fase de la CMSI, Martín Becerra (2005:129-133) considerava que el paper de la societat civil mundial havia estat poc influent, tot remarcant que el procés decisor era bàsicament intergovernamental (únicament les delegacions estatals tenien dret a vot)⁷. Després de la celebració de la segona fase de la Cimera, la societat civil va elaborar una declaració en què valoraven el procés i els resultats, tot i expressar el seu convenciment que s'hauria pogut aconseguir molt més. En aquest document es considera que les qüestions centrades en la persona —drets humans, llibertat d'expressió, etc.— van rebre una atenció insuficient. Amb tot, la societat civil valora positivament altres qüestions, com ara que tant el Compromís de Tunis com el Programa d'acció reflecteixin la importància de les polítiques públiques en el finançament de les TIC per al desenvolupament, en comptes de confiar únicament en els mecanismes de mercat.

Així doncs, un cop clausurada la fase de Tunis, i a l'hora de fer balanç del conjunt dels treballs de la CMSI, potser l'aportació més significativa no es troba en el terreny dels resultats, sinó dels procediments; és a dir, en la incorporació de mecanismes de debat i seguiment multisectorials — amb la presència de representants de la societat civil al costat d'interlocutors governamentals i corporatius— a

l'hora de pensar els futurs desenvolupaments de la societat de la informació.

Notes

- 1 Podeu consultar la pàgina web oficial de la Cimera a l'adreça <http://www.itu.int/wsis/>.
- 2 A la sessió de clausura, el país amfitrió va rebre nombroses mostres de reconeixement per l'esforç organitzatiu realitzat. Amb tot, aquesta segona fase de la CMSI va estar marcada per les crítiques a la manca de llibertat d'expressió del país designat com a seu. La presència ostentosa de forces policials i l'omnipresència de la imatge del president Zine El Abidine Ben Ali acompanyaven indefectiblement les comitives dels delegats internacionals en els seus desplaçaments. Per la seva banda, a la premsa tunisiana contrastava la profusió de titulars i fotografies en què glossaven les múltiples activitats desenvolupades pel president —sol o acompanyat per la primera dama— amb la referència nul·la a la vaga de fam que mantenien a Ginebra diversos membres de l'oposició tunisiana per cridar l'atenció internacional sobre la situació del seu país.
- 3 Per a informació sobre el procés de constitució de l'IGF podeu consultar <http://www.intgovforum.org>.
- 4 «Le Forum sur la gouvernance d'Internet abordera un large éventail de sujets, déclare un représentant des Nations Unies», 21-02-2006, a http://portal.unesco.org/ci/fr/ev.php-URL_ID=21382&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- 5 Per a informació sobre l'FSD podeu consultar: <http://www.dsf-fsn.org/>
- 6 La Cimera Mundial de Ciutats i Autoritats Locals que va tenir lloc a Bilbao el novembre de 2005, poc abans de la CMSI, va elaborar una declaració en què s'explicitava el suport a l'FSD i al Principi de Ginebra.

- 7 Cal recordar que la primera fase de la CMSI es va cloure amb dues declaracions de principis: una d'oficial i una altra d'alternativa, redactada pels representants de la societat civil.

Bibliografia

BECERRA, M. *“Las políticas de infocomunicación ante la Cumbre Mundial de la Sociedad de la Información (CMSI)”*. A: *Quaderns del CAC*, gener-abril 2005, núm. 21, p. 125-139.

Declaración política de la II Cumbre Mundial de Ciudades y Autoridades Locales sobre la sociedad de la Información. Bilbao, 11-11-2005. Document en línia a:
<http://www.it4all-bilbao.org/declaracion>

“Compromiso de Túnez”. Document WSIS-05/TUNIS/DOC/7-S, 15-11-2005, en línia a:
<http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7-es.html>

Declaración de la Sociedad Civil sobre la Cumbre Mundial de la Sociedad de la Información. “Mucho más se pudo haber logrado”. Document WSIS-II/PC-3/CONTR/13-S, 23-12-2005, en línia a:
<http://www.itu.int/wsis/documents/listing-all-es-s|2.asp>

“Programa de acciones de Túnez para la sociedad de la información”. Document WSIS-II/DOC/6(Rev.1)-S, 25-11-2005, en línia a:
<http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1-es.html>

La construcció nacional a les sèries de ficció: visió sobre una dècada de producció de Televisió de Catalunya

Enric Castelló

- *La ficció és un espai de representacions culturals. Els deu anys que van des del 1994 fins al 2003 constitueixen una etapa prolífica en la producció i programació de ficció a Televisió de Catalunya. Aquest article fa una aproximació a la ficció catalana des de l'anàlisi de la producció. L'autor defensa que la construcció nacional a les sèries s'ha basat, sobretot, en elements territorials i lingüístics, però que també hi ha hagut representacions de tipus històric, polític i social. L'article sosté que, a les sèries, la nació esdevé l'escenari on els personatges viuen.*

Paraules clau

Sèries de ficció, construcció nacional, Televisió de Catalunya, identitat nacional.

Objectius i metodologia

L'objecte d'aquest article és presentar part dels resultats d'una tesi doctoral que tenia com a objectiu principal esbrinar com i quin tipus de representació nacional es construeix a partir de les sèries de ficció catalanes. Les sèries de ficció són objecte d'estudi força treballat pels comunicòlegs des del seu vessant cultural, especialment al Regne Unit, a Amèrica del Sud i als Estats Units. Catalunya comença a tenir una producció pròpia important, exclusivament a través de l'impuls de Televisió de Catalunya (TVC). Tanmateix, fins ara hi ha hagut poca dedicació per part dels acadèmics a analitzar-la des de la perspectiva de la construcció nacional.

Hi ha alguns treballs que han estudiat la qüestió de la identitat nacional en relació amb el paper de TVC (Gifreu 1989, Tubella 1999) o que han aprofundit en l'estudi d'espais d'actualitat (Terribas 1994) o d'informatius (Farré *et al.* 2003). Però són molt més puntuals i escassos els estudis en l'àmbit de la identitat nacional i la ficció a Catalunya (O'Donnell 2002, Fecé 2003). La recerca esmentada (Castelló 2005) fa una aportació en aquest àmbit, el qual ja ha estat abordat per autors que s'han centrat en l'estudi de la producció pròpia d'altres països en relació amb la representació i la identitat nacionals (Griffiths 1993, Buonanno 1999, Moran 2000, Ruoho 2001, Dhoest 2004). En què es basa la construcció nacional a les sèries de ficció de TVC? Quin tipus de territori s'hi representa? Quina mena d'actituds lingüístiques s'hi fomenten? Quins altres tipus de representacions socials i culturals s'hi donen? Són algunes preguntes que vam formular i a les quals intentem donar possible resposta.

D'aquesta manera, ens vam proposar analitzar la producció pròpia de TVC entre 1994, moment en què es llança la primera telenovel·la *–Poble nou–* i 2003, data límit

Enric Castelló

Doctor per la Universitat Autònoma de Barcelona i professor dels estudis de comunicació de la Universitat Rovira i Virgili

per fer operativa la recerca, però que a més tancava una etapa política a Catalunya, amb el canvi d'un govern nacionalista controlat per la coalició de Convergència i Unió cap a un govern d'esquerres, integrat per les forces de l'anomenat *tripartit*¹. L'amplitud d'aquest objecte d'estudi requeria una aproximació *macro* i dotava el treball d'una perspectiva històrica. L'objecte d'estudi estava format per les sèries de producció pròpia de més de tretze capítols

—quedaven excloses les minisèries i les coproduccions— emeses en primera projecció entre l'1 de gener de 1994 i el 31 de desembre de 2003, amb la qual cosa adquiria grans dimensions, com es pot veure a la taula 1. D'aquesta producció, la major part és telenovel·la, com indica la taula 2, seguit de les sèries, la telecomèdia i la comèdia de situació.

Taula 1. Sèries de producció pròpia de Televisió de Catalunya (1994-2003)

N.	Títol	Estrena	Darrer	Capítols
1	<i>Quico</i> ²	21/04/1994	05/03/1995	26
2	<i>Poble nou</i>	10/01/1994	26/12/1994	197
3	<i>Oh, Europa!</i>	12/06/1994	20/09/1994	13
4	<i>Estació d'enllaç</i>	20/11/1994	20/01/1999	140
5	<i>Secrets de família</i>	16/01/1995	23/12/1995	187
6	<i>Pedralbes Centre</i>	20/04/1995	20/07/1995	13
7	<i>La Rosa</i>	25/09/1995	08/04/1996	29
8	<i>Nissaga de poder</i>	29/01/1996	03/05/1998	476
9	<i>Oh, Espanya!</i>	16/09/1996	30/12/1996	17
10	<i>Sitges</i>	24/10/1996	23/09/1997	32
11	<i>El joc de viure</i>	06/01/1997	04/07/1997	114
12	<i>Dones d'aigua</i>	24/09/1997	25/02/1998	13
13	<i>Laura</i>	12/03/1998	03/09/1999	39
14	<i>Laberint d'ombres</i>	04/05/1998	10/07/2000	469
15	<i>La memòria dels Cargol</i>	18/01/1999	12/07/1999	26
16	<i>Plats bruts</i>	19/04/1999	30/07/2002	73
17	<i>Nissaga: l'herència</i>	12/05/1999	19/01/2000	26
18	<i>Crims</i>	19/03/2000	18/06/2000	13
19	<i>El cor de la ciutat</i> ³	11/09/2000	19/12/2003	683
20	<i>Temps de silenci</i>	17/01/2001	10/04/2002	53
21	<i>Psico express</i>	07/01/2002	24/06/2002	26
22	<i>Mirall trencat</i>	17/04/2002	10/07/2002	13
23	<i>Jet lag</i>	02/10/2002	13/05/2003	39
24	<i>Majoria absoluta</i>	18/10/2002	26/12/2003	37
25	<i>Setze dobles</i>	08/01/2003	24/12/2003	24
26	<i>L'un per l'altre</i>	20/11/2003	25/12/2003	6
Total				2.784

Font: Castelló, 2005

Taula 2. Producció de ficció pròpia per gèneres a TVC (1994-2003)

Gènere	Hores	%	Capítols
Telenovel·la	1.053,50	70,1%	2.126
Sèrie	269,58	17,9%	343
Telecomèdia	119,50	8,0%	171
Comèdia de situació	60,00	4,0%	144
Total	1.502,58	100%	2.784

Font: Castelló, 2005

L'estudi es va centrar en la producció, per la qual cosa es va deixar de banda l'anàlisi de l'impacte de les sèries en l'audiència, aspecte que tenim planificat tractar en futures recerques. Per dur a terme aquest estudi de la producció vam seguir els consells de Deacon *et al.* (1999); és a dir, utilitzem la metodologia com una caixa d'eines (una *tool box*), intentem fer servir diverses metodologies i contrastar els resultats obtinguts. En el nostre cas ens vam centrar en l'anàlisi documental (bíblies⁴, documents interns, heme-rografia i criteris de producció); l'anàlisi del contingut (a través de dues mostres en què es van detectar i treballar 1.230 referents culturals i nacionals⁵); l'entrevista en profunditat (realitzades sobre 23 guionistes, realitzadors i directius i on es van sistematitzar 1.214 interaccions); i l'anàlisi narrativa (en què vam extreure els principals motius argumentals i personatges). La nostra experiència en aquesta investigació va ser positiva, tant pel que fa als mètodes triats per a l'anàlisi com per la seqüència en què els vam utilitzar, ja que l'aplicació d'unes tècniques ens van donar informació útil per dissenyar i executar els mètodes successius.

Apunt teòric

El nostre treball fa una aproximació constructivista a la identitat nacional. La nació no és un fet acabat, sinó que és

un procés de construcció col·lectiva en evolució constant. La manera en què les institucions presenten la nació juga un paper essencial en aquest procés. Els mitjans de comunicació en general i la televisió en particular són eines fonamentals en aquesta tasca de formació de la identitat col·lectiva. Aquesta base teòrica recull la idea d'Anderson (1983: 15), que sosté que la nació és una *comunitat imaginada*, i és imaginada com a *limitada* i *sobirana*. La ficció esdevé un espai de creació d'aquest imaginari col·lectiu. Aquesta ha estat una de les raons que ha portat les televisions *nacionals* a fomentar la producció pròpia de ficció. Anderson i altres autors han posat l'èmfasi en els mitjans de comunicació massius com un dels principals constructors de la identitat nacional.

El concepte d'*imaginació* en la generació i disseminació de la nació també ha estat recollit per Bhabha (1990). L'originalitat d'aquesta aportació rau en la consideració de la *nació* com una construcció narrativa. Proposa una construcció cultural de la nacionalitat com una forma d'afiliació social i textual. Aquesta aproximació a la nació com a forma narrativa, i per tant com a potencial discurs, l'apropa a la teoria del llenguatge i carrega el terme amb totes les implicacions que això comporta: la nació també seria metàfora, subjectivitat, interpretació, símbol arbitrari i figuració. Aquesta concepció ha tingut repercussió en els estudis sobre identitat nacional en relació amb la producció cultural, sobretot en els que se centren en el discurs i la ideologia. Segons l'autor, ens hauríem de preguntar qui ens narra la nació, per què ens l'explica de determinada manera o quins són els motius temàtics d'aquesta narració, els clímax de la història o les trames que no hi apareixen.

Per tant, quan parlem de *construcció nacional a les sèries de ficció* ens referim a la narració que es fa sobre la nació en aquests textos audiovisuals. Això forma part d'allò que entenem com a *creació de l'imaginari col·lectiu*. Malgrat que la societat que apareix a les sèries de ficció parteix de la realitat, no deixa de ser una projecció de la societat, una projecció també de la nació, si entenem *nació* no només com un territori i una llengua, sinó sobretot com una voluntat col·lectiva de caràcter polític i cultural vinculada al projecte de sobirania i que pot incloure altres elements relacionats amb el tipus de societat que es vol construir.

La narració nacional és intrínseca a tota producció cultural d'aquest tipus, les sèries nord-americanes o espanyoles

també plantegen un model de societat pròpia, ens parlen del seu territori, de la seva estructura social, de la seva cultura, història i festivitats. En aquest sentit, coincidim amb Billig (1995) quan afirma que el *nacionalisme* és una praxi que té lloc a totes les nacions, no només a les nacions sense estat o als territoris remots. Les nacions occidentals (Estats Units, Regne Unit, França, etc.) han practicat sovint el nacionalisme més virulent, que ara apareix de forma “banal” en el dia a dia de la població, en la bandera a la porta de l'escola, en la bústia de correus, en l'himne després d'un partit de futbol, etc. La televisió és un dels escenaris principals on es practica aquest *nacionalisme banal* sobre el qual ens parla Billig. En el fons, es tracta d'una *normalització nacional* que no pot existir en les societats on hi ha un conflicte nacional “apassionat” en l'esfera pública.

Resultats

En aquest article sintetitzarem alguns resultats obtinguts en la recerca basada en la producció pròpia de TVC entre el 1994 i el 2003. Potser el més visible és el que evidencia que la construcció nacional a les sèries de ficció catalanes es realitza, sobretot, a partir de referents territorials i lingüístics, però que hi existeixen altres referents socials, històrics i culturals que cal tenir en compte.

El *territori* és l'element nacional més present a les sèries de ficció catalanes. Els resultats quantitius analitzats indiquen que el 72% de les vegades que surt un territori a les sèries hi apareix Catalunya (més de la meitat de vegades es fa referència a una població de les comarques barcelonines). Hem de dir que el 87,21% del temps destinat a ficció serial de TVC ha estat dedicat a produccions ubicades a les comarques de Barcelona⁶, un 0,27% s'ha situat a Tarragona i un 6,2%, a Girona. La resta de ficció no ha tingut una ubicació concreta o definida. Destaca el fet que no hi ha hagut cap ficció ubicada a Lleida durant aquests deu anys⁷. Tot i que la major part de la població catalana viu a Barcelona, cal dir que les seves comarques han tingut una sobrerrepresentació d'aproximadament un 11% respecte a altres zones de Catalunya, si tenim en compte el pes demogràfic de les demarcacions⁸. Així mateix, la Catalunya representada a les sèries és

eminentment urbana, mentre que la ruralia ha aparegut de manera més lateral.

Aquestes dades ens permeten considerar que la representació territorial a les sèries ha estat una mica centralista. Tot i així, les entrevistes en profunditat amb directius ens porten a afirmar que TVC fa un esforç per descentralitzar la ubicació de les sèries. Llavors, per què s'ha donat aquest biaix representacional si el criteri de la política de producció és descentralitzador? La raó que es desprèn de les respostes de directius i guionistes està relacionada amb aspectes productius. La decisió de localitzar una sèrie a una ciutat concreta ve determinada per un seguit de factors que, per ordre d'importància, definiríem de la manera següent:

- Proximitat al centre de producció i reducció de costos: Es tendeix a ubicar les sèries a prop del centre de producció amb la finalitat de reduir-ne els costos (desplaçaments, dietes, hotels, etc.).
- Coproducció per part d'entitats locals: TVC ha buscat suports locals en forma de coproducció o facilitats que permetin una reducció de costos. Aquesta aportació s'ha realitzat en forma d'ajuts, suports o aportacions de tipus material o organitzatiu.
- Equilibri territorial: TVC ha intentat buscar un equilibri territorial en la localització de sèries de ficció. Aquest criteri està més en la línia representacional o identitària que no pas en l'economicista-productiva. Tanmateix, pel que es desprèn de les entrevistes amb directius i guionistes, a més del que ens indiquen les dades, el considerem supeditat als dos primers.

Tanmateix, hi ha altres raonaments recollits. Els guionistes de comèdia de situació van expressar que els seus referents són eminentment urbans i que difícilment es veurien fent una sèrie ambientada a la ruralia.⁹ També convé dir que la comèdia de situació és un gènere molt urbà. D'altra banda, puntualment s'argumenta que a tot arreu les sèries són centralistes i que les nord-americanes s'ambienten a grans ciutats, com ara Nova York, i les espanyoles es localitzen a Madrid. Per Piti Espanyol, per exemple, a les ciutats “hi ha més oportunitats que passin coses”.¹⁰ Tot i així, la raó principal sol estar relacionada amb l'aspecte productiu.

Pel que fa a la *llengua*, hem sintetitzat els resultats en

dues funcions bàsiques que des del nostre punt de vista aconsegueixen les sèries: la normalització i la normativització. Si atenem al que expressen els diferents caps de programació durant l'etapa estudiada, TVC ha aplicat una política lingüística a les sèries força coherent. El criteri és que tota la ficció ha de ser en català. És evident que les sèries en català realitzen una funció de normalització extratextual, ja que abans no hi havia hagut sèries de ficció produïdes en català. Les sèries, per tant, intenten cobrir un forat en un àmbit de la cultura de masses on el català encara és dèbil. Potser el punt més controvertit rau en el fet que les sèries representen una societat bàsicament monolingüe en català. Parlem aquí de normalització intratextual. És a dir, les sèries projecten un país on la gent parla en català amb normalitat, els personatges són atesos i parlen en català tant si tenen un problema amb la policia –normalment els Mossos d'Esquadra, aspecte que també comentarem–, com si van al metge o al jutjat. Els llibres i els mitjans de comunicació que consumeixen també són en llengua catalana.

La raó que donen alguns guionistes i directius per explicar aquest fet és que la ficció no reproduïx la realitat tal com és, sinó que juga amb una convenció que el públic espectador interpretaria fàcilment. Malgrat tot, altres persones entrevistades no han tingut cap reticència a argumentar que aquest és un criteri de política cultural. No tots els guionistes han estat d'acord amb el criteri lingüístic de TVC i de fet, en determinats moments, hi ha hagut conflictes en aquest àmbit. És a dir, alguns guionistes han advocat per una presència més àmplia del castellà a les sèries per dotar de realisme les històries o d'altres han jugat amb expressions en castellà per tal de dotar de comicitat les situacions. Així doncs, tot i que el criteri més estès entre els professionals que fan les sèries considera que les sèries de ficció han de ser una eina de normalització lingüística i que han de ser íntegrament en català, en realitat les sèries no han *eliminat* el castellà de la societat que representen. Durant deu hores de recerca quantitativa de continguts es van detectar setanta intervencions en castellà. Això significa que les sèries catalanes van emetre set intervencions en castellà per hora.

En l'estudi vam analitzar les situacions amb presència del castellà. Hi ha certs moments en què aquesta presència podria ser considerada com a innòcua, però quan els

personatges fan servir el castellà en les converses se sol promocionar una pauta de comportament lingüístic. En tot cas, la presència del castellà en els diàlegs acostuma a tenir una justificació dins del text: normalment, es tracta d'un personatge immigrant. Aquesta justificació no es dona sempre; hi ha excepcions, com ara, en alguna comèdia de situació com *Jet lag*, en què hi ha personatges que barregen castellà i català. Finalment, la presència de l'alteritat lingüística serveix per fomentar dues actituds diferents:

- Integració: els personatges fan esforços per aprendre la llengua catalana. Es dona el cas de personatges que parlen castellà en un primer moment (immigrants que acaben d'arribar), però de mica en mica aprenen el català.
- Resistència: hi ha personatges que poden parlar castellà amb més normalitat, sense que hi hagi una justificació tan clara al text, però la resta de personatges els parlen en català, fomentant així una actitud de resistència lingüística.

La llengua ha estat, en tot cas, un element fonamental en la construcció nacional a les sèries. Els immigrants l'adopten i es dona el que hem anomenat una *relació d'intercanvi*. La convivència multicultural a les sèries de ficció catalanes s'ha realitzat de forma transaccional. Els personatges culturalment diferents han estat acollits en la comunitat, però al mateix temps han adoptat el català, si més no en situacions públiques –hi ha alguns personatges que, en la intimitat o entre membres de la mateixa cultura, han intercanviat converses en castellà o fins i tot en àrab¹¹. Tot i que a la mostra tria no vam detectar cap intervenció en àrab o en altres llengües extracomunitàries, sí que hi vam trobar converses en cinc llengües de la Unió Europea.

Aquesta tasca de normalització lingüística és posada en relleu per la majoria de guionistes. Josep Maria Benet i Jornet indica que quan planteja una situació de convivència entre el castellà i el català, s'enfronta a la situació amb aquesta idea: "Mireu, vosaltres sou catalans i podeu parlar com vulgueu. Però veieu els exemples que posem, que no són catalans, i com s'integren. Intenteu si us plau fer això".¹² Aquest esperit exemplaritzant és molt present a l'hora de dissenyar el tracte lingüístic de presència del castellà. Els guionistes comenten que TVC ha aplicat un control rigorós de la presència del castellà fins a l'últim moment. En uns

primers moments, aquest control és més exhaustiu, com indica Oleguer Sarsanedas en referir-se a l'etapa inicial: "un dels punts claus que ens guiava eren els objectius fundacionals de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. Això era bàsicament la normalització de l'espai lingüístic català en l'audiovisual. Això és un eix de definició, fundacional".¹³ Després, segons diversos guionistes i realitzadors, aquesta tendència s'ha suavitzat i s'inclouen més expressions en castellà, o fins i tot personatges que l'usen habitualment. Tanmateix, aquesta presència és criticada per guionistes, que la consideren "fatal" per a la normalització lingüística, com en el cas de Maria Mercè Roca: "És a dir, si el personatge parla castellà i tots els altres personatges es mantenen en la seva llengua no està malament. Fins i tot pot ser interessant, perquè la gent aprèn que no tenen perquè renunciar a la seva llengua si l'altra persona els entén perfectament (...). Però resulta que moltes vegades es passen [introduint castellà a les sèries], i això va en contra del català i fa disminuir-ne l'ús".¹⁴

Pel que fa a la normativització lingüística, cal diferenciar dos aspectes: les variants lingüístiques i la normativització formal. TVC ha aplicat el criteri que a les sèries de ficció s'ha de parlar un estàndard oral. Això vol dir que el català ha de ser viu, del carrer. Però, de quin carrer? En el nostre estudi hem detectat que el català utilitzat a les sèries de ficció correspon a una variant oriental, molt focalitzada a les comarques barcelonines i, especialment en les comèdies de situació urbanes, ens atrevim a dir un català de Barcelona. En les més de deu hores analitzades vam detectar només 24 intervencions de parla occidental, 16 de les quals vam catalogar com a valencià i 8 com a parlars de Ponent i de les terres de l'Ebre. També vam detectar tres intervencions en balear. En aquest sentit, pensem que es pot afirmar que el model lingüístic de les sèries tendeix a adoptar un biaix centralista. És evident que si la major part de les sèries s'han localitzat a les comarques barcelonines el tipus d'estàndard oral sigui el central. Els personatges que se surten d'aquesta matriu són puntuals. Tot i així, a les sèries que han sortit de les comarques barcelonines hi ha hagut problemes per reproduir la variant oral del lloc on es desenvolupava l'acció. El cas més representatiu és el de *Secrets de família*, ubicada a Girona. L'equip de producció reconeix que als personatges els costava molt reproduir el parlar gironí i finalment es va fer el que es va poder. La

presència escassa de més variants lingüístiques, a banda de la barcelonina, es justifica, entre altres raons, per la complexitat, segons l'entramat creatiu i directiu, de disposar d'un ventall ampli d'actors d'altres variants lingüístiques.

Pel que fa a les qüestions formals, hem de comentar que TVC compta amb un departament de correcció lingüística que repassa tots els guions i els adequa a l'estàndard oral correcte. D'aquesta manera, els experts eliminen barbarismes, canvien expressions i busquen la més genuïna en català, o suprimeixen paraules malsonants. En el moment del rodatge hi ha un/a lingüista que revisa que els personatges reproduïxin fidelment el guió corregit. Això, evidentment, suposa una difusió del català correcte i popularitza expressions que la situació que ha patit el català ha esborrat de l'ús quotidià. En el si de Televisió de Catalunya, segons indica el director del Servei Lingüístic, Francesc Vallverdú, es considera que el nivell del català de la televisió no és representatiu del nivell del país, però que la llengua oral ha millorat gràcies a aquesta normalització (Sáez 2002). Tanmateix, a les sèries de ficció, aquest mecanisme crea algun conflicte. Els guionistes han assenyalat dues conseqüències bàsiques d'aquesta política relacionades amb el gènere de ficció.

En primer lloc, la normativització resta realisme a les sèries dramàtiques. El fet que gairebé tots els personatges parlin correctament és un element difuminador de les diferències entre ells. Així, alguns guionistes es queixen que, una vegada el guió passa pel sedàs lingüístic, un mecànic hagi de parlar igual de correcte que un metge. Però hi ha excepcions, ja que en el cas dels personatges que representen immigrants sí que s'han introduït castellanismes o pronunciacions incorrectes. La segona conseqüència està en relació amb el gènere humorístic, en concret amb la comèdia de situació. La correcció lingüística pot restar comicitat a algunes situacions basades justament en la llengua. Aquest fet va ser especialment significatiu en la sèrie *Plats bruts*. L'equip de producció va arribar a un acord amb els directius, atesos els bons resultats d'audiència, i es va suavitzar el sedàs correctiu, amb la qual cosa van aparèixer més castellanismes, paraules políticament incorrectes o fins i tot insults. Això va provocar un conflicte que va portar a eliminar la figura del corrector/a en el moment del rodatge¹⁵. Com es veu, la correcció lingüística té efectes interessants des del punt de vista de la norma-

tivització, però a la vegada pot comportar alguns *handicaps* per al funcionament dramàtic o còmic de la ficció.

Hi ha altres elements interessants en les sèries de ficció des del punt de vista de la identitat cultural que no tenen relació amb la llengua o amb el territori. En la nostra catalogació de referents, aviat vam haver d'obrir una categoria per a les *marques comercials*. La detecció de firmes conegudes per l'audiència catalana ens va fer considerar la relació entre marca comercial i construcció identitària. Som conscients que les marques tenen sovint una càrrega simbòlica que cal tenir en compte –casos com el de *Guinness* per als irlandesos, *Ferrari* per als italians o el toro d'*Osborne* per als espanyols han estat paradigmes de la representació del caràcter nacional. Sense anar tan lluny, vam registrar les marques per determinar el tipus i la procedència. En poc més de deu hores es van comptabilitzar 90 marques comercials, prop de nou per hora. Una tercera part de les marques que han aparegut a les sèries són catalanes; és a dir, la seu principal estava ubicada a Catalunya. Les marques detectades més habituals van ser de begudes (especialment alcohòliques), d'alimentació, de magatzems i botigues i de tabac. Per a la direcció de la cadena, aquestes aparicions són fortuïtes, ja que Televisió de Catalunya, com qualsevol altra televisió, no pot admetre l'emplaçament de producte a les sèries, pràctica que està prohibida per la llei si no s'explicita clarament que es tracta de publicitat. Tanmateix, des del punt de vista de la nostra recerca destaquem la presència majoritària de firmes fàcilment identificables per l'audiència, especialment *Caprabo*, *Estrella Damm* o *Cacaolat*.

Pel que fa a altres referents culturals catalans, en trobem de diversos tipus: artístics, gastronòmics o folklòrics, per exemple. En els elements artístics catalans, hi van aparèixer creadors com Lluís Llach, Mercè Rodoreda, Maria Aurèlia Capmany o Joan Manuel Serrat, per citar-ne alguns. En tots els casos tipificats, els referents catalans són més nombrosos que els d'altres nacionalitats. Els referents espanyols ocupen el segon lloc i, en aquest àmbit, vam trobar referències a *El Quixot*, a *La verbena de la Paloma* o fins i tot al cantant El Fary. Quant a la gastronomia i el folklore, els personatges celebren les festes amb tradicions catalanes. Quan és Nadal cuinen plats tradicionals catalans i, per tant, hi trobem elements gastronòmics. Però, què representa el folklore de Catalunya a les sèries? En aquest

àmbit, destaquen els vestits tradicionals (barretines, espartenyas), així com la música i la dansa (música de sardana i sardana). També s'ha considerat propi de la cultura popular catalana la referència a l'hereu i la pubilla, o les festes i tradicions populars, així com les dites (“seny i rauxa”, per exemple). Cal dir que aquests elements van sortir especialment en la tria de propòsit, en capítols on l'investigador comptava amb l'aparició d'elements culturals; concretament, a sèries com *La memòria dels Cargols* i *Plats bruts*. Per tant, podem dir que surten en clau de comicitat i en situacions que sovint ranegen amb el ridícul. El folklore català es presenta, en algunes ocasions, com una tradició “carrinclona” i poc moderna. El folklore és, per tant, un reflex de la Catalunya antiga, de les essències que s'han perdut, i en les sèries còmiques pot ser motiu de comicitat.

També apareixen elements de caràcter *administratiu* o que fan referència a les institucions. Així, pel que fa a les forces de seguretat, vam trobar referències a la policia –sense especificar– (6); a l'exèrcit espanyol franquista (4); a la Guàrdia Civil (3), als Mossos d'Esquadra (2); i a la policia franquista (1). Volem destacar aquí que les forces de seguretat espanyoles (policia, exèrcit i Guàrdia Civil), van aparèixer en capítols de sèries que van fer memòria de l'etapa franquista –concretament a *Temps de silenci* i a *Oh, Espanya!*, en aquesta darrera es tractava d'un capítol en què es rememoren els fets del robatori de la Mare de Déu de Núria durant el franquisme. Els Mossos d'Esquadra, però, apareixen de forma normalitzada, com una policia quotidiana i ben integrada socialment. Els referents institucionals (policia, Generalitat, ajuntaments, alcaldes, etc.) són habituals a les sèries, per la qual cosa, no només parlem d'una representació cultural, sinó que a les sèries també hi ha un sistema polític, unes lleis, etc. Els personatges visiten els jutjats, són detinguts, es relacionen amb les institucions habitualment. El que sí vam detectar és que hi ha una absència de partits polítics. La ficció presenta una societat, en aquest aspecte, bastant despolititzada. Una societat que conté altres aspectes referencials de tipus *econòmic* –com les activitats econòmiques que desenvolupen els personatges– o fins i tot *esportiu* –l'equip més present és el FC Barcelona, encara que també hi ha aparicions d'altres equips, com ara el Reial Madrid o el RCE Espanyol.

L'element *històric* també és cabdal, sobretot en sèries

específiques com *Temps de silenci* o *La memòria dels Cargol*. Aquestes produccions, com també reconeixen guionistes i directius, han servit per recuperar memòria històrica i per revisar, en clau de ficció, alguns dels moments fonamentals de Catalunya com a comunitat nacional. Els referents històrics són habituals en aquestes produccions, però també apareixen a altres sèries com *Setze dobles* o fins i tot en comèdies de situació com *Plats bruts*. Tanmateix, a totes les sèries es pot intuir un rerefons social i històric. En aquest apartat ens va servir molt el model proposat per O'Donnell (1999). Així, en una sèrie com *Poble nou* podem determinar un rerefons social que ens parla de “la mort d’una societat industrial i menestral en decadència i de l’aparició d’una societat moderna i cosmopolita, així com de la destrucció del model familiar antic”. *Estació d’enllaç* planteja “les necessitats de la classe mitjana i les dificultats dels petits comerciants, així com de la societat urbana, despersonalitzada i individualista, però on encara s’entreveu un ànim comunitarista”. Vam anar descrivint aquestes macrohistòries i vam definir tots els personatges principals de les sèries: classe social, procedència, vincles, etc. En general, podem afirmar que les sèries de ficció ens parlen d’una classe social mitjana i mitjana-alta, i que hi ha alguns arguments que solen ser habituals com “la vida quotidiana dels personatges”; “les relacions familiars o de convivència”; “el pes del passat”; “la lluita de la tradició versus la modernitat”; “la nissaga familiar”; “els rols de gènere i l’emancipació de la dona” o “les relacions de classe i els conflictes sobre la propietat”. Són grans temes dramàtics de sempre que també centren gran part de les trames de la ficció catalana.

Conclusions: la nació com a escenari

La representació cultural i nacional de Catalunya a les sèries de ficció es basa sobretot en referents territorials i lingüístics. Tanmateix, no podem deixar de banda d’altres de caràcter social i cultural. Així, hi trobem factors de construcció de tipus històric, econòmic, artístic, gastronòmic, folklòric o esportiu, per exemple. Per una banda, podem afirmar que la construcció nacional a les sèries de ficció catalanes es duu a terme mitjançant la projecció d’un model de societat basada en una cultura nacional i en català. Per

l’altra, això no vol dir que les sèries no representin una alteritat. En la producció pròpia estudiada, l’alteritat apareix representada sobretot per la cultura espanyola, però també per la presència d’immigrants. En aquest sentit, les sèries plantegen un model de societat de convivència i comunitari –coincidem amb aquest punt amb O’Donnell (2002)–, una societat d’acollida on tenen cabuda diverses cultures però en la qual predomina la llengua catalana de manera acaparadora.

La nació té un rol contextual en les sèries de ficció: és l’escenari de l’acció. Els personatges viuen les trames dins d’un espai nacional que disposa del seu territori, de la seva llengua, de les seves administracions, dels seus dies festius, del seu sistema cultural (llibres, mitjans de comunicació, etc.), dels seus problemes socials específics, d’una indústria o activitat econòmica autòctona, d’uns equips esportius, etc. En aquest sentit, la ficció representa una nació amb un alt grau de normalització lingüística i cultural, més que no pas una nació com a espai de conflicte polític i cultural. Aquestes representacions, però, són *un producte de, una conseqüència de*, més que no pas l’objectiu de les sèries. És a dir, el treball de l’engrenatge creatiu i de producció no es planteja *a priori* el tipus de missatge que es vol donar, sinó que va definint la història, va integrant referents i va modelant el discurs. En aquest procés, hi intervenen molts factors, com és obvi en la producció televisiva.

Tot i així, hi ha uns criteris que determinen el tipus de representació nacional que es fa a les sèries de ficció. Podem destacar-ne els següents:

- *Promoció del català*: a l’igual de la resta de programació de TVC, la ficció catalana ha estat un instrument de promoció de la llengua catalana, el que significa que tota la ficció ha de ser en català i, si pot ser, les sèries han de reflectir usos lingüístics que fomentin la normalització i la normativització lingüística. Aquest criteri de política cultural és comú a tota la televisió i s’aplica també a la ficció. Aquest és un criteri polític que explicita la Llei de creació de la CCRTV, i que el canal assumeix i aplica obertament amb més o menys encert.
- *Promoció de la cultura catalana*: és evident que, amb el tipus de continguts que durant l’etapa s’han emès en l’àmbit de la ficció, hi ha hagut un reforçament de la cultura del país a través de l’aparició a la televisió de

festivitats, símbols d'identitat cultural o elements relatius a la història i l'imaginari col·lectiu de Catalunya. Aquest tipus de promoció és menys evident que la primera. Es duu a terme amb l'aparició reforçada de la cultura catalana a la societat que es descriu a les sèries de ficció. Aquests criteris han estat recomanats tant pel Consell Assessor de la CCRTV (1996), com pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya (2004), però a més formen part de la funció general de la programació de Televisió de Catalunya que recull la Llei de creació de la CCRTV.

- *Promoció del territori:* les sèries de ficció han estat un element de promoció territorial. Aquesta no ha estat una política escrita (tot i que el Consell Assessor de la CCRTV sí que recull aquesta demanda), però els criteris han intentat que les sèries s'ubiquin en localitzacions reals i serveixin per mostrar aspectes del territori que puguin significar algun benefici. Aquesta promoció territorial ha estat més centralista del que la televisió catalana pretenia en un principi. Mentre la directriu política recomana una descentralització en aquest aspecte, els imperatius econòmics –bàsicament de costos de producció–, han impedit, durant els deu anys estudiats, una tasca més acurada en aquest àmbit.
- *Sensibilització social:* la ficció catalana ha estat una eina de sensibilització en temes o problemes socials com les malalties, la immigració, la cura de la gent gran, l'emancipació de la dona, la comprensió intergeneracional, la igualtat entre ciutadans o d'altres més específics. En aquest aspecte, el teixit directiu reconeix que s'ha estat sensible a les indicacions que s'han pogut fer des de l'Administració. Des d'aquest punt de vista, la ficció ha presentat un model de comportament políticament correcte que intenta defugir els clixés i explicar la complexitat social catalana.
- *Normalització nacional:* la televisió pública catalana ha presentat a les sèries una societat nacionalment normalitzada de ficció. Aquest fet ens porta a afirmar que hi ha hagut una representació nacional com a marc on es desenvolupen les trames. Aquesta normalització pot tenir el seu impacte en l'audiència o no (aspecte que volem tractar en la continuació d'aquesta recerca), però sembla evident que ha fet una funció d'escenari, entès des del punt de vista de la convenció ficcional, més que no pas una opció de realisme. La llengua és un dels

elements fonamentals d'aquesta normalització, però també hi han jugat un paper altres aspectes com la presència de referents institucionals, culturals, històrics o socials marcadament catalans (com per exemple la recuperació de la memòria històrica). Aquesta normalització també compta amb el pluralisme cultural. Existeix la presència de l'*altre* cultural que és integrat lingüísticament (aprèn català), assimilat socialment (es respecta la seva condició cultural i religiosa, les seves tradicions, etc.) i acceptat com a membre de ple dret de la col·lectivitat nacional. En aquest aspecte, potser a la societat de les sèries es practica aquell nacionalisme *banal* que definia Michel Billig (1995), mentre aconsegueixen que la nació aparegui com una cosa natural en el dia a dia dels personatges.

Tot i que l'objectiu fonamental de les sèries de ficció és entretenir i, alhora, aconseguir la màxima d'audiència, no podem desestimar el seu potencial com a espai de representacions. Catalunya, que no va tenir la capacitat de construir un imaginari col·lectiu a través de la ficció cinematogràfica, ha tingut, en la ficció televisiva, l'oportunitat de construir un univers on presentar-se com a cultura i com a nació, si més no, de portes endins de la seva pròpia societat.

Notes

- 1 Partit dels Socialistes de Catalunya, Esquerra Republicana de Catalunya i Iniciativa per Catalunya Verds.
- 2 *Quico* va néixer el 17 de setembre de 1992, però la seva primera temporada no entra en el nostre objecte d'estudi. Per elaborar l'estudi es va partir de la segona tanda de capítols, engegada el 21 d'abril de 1994.
- 3 És evident que *El cor de la ciutat* i altres sèries continuen la seva emissió el 2004, però aquí només vam comptabilitzar les sèries emeses fins al 31 de desembre de 2003, com hem explicat.
- 4 La Bíblia és un document de treball de sèries llargues, especialment de telenovel·les, on s'especifiquen les principals línies argumentals, els personatges i l'evolució de les trames.
- 5 Per a més informació sobre l'aplicació de l'anàlisi del contingut, vegeu Castelló, 2005.
- 6 Gairebé totes les sèries han estat ubicades a Barcelona (12), encara que també n'hi ha hagut d'ubicades a Girona (1), Manresa (1), Sabadell (1), el Penedès (2) o Sitges (1).
- 7 La sèrie ubicada a les terres de Ponent, *Lo Cartanyà*, va quedar fora del nostre objecte d'estudi.
- 8 Dades contrastades amb del cens de l'Idescat 2001.
- 9 L'estudi està elaborat abans de la posada en marxa de la sèrie ambientada a les terres de Ponent, *Lo Cartanyà*.
- 10 Entrevista realitzada a Barcelona el 21 de gener de 2005.
- 11 En el cas d'*El cor de la ciutat*, dos personatges parlen entre ells en àrab, conversa que és subtítolada en català. Tanmateix, el tipus de producte no facilita que aquestes situacions siguin massa comunes. El criteri de TVC ha estat que els immigrants vagin adoptant el català de forma normalitzada.
- 12 Entrevista realitzada a Barcelona el 5 de novembre de 2004.
- 13 Entrevista realitzada a Barcelona el 9 de febrer de 2005.
- 14 Entrevista realitzada a Barcelona el 22 de desembre de 2004.
- 15 Aquest fet va arribar al Parlament de Catalunya mitjançant una pregunta parlamentària de l'oposició sobre el model de llengua de *Plats bruts*.

Bibliografia

- ANDERSON, B. *Imagined Communities*. Londres [Regne Unit]: Verso, 1983.
- BERGER, P. L.; LUCKMANN, TH. *La construcció social de la realitat*. Barcelona: Herder, 1988.
- BHABHA, H. K. "DissemiNation: time, narrative and the margins of the modern nation". A: BHABHA, H. K, ed. *Nation and narration*. Londres [Regne Unit]: Routledge, 1990, p. 291-322.
- BILLIG, M. *Banal Nationalism*. Londres [Regne Unit]: Sage, 1995.
- BOGDAN, R.; TAYLOR, S.J. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación: la búsqueda de significados*. Barcelona: Paidós, 1987.
- BUONANNO, M. *El drama televisivo. Identidad y contenidos sociales*. Barcelona: Gedisa, 1999.
- CASTELLÓ, E. "Mecanismos de construcción de la identidad cultural en las series de ficción: el caso de la televisión autonómica en España". A: *Revista de Estudios sobre Culturas Contemporáneas. Colima [México], Vol 10, n. 20*, 2004, p. 46-73.
- CASTELLÓ, E. *Sèries de ficció i construcció nacional. La producció pròpia de Televisió de Catalunya (1994-2003)*. Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2005.

- CONSELL ASSESSOR DE LA CORPORACIÓ CATALANA DE RÀDIO TELEVISIÓ. Informe sobre la producció de ficció a Televisió de Catalunya. Document intern. Barcelona, 1996.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. "Instrucció general sobre la presència de la llengua i la cultura catalanes i l'aranès en els mitjans de comunicació audiovisual". Barcelona: CAC, 2004.
- DEACON, D. ET AL. (eds) *Researching Communications. A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis*. Londres [Regne Unit]: Arnold. Oxford University Press, 1999.
- DHOEST, A. "Negotiating images of the nation: The production of Flemish TV drama, 1953-1989". A *Media, Culture & Society*. Londres [Regne Unit]: s.n., 2004, vol 26(3), p. 393-408.
- FARRÉ, J. ET AL. "La identidad de España, entre el estado autonómico y la unión europea". A SAMPEDRO, V. (ed.). *La pantalla de las identidades*. Barcelona: Icaria, 2003, p. 81-102.
- FECÉ, J. LL. "Teleseries de producción propia e identidad nacional". A SAMPEDRO, V. (ed.). *La pantalla de las identidades*. Barcelona: Icaria, 2003, p. 285-304.
- GALLEGO, J. "Els serials catalans: un nou producte amb denominació d'origen". A: *Anàlisi. Quaderns de comunicació i cultura*, 23, 1999, p. 17-24.
- GIFREU, J. *Comunicació i reconstrucció nacional*. Barcelona: Pòrtic, 1989.
- GRIFFITHS, A. "Pobol y Cwm. The construction of national and cultural identity in a Welsh-Language Soap Opera". A: DRUMMOND, PH. ET AL. (eds.) *National Identity and Europe. The television revolution*. Londres [Regne Unit]: BFI, 1993, p. 9-24.
- LINDORF, TH. *Qualitative communication research methods*. Londres [Regne Unit]: Sage, 1995.
- MORAN, A. *Copycat TV. Globalisation, Program Formats and Cultural Identity*. Luton [Regne Unit]: University of Luton Press, 1998.
- MORAN, A. "Popular Drama: Travelling Templates and National Fictions". A: DIETEN, J. ET AL. (eds.) *Television across Europe*. Londres [Regne Unit]: Sage, 2000, p. 84-93.
- O'DONNELL, H. *Good times, Bad times. Soap operas and society in Western Europe*. Londres [Regne Unit]: Leicester University Press, 1999.
- O'DONNELL, H. "Recounting the nation: the domestic Catalan telenovela". A: de GODSLAND, S.; WHITE, A. (eds.) *Cultura Popular: Studies in Spanish and Latin American Popular Culture*. Londres [Regne Unit]: Peter Lang, 2002.
- ORTEGA, M. *Les telenovel·les Poble nou i El cor de la ciutat: una anàlisi demogràfica des de la perspectiva del gènere*. Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2000.
- RUOHO, I. *Utility Drama. Making of and Talking about the Serial Drama in Finland*. Tesis doctoral. Tampere [Finlàndia]: Tampere University Press, 2001.
- SÁEZ, A. "Recerca qualitativa. Enquesta als responsables d'empreses audiovisuals". A: AA.DD. *El català en els mitjans de comunicació*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació, 2002, p. 115-153.
- TERRIBAS, M. *Television, National Identity and the Public Sphere. A Comparative Study of Scottish and Catalan Discussion Programs*. Tesis doctoral. Stirling [Regne Unit]: University of Stirling, 1994.
- TUBELLA, I. *Televisió i identitat: el cas de Televisió de Catalunya*. Tesis doctoral. Perpinya [França]: Universitat de Perpinyà, 1999.
- WIMMER, R.D.; DOMINICK J.R. *La investigación científica de los medios de comunicación. Una introducción a sus métodos*.

L'Informe Lancelot i el debat sobre pluralisme i concentració de mitjans a França

Carles Llorens i Maluquer

- *El govern francès ha endegat un procés de reforma de les seves lleis audiovisuals i de premsa. Com a pas previ, ha encarregat a un grup d'experts que elabori un informe sobre les normes que promociónen el pluralisme i regulen la concentració de mitjans a França: l'Informe Lancelot. L'article en fa un repàs dels continguts principals i de les propostes. S'hi analitzen els trets definitoris del sector, el seu grau de concentració, les lleis que el regulen i les propostes més importants, entre les quals destaca el nou criteri per mesurar la concentració basat en el percentatge d'audiència.*

Paraules clau

Concentració, pluralisme, mitjans de comunicació, economia dels mitjans, polítiques de comunicació, França.

Carles Llorens i Maluquer

Professor titular de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB i professor visitant al Center for Socio-Legal Studies de la Universitat d'Oxford

1. Introducció: neix una comissió

França, com qualsevol país amb una forta identitat, té una gran estima pels seus grans homes i, associades a les seves vides, es recorden també les seves frases més genials. Dubto, però, que el bretó Patrick Le Lay, director general de TF1, la principal cadena privada del país, entri en aquesta categoria d'*home genial*, tot i haver dit una frase el 2004 que, sense ser genial, ha esdevingut força popular per la cruesa amb què descriu el negoci de les televisions comercials. La frase és aquesta: "Ce que nous vendons à Coca-Cola, c'est du temps de cerveau humain disponible" (EIM, 2004). En un país on el concepte *culture* –associat sempre a *française*– és quelcom sagrat, la *boutade* va aixecar un rebombori lògic entre la premsa, que va obligar a Le Lay a matisar la seva afirmació inicial. Però la frase, "el que fem és vendre temps de cervell humà disponible a la Coca-Cola", ja ha quedat fixada com una manifestació cínica de la mercantilització creixent de la televisió i, de retruc, dels mitjans de comunicació.

Dins d'aquesta ja clàssica ambivalència entre economia i cultura, entre mercat i espai públic, a mitjan febrer de 2005, el govern francès de Jean-Pierre Raffarin va encarregar un informe sobre els problemes de la concentració en el sector dels mitjans de comunicació a un grup de deu personalitats del món acadèmic i de l'Estat, sota la presidència del professor emèrit de ciència política, Alain Lancelot¹.

El Govern Raffarin va demanar a la Comissió un seguit d'objectius: descriure el context actual que envolta el sector dels mitjans, estudiar la legislació sobre concentració de mitjans i avaluar-ne la pertinença i l'eficàcia i presentar línies d'acció futures en aquest terreny tenint en compte la viabilitat empresarial i els objectius polítics del pluralisme i la promoció de la diversitat cultural.

Durant el 2005, la Comissió va treballar amb un sistema

d'audicions i entrevistes a una cinquantena d'experts i professionals del sector. Després del corresponent treball de redacció i edició, la Comissió Lancelot va lliurar l'informe a mitjan gener de 2006 a un nou primer ministre, Dominique de Villepin; és l'anomenat Informe de la *Commission Lancelot*². Les cent planes i escaig del document destaquen per una anàlisi professional i valuosa del sector de mitjans francès i de la seva regulació, però també pel fet d'oferir un seguit de propostes concretes per reordenar i simplificar el conjunt de normes que regulen la concentració de mitjans.

Després de la publicació de l'informe, el govern Villepin, en concret el seu Ministeri de la Cultura i de la Comunicació, va obrir un període de consulta al públic i a les parts interessades que es va estendre fins a l'abril de 2006. El proper pas correspon a l'executiu francès, que ha de pronunciar-se sobre l'informe i la regulació de la concentració de mitjans. L'informe, en definitiva, tracta d'avaluar el terreny, obrir un debat i fer propostes amb vista a una futura llei de l'audiovisual que reformaria i simplificaria les diferents normes existents i que va ser anunciada pel president de la República, Jacques Chirac, en el missatge d'any nou de 2006³.

2. Context: uns mitjans en mutació

Per entendre millor l'informe, cal descriure els trets característics del sistema de mitjans de comunicació francès, els actors principals i les principals lleis que l'afecten, especialment les que fan referència a les normes anticoncentració. Per dur a terme aquesta anàlisi ens servirem de la valuosa i important base d'informació econòmica i legal que aporta el mateix informe (Ministère de la Culture et de la Communication, 2006: 31-65)

El sector dels mitjans de comunicació a França presenta unes característiques generals similars a la resta de països europeus associades amb unes particularitats pròpies i lògiques. En primer lloc, hi destaca, com a la resta d'Europa, una forta presència del sector públic amb empreses importants com France Télévisions i Radio France que, a més, disposen d'un nivell d'audiència alt; cal afegir que el sector públic també es manifesta amb les importants ajudes i subvencions estatals que reben tots els mitjans, especial-

ment els audiovisuals. També és una constant europea la presència important d'un òrgan independent de regulació potent, en aquest cas el Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA). Un altre aspecte comú a la resta d'Europa és el caràcter oligopòlic dels mercats de mitjans. Així, el mercat televisiu en obert està dominat per l'operador privat TF1, que concentra el 31,8% d'audiència i el 54% de la facturació publicitària, més un segon canal privat com M6, controlat pel grup alemany RTL, filial de Bertelsmann, i que té un 12,5% d'audiència i el 22% de la facturació publicitària televisiva francesa. El mercat de la televisió de pagament també presenta tendències a l'oligopoli: es troba en el punt de maduresa del cicle de vida del producte i comença a ser un model en desavantatge davant les ofertes *triple-play* (telefonía fixa + televisió + internet de banda ampla) o *four-play* (telefonía fixa + mòbil + televisió + internet de banda ampla) dels operadors de telecomunicacions. També mostra l'esgotament del model de la televisió de pagament tant les converses per fusionar les dues plataformes, CanalSatellite i TPS, com l'èxit a França dels serveis com FreeTV, on s'ofereix televisió a través de l'ADSL, a banda de telefonía i internet d'alta velocitat.

El mercat de la premsa diària d'informació general s'estructura, com és habitual a Europa, a partir de les capçaleres de premsa regional i està dominada per quatre grups amb tendència a l'oligopoli. Hi trobem un potent grup de premsa especialitzada i regional com Socpresse, controlat pel grup Dassault, seguit d'altres grups també importants com Lagardere, líder en premsa especialitzada,

Taula 1: Percentatge d'audiència mitjana anual de dilluns a divendres de les televisions privades en analògic el 2004

France Télévisions	39
TF1	31,8
M6	12,5
Canal+	3,8
ARTE	1,8

Font: Ministère de la Culture et de la Communication, 2006: 43

i, a un nivell inferior, el grup Ouest France i el grup Le Monde. El grup Amaury, que edita *L'Équipe* i *Le Parisien*, és propietat, en un 25%, del grup Lagardère.

En el mercat de la ràdio hi destaquen, a més de les emissores públiques de Radio France, les cadenes privades com NRJ, RTL –dependent de Bertelsmann– o les emissores Europe 1 i Europe 2 del grup Lagardère, o un grup d'emissores locals independents només associades per qüestions d'oferta publicitària.

Pel que fa a les particularitats de l'estructura del sector de mitjans, una primera constatació és el fet que França no disposa d'un gran grup multimèdia comparable als existents a altres països com Alemanya (Bertelsmann) o Espanya

Taula 2: Percentatge de difusió de premsa diària d'informació general de pagament dels principals grups de premsa (2004-2005)

Socpresse	20,2
Amaury	10,3
Ouest-France	9,3
Le Monde	7,2
L'Est Républicain	5,2
Lagardère	4,8

Font: Ministère de la Culture et de la Communication, 2006: 44

Taula 3: Percentatge d'audiència mitjana anual de dilluns a divendres dels principals grups de ràdio d'abril a juny de 2005

Radio France	19,8
NRJ	18,4
RTL	17,6
EuropeFM (Lagardère)	14,5
GIE "Les indépendants"	10
Skyrock	5,1

Font: Ministère de la Culture et de la Communication, 2006: 44

(PRISA). L'expansió de Vivendi els anys 1999-2001 hauria pogut crear-ne un, però el fracàs de l'aventura als EUA i el posterior replegament, amb venda d'actius inclosa per reduir el deute acumulat, ho van impedir. De fet, l'informe ho exemplifica afirmant que l'únic grup amb presència significativa en els tres mercats clàssics (ràdio, televisió i premsa) és, paradoxalment, el grup alemany RTL, que disposa de la cadena de ràdio RTL, l'emissora de televisió M6 i el grup de premsa especialitzada Prisma.

L'Informe Lancelot també destaca l'escassa presència dels grups francesos en activitats internacionals si obviem el cas d'Hachette, propietat del grup Lagardère, que és líder mundial del sector de revistes especialitzades. Les raons d'aquesta debilitat dels grups francesos de mitjans s'explica, segons l'informe, pel subdesenvolupament del mercat publicitari francès respecte a altres països. La inversió publicitària a França representa el 0,64% del PIB, mentre que als EUA la xifra arriba al 1,34% del PIB, al Regne Unit representa el 0,98%, o arriba al 0,79% a Espanya. A més, la inversió en mitjans no convencionals és molt elevada a França i representa prop dels dos terços de la inversió total, segons l'Informe (Ministère de la Culture et de la Communication, 2006: 46-48). En canvi, a Espanya, el 51% de la inversió publicitària es fa a través de mitjans no convencionals i el 49%, en mitjans convencionals (Info-Adex, 2006).

Un punt també específic del sistema francès de mitjans és la presència de grans grups industrials, o conglomerats, en els mitjans: el grup constructor Bouygues controla TF1, la plataforma de distribució TPS, vuit canals temàtics i una participació del 35% en la filial francesa del grup suec de premsa gratuïta editora de *Metro*. El grup Canal+ i les seves filials de canals temàtics són controlades per l'empresa de serveis urbans Vivendi. El grup industrial Dassault, amb una forta orientació electrònica i militar, controla, a través de Socpresse, *Le Figaro* i un bon grapat de diaris regionals a l'oest i nord de França. El grup Lagardère, present a l'empresa aeronàutica europea EADS, dirigeix més de deu capçaleres de diaris regionals, és líder mundial en revistes especialitzades amb Hachette, disposa de diversos canals temàtics, controla el 34% de CanalSatellite i és propietari de la xarxa de ràdio Europe FM1 i Europe FM2. Per tant, existeix un conflicte potencial entre les empreses de comunicació i els seus interessos en altres sectors. També cal

esmentar el perill que representa l'estreta relació d'aquests conglomerats amb els organismes de l'Estat francès atesa la seva presència habitual en els concursos de serveis o equipaments públics.

3. Context: unes lleis anticoncentració complexes

La necessitat de repensar la formulació de les normes de concentració s'explica, per una banda, per la presència creixent dels esmentats conglomerats industrials a la influent premsa regional francesa, així com pels problemes derivats de les múltiples relacions accionaries entre aquests grans grups a l'hora d'accedir a la licitació dels nous canals de televisió digital terrestre, a més de la multiplicació de distribuïdors de continguts. La lògica de la reforma ve reforçada també per la discriminació que pateixen els operadors de serveis de TV per ADSL en no poder incorporar les cadenes terrestres analògiques als paquets oferts als seus clients, una pràctica que sí que és permesa als operadors de cable. Els grans operadors televisius privats, TF1 i M6 principalment, tenen interès també a reduir les limitacions de la concentració i detenció de capital imposades per l'Estat –que els impedeixen consolidar guanys i accionariat– perquè les troben obsoletes en un entorn on un important percentatge de capital d'empreses de televisió és a la borsa i on la distribució de continguts és multiplataforma. Quines són aquestes normes?

Deixant de banda les normes de protecció de la competència, que s'apliquen a tots els sectors i, per tant, també a les empreses de mitjans, el sistema específic que limita la concentració de premsa, ràdio i televisió té en l'actualitat una estructura bipolar. Hi trobem les disposicions aplicables a un tipus determinat de mitjà de comunicació, les *normes monomèdia*; i les aplicables a diversos mitjans alhora, anomenades *normes multimèdia*.

Les normes monomèdia vigents referides a la premsa es troben recollides en la Llei 86-897 i estableixen la prohibició de controlar un altre diari o empresa editora si el total de difusió excedeix el 30% de la difusió total de diaris d'informació política i general sobre tot el territori nacional⁴. A més, es prohibeix que els estrangers no comunitaris comprin més d'un 20% de qualsevol empresa editora de

diaris o revistes, independentment de la seva periodicitat o temàtica, una norma que també s'aplica a la televisió i a la ràdio.

Les normes monomèdia referides a la televisió són més complexes, i és que la Llei 86-1067⁵, que regula la televisió, ha estat modificada 41 vegades des que es va aprovar el 1986 (Ministère de la Culture et de la Communication, 2006: 38). Quin és el seu contingut? En primer lloc, les empreses públiques de televisió són excloses del camp d'aplicació de les normes anticoncentració, perquè ja disposen d'obligacions de promoure el pluralisme i la diversitat de programació. Per a les altres empreses, el legislador estableix mesures per garantir el pluralisme intern i l'extern. El primer es vol assegurar a través de limitar al 49% el màxim de capital d'una llicència nacional, que pot estar en mans d'una mateixa persona física o jurídica. Amb el llançament de la televisió digital terrestre i per enfortir-ne l'accionariat i desenvolupament, aquesta mesura només s'aplica als canals que superen una audiència mitjana anual del 2,5%.

Els canals analògics d'àmbit estatal poden disposar d'altres participacions en altres canals similars fins a un màxim de dues participacions suplementàries. Si es disposa d'una participació de més del 15% del capital en un canal, no es pot superar el 15% en l'altra societat; si es disposa de dues participacions de més del 5% en dues emissores d'abast nacional, es prohibeix ser propietari de més del 5% en un tercer canal. Aquestes normes no s'apliquen a les llicències de televisió digital terrestre, és a dir, en aquest cas no hi ha limitacions pel que fa a participacions de capital en diverses empreses adjudicatàries de TDT.

En l'àmbit local-regional, s'estableix que els grups o empreses que ja disposen d'un servei de televisió nacional i superin el 2,5% d'audiència mitjana anual no puguin ser titulars d'aquest tipus de llicències ni superar el 33% del capital social d'aquests canals de proximitat. A més, els canals locals o regionals no poden superar una audiència potencial de 12 milions d'habitants, i els seus titulars tampoc no poden disposar de dues llicències que parcialment o totalment emetin a la mateixa zona.

En segon lloc, s'intenta afavorir la diversitat a la televisió a través d'un sistema de pluralisme extern per evitar que una mateixa persona física o jurídica controli de manera simultània diverses cadenes de televisió. Així, està prohibit

ser titular de més d'una autorització d'un servei de televisió nacional analògic; l'excepció es troba en el cas de llicències de TDT d'àmbit estatal, on es poden obtenir fins a un màxim de set autoritzacions d'àmbit nacional.

Pel que fa a la ràdio, la concentració monomèdia es regula de manera diferent si es tracta d'un servei analògic o digital. En el primer cas, no es poden comprar o obtenir noves concessions si l'audiència potencial acumulada arriba als 150 milions d'habitants, mentre que en el cas de la ràdio digital el límit és del 20% de les audiències potencials acumulades de tots els tipus de ràdio.

El segon gran grup de regulacions, com ja hem vist, són les regles anticoncentració multimèdia, és a dir, la limitació a la concentració de diversos tipus de mitjans. En aquest cas, s'aplica la regla anomenada "dues de tres". En l'àmbit nacional consisteix en el fet que un operador no pot anar més enllà de dues d'aquestes tres situacions hipotètiques:

1. Controlar una o diverses llicències de televisió amb una audiència potencial total de 4 milions d'habitants.
2. Controlar una o diverses ràdios amb una audiència potencial de 30 milions de habitants.
3. Controlar un diari d'informació general amb més d'un 20% del total de la difusió nacional.

En l'àmbit local, s'aplica la mateixa regla "dues de tres" però amb més restriccions. No es pot atorgar cap autorització addicional a l'operador que es trobi en dues de les situacions següents i que com a resultat de la nova llicència es trobi complint les tres situacions descrites:

1. Controlar un o diversos serveis de televisió terrestre local o nacional.
2. Controlar una o diverses emissores de ràdio que disposin, sobre la zona determinada, de més del 10% d'audiència potencial acumulada.
3. Controlar o editar un diari d'informació general, nacional o no, difós en la zona determinada.

La crítica principal d'aquesta norma és el fet que permet el monopoli local d'un diari i una televisió local. L'informe, com veurem més endavant, proposa substituir aquesta norma per la prohibició del doble monopoli local, premsa i televisió local, tal com es fa als EUA.

Com ja hem assenyalat, l'Informe Lancelot avalua l'eficàcia d'aquestes normes i proposa reformar-les a més

d'afegir-ne de noves. Abans, però, fa una anàlisi teòrica sobre la relació entre concentració i pluralisme, i després aborda els nivells actuals de concentració en el mercat francès de mitjans. Seguim ara aquest esquema.

4. Les anàlisis de l'Informe Lancelot

L'informe Lancelot porta per títol "Les problèmes de concentration dans le domaine des medias", un títol que *problematitza* la concentració de mitjans. Per tant, és lògic que la primera part de l'informe s'iniciï amb una avaluació i discussió teòrica sobre l'existència o no d'una relació inversament proporcional entre concentració de mitjans i pluralisme. Després d'una anàlisi de la literatura acadèmica existent i d'alguns dels informes més recents (OCDE, 2003; Ward 2004; Consell d'Europa, 2004), la conclusió de la Comissió és que aquesta relació no és directa perquè, tal com mostra el mercat de la televisió, una estructura de mercat oligopòlica no garanteix necessàriament el pluralisme: la competència entre operadors ha homogeneïtzat l'oferta. Una pluralitat d'actors, doncs, no garanteix necessàriament el pluralisme; i a la inversa, la concentració de vegades afavoreix el pluralisme. Aquest argument no és nou i ja ha estat recollit per autors com De Moragas i Prado (2000, 206), Doyle (2002, 23) McQuail (1992), Llorens (2003, 52) i Sánchez-Tabernero *et al.* (1993).

D'aquesta conclusió, l'informe dedueix la necessitat d'utilitzar altres instruments, més enllà de limitar la propietat, per protegir el pluralisme, i se citen com a exemples la reglamentació del contingut, com es fa amb els blocs de temps dels partits en períodes electorals, la quota d'emissió d'obres europees o en llengua francesa o la llista d'esdeveniments d'interès general que, pel que fa a pluralisme de recepció, queden protegits. Un altre sistema per garantir el pluralisme és protegir la independència editorial respecte de la propietat a través de la promoció d'estatuts de redacció, comitès de vigilància o de potenciar el comitè d'empresa de les empreses periodístiques, però l'informe no comparteix la idea d'implantar-lo. A l'últim, existeixen també instruments de política econòmica que el faciliten, com la limitació de publicitat de les televisions per afavorir la premsa, o les mateixes ajudes a la premsa, que, segons l'informe, van representar 1.150 milions d'euros el 2004, és

a dir, l'11% de la facturació del sector. En definitiva, el control de concentracions seria només un instrument més per preservar el pluralisme.

L'Informe Lancelot replanteja, tot seguit, la necessitat o no que existeixin normes que limitin la concentració. L'informe reconeix la pertinència d'aquest tipus de regulació per promoure el pluralisme, tot i que no hi ha una relació directa, adduint una "exigència democràtica", que és habitual en la majoria de les democràcies avançades. A França, la jurisprudència recent de la més alta instància judicial, el Conseil Constitutionnel, considera la preservació del pluralisme de diferents corrents de pensament i opinió com un objectiu de valor constitucional per sobre de la llibertat d'expressió o d'empresa i que, per tant, es pot aplicar a la premsa, però especialment a la ràdio i a la televisió pel que fa a l'escassetat de freqüències. La llibertat del ciutadà per rebre informació i entreteniment plural estaria per sobre de la llibertat d'empresa i d'expressió de l'editor.

Posteriorment, s'examina el dispositiu reglamentari actual sobre el control de la concentració de mitjans que conté la *Loi n. 86-897 Portant Réforme du régime juridique de la presse* i la *Loi n. 86-1067 relative à la liberté de communication* que ja s'ha detallat a l'apartat 3. L'informe destaca que des que es va instaurar, a mitjan anys vuitanta, no s'ha revisat la lògica i coherència interna d'aquestes disposicions. La reglamentació és producte d'una sedimentació de textos resultat de nombroses modificacions.

Tot seguit, l'informe fa l'afirmació que ha provocat els titulars de la majoria de la premsa francesa: "A l'estat actual,

el sector dels mitjans de comunicació a França no ha arribat a un grau de concentració alarmant" (Ministère de la Culture et de la Communication 2006, 40). Per donar suport a aquesta afirmació, l'Informe Lancelot utilitza les dades de l'estudi ja esmentat de Ward (2004), que analitza els nivells de concentració de mercat dels tres primers mitjans de cada sector, privats o públics, de sis països europeus, i que ha estat un encàrrec de l'òrgan regulador dels mitjans holandès.

Les dades de la taula 4 mostren que el grau de concentració horitzontal a França no és superior a altres països europeus de mida semblant. La Comissió Lancelot defensa que el pluralisme no sembla haver perdut posicions en l'última dècada. En primer lloc, perquè ha augmentat la llibertat d'escollir per part del ciutadà. Existeixen 26 cadenes de televisió terrestre d'àmbit nacional entre analògiques i digitals, a més de 104 canals diferents dels anteriors i distribuïts pel cable i satèl·lit o l'ADSL i 89 cadenes internacionals via satèl·lit. A la ràdio, hi ha 1.070 operadors diferents segons el CSA. Mentre que a la premsa, l'oferta s'ha mantingut estable en els últims deu anys.

Però l'informe reconeix que la pluralitat de l'oferta, la capacitat per part del públic d'exercir una selecció, no és suficient; per garantir el pluralisme cal que un mateix actor no controli un nombre excessiu de mitjans. De l'anàlisi dels líders d'audiència a la premsa, ràdio i televisió (vegeu les taules 1, 2 i 3), l'informe dedueix que el pes relatiu dels grups líders a cada sector és sempre inferior al 40 per cent

Taula 4. Percentatge de mercat acumulat dels tres principals grups (2002)

País	Premsa nacional diària d'informació general	Premsa regional diària d'informació general	Televisió	Ràdio
França	70	46,7	80,7	59
Alemanya	87,4	27,9	90,9	56,8
Espanya	ND	47,3	71,4	76,6
Itàlia	44,8	ND	88,7	58,7
Holanda	98,2	88,1	84,6	69
Regne Unit	70,6	51,6	69,9	72,3

Font: David Ward, 2004

i bastant equilibrat en general. És a dir, el pes dels grans grups francesos és relatiu, i és en aquest sentit que s'explica l'afirmació que el grau de concentració dels mitjans no és alarmant al mercat francès.

Tot i així, l'informe creu que la concentració és més perillosa per al pluralisme en l'àmbit local i en certes concentracions verticals. Un exemple d'aquestes últimes seria la que es dona entre la principal distribuïdora de premsa NMPP (controlada pel grup Hachette i, per tant, per Lagardère) i el mateix grup Lagardère.

5. Les propostes de l'Informe

L'últim apartat de l'Informe Lancelot aborda les propostes concretes per canviar la legislació sobre concentració de mitjans. Segons l'informe, si bé el marc general de les normes pot mantenir-se, cal una reforma substancial d'algunes de les disposicions per simplificar-les i adaptar-les al nou entorn. En el capítol de la manca d'adaptació, l'informe esmenta el procés creixent de financiarització de les empreses de mitjans i la seva presència a borsa, que n'implica el control amb un percentatge d'accions reduït, i converteix en inútil el límit del 49% en l'accionariat de les televisions analògiques. A més, segons l'informe, existeix un conjunt elevat d'incoherències múltiples. Un exemple seria l'heterogeneïtat de les lleis aplicables als diferents mitjans –per què cal distingir la televisió digital de l'analògica quan la ràdio digital i l'analògica no es distingeixen?, un altre en seria l'absència d'adaptació a les evolucions tecnològiques, com la televisió per internet, o la manca de capacitat executiva del CSA per controlar concentracions, que sí que en disposa, per exemple, l'òrgan que protegeix el dret de la competència.

Les modificacions que proposa la Comissió tracten de simplificar i fer més eficaç la regulació. En concret, es proposa substituir les limitacions a la concentració horitzontal, que actualment reposen sobre la detenció màxima d'una llicència de televisió analògica i set de digitals per limitar la propietat de la primera al 49% de les accions, per un nou criteri: l'audiència real. Cap operador de televisió podria sobrepassar el 37,5% de l'audiència. Un sistema per *mesurar* el pluralisme que s'ha estès en l'última dècada i que en diferents graus està present a les legislacions

anticoncentració d'Alemanya, amb un límit del 30%, i dels Estats Units, amb un 39%. Aquesta norma no s'aplicaria als operadors públics ni als processos de creixement intern, només en el cas de compres o fusions de televisions, o creixement extern. L'informe ha descartat utilitzar altres criteris com el percentatge sobre el mercat publicitari o la proporció sobre la facturació total del sector, perquè són criteris de caire més econòmic i amb poca relació amb el pluralisme, que és l'objectiu principal de la legislació. La Comissió proposa crear un nou sistema de mesures que permeti calcular la mitjana d'audiència dels dotze darrers mesos. Les dades es publicarien cada mes a la web del CSA. A més, aquest criteri permet la neutralitat tecnològica entre les televisions analògiques i les digitals. Ara bé, en el cas de superar el nivell del 37,5%, com i a qui s'aplicaria? L'informe troba aquí la primera dificultat: a França, per raons jurídiques de protecció de la llibertat d'expressió, no es pot imposar una venda d'actius o la cessió de programació a tercers a la televisió que superi aquest llindar a través del creixement intern, com està previst per exemple a la llei alemanya; només es podrà impedir en cas de creixement extern, com una compra o la sol·licitud de noves llicències. En aquest cas, el CSA en denegaria l'autorització.

En el cas de la premsa escrita, es mantindrien les normes actuals que fan que cap diari pugui sobrepassar el 30% de difusió nacional, perquè la Comissió considera que és una mesura molt semblant al criteri d'audiència real. Tanmateix, proposa incloure en el recompte total els diaris gratuïts i els setmanaris d'informació general com *Le Nouvel Observateur* o *L'Express*, que a França tenen un pes important, i aplicar-los un coeficient corrector per la seva circulació superior respecte als diaris d'informació general.

Pel que fa a la ràdio, la Comissió entra en contradicció amb si mateixa i amb el seu propòsit de simplificar i unificar les normes: es prefereix mantenir l'actual límit que impedeix superar els 150 milions d'audiència potencial acumulada més que aplicar el model basat en el percentatge d'audiència real. L'explicació és utilitarista: aquesta mesura ha demostrat la seva utilitat pel fet de permetre l'existència de diversos grups de ràdio amb pes similar en el mercat.

Pel que fa a les regles plurimèdia, l'informe diferencia entre les situacions d'àmbit nacional i les d'àmbit local. En les primeres, l'informe proposa eliminar les normes "dues

de tres” i crear una nova fórmula: “tres terços, dos terços, un terç”. Es tractaria que un grup de comunicació present en un únic sector podria arribar al màxim, els tres terços, del límit de concentració establert en el sector. Si està present en dos sectors, el seu límit es redueix als dos terços i si està present en els tres sectors hauria de reduir els límits habituals a una tercera part. Per exemple, un grup amb només emissores de ràdio pot arribar als 120 milions d'audiència potencial acumulada. Si aquest grup supera aquesta xifra i a més vol controlar un grup de premsa, el seu límit de difusió habitual màxima de premsa no és el 30% de la difusió nacional sinó les dues terceres parts d'aquest límit, per tant, no pot comprar diaris i superar el 20% de la difusió total. Si, a més, el grup vol comprar una televisió, no podria superar una tercera part del 37,5% establert per a la televisió, és a dir, un 12,5% d'audiència. L'aplicació d'aquesta norma correspondria, segons l'informe, al CSA.

Respecte a les normes que regulen la concentració multimèdia local, l'informe proposa també eliminar les regles “dues de tres” i aplicar directament una prohibició de controlar simultàniament i a la mateixa zona un diari o setmanari d'informació general i una televisió local que superi el 50% d'audiència. Es mantindrien les normes que prohibeixen acumular llicències de televisió local sobre la mateixa zona i fins a un màxim de 12 milions d'audiència potencial. I proposa restablir la prohibició a les cadenes nacionals de comprar emissores locals.

Pel que fa a la concentració vertical entre editors i distribuïdors, sigui de premsa o de televisió, l'informe proposa aplicar el dret de la competència com a regla general, però amb alguna mesura particular pel que fa al cas audiovisual. En primer lloc, es proposa donar més poder al CSA per avaluar les relacions entre editors i distribuïdors de serveis audiovisuals i sancionar-les si són discriminatòries. A més, es recomana establir una proporció mínima de cadenes independents dins de les ofertes dels distribuïdors, a més d'estendre el concepte de *must carry* al de *must offer*. És a dir, que totes les cadenes analògiques estiguin disponibles per a totes les plataformes de distribució de serveis de televisió, i acabar amb la discriminació de la televisió en favor de l'ADSL, que no ofereix ni TF1 ni M6 perquè no ho autoritzen a causa de la necessitat d'impulsar la seva pròpia plataforma de distribució de televisió per satèl·lit, TPS.

A l'últim, en qüestions de procediment, l'informe subratlla la necessitat de repartir competències de manera clara i establir canals de comunicació entre el CSA i el Conseil de la concurrence, i entre el CSA i l'Autorité de régulation des Communications Électroniques et Postales (ARCEP). Com a última proposta, es demana la posada en marxa d'un observatori del pluralisme a la premsa, que publicaria un informe anual sobre aquest sector, i en especial sobre les tendències de concentració, i completaria la tasca que duu a terme el CSA amb els informes anuals sobre el sector francès de la ràdio i la televisió.

6. Conclusions

La primera constatació és que l'Informe Lancelot no és cap novetat. S'emmarca dins del procés de reforma de les lleis anticoncentració que països com Alemanya, els EUA, el Regne Unit o Itàlia han anat abordant en els últims anys. El seu contingut tampoc no és cap novetat: la idea de manllevar a la concentració de propietat part del protagonisme en la defensa del pluralisme per donar més importància al criteri de la concentració d'audiència és també un procés que ja s'ha dut a terme, amb diferents nivells, als països esmentats. El mateix succeeix quan es desmenteix la relació, per alguns necessària, entre concentració i manca de pluralisme, o la funció indirecta i sempre secundària que té la política de protecció de la competència en la defensa del pluralisme.

La novetat més llampanant de l'informe és potser el reconeixement explícit que el problema de la concentració de mitjans a França no és alarmant si es compara amb altres països del seu entorn. Una afirmació que ha provocat un cert rebombori mediàtic i que ha fet que l'informe fos titllat de *neoliberal*. Les dades aportades desmenteixen aquesta acusació i donen suport a la Comissió Lancelot, però, certament, l'anàlisi dels mercats de mitjans que es presenta a l'informe és puntual i sincrònica, i caldria analitzar la tendència de l'última dècada. En termes de concentració, tan important com la foto fixa és copsar el moviment en el temps. S'ha de criticar també que l'informe no consideri dignes d'anàlisi les estretes relacions accionaries entre els grans conglomerats de la indústria francesa i la indústria dels mitjans.

Tanmateix, el text presenta una orientació que defensa fortament la intervenció pública en el sector dels mitjans mitjançant una exclusió: els operadors públics, France Télévisions i Radio France, líders d'audiència a la ràdio i a la televisió a França, queden expressament exclosos de l'aplicació de les noves propostes. A més, reconeix la legitimitat d'imposar normes en la limitació de la propietat per raó d'una exigència democràtica i, de fet, n'imposa de noves a l'àmbit local on es proposa elevar el nivell de protecció existent impedit el control simultani d'una televisió local i un diari o setmanari a la mateixa zona, i prohibint l'entrada de les televisions nacionals a les emissores locals. És en aquest punt, on rau una de les principals aportacions de l'informe: l'atenció a l'àmbit local, ja que, en l'actualitat, el pluralisme es troba més amenaçat en l'àmbit local o regional que en els grans espais de comunicació.

La proposta de crear un observatori del pluralisme a la premsa no garantirà el pluralisme, però és un pas més per aconseguir informació i transparència d'un sector que les reclama constantment per als sectors econòmic i polític, però és molt reticent a revelar les seves pròpies dades.

Pel que fa a la idea de simplificar la regulació i eliminar les incoherències de vint anys de modificacions, les propostes de l'informe són ambivalents. D'una banda, es millora la neutralitat tecnològica en aplicar a totes les televisions, siguin analògiques o digitals, el criteri d'audiència potencial; però, de l'altra, no s'aplica el mateix mecanisme a la ràdio, on es prefereix l'audiència potencial, ni a la premsa, on s'avalua la difusió. Segueixen existint incoherències en la proposta. Potser el problema es resoluria si es reconegués des d'un principi que cada mitjà és diferent en contingut i impacte i que calen, precisament, mesures heterogènies.

Pel que fa a les integracions verticals, les solucions proposades van en la direcció habitual: es proposa donar més poder al CSA per controlar que les relacions dels editors de canals generalistes i temàtics amb els distribuïdors de continguts que alhora són també editors de continguts audiovisuals siguin no discriminatòries; a més, es planteja fixar un mínim de canals independents en els serveis de televisió proposats pels distribuïdors. A l'últim, es proposa eliminar la facultat de les cadenes terrestres d'impedir la seva redifusió a altres operadors de plataformes de distribució, com ara els proveïdors de televisió per ADSL.

En definitiva, l'informe, tot i que fa una diagnosi que pot ser liberal, de fet proposa un seguit de canvis que mostren que la intervenció pública segueix sent necessària en el sector dels mitjans. Si bé la televisió comercial pot seguir venent temps de cervell disponible als anunciant, ha d'entendre també que la voluntat popular, a través dels seus representants, té el dret d'intervenir en aquest negoci tan particular en benefici de la societat en general.

Notes

- 1 La Comissió la formaven acadèmics de prestigi i funcionaris d'alt nivell: Francis Balle, professor de la Universitat de Paris II, antic membre del Conseil de l'Audiovisuel (CSA), Jean-Pierre Boisivon, professor emèrit i president del Centre National d'Enseignement à Distance, Yves Cannac, membre honorari del Consell d'Estat i membre del Consell Econòmic i Social, Marc-André Feffer, exmembre del Consell d'Estat, antic conseller de Canal+, i ara un dels directors generals de l'empresa pública de correus francesa La Poste, Jérôme Huet, professor de la Universitat Paris II i director del Centre d'études juridiques et économiques du multimédia, Philippe Labarde, periodista i exmembre de CSA, Elisabeth Lulin, inspectora d'Hisenda, Pierre Sirinelli, professor de la Universitat París I. El ponent de la Comissió ha estat Michel Balluteau, inspector general del Ministeri de Cultura.
Décret n. 2005-217 du 8 mars 2005 portant création d'une commission chargée d'examiner les problèmes de concentration dans le domaine des médias. *Journal Officiel*, n. 57 du 9 mars 2005, p. 3943. Disponible a: <http://www.legi-france.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=MCCT0500120D> .
- 2 MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION. *Les problèmes de concentration dans le domaine des médias* [En línia]. París, Direction du Développement des Médias, Ministère de la Culture et de la Communication, 2006. http://www.ddm.gouv.fr/IMG/pdf/rapport_lancelot.pdf [Consulta: 11 abril 2006]

- 3 PRÉSIDENTE DE LA RÉPUBLIQUE. *Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion des vœux aux forces vives*. [En línia] Présidence de la République.
<http://www.elysee.fr/elysee/root/bank/print/37533.htm>
[Consulta: 11 abril 2006]
- 4 Loi n. 86-897 du 1 août 1986 Portant Réforme du régime juridique de la presse. *Journal Officiel*, n. 54 du 2 août 1986, p. 9529-9530.
- 5 Loi n. 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication. *Journal Officiel*, núm. 32, d'1 d'octubre de 1986, p. 11756-11759, 11763-11766.

Bibliografia

EIM (EXECUTIVE INTERIM MANAGEMENT). *Les dirigeants face au changement*. París: Éd. du Huitième jour, 2004. ISBN 2-914119-33-X.

MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION. *Les problèmes de concentration dans le domaine des médias* [En línia]. París: Direction du Développement des Médias, Ministère de la Culture et de la Communication, 2006.
http://www.ddm.gouv.fr/IMG/pdf/rapport_lan-celot.pdf
[Consulta: 11 abril 2006]

DE MORAGAS, M.; PRADO, E. *La televisión pública a l'era digital*. 1a ed. Barcelona: Pòrtic, 2000. (Col·lecció Centre d'Investigació de la Comunicació; 4). ISBN 84-7306-617-0.

INFOADEX. *Estudio InfoAdex de la inversión publicitaria en España 2005*. [En línia]. Madrid: Asociación Española de Agencias de Publicidad, 2006. <<<http://www.aeap.es/actividades/documentos/Resumen%20Infoadex%202005.pdf>>>
[Consulta: 11 d'abril 2006]

DOYLE, G. *Media Ownership*. Londres: SAGE, 2002. ISBN 076196875X

SÁNCHEZ-TABERNEIRO, A. et al. *Concentración de la comunicación en Europa: empresa comercial e interés público*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació i European Institute for the Media, 1993. ISBN 84-393-2568-1

LLORENS, C. "La concentració de mitjans". A: *Quaderns del CAC*, 2003, núm. 16, p. 45-54.

MCQUAIL, D. *La acción de los medios: los medios de comunicación y el interés público*. Buenos Aires: Amorrortu, 1998. ISBN 950-518-650-9

OCDE. *Media mergers*. [En línia] París: OCDE, 2003.
<http://www.oecd.org/dataoecd/15/3/17372985.pdf>
[Consulta: 11 d'abril 2006]

WARD, D. *A Mapping Study of Media Concentration and Ownership in Ten European Countries*. [En línia]. Hilversum: Commissariaat voor de media, 2004.
http://www.mediamonitor.nl/html/documents/mappingstudy_ward_jun2004.pdf [Consulta: 11 d'abril 2006].

CONSELL D'EUROPA. *Transnational media concentrations in Europe*. [En línia] Strasbourg: Media Division, Directorate General of Human Rights, 2004. [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/media/AP-MD\(2004\)007_en.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/media/AP-MD(2004)007_en.pdf)
[Consulta: 11 d'abril 2006]

Aproximació a la formació cinematogràfica a Catalunya

Josep Maixenchs

- *A partir de l'observació de la història de l'ensenyança cinematogràfica a Catalunya, podem fer-nos una idea de la gran importància, cultural i industrial, que el cinema ha tingut a casa nostra. Des de el pioner Comitè de Cinema de la Generalitat Republicana, fins als estudis universitaris actuals (una escola universitària de cinema i prestigioses facultats de comunicació audiovisuals), passant per les iniciatives del cine-club Monterols, l'escola Aixelà o el CIPLA, tots han estat intents, alguns molt precaris, en una intel·lectualitat catalana que sempre ha considerat el cinema com una manifestació cultural de primer ordre.*

Paraules clau

Cobertura televisiva, immigració, televisió, resolució de conflictes, tematització, representació mediàtica

Josep Maixenchs

Director gerent de l'Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya (ESCAC)

L'ensenyament és un baròmetre social. Observant el grau de desenvolupament de l'ensenyança d'una determinada especialitat en una societat, podem fer-nos una idea del paper que aquesta vol que aquella tingui dins seu. Ara bé, hom no pot confiar en les impressions que l'observació d'aquest fet pot provocar a un primer cop d'ull, atès que la implantació i el creixement d'una ensenyança determinada estan influïts per condicionants econòmics i polítics. És necessari, doncs, filar prim si volem que l'anàlisi d'un ensenyament ens il·lumini una part específica de la nostra societat. Aquest filar prim es traduiria a fer història, i tractar d'esbrinar com les coses han arribat a ser com són en el camp d'un ensenyament específic i per què han estat així.

Apliquem aquest raonament al nostre camp. Podríem saber quin paper ha jugat el cinema (i després el món de l'audiovisual en general) a partir de la reconstrucció històrica de les iniciatives d'ensenyança cinematogràfica? Creiem que sí. I el que segueix és una proposta d'interpretació del nostre panorama educatiu cinematogràfic feta a partir de la reconstrucció de com s'ha arribat a establir.

Per *ensenyança de la cinematografia* entenem un tipus d'ensenyament de grau superior que es plantegi indagar en els fonaments de l'art del cinematògraf amb tot rigor, ja sigui des d'una perspectiva purament teòrica o encarada a l'ensinistrament de futurs tècnics. D'acadèmies, n'han existit des de les primeres dècades del segle xx, però, quan no es tractaven de negocis fraudulents, esdevenien empreses efímeres, sense continuïtat i amb una pobra projecció industrial posterior. Aquí tenim la intenció de parlar d'iniciatives més ambicioses.

El primer que caldria constatar és que Catalunya va jugar des del principi un paper capdavanter en relació amb el món del cinematògraf. No només la indústria cinematogràfica va arrelar fàcilment i fructífera a casa nostra; el cinema va esdevenir ben aviat un símbol de la modernitat i com a tal

va ser defensat des del principi per una elit intel·lectual d'aquest país, que el considerava un fenomen de gran valor cultural. En això, la intel·lectualitat catalana més arraixada es posava al nivell dels nous corrents de pensament europeus. Estem parlant, és clar, d'una intel·lectualitat oposada a les tendències noucentistes, que utilitzaven precisament la reivindicació de fenòmens culturals com el cinema o el jazz per desmarcar-se de la carrincloneria noucentista. Però més enllà d'aquesta trifulga conjuntural, el cinema mantindrà en el futur aquesta rellevància a Catalunya: no en va, esdevindrà un dels centres de producció més importants de l'Estat espanyol, quan no, directament, el més important.

Serán els cercles d'intel·lectuals cinemaferits els primers a voler vincular el cinema i la universitat. En honesta correspondència amb aquella visió del cinema com a actiu cultural de primer ordre, la revista *Mirador*, un dels nuclis més importants de pensament i divulgació rigorosa d'arts i espectacles dels anys trenta, posà en marxa el que seria una experiència capdavantera en el món de l'ensenyament català, organitzant, mitjançant la figura de Guillem Díaz-Plaja, el primer Curs universitari de cinema a la Universitat de Barcelona, que va tenir lloc entre febrer i abril del 1932, i que constava d'una sèrie de conferències (com ara "Posició del cinema en la teoria de l'art") acompanyades de projeccions de pel·lícules. Tal com va explicar Díaz-Plaja a José María García Escudero, "el acontecimiento tuvo carácter explosivo, y hubo quien creyó que las piedras venerables iban a resquebrajarse".

Aquest Curs universitari de cinema va ser el primer a posar damunt la taula la necessitat d'unir l'ensenyança de grau superior i el fet cinematogràfic. Per la seva importància capital dins del món industrial, la seva rellevància social i la seva influència contrastada en el món cultural, no és possible no fer del cinema un element d'estudi dins del món universitari, tant per les vinculacions que pot establir amb altres facetes de l'art i el pensament, com per la seva mateixa idiosincràsia.

Díaz-Plaja i els seus companys de *Mirador* van ser els primers a adonar-se d'aquest fet, però no serien els últims: ells són el precedent i el referent en dècades posteriors d'aquells que defensaran que el cinema necessita, a causa de la complexitat de la seva naturalesa polifacètica, un estudi específic sistemàtic i rigorós.

Llavors la cosa no es va deturar aquí, ni molt menys. La Generalitat de Catalunya va posar en marxa una proposta valenta d'organització de l'ens cinematogràfic. Influïda pels cercles intel·lectuals i la seva consideració del cinema, compartida per figures rellevants del Departament de Cultura com Josep Carner-Ribalta, el 15 d'abril del 1933, la Generalitat va crear el Comitè de Cinema, un organisme destinat a donar al cinematògraf la consideració corresponent amb la seva importància per part de la més alta administració catalana. Dins d'aquesta iniciativa s'inclourà una escola de cinema, la primera d'aquestes característiques a la península Ibèrica. Aquesta aposta per part de l'organisme català d'autogovern en el paper del cinema i en el seu futur desenvolupament no tornarà a repetir-se mai més, i les ajudes de les administracions catalanes, siguin estatals, autonòmiques o municipals seran sempre tangencials i insuficients fins avui dia.

Cal fer un petit incís per comentar que el projecte d'escola de cinema va ser el marc d'un avui ja clàssic conflicte pedagògic. S'hi va desenvolupar una de les discussions endèmiques, present a qualsevol centre d'ensenyament cinematogràfic: la preeminència de l'estudi teòric del cinema, defensada pels intel·lectuals que volen aprofundir en els seus valors discursius i estètics, enfrontada a aquells que volen fer de l'escola un espai de formació de tècnics destinats a renovar i millorar el teixit industrial. L'equilibri entre totes dues facetes és molt difícil d'aconseguir, i això implica que qualsevol centre, de bon principi, hagi de definir quina és la seva prioritat pedagògica, fet que marcarà el seu pla d'estudis i les seves necessitats infraestructurals i econòmiques.

En qualsevol cas, fos quin fos l'acostament pedagògic a fer, el que els quedava clar als responsables de l'escola de cinema és que l'ensenyament havia de tenir, necessàriament, un perfil i una ambició de caires universitaris, i que l'ensenyança de cinema no era quelcom que pogués deixar-se a les mans de cursets de poca durada.

Desgraciadament, l'esclat de la Guerra Civil paralitzà el projecte de l'escola, just pocs mesos abans d'inaugurar-la, previst per al curs 1936-1937. La resolució del conflicte desterrarà els òrgans d'autogovern català. Amb l'inici de la dictadura franquista i la instauració d'un pensament de tipus centralista, que va abolir la Generalitat, desapareixerà la possibilitat d'organitzar iniciatives

com la del Comitè de Cinema des de l'àmbit públic.

S'iniciarà així una nova etapa en què la dinàmica cultural específicament catalana va quedar a les mans del poble, i això inclourà les iniciatives relacionades amb l'estudi i la pràctica de la cinematografia. El camí a seguir durant tota la dictadura serà el del *possibilisme*. La necessitat de crear un centre d'ensenyança teòrica i pràctica del cinema segueix present en els cercles intel·lectuals, però per fer-lo realitat hauran d'aprofitar marcs de vegades inversemblants i de funcionament sovint insuficient per a les necessitats exigides per a aquest tipus d'ensenyament.

No hem d'oblidar que els catalans van estar molt allunyats de l'òrbita del centre d'ensenyança cinematogràfica oficial del règim franquista. Aquest centre, anomenat primer Instituto de Investigaciones y Experiencias Cinematográficas, i després Escuela Oficial de Cinematografía, no es va caracteritzar per una elevada presència d'alumnat català. De fet, en els seus prop de trenta anys de vida, només s'hi van graduar catorze alumnes catalans del total de 480 llicenciats. A Catalunya, el centre de producció espanyol més important dels anys cinquanta, es podia fer "l'escola del meritoriatge", però això no era suficient per a aquells grups de cinemaferits que consideraven que Catalunya necessitava el seu propi centre d'ensenyança, ja que hi veien l'única manera satisfactòria de renovar el teixit industrial i cultural del cinematògraf.

De manera que les iniciatives d'ensenyança catalanes creades durant el franquisme neixen vinculades a centres, empreses i organismes de tot tipus, molts allunyats de l'àmbit específicament cinematogràfic. Allà on ja no es podia dependre del suport públic, apareixia l'enginy privat, entossudit a fer d'aquest anhel d'ensenyança cinematogràfica una realitat.

Va aprofitar qualsevol sòl per germinar. Tant podia ser en un centre educatiu afí a l'Opus Dei, com al Col·legi Major Monterols, on va germinar un Cineclub, que va convertir-se en centre d'impartició de cursos de cinema, oferts per gent com Javier Coma, José Luis Guarnier, José María Otero o Paco Pérez-Dolz. També podria tractar-se d'una botiga de fotografia que obria les seves portes per donar cabuda a l'escola de cinematografia de referència de tot el període franquista: l'escola Aixelà, on trobem professors com Miquel Porter i Moix, Pere Portabella, Romà Gubern o Joan Francesc de Lasa. O dues iniciatives, com el CIPLA i l'EMAV,

emmarcades en les esclertes que deixava el sistema educatiu de l'època en dos àmbits tan sorprenents com l'Institut del Teatre o els estudis de formació professional d'imatge i so, l'un amb el suport d'Hermann Bonnin, l'altre sota la batuta de Josep Serra Estruch.

Tant era. La qüestió era dur a terme un ensenyament cinematogràfic rigorós, amb esperit de grau superior i que combinés teoria i pràctica fins allà on la infraestructura de base ho permetés. Precisament, l'aprofitament de marcs preexistents serà el taló d'Aquil·les de molts d'aquests centres. Les mateixes bases que facilitaven l'existència de les diferents iniciatives d'ensenyança eren, al mateix temps, les cotilles que n'impedien el creixement. I a la llarga, com en el cas d'Aixelà, les necessitats (i ambicions) pedagògiques superaven de bon tros les capacitats, tant econòmiques com infraestructurals, d'aquestes seus.

La situació general, tot i que molt sovint va donar fruits destacables, no va deixar mai de ser precària, fins i tot en aquelles iniciatives aixoplugades sota paraigües institucionals. Aquesta no era cap garantia d'obtenció del pressupost desitjable, i a més hagueren d'afrontar els canvis de vent polític, fet que gairebé liquida l'EMAV i que sí que va acabar amb el CIPLA, així com també, ja entrada la transició democràtica, amb l'Escola d'Estudis Artístics de l'Hospitalet, supervisada per Ricard Salvat i que havia nascut amb voluntat de convertir-se en la Bauhaus catalana.

Amb l'arribada de la democràcia, els cercles industrials, intel·lectuals i pedagògics tornen a posar damunt la taula la necessitat d'instaurar una ensenyança de cinematografia de grau superior. La nova Generalitat, però, va decidir prioritzar la recuperació de la llengua catalana, menyspreada pel règim franquista, abans que les necessitats d'una indústria catalana que no necessàriament produiria obres en català. El fracàs de l'EOC madrilenya, liquidada l'any 1976 amb tota una costosíssima estructura d'ensenyança cinematogràfica, va suposar un advertiment i amb tota seguretat va paralitzar qualsevol mena de projecte de grau superior –només tangencialment representat en certes branques de ciències de la informació i en la càtedra d'història del cinema–, deixant l'única ensenyança teòrica i pràctica existent a les mans dels estudis de formació professional de primer i segon grau i en les d'unes llavors incipients i poc desenvolupades acadèmies de cinema, com el Centre d'Estudis Cinematogràfics de Catalunya (CECC)

que ha complert feliçment la segona dècada d'existència.

Però alguna sortida s'havia de trobar al que s'estava convertint en una necessitat imperiosa. S'imposa llavors una solució mixta: unificar els esforços de les institucions públiques amb els interessos privats. Els estudis interns duts a terme pels responsables de l'àrea de Cinematografia de la Generalitat desaconsellaven crear una escola de cinema de zero, tal com es va fer en temps de la República.

La solució passava per aprofitar una estructura pedagògica preexistent. El Centre Calassanç va assumir aquest paper durant una dècada, sempre amb la idea d'agafar embranzida per esdevenir, finalment, la tan anhelada Escola Superior de Cinematografia de Catalunya, vinculada a la Universitat de Barcelona, fet que finalment es va assolir, no sense haver de resoldre múltiples complicacions de tipus econòmic, acadèmic, legislatiu i polític.

La constitució d'un Patronat rector de la Fundació ESCAC, integrat per la Universitat de Barcelona, l'Escola Pia de Catalunya, l'Institut Català de les Indústries Culturals, l'SGAE, EGEDA, l'Ajuntament de Terrassa, l'Academia de las Artes y la Ciencias Cinematográficas de España, així com empreses del sector (Filmax, Luk Internacional, Image Film), possibilita l'assentament definitiu d'aquest projecte de formació.

Coincidint amb l'aparició de l'ESCAC, la Universitat Pompeu Fabra ofereix la titulació homologada de comunicació audiovisual, com ja ho feia la Universitat Autònoma de Barcelona.

El disseny d'aquesta carrera prové directament de l'extingida ciències de la informació. Amb el nou disseny es pretenia derivar més cap als camps professionalitzadors de qualsevol sector audiovisual.

És cert que aquest nou disseny augura a la comunicació audiovisual un notable prestigi atès que, a més, coincideix amb la liberalització de l'oferta televisiva i amb les noves regulacions de les telecomunicacions.

Però l'oferta no s'acaba ni amb l'ESCAC, que s'anirà consolidant com el centre de referència en la formació i capacitació en els camps cinematogràfics a Catalunya i vinculat amb altres centres homòlegs arreu del món, ni amb l'aparició de les noves facultats que, certament, tocaran el tema cinematogràfic més tangencialment (la Pompeu Fabra destacarà en poc temps en la formació de nous productors i en el camp del documental de creació,

amb prestigi més enllà de les fronteres), camí semblant al que la Universitat Ramon Llull ha emprès.

Altres centres sense adscripció universitària ni titulacions oficials fan que, actualment, el panorama en la formació cinematogràfica es pugui considerar normalitzat: hi ha, doncs, molta oferta i molta demanda de formació i majoritàriament de qualitat.

Tant l'ESCAC com les tres facultats abans esmentades estan aportant a la professió nou talent i nova concepció de tècnics (alguns ja amb premis nacionals i internacionals) que fan pensar amb optimisme en una incipient i renovada indústria cinematogràfica i en la consolidació d'un ampli sector audiovisual.

Crítica de llibres

Digital Terrestrial Television in Europe

BROWN, A.; PICARD, R.eds.

1a edició New Jersey: Lawrence Erlbaum Associated Publishers 2005.

ISBN 0-8058-5387-1

per Roberto Suárez Candel, professor associat del Departament de Periodisme i de Comunicació Audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra

La implantació de la televisió digital terrestre ha adquirit una rellevància notable en les polítiques públiques de comunicació i de societat de la informació dels països europeus. En aquest procés intervenen diversos elements: tecnologia, mercat, economia, servei públic i aspectes socials. Digitalitzar la televisió suposa per al sector audiovisual una variable més a considerar en la seva ja llarga trajectòria a la recerca d'una identitat, de la seva raó de ser i d'una estructura i model relacional que s'ajustin a la seva naturalesa dual, entre la cultura i la indústria.

Podríem dir que la digitalització de la radiodifusió, en aquest cas de la terrestre, s'ha de considerar una fase més dels processos evolutius propis del mitjà, com han estat l'obertura dels mercats monopolitzats, el desenvolupament de l'oferta multicanal i de pagament o bé l'aparició d'altres plataformes tècniques de distribució com ara el cable o el satèl·lit.

Davant d'aquest procés de canvi, allò que sí que esdevé necessari és la disponibilitat d'eines d'anàlisi que ens permetin: identificar els principals elements i fases de la implantació de la televisió digital; acotar les funcions i les possibilitats de la plataforma terrestre (TDT) dintre del conjunt d'opcions de difusió; i plantejar el rol dels diversos agents, públics i privats, nacionals i internacionals, que in-

tervenen en aquesta evolució natural, encara que complexa, de la televisió tal com la coneixem.

Precisament això és el que pretén i aconsegueix aquest llibre editat per Allan Brown i Robert Picard. Podem dir que hem trobat un text que supera els arguments merament tecnològics i mercantils que fins ara han caracteritzat molts articles, ponències o comunicats de premsa que ens intentaven vendre la televisió digital terrestre com un enginy tecnològic fantàstic davant del qual no ens podríem resistir. La qualitat del text rau en la feina feta pels editors, que han aconseguit combinar els esforços de probablement els millors investigadors europeus en aquesta matèria. També n'hi ha de nord-americans i d'australianos, fet que garanteix que el llibre no sigui una justificació, per part dels europeus, del que passa a Europa. Les aportacions realitzades pels diversos autors potser ja seran conegudes per aquells que segueixen amb detall la recerca en aquest àmbit. Malgrat això, val a dir que hi trobarem idees noves i actualitzades i que la combinació de parers i punts de vista proporciona al volum un nivell de reflexió excepcional.

El llibre s'estructura en dues parts. A la primera s'identifiquen i analitzen els principals temes (*issues*) que donen identitat al procés de digitalització de la televisió. Són sis capítols que ens permeten tenir una visió clara i precisa de la televisió digital terrestre. La segona part del llibre ens ofereix els estudis de cas sobre la implantació d'aquesta tecnologia en diversos països europeus. Cal destacar, com un senyal més de la qualitat del text, que per fi s'ha superat l'opció de tractar només els "grans" mercats europeus (Regne Unit, Espanya, França, Alemanya i Itàlia), i s'aporten les experiències dels països nòrdics, els quals poden ser veritables referents en la qüestió de la digitalització (Dinamarca, Suècia i Finlàndia). Ambdues parts poden ser de lectura independent, encara que potser resulta més idoni fer un seguiment cronològic dels capítols.

Això anirà augmentant el nostre bagatge sobre la realitat de la TDT i els conflictes associats i ens permetrà obtenir una perspectiva més rica dels casos nacionals analitzats.

La digitalització es pot considerar un procés de convergència en què diferents fonts d'informació adquireixen una mateixa naturalesa (codi binari). Això permet que es puguin combinar i, a més, els proporciona independència dels suports físics d'emmagatzematge, distribució o difusió. Una conseqüència d'aquest fet és que el sector audiovisual supera la seva lògica de funcionament basada en els mitjans com a suport/canal físic de transmissió d'informació i evoluciona cap a la lògica de xarxa de recursos amb múltiples punts d'accés a la informació. Com a fruit d'aquest canvi, les cadenes de valor, les estructures dels mercats i els cicles d'explotació dels productes audiovisuals evolucionen, sovint creuant-se. D'altra banda, la digitalització estimula també la globalització dels mitjans.

Encara que aquests avantatges són clars i han estat perfectament identificats i suficientment elogiats, per Marsden i Ariño, autors del primer capítol, la digitalització suposa uns costos per a la ciutadania. No només econòmics, sinó també culturals. També suposa riscos, com un possible ritme de digitalització diferent per a diversos grups socials, l'anomenada "divisió digital". És per això que consideren necessària la intervenció pública en el procés, amb l'objectiu de fer que la societat de la informació no sigui només un concepte atractiu sinó una realitat per a tots.

Un cop plantejats aquests arguments, Marsden i Ariño introdueixen els principals obstacles i conflictes de la digitalització, i situen la televisió com a element central: en primer lloc, es refereixen a la percepció real que els ciutadans tenen d'aquest fet, més propera al desig d'accedir a un ventall més ampli de canals que a escollir la tecnologia digital per les seves qualitats. A més, constaten l'asincronia i l'asimetria que caracteritzen la implantació de la televisió digital a les tres plataformes tecnològiques de distribució més habituals (cable, satèl·lit i terrestre), a les quals s'afegeix ara internet (IP-Tv). Cadascuna d'aquestes xarxes presenta característiques físiques, condicionants empresarials i objectius propis. Els autors suggereixen també parlar d'atenció a com les dualitats que caracteritzen el sector audiovisual afecten la implantació de la TDT. Una és la naturalesa pública o privada dels agents implicats, que determina els seus objectius i formes de procedir. Una altra

és la dualitat geogràfica, amb processos d'implantació nacionals i supranacionals alhora, fet que condiona un avanç constant i coordinat. A continuació, analitzen amb detall les diferents possibilitats i tendències d'intervenció pública. Aquests investigadors aposten per la renovació de conceptes vàlids en l'àmbit analògic però insuficients en el context digital, el qual exigeix mesures que combinin de forma més dinàmica i flexible els paràmetres tècnics, polítics, econòmics i socials.

Un cop el primer capítol ens ha introduït en el debat que origina el procés de la digitalització i com aquest afecta la televisió, el llibre aborda un dels principals punts de conflicte o dificultat: les accions de les institucions públiques comunitàries. Pertti Näränen fa un repàs històric de les fites de la política audiovisual europea que afecten la implantació de la televisió digital. Destaca la seva anàlisi i crítica de la Directiva 95/47 sobre normes tècniques per a la difusió de televisió. Per aquest investigador, el fet que la directiva no determinés amb precisió la necessitat d'utilitzar estàndards públics i oberts en l'àmbit del *middleware* i de l'accés condicional ha estat una de les principals causes de la fragmentació tecnològica del mercat europeu i del conseqüent endarreriment del procés d'implantació de la televisió digital.

Amb una perspectiva més àmplia, Näränen qüestiona l'actitud de no intervenció adoptada per les institucions europees com a resultat del fracàs del procés d'implantació d'un estàndard per a la televisió d'alta definició (HDTV) a inicis dels anys 90. Ara bé, també identifica com a responsable d'aquesta manca d'interoperabilitat en l'àmbit dels continguts interactius i de l'accés a les ofertes de pagament el consorci DVB (*Digital Video Broadcasting*), que va desenvolupar el seu estàndard MHP (*Multimedia Home Platform*) amb cert retard respecte l'evolució del mercat.

Näränen considera que les polítiques europees han canviat la seva justificació, que durant els anys 80 era "garantir l'enriquiment del benestar dels ciutadans", per "augmentar la lliure elecció dels consumidors". Aquest fet condiona totalment el desenvolupament de la intervenció pública sobre la implantació de la TVD, que es produeix inicialment només com un salt tecnològic i comercial i oblida la vessant social.

Seguint aquesta perspectiva pública trobem l'aportació del professor Hujanen. El seu capítol analitza quin ha de ser el

paper del servei públic de televisió en el context digital. Resulta interessant veure com aquest investigador introdueix la qüestió des d'una perspectiva molt diferent a les veus que anuncien que afrontem un procés de canvi total que comportarà la fi del servei públic. Per Hujanen, que es qüestioni la validesa i les funcions del servei públic és quelcom propi de la seva naturalesa. Almenys cal tenir en compte que així ha succeït sempre que el sector audiovisual ha encarat un salt tecnològic o una transformació important de la seva estructura o model relacional. Així doncs, suggereix una anàlisi acurada de la situació, considerant la premissa que potser som davant de l'evolució natural del servei públic tal com el coneixem.

Primer de tot, Hujanen recorda la necessitat que les institucions públiques actuïn amb neutralitat tecnològica. D'aquesta manera, no només s'evitarà que es qüestioni el paper de la radiodifusió pública terrestre en un mercat digital multiplataforma de lliure competència, sinó que potser també obrirà les portes d'altres sistemes de distribució al servei públic. Per això, el més important és centrar-se en la veritable essència del sistema públic de televisió: el concepte de servei (*remit*). Així doncs, cal reformular els objectius i les funcions del servei públic per adequar-lo a allò que en volem obtenir. La intervenció pública hauria d'estar dirigida a garantir l'accés universal a les infraestructures, els continguts i els serveis en els dos sentits de la cadena de valor del mitjà. Per a Hujanen, la televisió digital terrestre ha de ser, almenys, una inversió pública que assegurï continuïtat per als ciutadans i ciutadanes. A partir d'aquí es pot començar a pensar en altres objectius més ambiciosos.

Pel que fa als operadors privats, és Allan Brown l'encarregat d'introduir-nos en les seves problemàtiques particulars tot detallant les dificultats i exigències que la TDT els suposa. Entre altres, destaca el seu argument sobre l'augment de canals que possibilita la digitalització: malgrat que és una oportunitat d'accés al mercat per a nous operadors, també es pot convertir en un element que redueixi notablement l'efectivitat de cada canal pel que fa a nivells d'audiència i d'ingressos per publicitat. Això obliga a replantejar els fonaments econòmics del sector. D'aquí es pot deduir l'escàs interès o manca d'acció dels operadors analògics per migrar al format digital. Brown fa un repàs interessant a les conjuntures de cadascuna de les pla-

taformes tecnològiques de difusió i també reflexiona sobre quina ha de ser la intervenció de les institucions públiques i els governs en cada cas. Remarca el seu paper com a planificadors de la migració i com a condicionadors de l'activitat privada. L'editor creu que la gestió i l'atorgament de les llicències d'emissió és un punt clau per a la implantació de la TDT. A Europa no s'ha qüestionat el seu increment en nombre, en canvi, a Austràlia, d'on Brown prové, la digitalització s'ha plantejat com una migració merament tecnològica i no ha suposat un augment del nombre d'operadors.

Per Brown, institucions públiques i operadors privats s'han de convèncer que la digitalització de la televisió és quelcom més que allò que els afecta de manera directa, ja sigui en les seves tasques d'organització i control o d'activitat econòmica. En digitalitzar-se, la televisió, com ja havia indicat Hujanen, perd la seva particularitat tecnològica i passa a ser un element més del "torrent binari". Per això, potser és el moment, no només de qüestionar el servei públic, sinó la pròpia entitat social i cultural del mitjà. Això sí, més que una revolució o un resultat catastròfic, Brown considera que els paràmetres que regeixen l'activitat del sector no canviaran dràsticament.

Pel que fa als continguts i a la interactivitat, Jensen revisa els arguments que, en aquests àmbits, han estat associats a la digitalització. Qüestiona un increment automàtic de l'activitat de l'espectador davant de la pantalla, ja sigui motivat per allò que els continguts o serveis puguin tenir d'atractiu o per algun incentiu material. A més, també analitza el procés de migració d'una oferta basada en la programació de flux cap a un escenari d'autoprogramació per part de l'usuari.

Amb encert, i per si era necessari, Jensen desmenteix una vinculació estreta i exclusiva entre digitalització i interactivitat. Encara que la digitalització incrementa les possibilitats d'interacció del mitjà televisiu, aquestes possibilitats ja existien en la versió analògica del servei i en altres mitjans. A més, destaca el següent argument: la interactivitat estarà supeditada a les capacitats personals de la persona usuària més que al mitjà mateix. Qui està preparat per utilitzar els serveis interactius els fa servir de forma inconscient. Aquells que no els fan servir perquè no tenen les competències necessàries poden caure en el desinterès. Indica que el model d'interacció d'internet pot

ser un referent del qual prendre exemple, això sí, sent conscients de les notables diferències entre els usos de la xarxa i de la televisió.

Jensen es qüestiona quin és el veritable interès de la interactivitat: Les seves possibilitats creatives? Les socials? Potser les econòmiques? Afirmar que és fàcil racionalitzar els arguments i per tant cal fer les preguntes sobre aquest tema en ambdós sentits, només així podrem esbrinar cap a on es dirigeix el procés d'implantació.

Aprofundint en aquesta vessant social trobem l'aportació de Robert Picard, que tanca la primera part del llibre. El reconegut investigador inspecciona, sense deixar de banda la perspectiva de l'economia dels mitjans en la qual està especialitzat, quins són els principals assumptes socials a considerar quan parlem de televisió digital terrestre. El seu objectiu és establir lligams entre aquestes àrees de recerca, que sovint es presenten força distanciades tant pel que fa a objectes d'estudi com a metodologies. Per a Picard, la digitalització obliga a incloure els aspectes socials a l'estratègia econòmica i empresarial, ja que són els ciutadans, en qualitat d'espectadors, d'usuaris o de clients, segons l'ocasió, els que validen els esforços realitzats al llarg de tota la cadena de valor del sector audiovisual.

Introdueix i desenvolupa el concepte dels costos que la digitalització exigeix a la ciutadania; no només econòmics, sinó, com havíem mencionat, també temporals i educatius. A més, remarca la importància de conèixer les aspiracions i necessitats que els espectadors intenten satisfer a través de la televisió. S'ha de valorar en quina mesura estaven ja cobertes per l'oferta analògica, com es poden oferir opcions més enriquidores amb l'oferta digital o bé com crear també necessitats noves. Picard creu indispensable tenir molt clars quins són els elements que condicionen la demanda de televisió digital, de la difusió terrestre en aquest cas: la relació qualitat/quantitat/preu de l'oferta, les inversions en infraestructures i equipaments domèstics, la senzillesa dels aparells electrònics i les seves interfícies, etc. En definitiva, l'investigador proposa una anàlisi que permeti situar la TDT de manera diferenciada a la resta de plataformes tecnològiques i amb uns arguments propis per esdevenir una opció útil per a l'usuari.

Picard considera que fins ara han estat els governs i els agents del sector (fabricants, operadors, etc.) els qui han promogut la implantació de la televisió digital a Europa.

Potser és el moment perquè aquests agents s'adonin que l'èxit social i econòmic del procés rau a invertir aquesta tendència i aconseguir que siguin els ciutadans i ciutadanes els qui demandin la televisió digital. Per aquest motiu, creu que cal continuar o potser iniciar línies de recerca que identifiquin els veritables motius de la migració cap al digital des de les diferents perspectives del procés (social, econòmica, política i tecnològica).

Aquests sis capítols constitueixen la primera part del llibre que, com havíem indicat, té l'objectiu d'oferir una radiografia sistemàtica de quines són les principals qüestions i problemàtiques que caracteritzen i conformen el procés d'implantació de la televisió digital terrestre. A la segona part del llibre trobem l'estudi de cas de vuit mercats europeus.

Per a cada estat els autors ofereixen una àmplia descripció històrica que ens permet veure com s'ha arribat a la conjuntura actual i entendre les característiques del seu mercat de televisió digital, amb especial atenció per a la difusió terrestre. S'hi recullen tant les accions públiques com els moviments i les estratègies empresarials. És per això que aquesta part del llibre es constitueix com una eina molt valuosa per a qui vulgui tenir una perspectiva general d'allò que ocorre a Europa o bé per als interessats a entendre la situació particular dels estats membres analitzats. En aquests capítols s'identifiquen quins han estat els principals obstacles, errors o encerts dels processos nacionals de migració. També s'apunten els problemes i reptes de futur més importants per a cada cas. El llibre acaba amb unes conclusions generals compilades pels editors.

Així doncs, aquest llibre és una referència completament indispensable per a aquells investigadors que estiguin interessats en la recerca en l'àmbit de la televisió. Per als professionals del sector també serà un document útil: aclaridor de conceptes i punt de partida de reflexions sobre seu àmbit de treball i en relació al fenomen de la digitalització. El text en anglès pot resultar una mica difícil si no es té un bon nivell. Per acabar, cal dir que és fins i tot difícil trobar-lo a les llibreries especialitzades; per això es recomana recórrer a internet, on potser també es trobarà un preu millor.

Guidelines for broadcasting regulation

SALOMON, EVE

1a ed., París: Commonwealth Broadcasting Association (CBA) / Unesco. 76 pàg., 2006. Referència Unesco: CI/COM/2006/PI/3.

per Marta Civil i Serra, investigadora de l'Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (InCom-UAB)

Quins són els aspectes que idealment s'haurien de tenir en compte en la regulació de la radiodifusió audiovisual (*broadcasting*) en general és l'objectiu principal que es planteja l'autora Eve Salomon en la publicació *Guidelines for broadcasting regulation*, escrita per encàrrec de la Commonwealth Broadcasting Association (CBA) i la Unesco.

L'obra, presentada públicament el febrer de 2006, en la 26a Conferència general de la Commonwealth Broadcasting Association, a Nova Delhi (Índia), obeeïa la necessitat de disposar d'un document per respondre les peticions que tant la Unesco com la CBA reben regularment per part de governs i reguladors independents existents, i altres en fase de creació, sobre la regulació audiovisual, tal com explica la secretària general de la CBA, Elisabeth Smith, al prefaci.

El resultat és un text escrit en anglès, en un llenguatge precís, en forma d'assaig, que satisfà les expectatives i aporta una visió panoràmica a escala internacional, actualitzada, dels elements clau en la regulació audiovisual, acotada amb exemples concrets, dels cinc continents, que reforcen l'argumentació i la contextualització que ofereix l'experta en regulació audiovisual i premsa Eve Salomon, membre de l'organisme de queixes de premsa (Press Complaints Commission) del Regne Unit, i que fou directora del servei legal de la Radio Authority i secretària de l'organisme regulador Ofcom, del Regne Unit.

L'obra *Guidelines for broadcasting regulation* està estructurada en nou capítols i dos apèndixs i està pensada no només per ser llegida, sinó per convertir-se en un manual de consulta.

La publicació està disponible, íntegrament, a les pàgines web de la CBA (<http://www.cba.org.uk/documents/guidelines.pdf>) i de la Unesco (<http://www.unesco.org>, a l'apartat

publicacions, referència CI/COM/2006/PI/3), de manera oberta i gratuïta, fet que és d'agrair. La Unesco, a més, també ofereix la possibilitat de comprar l'edició oficial, en suport paper, a través de la seva web.

La Commonwealth Broadcasting Association es va constituir l'any 1945, com a Commonwealth Broadcasting Conference i estava oberta a organitzacions de radiodifusió públiques de països de la Commonwealth. L'any 1974 es convertia en la Commonwealth Broadcasting Association i a partir de 1995, s'obria a emissores privades.

Avui la Commonwealth Broadcasting Association està formada per més de cent organitzacions de radiodifusió de cinquanta països d'Europa, Àfrica, Carib, Oceania, el Pacífic i Amèrica (Amèrica del Nord i del Sud) (<http://www.cba.org.uk/links/index.html>, consulta feta el 28 d'abril de 2006). Es finança per subscripció, amb la finalitat de promoure el servei públic de radiodifusió, la llibertat d'expressió i el dret a comunicar-se i fomentar la radiodifusió de qualitat. El servei de publicacions de la CBA presenta regularment novetats especialitzades, com l'obra d'Eve Salomon, i una revista de periodicitat trimestral.

Al primer capítol de *Guidelines for broadcasting regulation*, Salomon reflexiona sobre el paper de la radiodifusió (*broadcasting*), entesa implícitament com a ràdio i televisió, i com s'han convertit en els mitjans més penetrants i forts de comunicació al món. Cal tenir en compte que en algunes àrees de major pobresa i d'analfabetisme, l'única font d'informació i de notícies és el boca a orel·la entre els membres d'una comunitat i, progressivament, la programació difosa a través de la ràdio.

En estats governats per règims totalitaris, l'estat estableix un estricte control de les fonts i els continguts de les notícies que difonen els mitjans, basades en versions oficials, sense contrast, pluralisme ni garantia d'independència. Tanmateix, l'aparició d'internet i la transmissió d'emissores via satèl·lit d'uns estats a altres ha permès l'accés a nous mitjans i fonts i està forçant que els governs totalitaris relaxin els controls que apliquen a les seves pròpies emissores de ràdio i de televisió.

L'autora sosté que la regulació audiovisual s'ha de basar en dos principis bàsics: el primer, ser el més minimalista possible, tot preservant la llibertat d'expressió i la naturalesa de la democràcia, i assentant-se en la regulació a partir d'unes normes clares que han de ser aplicades pels

reguladors després de la transmissió del contingut, mai prèviament (si no s'estaria parlant de "censura"), i el segon, que parteix del fet que no hi ha una única resposta correcta per establir un sistema de regulació efectiu i apropiat.

Durant tot el text, l'autora argumenta la importància de tenir en compte la tradició cultural d'una població a l'hora de definir les pautes de regulació audiovisual i que aquestes es puguin aplicar amb èxit. "In some cases, there is a general accepted international standard which can be applied through tried and tested means. However in many other cases, the best solution will be very culturally specific" (pàg. 8).

En alguns països, els programes amb contingut sexual o en què hi apareixen persones nues estan específicament prohibits en la franja d'horari infantil, però permesos en horari d'audiència adulta. En canvi, en països musulmans no estan acceptats en cap franja horària.

Al segon capítol, Salomon reflexiona sobre el motiu pel qual cal regular els mitjans audiovisuals i ho justifica perquè afecten directament el pensament i el comportament de la ciutadania, tant en els aspectes considerats "bons" com en els "dolents".

En alguns estats, la radiodifusió s'utilitza per reforçar, sobretot, la transmissió i preservació de les llengües indígenes i minoritàries i la cultura nacional i, en conseqüència, protegir la independència cultural, que pot estar lligada, alhora, a interessos econòmics dels estats i de les empreses que inverteixen en el sector audiovisual privat.

Però per què la ràdio i la televisió han de tenir una regulació específica, diferent respecte d'altres mitjans com la premsa, els magazins o internet? Perquè utilitzen l'espectre radioelèctric i aquest és un bé públic, que pertany a un estat i que està, alhora, condicionat per uns acords internacionals complexos. En conseqüència, la majoria de governs estableixen unes condicions als emissors a través de les llicències, que sovint són assignades per part de l'estat, durant un període limitat, tot i que en alguns casos són sense cost econòmic.

Sobre la llibertat d'expressió com a dret humà universal, Eve Salomon destaca l'article 19 de la Declaració Universal dels Drets Humans, adoptada per l'Assemblea General de Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, que també és tingut en compte en altres cartes magnès com a l'article 9 de la Carta Africana dels drets humans i de la població; l'article 10 de la Convenció Europea sobre Protecció dels

drets humans i les llibertats fonamentals, i l'article 13 de la Convenció Americana de Drets Humans, tot i que hi ha governs que no vetllen per aquest dret, com passa, per exemple i sempre segons Salomon, a diversos estats d'Europa Oriental i d'Àsia Central.

Els factors clau que s'han de considerar davant una proposta democràtica de legislació de ràdio i televisió són, segons Salomon: el dret d'apel·lar; el dret de rèplica i regles sobre imparcialitat; les obligacions perquè la informació sigui acurada i imparcial; obligacions generals per la imparcialitat; regles per prevenir la discriminació; regles especials per a la radiodifusió sobre temàtica religiosa; establiment d'un regulador independent; mitjà de nomenament (davant possibles interferències o pressions de poders polítics o econòmics); atribucions de l'autoritat reguladora; termes per al nomenament; subvencions; i conflictes d'interessos.

Paral·lelament, també hi ha raons de protecció cultural i de consumidors i propòsits econòmics: l'aplicació d'acords de comerç internacional; com a mitjà d'equilibri d'inversió interior, per protegir la promoció d'indústries nacionals; el suport als sectors de producció domèstics; la promoció de les noves tecnologies i l'aplicació de la llei de competència.

En el tercer capítol, l'autora entra en profunditat en la creació d'un regulador independent. Els estats de l'antic bloc soviètic i de l'Europa Occidental han protagonitzat una lluita per a la separació dels mitjans i el govern; en canvi, als estats amb una tradició democràtica més llarga aquest procés ha estat més fàcil. En el procés de control de regulació cal comptar amb el suport i el permís del govern, però idealment des d'una institució políticament independent.

Armènia, per exemple, va viure fa uns anys un moviment de protesta i violència perquè l'organisme regulador patrocinat pel govern va decidir revocar la llicència d'una emissora de televisió que havia donat suport al partit de l'oposició. Des d'aleshores, Armènia ha canviat la seva llei per aconseguir la creació d'un regulador independent que marqui major distància entre l'estat i el regulador i realment es tracti d'una regulació despolititzada, tal com explica Salomon.

Els aspectes jurisdiccionals són tractats al capítol quart, en el qual parla de la dificultat de determinar els límits legislatius. "One of the trickiest issues facing broadcasting regulators is the question of where their jurisdiction begins

and ends” (pàg. 25). Sobre l'espectre terrestre especifica que generalment els operadors de cable proporcionen la transmissió de ràdio i televisió (*broadcasting*), per una banda, i de les telecomunicacions (telèfon i, més recentment, internet), per l'altra. En l'apartat dedicat al satèl·lit argumenta que no és possible aturar un servei iniciat per satèl·lit des d'una altra jurisdicció, tot i que es pot restringir, especialment si és necessari un descodificador. Però segons l'autora, els problemes jurisdiccionals actuals es podrien suavitzar amb l'augment d'acords internacionals vigents –com la Directiva de Televisió sense Fronteres, a la Unió Europea– i la promoció de nous acords, en un futur.

El capítol cinquè està dedicat a la concessió de llicències, un àmbit complex, en el qual també es preveu la concessió als mitjans comunitaris, com serveis de ràdio o televisió que tenen com a objectiu beneficiar un sector de la població minoritari (per exemple, pel seu llenguatge o religió). Amb la introducció de la digitalització, cada estat haurà de trobar la millor via per a l'apagada analògica. Segons Salomon, algunes iniciatives de regulació sedueixen els operadors a cooperar, garantint-los la renovació automàtica de les llicències o l'exempció de pagar la quota de llicència durant anys.

Salomon analitza la propietat i la pluralitat al sisè capítol i destaca que la pluralitat és sovint mesurada des del punt de vista nacional i local. En els estats petits, en els quals no es disposa d'un ampli espectre, la garantia de pluralitat d'emissors és més difícil, perquè de vegades existeix només un mitjà creat per l'estat.

Al capítol setè, dedicat a la regulació de contingut, Salomon entra a fons en la protecció dels principis democràtics, la protecció dels menors, l'actuació en contra de l'ofensa de la dignitat humana, la protecció de l'individu, davant del crim i el desordre, contra la discriminació ètnica o racial, els programes religiosos i els estàndards generalment acceptats, la legalitat del contingut, l'honestedat, decència i veritat, separació i identificació de la publicitat, patrocini i reclamacions. En l'àmbit de les sancions destaca el procediment, la suspensió i la revocació.

En aquest punt, Salomon ressalta la importància que el regulador faci públic un codi o unes pautes amb els principals detalls de la interpretació de la legislació bàsica del país que inclogui, entre altres, si l'horari de protecció dels infants finalitza a les 22 hores. Un dels problemes de la Unió Europea, per exemple, és que l'horari de protecció infantil

és el mateix per a tots, encara que els hàbits ciutadans, culturals i horaris siguin diferents. Però en estats on no existeix un codi legal o directiva, els límits queden a expectatives de la interpretació d'un tribunal, que decidirà davant de cada conflicte.

En algunes jurisdiccions, com per exemple Suïssa i el Canadà, existeix un organisme per a les queixes, diferent de l'organisme regulador. “This serves to act as a separation between the legislature (the regulator who sets the rules) and the judiciary (the body which adjudicates on whether the rules have been broken)” (pàg. 62).

Altres objectius de política pública són tractats al capítol vuitè, que inclou especialment l'accés a programes de televisió per part de persones amb algun grau de discapacitat, la propietat dels mitjans, les quotes de producció pròpia, les produccions independents i els idiomes.

El novè i darrer capítol està dedicat a la convergència tecnològica. Salomon destaca la ràpida evolució del sector, especialment en els darrers set anys, i com afecta la regulació i obliga a qüestionar-se pautes que s'havien acordat tradicionalment. També reflexiona a l'entorn de la particularitat dels mitjans comunitaris (no sempre previstos en documents especialitzats en regulació audiovisual).

Finalment, l'autora fa una aportació molt valuosa amb un primer apèndix sobre els elements imprescindibles per poder establir una llei que tingui en compte la regulació de l'audiovisual, amb dotze apartats: la definició de conceptes, els objectius de la hipotètica llei, la Broadcasting Commission, la jurisdicció, les llicències, les normes de la propietat, els estàndards de contingut, els emissors d'emergència (en cas que el govern hagi d'emetre algun comunicat davant una emergència), el dret de la propietat (*copyright*), la retenció de les gravacions, la producció de quotes i les sancions.

En el segon apèndix, Eve Salomon aporta l'anàlisi de tres casos concrets de regulació audiovisual: el Canadà, amb la CRTC (Canadian Radio-television and Telecommunications Commission/Conseil de la Radiodiffusion et des Télécommunications Commission); la República de Sud-Àfrica, amb la ICASA (Independent Communications Authority of South Africa) i l'Ofcom (Office of Communications) al Regne Unit.

El cas canadenc destaca per una regulació flexible basada en la protecció de la radiodifusió en llengües anglesa i

francesa, preservació dels drets lingüístics, promoció de la producció pròpia canadenca i defensa del desenvolupament i l'aplicació de les tecnologies de la informació en els serveis dels ciutadans.

El cas de la Independent Communications Authority of South Africa fa especial èmfasi en la contribució a la defensa de la democràcia, el desenvolupament de la societat, la protecció de la construcció nacional, la igualtat de gènere i la protecció de grups històricament més desfavorits. Es potencia un sistema basat en tres sectors de radiodifusió: públic, comercial i comunitari. Els serveis de radiodifusió són controlats pels sud-africans.

El tercer cas estudiat, l'Ofcom al Regne Unit, és l'únic dels analitzats que planteja la promoció efectiva d'autoregulació, un debat generat en alguns fòrums d'abast internacional sobre les diverses particularitats de la regulació (com pot ser l'autoregulació i la coregulació), aspectes que preocupen més en societats que tenen una democràcia avançada.

Tanmateix, en aquest punt, trobem a faltar una justificació, encara que fos breu, sobre el motiu pel qual s'han elegit els tres casos analitzats i no uns altres. I també trobem que manca una reflexió final, a mode de conclusions, encara que el primer apèndix ja recull els elements essencials de la regulació considerats per l'autora, en format guió.

En resum, *Guidelines for broadcasting regulation* és una obra bàsica i rigorosa. Tot i que inicialment es pot pensar que les pautes que aporta Salomon estan dirigides especialment a estats en transició democràtica, també considerem que legisladors i responsables de les polítiques públiques de l'Estat espanyol haurien de tenir-les en compte a l'hora d'aprovar i d'aplicar la futura llei de l'audiovisual i la llei de creació de l'organisme independent de regulació audiovisual d'àmbit estatal. Poden semblar conceptes bàsics, però no podem oblidar que el Govern central, a maig del 2006, encara no ha creat un organisme regulador de l'audiovisual, element considerat imprescindible per al desenvolupament d'una democràcia plena i de preservació dels drets dels seus ciutadans i ciutadanes.

La pantalla, ni amiga ni enemiga sinó tot el contrari

FERNÁNDEZ CAVIA, JOSEP

La pantalla amiga? Nens i adolescents davant el nou entorn audiovisual. Tarragona: Arola, 2005

per Anna Estrada i Alsina, membre dels Serveis Tècnics del Consell de l'Audiovisual de Catalunya

"Ni apocalíptics ni integrats, sinó tot el contrari" és el títol del darrer punt d'aquest llibre i la perífrasi que defineix la postura de l'autor al llarg de tota l'obra. Aquesta actitud de Fernández Cavia converteix aquesta monografia en un excel·lent, i actualitzat, estat de la qüestió sobre la relació entre infants, adolescents i mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci. Així, des de les primeres pàgines, l'autor ja deixa entreveure la sensatesa del seu punt de vista quan opina que "els mitjans –la televisió, internet, els videojocs, els telèfons mòbils– no són intrínsecament benignes o perversos. [...] La diferència està en els continguts que transmeten i en l'ús que se'n fa" (p. 23).

Aquesta obra s'estructura en tres grans apartats. A la introducció, l'autor recull la idea que els mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci han col·laborat de manera important a crear un nou context social en què ser infant o adolescent no és el mateix que fa uns anys i, per tant, no es pot jutjar el que fan actualment els infants i adolescents des de la perspectiva dels adults i el record d'experiències pretèrites. La nova infància i adolescència es caracteritza, per Fernández Cavia, pel contacte quotidià amb una tecnologia que forma part de les seves rutines diàries i els fa veure i entendre el món de manera diferent de les generacions anteriors.

En aquest punt, l'autor introdueix el concepte *nou entorn audiovisual* per referir-se a tots els aparells i els mitjans que, a l'abast del consumidor infantil i juvenil, formen un continu gairebé sense diferenciacions. Fruit de la convergència de mitjans és normal trobar personatges, històries o entreteniments comuns en diferents pantalles (cinema, televisió, telèfon mòbil, PC, consola, etc.). A continuació, i per contextualitzar la informació que donarà després al lector, Fernández Cavia fa un repàs breu però interessant de les principals tendències dels mitjans audiovisuals d'oci i comunicació als quals actualment tenen accés infants i adoles-

cents (cinema, ràdio, televisió, internet telèfon mòbil, videojocs i publicitat). D'aquest repàs, se'n treuen idees tan importants com que els adults espanyols no són un bon model de referència quant al consum televisiu, la mitjana del qual supera bastant el consum d'infants i adolescents. També s'explica, entre altres coses, que els joves usen la connexió amb la xarxa internet per relacionar-se amb els seus amics i divertir-se, fet que contradiu el tòpic segons el qual els nous mitjans d'oci fomenten la soledat entre els adolescents, i que l'èxit abassegador dels telèfons mòbils és degut a l'ús que en fan com a eina d'intercanvi simbòlic, com a aparador representatiu de la seva identitat. Totes les dades hi apareixen justificades a través dels estudis i la bibliografia consultats.

En la mateixa introducció, l'autor explica un dels conceptes clau de la teoria de la comunicació actual, l'audiència activa. Aquest concepte, que, de fet, justifica la coherència de la posició mantinguda per Fernández Cavia al llarg de tot el text, defensa la idea que els públics receptors són capaços d'elaborar el missatge rebut i donar-li un sentit únic, individual, a partir de la barreja o negociació amb els propis coneixements, actituds i contextos personals. Aquesta teoria és, per l'autor, perfectament aplicable als infants i adolescents, que també tenen capacitat d'entendre els discursos audiovisuals i elaborar-ne les pròpies conclusions, habilitats que depenen de la seva formació –l'entorn social, familiar, escolar i l'alfabetització audiovisual.

Al final d'aquest apartat introductori, tan dens, Fernández Cavia analitza els mitjans de comunicació audiovisuals com a empreses. Davant l'accentuació del caràcter econòmic i industrial del sector, que ha provocat un notable deteriorament del producte televisiu, l'autor es mostra optimista i creu que la tendència dels mitjans de comunicació i d'oci com a plataformes de continguts que apelen a la part més bàsica i pobra de la condició humana, per les pressions del mercat i les dinàmiques de la societat de consum, pot canviar si la ciutadania exigeix uns mitjans a l'alçada de la intel·ligència i al servei dels valors humans més progressistes i socials. Per aquest motiu, repassa les principals mesures de regulació i autoregulació del sector audiovisual i ressenya les associacions de defensa de la persona usuària o de la persona consumidora audiovisual més importants de Catalunya i de l'Estat espanyol.

El segon gran apartat del llibre, "Educació i mitjans", fa

referència a la naturalesa i el funcionament dels mitjans en el paper de l'educació en aquest nou entorn audiovisual. Aquí, Fernández Cavia examina l'enfocament que des de l'educació s'ha donat a la innovació tecnològica i a la seva aplicació amb finalitats didàctiques. Després de resumir l'impacte de les Tecnologies de la Informació i les Comunicacions (TIC) en el sistema educatiu i exposar què s'entén per tecnologia educativa, l'autor entra de dret a reivindicar, com ja fa anys que fan alguns professionals de l'educació i de la comunicació, un lloc per a l'educació audiovisual a l'escola, també al nostre país.

Fins ara, la comunicació audiovisual ha reclamat d'entrar a l'escola com a objecte d'estudi, amb el propòsit d'educar en les particularitats del llenguatge audiovisual com a forma específica d'expressió i també per formar ciutadans i ciutadanes capaços de consumir críticament els mitjans de comunicació social. Això, segons l'autor, també hauria d'incloure l'educació per al consum responsable, ja que un consum excessiu i indiscriminat de mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci impedeix fer altres activitats a la persona consumidora, que perd la iniciativa sobre el seu propi temps de lleure. La comunicació audiovisual també demana d'entrar a l'escola com a recurs pedagògic. I és que la psicologia de l'educació ha assumit majoritàriament que aquest tipus de recursos contribueixen a un desenvolupament més íntegre de la personalitat i de les capacitats cognitives de l'alumnat. Aquestes dues perspectives són les recollides per l'Eix Transversal d'Educació Audiovisual de l'anterior Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Ara bé, Fernández Cavia proposa afegir una nova dimensió per a l'educació audiovisual en l'educació obligatòria: la comunicació audiovisual com a agent socialitzador. L'autor creu que és imprescindible que l'educació audiovisual abordi en profunditat el paper socialitzador dels mitjans. Així, pensa que ha d'estudiar i treballar els efectes de la comunicació audiovisual sobre els individus i com es comporten, què pensen o què creuen aquests infants i adolescents que han nascut, crescut i s'han educat en un entorn densament poblat d'imatges audiovisuals.

Conscient que la comunicació audiovisual no ha trobat encara un lloc estable i definit als currículums de l'alumnat del nostre país, després de tants anys de presència a la vida quotidiana dels ciutadans, l'autor insisteix al llarg de tot el llibre, però sobretot en aquesta segona part, de la impor-

tància de la família en la relació entre infants i adolescents amb els mitjans audiovisuals d'oci i comunicació. Per Fernández Cavia, actualment la responsabilitat principal d'aquesta relació és dels pares. Només ells poden saber què veuen els seus fills, a què juguen, com passen el temps, gestionar tots aquests hàbits i intervenir-hi educativament.

En pro de la seva línia argumental, l'autor no estalvia, en aquesta part del llibre, l'exposició d'idees provinents de totes les postures, des de les més crítiques –que són les més abundants en l'àmbit educatiu– fins a les més favorables, sobre els mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci i els continguts que aquests mitjans propaguen a la societat. Per Fernández Cavia, els mitjans de comunicació audiovisual poden i han de realitzar una funció cultural important amb referència als infants i adolescents, i al·lega la necessitat humana de nodrir-se de ficció –ja sigui a través de narracions orals, escrites o audiovisuals. Així, pensa que els plantejaments que critiquen el cinema o la televisió com a factors degradants de la cultura són injustos, perquè en tots dos casos es tracta d'una cultura popular i de masses, no equiparable a l'alta cultura que representaven els llibres al principi del segle xx, reservats a una petita part de la població. Continua existint, i és bo que sigui així, una alta cultura, que només extraordinàriament es vehicula a través dels mitjans, i una cultura popular que cerca, en principi, tan sols el pur entreteniment.

L'autor tanca aquest capítol amb una descripció de la presència de l'educació audiovisual –o alfabetització mediàtica o alfabetització audiovisual– dins de l'educació obligatòria actual al nostre país. Aquesta presència, tot i els avenços propiciats pels documents elaborats des del Programa de Mitjans Audiovisuals del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, no té en compte, encara, la integració dels continguts d'educació audiovisual al currículum comú de l'educació obligatòria amb un espai propi, sinó que continuen reduïts a alguns aspectes de l'àrea visual i plàstica i l'eix transversal.

El tercer gran apartat de l'obra desenvolupa, amb més deteniment, la nova dimensió que proposa Fernández Cavia per a l'educació audiovisual: la influència de la comunicació audiovisual sobre infants i adolescents. Conscient de la transformació radical de les formes de lleure infantil i adolescent en els darrers anys, i avalat per les aportacions de la perspectiva constructivista o cognitiva, l'autor desfà

alguns dels mites més recurrents en la representació, per part dels adults, del que són els infants i els adolescents com a consumidors, espectadors i usuaris del nou entorn audiovisual. Així, introdueix idees tan interessants com que les investigacions qualitatives realitzades per experts demostren que els infants, des de molt petits, desenvolupen unes habilitats, criteris i coneixements relatius als mitjans molt més evolucionats i independents del que els adults creiem, o bé que els grups d'edat inferior consumeixen a Espanya menys televisió que els grups d'edat superior.

A continuació, Fernández Cavia repassa alguns dels suposats efectes d'aquest tipus de lleure i comunicació sobre els coneixements, les actituds i els comportaments dels infants i els adolescents, i sintetitza quin és l'estat actual dels estudis referits al tema. En concret, se centra en les relacions entre televisió i família, en la publicitat com a estimuladora del consum, en les possibles connexions entre els mitjans audiovisuals i la sensació d'augment de la violència, en els problemes derivats de la representació de continguts sexuals a les pantalles, en els perills de l'addicció i en l'acció difusora, per part dels mitjans d'oci i comunicació, d'estereotips i representacions de la realitat marca-des ideològicament.

Aquest llibre no decep el qui, a més d'informació, hi ha acudit a la recerca de solucions. Per acabar, ja a l'apartat de conclusions del llibre, Fernández Cavia fa un seguit de reflexions generals que, bo i acceptant que parteix d'una perspectiva ideològica i ètica més o menys determinada, poden servir com a guia per als adults en el moment d'afrontar els assumptes plantejats al llarg del text. Coherent amb la resta de l'obra, l'autor clou amb l'advertiment següent: "Com a pares i educadors hem d'aprendre a defensar-nos i a defensar els nostres fills i alumnes d'allò que els mitjans puguin tenir de perjudicials, però hem d'aprendre també a aprofitar tot allò que tenen de bo, que és molt" (p. 184). L'exhaustivitat d'aquest volum, tot i la capacitat de síntesi demostrada pel qui l'escriu, s'arrodoneix amb un extens repertori bibliogràfic que convida a seguir la reflexió.

Comptat i debatut, som davant d'un llibre molt complet que afronta la relació entre infància i/o adolescència, mitjans audiovisuals i educació sense prejudicis i des de la sensatesa. En definitiva, el que podríem titllar de lectura obligatòria per a (no) professionals de l'educació o de la comunicació o d'ambdues coses, és a dir, per a tothom.

Revista de llibres

ALBERICH, J.; ROIG, A. (coord.).

Comunicación audiovisual digital.

Nuevos medios, nuevos usos, nuevas formas.

Barcelona: Editorial UOC, 2005

El marc de l'audiovisual ha viscut (i encara viu) una evolució constant que ha modificat les fases de creació, disseny, producció, difusió i consum dels seus productes. La digitalització és un dels factors que més han condicionat aquesta transformació de la indústria cultural de l'audiovisual i de la comunicació en general. Així doncs, i amb l'objectiu de dibuixar un panorama acurat de la realitat d'un sector tan interrelacionat com és l'audiovisual, els editors Jordi Alberich i Antoni Roig han comptat amb la col·laboració d'experts i professionals de diversos àmbits com Manuel Campo Vidal, Ferran Clavell, David Domingo, Núria Gallart, Alice Keefer, Marc Mateu, Jordi Sánchez i Imma Tubella. D'aquesta manera, el llibre aporta no només una anàlisi teòrica sinó també el punt de vista de professionals de la indústria per descriure quines són les noves formes estètiques i narratives, de quina forma han influït les TIC en els processos de producció i de consum, i les conseqüències polítiques, econòmiques, socials, legals i culturals d'aquesta transformació dels mitjans.

BRANSTON, G.; STAFFORD, R.

The Media Student's book.

Oxon [Regne Unit]: Routledge, 2006

El 1996 es va publicar la primera edició del *Llibre de l'estudiant de comunicació* que ja va per la seva quarta edició. Aquesta obra va adreçada a futurs estudiants de comunicació, però també serveix com a eina i guia orientativa per a professors. Amb un llenguatge directe i entenedor, aquest llibre esbossa un panorama dels conceptes bàsics i dels debats i ítems que envolten la realitat dels mitjans. En contínua revisió atès el caràcter evolutiu i innovador de la comunicació i les TIC, el llibre actualitza i incorpora termes com els blocs, Wikipedia o el *podcasting* (transmissió d'arxius de so digital per internet). Pel que fa a l'estructura d'aquesta guia, els capítols principals exposen les idees teòriques i els conceptes clau, com la interpretació mediàtica, les teories narratives, la classificació per gèneres, la representació als mitjans, etc. Tots els capítols van acompanyats amb estudis de cas que els aclareixen i activitats i exercicis relacionats amb les unitats i els temes de discussió. Al final del llibre els autors han inclòs una selecció de textos recomanats, així com vincles útils i vídeos i DVD de referència.

CARDÚS, S. (dir.).

Anuari de l'opinió publicada 2004.

Barcelona. Fundació Centre Documentació Política, 2006

Per tercer any consecutiu, un equip de la Fundació Centre Documentació Política, dirigit pel sociòleg Salvador Cardús ha analitzat l'opinió publicada a la premsa durant l'any 2004. En definitiva, s'han estudiat més de 400 editorials i 1.900 articles d'opinió de prop de 500 autors diversos. A la primera part del llibre es fa una radiologia de l'estructura empresarial de la premsa a Catalunya, dels moviments dels professionals, així com dels premis periodístics atorgats el 2004. El cos del llibre se centra en una anàlisi descriptiva i un balanç de les posicions preses per la premsa catalana davant deu temes que van ser d'interès general durant l'any 2004, com per exemple, les eleccions a la presidència dels Estats Units, els atemptats de Madrid de l'11 de març o el 'cas Carod'. Els temes es classifiquen en deu categories: política internacional, estatal, catalana, societat, economia, cultura i esports. L'*Anuari* és una eina útil per comprovar quines van ser les tendències (sovint contradictòries) d'opinió aparegudes a la premsa escrita d'abast català.

GIFREU, J.

La pell de la diferència. Comunicació, llengua i cultura des de l'espai català. Barcelona: Pòrtic, 2006

La pell de la diferència: la cultura entesa com la producció de referents i valors simbòlics vàlids per identificar una comunitat, i la llengua com *la pell* d'aquesta comunitat. Josep Gifreu, catedràtic de teoria de la comunicació, parla en aquest llibre de les dificultats i les expectatives de la comunicació en els processos de la reconstrucció nacional catalana. L'obra conté una selecció d'onze articles, ponències i conferències en què Gifreu exposa les dificultats i les expectatives de la cultura en català. Tot i que els textos aporten enfocaments diversos, segons l'autor hi ha un fil argumental i una intenció explícita: incidir en les raons de la dependència de la llengua i cultures catalanes per vindicar un espai català de comunicació, hegemònic a Catalunya i amb projecció a l'exterior.

L'autor defensa la necessitat de fer un esforç col·lectiu per assumir les noves condicions de producció i intervenció cultural derivades de la digitalització i la globalització, d'aquesta manera es podrà reinventar la cultura catalana perquè estigui arrelada *al(s) territori(s) viscut(s)* i present al ciberespai.

IRIS SPÉCIAL

Les obligations des radiodiffuseurs d'investir dans la production cinématographique. Estrasburg: Observatori Europeu de l'Audiovisual, 2006

Aquest nou lliurament de la sèrie Iris Spécial que edita l'Observatori Europeu de l'Audiovisual presenta una anàlisi sobre quines són, en matèria d'inversions en el cinema, les obligacions jurídiques (per llei) o contractuals (voluntàries) dels operadors públics i els principals radiodifusors privats europeus. El camp d'estudi es va delimitar a la informació sobre els ajuts exclusivament a la producció de pel·lícules de cinema i mostra només informació essencial sobre els mercats, en la mesura que els investigadors hi podien accedir, pel que fa a la normativa, les normes de procediment, les compensacions als operadors, els organismes de suport al cinema, etc. A l'estudi s'ha analitzat el sistema d'ajuts al cinema de vint-i-cinc estats europeus, que no es corresponen als vint-i-cinc estats de la Unió Europea, ja que manquen Eslovàquia, Eslovènia, Malta, Xipre i Luxemburg però sí que hi ha Suïssa, l'exrepública iugoslava de Macedònia, Noruega, Romania i Bulgària. En el cas de Bèlgica, la part flamenca i la francesa s'estudien per separat.

WOLTON, D.

Il faut sauver la communication. Paris: Éditions Flammarion, 2005

Dominique Wolton reflexiona en aquest llibre, editat només en francès, sobre la comunicació com a valor indispensable de diàleg i comprensió d'un món globalitzat on han desaparegut les distàncies físiques de la diversitat cultural i el xoc de cultures. La conclusió principal del llibre és el postulat que comunicar és cohabitar. La comunicació, segons l'autor, esdevé cabdal en les relacions personals, familiars, socials, polítiques i, cada cop més, en la globalització. Defensa la necessitat de salvar la comunicació (a qui dona un estatus diferent al de la informació), ja que només amb una bona comunicació i una cohabitació cultural democràtica basada en el respecte per la diversitat cultural es podrà arribar pacíficament a la *tercera globalització*, al *triangle infernal* format pel trinomi identitat, cultura i comunicació.

La línia de recerca de Wolton se centra en l'anàlisi de les relacions entre la cultura, la comunicació, la societat i la política. Recentment, l'autor ha publicat l'obra, *Demain la francophonie*, en què reflexiona sobre el futur de la francofonia i la diversitat cultural en la globalització.

Revista de revistes

Anàlisi. Quaderns de comunicació i cultura

Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Núm 32, 2005.
ISSN: 0211-2175

El darrer número de la revista que elabora el Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació de la UAB es caracteritza per la varietat de temes tractats en els seus articles. Entre ells, en destaquen els següents: a "El copyright en la era digital" es descriuen les noves formes de distribució i consum de productes audiovisuals amb copyright que circulen a internet, així com les estratègies dels grups multimèdia; a continuació, "Recuperar la creatividad radiofónica" aposta per la ràdio de ficció com a via per sortir de la crisi que viu el mitjà radiofònic i, finalment, "El poder de los medios en los escándalos políticos: la fuerza simbólica de la noticia icono" analitza els enfocaments dels mitjans vers els escàndols polítics i la cobertura que en fan. Com a homenatge, *Anàlisi* dedica el dossier central a la figura de Josep Maria Baget, professor, investigador i crític de televisió. La revista conclou amb un annex, signat per José Manuel Pérez Tornero, que presenta una anàlisi sobre els interessos de la ciutadania televisiva a Europa que es pot consultar al CD-Rom que s'hi adjunta.

European Journal of Communication

Londres: SAGE Publications
Vol. 20, núm. 4, desembre 2005
ISSN: 0267-3231

Aquest lliurament arrenca amb l'article "The Internet and Political Participation. Exploring the Explanatory Links" en què s'explora la relació entre internet, la participació política i la democràcia quant a tres vessants: la xarxa com una font d'informació, com un mitjà comunicatiu i com una esfera pública virtual. Seguidament, l'enquadrament (*framing*) és l'objecte d'estudi als articles "Where is the Frame. Victims and Intruders in the Belgian Press Coverage of the Asylum Issue" i "Media-Hype. Self-Reinforcing News Waves, Journalistic Standards and the Constructions of Social Problems". En el primer cas, s'analitza el tractament informatiu de la immigració il·legal a Bèlgica, mentre que l'autor del segon article pren la cobertura mediàtica de la violència als carrers holandesos per parlar de l'exageració, la distorsió i els efectes del *framing* a la societat.

Per acabar, a "Al Jazeera: The Enfant Terrible of Arab Media", l'autor extreu les idees principals de tres llibres que parlen sobre el canal televisiu per explicar la trajectòria i la incidència d'Al Jazeera al món àrab i a l'esfera internacional.

Journal of Communication

Austin: International Communication Association
Vol. 55, núm. 4, desembre 2005
ISSN: 0021-9916

Quin grau de confiança li mereixen a la societat civil bosniana les autoritats, els mitjans de comunicació controlats per l'Estat i els mitjans alternatius? Els autors de "The Role of Trust in Channels of Strategic Communication for Building Civil Society" expliquen com, després de la guerra civil, la població bosniana accedeix a la informació i quin paper tenen els diversos canals de comunicació en el desenvolupament d'aquesta societat civil. L'estudi mostra que la ciutadania bosniana confia més en els mitjans alternatius que en les oficials. També, destaquem el text "Unifying or Polarizing? Short-Term Effects and Postdebate Consequences of Different Rhetorical Strategies in Televised Debates" en què s'analitza la influència en l'opinió pública de la retòrica emprada als debats televisats. Per finalitzar, l'article "Parental Mediation of Children's Television Viewing in Low-Income families" fa una aproximació als efectes que pot tenir la mediació dels pares i mares de famílies de baix poder adquisitiu a l'hora de mirar la televisió amb els seus fills i filles.

Media, Culture & Society

Londres: SAGE Publications

Vol. 28, núm. 2, març 2006

ISSN: 0163-4437

Dels cinc articles principals del darrer lliurament de *Media, Culture & Society* en ressenyem dos. El primer, "Bourdieu, the media and cultural production" fa una valoració de les aportacions teòriques de Pierre Bourdieu. Segons l'autor, el sociòleg francès va formular una teoria de la producció cultural complexa –tot i que amb alguns punts febles– que els seguidors de la vessant crítica anglo-americana haurien de tenir en compte a l'hora d'estudiar la producció mediàtica. Al segon, "Enforcing performance: new approaches to govern public service broadcasting", s'avalua l'estat i els trets definitoris de l'actual servei públic audiovisual a Europa. L'autor d'aquest últim en destaca la importància creixent de la missió de l'operador, l'existència dels contractes de servei públic, dels principis d'actuació i l'anàlisi de la tasca duta a terme pels operadors, així com el paper de les autoritats reguladores. La publicació inclou al final de les seves pàgines les seccions habituals amb ressenyes de llibres i bibliografia recomanada.

Telos. Cuadernos de comunicación, tecnología y sociedad

Madrid: Fundación Telefónica

Núm. 67, abril-juny 2006

ISSN: 0213-084X

Les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) i els espais d'aprenentatge centren el monogràfic d'aquest número de *Telos* que han coordinat Antonio Mercader i Antonio Bartolomé. Des d'un punt de vista més teòric, diversos autors reflexionen sobre conceptes com l'aprenentatge virtual (eLearning), el *Blended Learning* (o aprenentatge presencial combinat amb la tecnologia no presencial), la universalització tecnològica, l'accés a la informació, la mediació tecnològica en els processos educatius, les conseqüències a la docència universitària, o les repercussions educatives d'eines de treball com els blocs o els *wikis*. El quadern central tanca amb un annex amb recursos i vincles d'interès.

De la resta de textos presentats a les seccions *Tribunas de Comunicación* i *Perspectivas*, en destaquem l'article de Gaetano Stucchi sobre la identitat del servei públic de televisió, i la redefinició de consumidor dins la societat de la informació que fa Raúl Eguizabal. Segons aquest autor, el consumisme ha esdevingut un factor clau de la cultura que ha substituït la religió.

Zer. Revista de estudios de comunicación

Bilbao: Facultad de Ciencias Sociales y de la Comunicación.

Vol 10. Núm. 19, novembre 2005

ISSN: 1137-1102

Un total d'onze articles conformen el cos del número 19 de *Zer*. La majoria tracten de la premsa i, pel que fa a l'audiovisual n'hem destacat tres. El primer, "Los niños en la publicidad, una propuesta de categorización de las representaciones sociales sobre la infancia en los anuncios televisivos", analitza un seguit d'anuncis protagonitzats per nens per tal de conèixer la representació social que els adults fan de la infància. Seguint amb els menors, a "La televisión como agente socializador ante el 11-M: percepciones y reacciones de la infancia frente a los atentados terroristas" s'estudia una mostra de 606 escolars madrilenys, i es postula que la gran majoria dels menors van interpretar els fets de l'11-M a partir de l'impacte de les imatges emeses per televisió, i constata l'absència d'agents socialitzadors. A l'últim article, "El audiovisual en la telefonía móvil 3G. Consideraciones formales para una comunicación eficaz" defensa la creació de nous formats per als continguts de la telefonia mòbil de tercera generació que responguin realment a les necessitats dels usuaris.

Revista de webs

Intermigra

www.intermigra.unisinos.br

Base de dades del projecte de cooperació acadèmica entre l'Estat espanyol i el brasiler sobre mitjans de comunicació, interculturalitat i migracions a la Unió Europea i el Mercosur. Es pot accedir a la web en castellà o portuguès per fer consultes sobre mitjans impresos i llocs web produïts pels diversos col·lectius immigrants; pel que fa a la informació sobre migració apareguda en mitjans de comunicació (cinema, mitjans impresos, ràdio, televisió i internet), i sobre les recerques i publicacions relacionades amb l'objecte d'estudi. La base de dades permet la selecció entre articles, manuals, dissertacions, projectes d'investigació i tesines. Els tres grups de recerca responsables del projecte Intermigra són Mídia e Multiculturalismo (Unisinos, Brasil) i el Migracom (Universitat Autònoma de Barcelona), finançats per la Secretaria del Ministeri d'Educació i Ciència i per la Coordenação de Aperfeiçoamento de Pessoal de Nível Superior (CAPES).

Mídias i Migrações

www.midiamigra.com.br/

El grup brasiler de recerca Mídia e Multiculturalismo de la Universitat do Vale do Rio dos Sinos - UNISINOS està coordinat per la doctora Denise Cogo i es dedica a estudiar els processos de mediatització de les cultures i de les identitats culturals dins l'escenari mediàtic brasiler. Pel que fa al seu web, Mídias i Migrações, en destaca la secció de projectes en marxa i de projectes conclusos, així com els vincles específics d'entitats, grups i documents relacionats amb la immigració. El visitant d'aquesta pàgina també té al seu l'abast, per consultar, un seguit d'articles d'interès i una relació de les publicacions del grup fins al moment.

Migracom

www.migracom.com

L'Observatori i Grup de Recerca sobre Migració i Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (MIGRACOM) va néixer el 1995 amb l'objectiu d'estudiar, des de la multidisciplinarietat, quina és la imatge que els mitjans de comunicació projecten de la comunitat immigrant. El grup de recerca acaba de renovar la pàgina web, ha canviat de domini i passa de www.migracom.org a www.migracom.com. Amb un nou disseny i estructura de continguts, el web incorpora, a més de les seccions habituals amb les activitats, investigacions i publicacions del grup, un apartat de notícies d'actualitat i elements interactius, així com materials audiovisuals.

Online/More Colour in the Media

www.olmcm.org

La xarxa Online/More Colour in the Media és un projecte internacional format per ONG, operadors i centres i grups de recerca que pretén promoure el diàleg, vincles i intercanvis socials i culturals entre els mitjans i les minories ètniques. L'objectiu principal és, doncs, normalitzar la representació d'aquests col·lectius als mitjans de comunicació i enfortir la participació social de les audiències minoritàries. A la seva pàgina web es pot consultar el Manifest europeu de suport als mitjans de minories culturals, així com un recull de notícies sobre la immigració i la comunicació, o l'organització anual de la Setmana europea dels mitjans i les minories. Precisament, durant l'edició d'enguany, que va tenir lloc a Sant Sebastià, les entitats Mugak/SOS Arrazakeria i Xenomedia van presentar l'informe "Tractament de les minories als programes informatius de televisió".

www.olmcm.org/dbData/Resources/outcomes.pdf

Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual

www.audiovisualcat.cat/mda/index.htm

Els mitjans de comunicació poden ser una peça cabdal per afavorir la integració dels immigrants, ciutadans de la Catalunya actual. Amb aquest objectiu s'ha creat, impulsada pel CAC, la Mesa per a la Diversitat en l'Audiovisual. Aplega representants de diverses entitats, empreses, grups de recerca, universitats, mitjans de comunicació i de l'Administració interessats a fomentar la convivència, el respecte i una millor representació de la diversitat cultural en els mitjans audiovisuals de Catalunya. Des de la seva creació, l'any 2005, el treball de la Mesa ha centrat la seva activitat en l'elaboració de recerques i informes. A la pàgina web es poden consultar els estudis sobre els fets de Ceuta i Melilla que centren el monogràfic d'aquest número de *Quaderns*.

Manual d'estil de periodisme solidari

www.periodistes.org/cat/CpcSolidaritat02.htm?elmenu=1

El 1995 el Col·legi de Periodistes de Catalunya va crear, a partir del grup de treball Mitjans de comunicació i minories ètniques, la comissió Periodisme Solidari per tal d'avançar en el camí de la multiculturalitat i la pràctica periodística. Una de les aportacions més rellevants d'aquesta comissió, pel que fa a la relació entre mitjans de comunicació i immigració, va ser l'elaboració del manual d'estil de periodisme solidari. La pretensió principal d'aquest manual, reeditat l'any 2000, era esdevenir una eina de treball que orientés els professionals de la comunicació a l'hora d'elaborar qualsevol tipus d'informacions.

Mediam' Rad

www.panosparis.org/gb/migra_mediamediamrad.php

Programa creat per l'Institut Panos de Paris per promoure l'estudi i l'anàlisi dels estereotips, dels continguts i de l'impacte de la informació dels mitjans de comunicació sobre les relacions interculturals, la diversitat i la immigració. El web de Mediam'Rad inclou enllaços, bibliografia, notícies i agenda. Es pot consultar en anglès i francès.

A partir del Mediam' Rad, l'Institut organitza seminaris i tallers sobre mitjans i diversitat, així com nous programes d'acció. Pel període 2005-2008 n'ha impulsat dos més: Mitjans pluralistes per la pau i la democràcia i Migracions internacionals i Mitjans (MIME).

Recomanacions del CAC sobre el tractament informatiu de la immigració

www.audiovisualcat.cat/recerca/immigracio.pdf

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya va elaborar el 2002, arran d'unes Jornades sobre el tractament informatiu de la immigració que van tenir lloc el novembre del 2001, un seguit de recomanacions sobre el tractament informatiu de la immigració adreçades a les autoritats, a les empreses de comunicació i els seus mitjans i als professionals de la informació.

A banda d'aquest document, la pàgina web del Consell de l'Audiovisual de Catalunya inclou un apartat amb totes les recomanacions, consideracions i criteris elaborats per l'organisme amb relació a temàtiques com la teleporqueria, la publicitat de joguines, la senyalització de programes o el tractament informatiu de la violència domèstica, del fet religiós o de les tragèdies personals.

Quant al binomi mitjans de comunicació i immigració, el navegant també pot consultar el número 12 de la revista *Quaderns del CAC*, els continguts de la qual fan referència a les jornades esmentades abans.

www.audiovisualcat.cat/publicacions/quaderns12.html

Campanya

"Per la diversitat. Contra la discriminació"

<http://www.stop-discrimination.info/>

Aquest és el lloc web de la campanya "Per la diversitat. Contra la discriminació" que la Comissió Europea va iniciar el 2003 amb l'objectiu d'informar les persones dels seus drets, la normalització europea i la legislació vigent. La pàgina principal conté informacions actualitzades sobre iniciatives per combatre la discriminació com és el "Premi europeu de periodisme per la diversitat. Contra la discriminació" que s'atorga a periodistes que, amb la seva feina, contribueixen a millorar la comprensió dels beneficis de la diversitat. Aquest projecte també inclou un certamen de fotografia, un premi pel disseny d'un pòster contra la discriminació o un concurs de relats sobre immigració, migració i multiculturalitat.

El web es pot consultar en els vint idiomes dels vint-i-cinc estats membres de la Unió Europea i proporciona legislació europea i estatal referent a la diversitat, així com notícies i una biblioteca temàtica actualitzada.

Guia per a la presentació d'articles a la revista *Quaderns del CAC*

Presentació dels articles

L'article ha de presentar-se en suport informàtic (preferiblement PC i en format Word), acompanyat de còpia impresa. Cada pàgina ha de tenir unes 30 línies aproximadament i en cos de lletra 12. L'extensió màxima dels articles serà de 5.000 paraules.

En la primera pàgina de l'article, hi constarà el títol, el nom de l'autor, càrrec en què ha de constar, la seva adreça i correu electrònic. Juntament amb l'article s'ha d'adjuntar un resum de 90/100 paraules en la llengua original de l'article i en anglès, un llistat de paraules clau i un breu currículum de l'autor.

S'acceptaran articles en català, castellà, anglès, francès, italià i portuguès. Eventualment, i sempre que la qualitat de l'escrit en un altra llengua oficial de la Unió Europea. En qualsevol cas, les llengües de difusió seran el català, el castellà i l'anglès.

Els articles no encarregats han de portar el nom de l'autor en un full a part per tal que els avaluadors no en coneguin el nom.

Bibliografia i notes de referència

La bibliografia ha d'anar situada al final de l'article. El model de citació haurà de seguir els criteris establerts pel TERMCAT (Institut d'Estudis Catalans), que són l'adequació dels estàndards ISO 690 i ISBD.

Adreça electrònica de consulta:

http://www.termcat.net/criteris/crit_bibliog/index.htm

Exemples:

• Llibres

DE MORAGAS, M.; PRADO, E. *La televisió pública a l'era digital*. 1ª ed. Barcelona: Pòrtic, 2000. (Col·lecció Centre d'Investigació de la Comunicació; 4) ISBN 84-7306-617-0

El régimen jurídico del audiovisual. Madrid - Barcelona: Marcial Pons - Institut d'Estudis Autònoms, Generalitat de Catalunya, 2000.

• Articles a revistes

HOFFNER, C. [et al.] "The Third-Person Effect in Perceptions of the Influence of Television Violence". A: *Journal of Communication*. Cary [Regne Unit]: Oxford University Press, juny 2001, vol. 51, núm 2, p. 283-299. ISSN 0021-9916

• Contribucions en llibres

CAMAUËR L. "Women's Movements, Public Spheres and the Media: A Research Strategy for Studying Women's Movements". A: SREVERNY, A; VAN ZOONEN, L., eds. *Gender Politics and Communication*. 1ª ed. Cresskill [New Jersey, EUA]: Hampton Press, 2000, p. 161-182. ISBN 1-57273-241-5

Les notes en referència dins del text s'han de presentar en parèntesi amb el nom de l'autor, l'any de la publicació i la pàgina o pàgines corresponents.

Taules i il·lustracions

Les taules han de tenir títols curts i descriptius, i han d'anar numerades amb xifres aràbigues. Totes les notes i fonts corresponents a les taules es col·locaran al peu de cada taula.

Drets d'autor

La presentació dels articles ha d'anar acompanyada d'una carta en què l'autor faci constar la seva autorització per a la difusió de l'article en versió impresa i electrònica.

Els articles han d'anar adreçats a:

Sylvia Montilla
Coordinadora general de *Quaderns del CAC*
C/ Entença, 321
08029 Barcelona
e-mail: smontilla.cac@gencat.net

Quatre modalitats de subscripció al DOGC

(Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya)

Imprès, edició diària

Base de dades, actualització diària

DVD, edició semestral

A més, per als subscriptors de l'edició impresa i del DVD, tramesa gratuïta d'un CD-ROM trimestral que conté les pàgines en format PDF (DOGC en imatges)

A la carta, servei diari personalitzat

L'Administració més a prop

EADOP • Informació i subscripcions • Rocafort, 120 - Calàbria, 147 • 08015 Barcelona
Tel. 93.292.54.17 • Fax 93.292.54.18 • subsdogc@gencat.net • www.gencat.net/eadop

SUMARI

23-24

■ Presentació	2
■ Tema monogràfic: Televisió i immigració	
La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració Josep Gifreu	3
El tractament audiovisual dels fets de la tanca de Ceuta i Melilla: de la visió sensacionalista a la humanitària Eduard Bertran , María Gutiérrez , Amparo Huertas , Nicolás Lorite , Sara Losa i Manel Mateu	13
Solidaritat delimitada. Estudi de la cobertura televisiva dels fets de la tanca de Melilla Xavier Giró , José Manuel Jarque , Lola López , Mar Carrera , Antoni Castel i Laura García	37
Lectura intersubjectiva i intercultural del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla Lena de Botton , Laura López , Jordi Male , Cristina Pulido , Miquel Àngel Pulido , Ababacar Thiak i Iolanda Tortajada	51
Crítics però dependents: com interpreta la gent jove les notícies de televisió (l'impacte dels fets de Ceuta i Melilla) Enric Prats i Elisabet Higuera	67
Els noticiaris televisius i l'accés a l'agenda pública dels temes d'immigració Josep Gifreu , Joan Maria Corbella , Laia Aubia i Roberto Suárez	85
La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió Xavier Ruiz Collantes , Joan Ferrés , Matilde Obradors , Eva Pujadas i Oliver Pérez	103
Estratègies de programació i llocs possibles per a la construcció de la imatge pública de la immigració Lorena Gómez , Arantxa Capdevila i Ivan Pintor	127
Invitacions a la reconciliació: la immigració a través de programes divulgatius de proximitat Ingrid Guardiola	141
El tractament de la immigració en els teletinformatius durant el 2005 Laura Rodas	151
Aproximació a les experiències audiovisuals sobre la diversitat cultural i immigració a Europa o el Canadà Doris Boira	163
■ Observatori	
Servei públic en l'entorn digital: teoria i pràctica Juan Luis Manfredi	173
La Convenció de la Unesco sobre diversitat cultural: un tractat que arriba massa tard? Martí Petit	181
Expectatives incomplertes a la "Cimera de les solucions" Mercè Díez	195
La construcció nacional a les sèries de ficció: visió d'una dècada de producció de Televisió de Catalunya Enric Castelló	199
L'Informe Lancelot i el debat sobre pluralisme i concentració de mitjans a França Carles Llorens	211
Aproximació a la formació cinematogràfica a Catalunya Josep Maixenchs	221
■ Agenda	225

**Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya**

Entença, 321
08029 Barcelona
Tel. 93 363 25 25 - Fax 93 363 24 78
audiovisual@gencat.net
www.audiovisualcat.cat

**Generalitat
de Catalunya**

